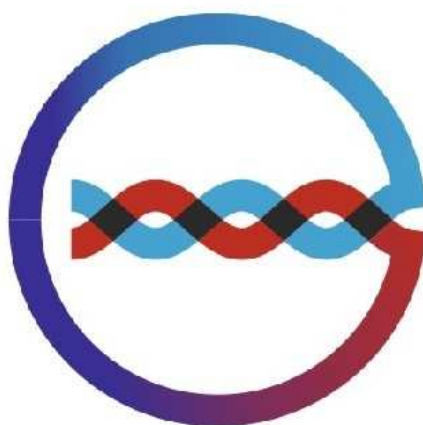

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko- Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Akceptuję i zatwierdzam

Bydgoszcz, maj 2016 r.

Spis treści

Spis treści	3
Wykaz stosowanych skrótów.....	5
Wprowadzenie	7
Wstęp	7
Struktura dokumentu.....	8
Opis metodologii tworzenia Strategii ZIT	9
2 Ramy funkcjonalne Strategii ZIT	17
2.1 Podstawa prawna Strategii ZIT	17
2.2 Określenie obszaru wsparcia	18
2.3 Zgodność Strategii ZIT z dokumentami strategicznymi oraz planistycznymi	20
3 Diagnoza obszaru wsparcia	35
3.1. Funkcje i powiązania.....	35
Funkcje społeczno-gospodarcze pełnione na terenie BTOF. Szczególna rola BTOF w funkcjonowaniu województwa kujawsko-pomorskiego	35
Związki funkcjonalno-przestrzenne w obszarze BTOF	42
Dostępność zewnętrzna BTOF	47
Spójność BTOF	49
3.2. Charakterystyka systemu społeczno-gospodarczego	57
Podstawowe dane o Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym	57
Podstawowa charakterystyka demograficzna.....	58
Bydgoszcz i Toruń na tle innych ośrodków regionalnych – porównanie potencjału w zakresie funkcji regionalnych i ponadregionalnych	62
Rynek pracy	66
Przestrzeń dla rozwoju gospodarczego	71
Identyfikacja problemów rozwoju gospodarczego	82
Innowacyjność.....	85
Pomoc społeczna.....	95
Edukacja	101
Szkolnictwo wyższe	114
Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego.....	125
Dostępność opieki zdrowotnej	132
3.3. Przestrzeń	135
Ochrona środowiska i przyrody.....	135
Infrastruktura teleinformatyczna.....	148
Przestrzeń kulturowa BTOF	150
Termomodernizacja	153
Wstępna identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji	158

3.4.	Szczegółowa prognoza rozwoju ludności do roku 2040	167
4	Analiza SWOT	178
4.1	Identyfikacja problemów i potencjałów rozwojowych BTOF	178
4.2	Analiza SWOT na terenie BTOF	181
5	Cele strategiczne ZIT	184
5.1	Wizja rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	187
5.2	Układ celów strategicznych Strategii ZIT wraz z uzasadnieniem ich wyboru	190
5.3	Wzajemne relacje w zakresie CT i PI pomiędzy Strategią ZIT i RPO WK-P	204
6	Szczegółowy opis działań dla poszczególnych celów strategicznych	205
6.1	Cel Strategiczny 1 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów	212
6.2	Cel Strategiczny 2 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów	221
6.3	Cel Strategiczny 3 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów	228
6.4	Cel Strategiczny 4 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów	239
7	Terytorialny wymiar wsparcia	247
8	Zasady i tryby wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT oraz projektów komplementarnych do ZIT	252
8.1	Zarys zasad i procedur wyboru projektów	252
8.2	Strategiczne projekty o charakterze komplementarnym i uzupełniającym możliwe do realizacji w formule poza ZIT	252
9	Ramy finansowe i plan finansowy Strategii ZIT	261
10	System wdrażania i monitoringu Strategii ZIT	263
10.1	System wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	263
10.1.1	System zarządzania ZIT	263
10.1.2	Struktura organizacyjna ZIT	264
10.2	Harmonogram wdrażania Strategii ZIT	268
10.3	Skuteczność Strategii ZIT	270
10.4	Zasada partnerstwa i zaangażowanie lokalnych partnerów w przygotowanie oraz wdrażanie Strategii ZIT i projektów ZIT BTOF	271
11	Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko	275
	Załączniki	276
	Spis schematów, tabel, map i wykresów	277
	Podstawowe dokumenty wykorzystane w opracowaniu	282

Wykaz stosowanych skrótów

BDL	• Bank danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
BIZ	• Bezpośrednie inwestycje zagraniczne
BTOF	Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, określony na podstawie Uchwały Nr 15 /463 /14 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO z dnia 8 kwietnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgoszczy, Torunia i obszaru powiązanego z nimi funkcjonalnie
CT	• Cel Tematyczny
CTT	• Centrum transferu technologii
EE	• Efektywność energetyczna
EFRR	• Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	• Europejski Fundusz Społeczny
GUS	• Główny Urząd Statystyczny
IB	• Instytut Badawczy (dawniej jednostka badawczo-rozwojowa)
ICT	• Technologie informacyjne i komunikacyjne (Information and Communications Technology)
IOB	• Instytucja otoczenia biznesu
IP RPO WK-P (IP)	• Instytucja Pośrednicząca realizująca zadania w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
ITS	• Intelligent Transportation Systems
IZ RPO WK-P (IZ)	• Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
KOP	• Komisja Oceny Projektów
KPOŚK	• Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
KS	• Komitet Sterujący ZIT BTOF
JST	• Jednostka samorządu terytorialnego
MIR	• Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MR	• Ministerstwo Rozwoju
MSP	• Małe i średnie przedsiębiorstwa
NFOŚ i GW	• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OF	• Obszar Funkcjonalny
OZE	• Odnawialne źródła energii
PI	• Priorytet Inwestycyjny
PK	• Programy krajowe
POLIŚ	• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
PPP	• Partnerstwo Publiczno-Prywatne - współpraca pomiędzy jednostkami administracji rządowej i samorządowej (administracji publicznej) a podmiotami prywatnymi w sferze usług publicznych
PROW	• Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020
RPO WK-P	• Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko- Pomorskiego 2014-2020
RSI WK-P	• Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Sektor / jednostka B+R	• Sektor / jednostka badawczo-rozwojowa
SW	• Szkoła wyższa
SzOOP	• Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych dla RPO WK-P 2014-2020
UE	• Unia Europejska
UM	• Urząd Marszałkowski
Zarząd	• Zarząd ZIT BTOF
ZIT	• Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
Związek ZIT	• Zinstytucjonalizowana forma partnerstwa między jednostkami samorządu terytorialnego, służąca realizacji wspólnych działań w ramach ZIT wojewódzkiego, powołany na mocy porozumienia zawartego w dniu 8 kwietnia 2014 roku
ZIT BTOF	• Strony Porozumienia w sprawie realizacji ZIT, zgodnie z Aneks do Porozumienia w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego z dnia 8 kwietnia 2014 r.
Ustawa wdrożeńiowa	• Ustawa z dnia 11 lipca 2014 roku o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020

Wprowadzenie

Niniejszy rozdział stanowi wprowadzenie do Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W ramach tej części dokumentu zaprezentowano cele realizacji Strategii oraz elementy podejścia metodologicznego do opracowania dokumentu, w tym wypracowania pakietów projektów.

Wstęp

Zgodnie z zapisami rozporządzeń regulujących Politykę Spójności Unii Europejskiej oraz z uzgodnieniami zawartymi w polskiej Umowie Partnerstwa, przyjętej przez Rząd RP 8 stycznia 2014 r., najistotniejszym narzędziem dedykowanym wsparciu miast i ich obszarów funkcjonalnych w latach 2014 - 2020 będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT).

ZIT będą realizowane przede wszystkim na terenie miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych i finansowane w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). Środki dostępne na realizację ZIT na poziomie regionalnym będą mogły być uzupełniane z innych źródeł (np. krajowych programów operacyjnych), jednak ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnej komplementarności projektów i z zapewnieniem dodatkowych preferencji dla kluczowych Celów Tematycznych (CT) oraz Priorytetów Inwestycyjnych (PI) w tych celach.

Cele realizacji ZIT to przede wszystkim:

- promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych na miejskich obszarach funkcjonalnych,
- zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie,
- zwiększanie wpływu miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

Dzięki realizacji ZIT na poziomie regionalnym, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego (JST) z miejskiego obszaru funkcjonalnego (w tym przypadku Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – BTOF) mogą realizować zintegrowane przedsięwzięcia łączące środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego dla rozwiązania wspólnie zdiagnozowanych problemów. Jako przedsięwzięcia w tym przypadku rozumie się pakiety różnych tematycznie, ale wzajemnie powiązanych i komplementarnych projektów.

Założeniem wyjściowym do uruchomienia ZIT jest nadrzędność wspólnotowej zasady subsydiarności (pomocniczości), jednego z podstawowych filarów ustrojowych Unii Europejskiej. Zasada ta, przeniesiona na poziom obszaru funkcjonalnego każe uznać, iż to władze niższego szczebla niż regionalny, znając dobrze lokalne uwarunkowania, będą potrafiły przygotować projekty, które odpowiadają na ich potrzeby rozwojowe.

Schemat 1. Zasady europejskiej polityki regionalnej

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie www.fundusze-strukturalne.gov.pl

Kluczową kwestią jest także zintegrowanie podejmowanych działań. Dotychczasowe doświadczenia w realizacji polityki spójności wyraźnie wskazują, że integracja nie tylko obszarowa, ale przede wszystkim tematyczna i funduszowa (połączenie interwencji „twardych”, czyli infrastrukturalnych oraz „miękkich” - nieinwestycyjnych) niesie ze sobą znaczący potencjał efektywności.

Jednym z warunków realizacji ZIT jest posiadanie dokumentu strategicznego tj. strategii ZIT określającej m.in. diagnozę obszaru realizacji ZIT wraz z analizą problemów rozwojowych, cele jakie mają być realizowane w ramach ZIT, oczekiwane rezultaty i wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z realizacją regionalnego programu operacyjnego, propozycje kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym. Dla ZIT realizowanego na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego takim dokumentem jest niniejsza Strategia.

Struktura dokumentu

ZIT jest nowym z punktu widzenia polityki spójności instrumentem rozwoju terytorialnego. Logika funkcjonowania ZIT musi być opisana w formie strategii określającej cele, zadania i środki realizacji. W przypadku tego instrumentu zawartość, jak i kształt Strategii ZIT warunkuje Umowa Partnerstwa, określająca zasady programowania perspektywy finansowej na lata 2014-2020, ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014- 2020, wytyczne Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju oparte bezpośrednio na zapisach Umowy Partnerstwa. Zgodnie z tymi dokumentami w dokumencie Strategii ZIT muszą być zawarte analizy o charakterze diagnostyczno-strategicznym, jak i elementy operacyjno-wdrożeniowe. Dokument pełni zatem także rolę pewnego rodzaju planu działania, którego wdrożenie przyczynia się do lepszego wykorzystania potencjału rozwojowego obszaru funkcjonalnego. Bezpośrednie założenia niniejszej Strategii są spójne z wnioskami zawartymi w opracowanych wcześniej dokumentach, przeprowadzonych analizach czy to w zakresie delimitacji Bydgosko- Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego czy Strategii Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Rozwoju niniejsza Strategia zawiera poniższe elementy.

Tabela 1. Wymagane przez Ministerstwo Rozwoju elementy Strategii ZIT zgodnie z umową partnerstwa

Wymagane elementy Strategii ZIT	Strategia ZIT BTOF
Podstawa prawna ZIT	✓
Zgodność Strategii ZIT z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi oraz planistycznymi	✓
Wskazanie obszaru terytorialnego wsparcia (wyniki przeprowadzonej delimitacji obszaru funkcjonalnego)	✓
Diagnoza kluczowych aspektów społeczno-ekonomicznych, gospodarczych wskazujących potencjał rozwojowy obszaru funkcjonalnego	✓
Określenie wymiaru terytorialnego Strategii ZIT - przedmiot interwencji w ramach danego Priorytetu Inwestycyjnego RPO	✓
Cele rozwojowe do realizacji w ramach ZIT wraz ze wskaźnikami produktu i rezultatu	✓
Wskazanie Priorytetów Inwestycyjnych wraz z preferowanymi typami projektów (obszar, rodzaje uprawnionych beneficjentów, dodatkowe preferencje wynikające z wybranych celów)	✓
Zasady i tryb wyboru projektów oraz lista przedsięwzięć (pakiety projektów) przewidziana do realizacji w formule ZIT	✓
Lista projektów strategicznych o charakterze komplementarnym możliwych do realizacji w formule poza ZIT	✓
Wpływ przedsięwzięć na osiągnięcie zakładanych wskaźników (monitoring wskaźników)	✓
Wskazanie źródeł finansowania dla pakietów projektów – zakres stosowania mechanizmu finansowania zwrotnego i dotacyjnego	✓
Informacja nt. Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko	✓
Plan finansowy ze wskazaniem źródeł finansowania	✓
Opis systemu wdrażania (w tym struktury organizacyjnej i podstawowych procedur zarządzania, zdolności instytucjonalnej oraz zasad i systemu wyboru projektów)	✓
Sprawozdanie z przebiegu prac i zaangażowania partnerów z obszaru funkcjonalnego oraz opisywać sposób w jaki będą oni włączeni w realizację Strategii ZIT oraz opis sposobu zaangażowania aktorów lokalnych w realizację Strategii ZIT	✓
Raport z przygotowania Strategii ZIT	✓

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

Opis metodologii tworzenia Strategii ZIT

W niniejszym rozdziale zaprezentowano podejście metodologiczne do opracowania Strategii ZIT. W podejściu metodologicznym uwzględniono zasady współpracy i partnerstwa w odniesieniu do wszystkich interesariuszy z obszaru funkcjonalnego. Wykorzystane w metodologii narzędzia badawcze zostały dostosowane do przedmiotu i zakresu planowanej interwencji.

Schemat 2. Mapa podejścia metodologicznego do opracowania Strategii ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

Poniżej zaprezentowano szczegółowy opis prac przeprowadzonych w ramach etapów I-V wraz z zaprezentowaniem zastosowanych narzędzi i technik

ETAP I

Weryfikacja danych jakościowych i ilościowych niezbędnych do planowania strategicznego.

W zakresie analiz dokumentów wtórnych dokonano między innymi:

- Przeglądu aktualnych dokumentów strategicznych dotyczących BTOF (w tym np. odrębnych strategii rozwoju Bydgoszczy i Torunia oraz pozostałych jednostek samorządu terytorialnego z obszaru funkcjonalnego)
- Przeglądu pozostałych dokumentów o charakterze strategicznym i programowym, odnoszących się przynajmniej w części do wydzielonego obszaru funkcjonalnego (w tym np: Strategia Europa 2020, Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020+, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2014 - 2020)
- Przeglądu krajowych i unijnych dokumentów strategicznych odnoszących się do roli obszarów funkcjonalnych miast, (w tym np. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030)
- Analizy dorobku prawnego UE wpływającego na realizację zintegrowanych inwestycji terytorialnych, szczególnie w zakresie łączenia interwencji z różnych funduszy oraz zarządzania obszarem funkcjonalnym

W zakresie dodatkowych działań badawczych dokonano między innymi:

- Przeprowadzenia pogłębionych analiz poszczególnych obszarów tematycznych, tj. transport, ochrona środowiska, rewitalizacja, efektywność energetyczna w sektorze publicznym oraz mieszkalnictwie wielorodzinnym, edukacja, kultura, opieka społeczna, bezpieczeństwo, przedsiębiorczość i rynek pracy
- Naboru i analizy skróconych opisów, charakteryzujących potrzeby w zakresie realizacji projektów zidentyfikowane przez JST (oraz jednostki podległe) z Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego - tzw. "fiszki projektowe". Zidentyfikowane potrzeby inwestycyjne były następnie porównywane z opisanymi w dokumentach strategicznych problemami i potrzebami regionu. Zebrana baza kilkuset „fiszek projektowych” była natomiast materiałem wyjściowym do dalszych prac

- Identyfikacji silnych i słabych stron, szans i zagrożeń BTOF dzięki zastosowaniu zróżnicowanych metod badawczych takich jak wywiady pogłębione, badania ankietowe itp.
- Przeprowadzenia kilkunastu spotkań i sesji strategicznych z JST z terenu BTOF, zarówno ogólnych, jak i dla poszczególnych obszarów tematycznych. Celem spotkań było przybliżenie zasad funkcjonowania ZIT, przedstawienie wstępnych wniosków z analiz przygotowawczych oraz wyników przeglądu przygotowanych przez JST „fiszek projektowych” pogrupowanych w potencjalne pakiety projektów zintegrowanych. Przedmiotem dyskusji była także ocena pilności poszczególnych działań oraz ich wpływ na cały obszar objęty ZIT.

Wynikiem realizacji ETAPU I było opracowanie:

- Pogłębionej analizy SWOT zamieszczonej w Strategii ZIT, która była materiałem wyjściowym dla zdefiniowania:
 - o Celów rozwojowych BTOF
 - o Obszarów koncentracji w wymiarze przestrzennym, tzw. obszary wsparcia, (np. obszary wymagające rewitalizacji)
 - o Celów rozwojowych do realizacji w ramach ZIT
- Dodatkowej analizy porównawczej dwóch wariantów rozwojowych wraz z mapą synergii potencjałów rozwojowych (strona zachodnia + strona wschodnia =BTOF) z uwzględnieniem kontekstu uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych.

ETAP II

Weryfikacja regionalnych celów i działań rozwojowych w kontekście szczególnego charakteru narzędzia ZIT i jego podstawowego źródła finansowania (RPO WK-P) oraz uzyskanych wyników w zakresie delimitacji i analizy istniejących związków funkcjonalnych w obrębie OF.

W zakresie analiz dokumentów wtórnych dokonano między innymi:

- Porównania potrzeb i problemów wskazanych w regionalnych dokumentach strategicznych poddanych analizie z wynikami przeprowadzonych dodatkowych działań badawczych. Oceniono ich aktualność, nadano priorytety, między innymi z zastosowaniem techniki priorytetyzacji MoSCoW¹ (technika wykorzystywana w analizie biznesowej, w celu osiągnięcia wspólnego zrozumienia pomiędzy interesariuszami co do znaczenia jakie ma dla nich każda grupa priorytetyzowanych problemów)
- Zdefiniowania najistotniejszych celów rozwojowych dla BTOF oraz podstawowych, powiązanych z nimi działań rozwojowych, których realizacja pozwoli na rzeczywiste zniwelowanie istniejących problemów, a z drugiej strony umożliwi właściwe wykorzystanie potencjału rozwojowego obszaru funkcjonalnego. Kluczem do zrozumienia i właściwego zastosowania narzędzia ZIT jest przyjęcie za punkt wyjścia, że dla problemów w obszarze funkcjonalnym skuteczne są jedynie zintegrowane rozwiązania w ramach ZIT. Analiz (z wykorzystaniem m.in. metody Delfickiej oraz innych metod heurystycznych) zaproponowanych działań rozwojowych w kontekście faktycznej efektywności ekonomicznej i społecznej, które uwzględniały m.in.:
 - o Potencjał synergii płynącej z koordynacji równoległych działań komplementarnych na całym obszarze BTOF
 - o Efekty skali w zakresie obniżania kosztów zakupu dóbr i usług w przypadku realizacji działań systemowych

¹ Akronim pochodzący od angielskich słów *Must Should Could Won't* (tzn. Musi, Powinien, Może, Nie będzie)

- o Dodatkowe możliwości finansowania działań partnerstw lokalnych ze środków polityki spójności oraz dodatkowych środków dostępnych na rynku międzynarodowym
- o Skuteczności generowania trwałych i znaczących zmian w wartościach docelowych wskaźników produktów i rezultatów
- o Wpływu na wzrost kapitału społecznego i zagęszczanie sieci powiązań społecznych przyspieszającego rozwój społeczeństwa obywatelskiego i wzrost woli samostanowienia u mieszkańców obszaru funkcjonalnego
- o Przyspieszenia przepływu informacji i korzystania z lokalnych dobrych praktyk pomiędzy instytucjami i organizacjami w ramach obszaru funkcjonalnego
- Odniesienia zdefiniowanych dla ZIT celów i działań rozwojowych do Celów Tematycznych i Priorytetów Inwestycyjnych Polityki Spójności zawartych w projekcie RPO WK-P celem doboru tych obszarów, w których ZIT ze swoimi celami i działaniami rozwojowymi będzie najskuteczniejszym narzędziem interwencji.
- Konsultacji z IZ RPO WK-P, czyli Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko–Pomorskiego w zakresie docelowej konstrukcji ZIT, jako narzędzia rozwoju terytorialnego, kluczowego dla rozwoju regionu (przeprowadzonych w formie spotkań merytorycznych, konsultacji telefonicznych oraz wymiany korespondencji).

Wynikiem realizacji ETAPU II było opracowanie:

- Charakterystyk kompatybilności instrumentu ZIT z konstrukcją oraz systemem sprawozdawczości innych narzędzi polityki spójności
- Stworzenie matrycy logicznej strategii inwestycyjnej łączącej Strategię ZIT i RPO WK-P, z zastosowaniem (zgodnie z wytycznymi MIR) hierarchicznego układu celów, oczekiwanych rezultatów, a więc i odpowiednich wskaźników produktu i rezultatów pomiędzy oboma dokumentami. Tym samym zostanie uzyskana spójność architektury RPO i ZIT w zakresie Celów Tematycznych, Priorytetów Inwestycyjnych oraz wskaźników.

ETAP III

Stworzenie systemu zarządzania ZIT BTOF oraz ogólnych zasad i trybu wyboru projektów adekwatnych do ustalonych celów i działań rozwojowych.

W zakresie przeprowadzanych analiz dokonano między innymi:

- Analizy dobrych praktyk w zakresie narzędzi i rozwiązań wspierających rozwój obszarów funkcjonalnych miast, w tym w szczególności:
 - o Przeglądu istniejących rozwiązań krajowych (możliwych do bezpośredniego zaaplikowania i niewymagających modyfikacji ze względu na odmienne otoczenie prawne czy uwarunkowania administracyjne)
 - o Przeglądu rozwiązań stosowanych na obszarze Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem projektów na rzecz zintegrowanego rozwoju terytorialnego obszarów funkcjonalnych, finansowanych ze środków polityki spójności (konieczny średni poziom modyfikacji celem wypracowania rozwiązań aplikowalnych w BTOF)
 - o Przeglądu najlepszych praktyk na poziomie globalnym (konieczny wysoki poziom modyfikacji w przypadku próby bezpośredniego zastosowania) analizy istotne z punktu widzenia działań kierunkujących/strategicznych nie zaś rozwiązań jednostkowych
- Przeglądu trybów wyboru projektów stosowanych w systemie funduszy unijnych pod kątem najlepszych rozwiązań umożliwiających wybór operacji do dofinansowania z uwzględnieniem ich obowiązkowego zintegrowania: obszarowego, tematycznego i między-funduszeowego

- Wypracowania modelowej struktury organizacyjnej organów Związku ZIT, ich wzajemnych relacji oraz relacji z instytucjami w systemie wdrażania funduszy unijnych (IZ RPO WK-P, Komitet Monitorujący). Możliwe rozwiązania muszą być konsultowane z MIR w zakresie swojej aplikowalności dla Obszaru Funkcjonalnego o nietypowym układzie rdzeni – dwóch miast wojewódzkich. Na tym etapie procedowania z pracami nad dokumentem określony został wstępnie podział zadań pomiędzy poszczególnymi podmiotami oraz opisane zostały podstawowe procedury zarządzania ZIT, tj. np.:
 - o Procedura zatwierdzania Strategii ZIT
 - o Procedura zatwierdzania operacji wybranych do dofinansowania w ramach ZIT BTOF
 - o Procedura wyboru propozycji projektów w tym zapewnienia komplementarności działań realizowanych w ramach ZIT w kontekście funduszy finansujących: EFRR i EFS
 - o Procedura zatwierdzania rocznego sprawozdania z wdrażania Strategii ZIT
 - o Zastosowanie zasady partnerstwa na każdym etapie wdrażania Strategii ZIT
- Analizy możliwych do zastosowania modeli finansowania realizacji projektów, uzupełniających dla środków z polityki spójności, takich jak m.in. zastosowanie instrumentów bezzwrotnych, zwrotnych, partnerstwa publiczno-prywatnego, itp.
- Stworzenia wstępnych zasad kategoryzacji projektów, które posłużą do budowy pakietów projektów w obrębie danego Celu Tematycznego / Priorytetu Inwestycyjnego. Do kategoryzacji i priorytetyzacji została zastosowana technika priorytetyzacji MoSCoW
- Stworzenia ogólnych kryteriów wyboru pozwalających dołączać kolejne projekty do danego pakietu z zachowaniem jego zintegrowanego charakteru, oraz dodatkowo propozycji kryteriów, specyficznych dla danego Priorytetu Inwestycyjnego. Kryteria te posłużą Związkowi ZIT (obecnie ZIT BTOF) do oceny wniosków przygotowanych przez partnerstwa JST w działaniach, w których RPO WK-P przewiduje wykorzystanie narzędzia ZIT. Kluczowe z punktu widzenia szczególnego charakteru Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych są „kryteria ZIT”, które muszą być spełnione przez każdy z projektów ujętych w pakiecie.

Wynikiem realizacji ETAPU III było opracowanie:

- Charakterystyk systemu zarządzania wraz z odpowiednimi procedurami dla Związku ZIT (obecnie ZIT BTOF)
- Ramowych zasad kategoryzacji projektów z punktu widzenia zasadności ich realizacji w ramach ZIT
- Pełnego zestawu kryteriów do wyboru projektów w procedurze pozakonkursowej.

ETAP IV

Stworzenie zestawu pakietów projektów dla każdego z wypracowanych celów rozwojowych i odpowiadających im Priorytetów Inwestycyjnych (list przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w formule ZIT) oraz wyznaczenie na bazie matryc komplementarności wzajemnych powiązań pomiędzy działaniami inwestycyjnymi finansowanymi ze środków EFRR i nieinwestycyjnymi, finansowanymi ze środków EFS.

W zakresie przeprowadzanych analiz dokonano między innymi:

- Ustalenia w drodze korespondencji z miastami rdzenia listy planowanych projektów komplementarnych przygotowywanych do programów krajowych, co pozwoli na

przeprowadzenie kategoryzacji projektów i pakietów wybranych do finansowania w ramach ZIT

- Ustalenia podstawowych cech technicznych dla docelowych pakietów projektów (na podstawie porównania wymogów formalnych zawartych w dokumentach MIR oraz konsultacji z liderami Związku ZIT (obecnie ZIT BTOF) – miastami rdzenia: Bydgoszczą i Toruniem). Ustalone na podstawie analiz eksperckich wstępne, brzegowe cechy pakietów to:
 - o Spójność wewnętrzna
 - o Elastyczność i otwartość – możliwe jest dołączenie projektów na każdym etapie realizacji ZIT
 - o Komplementarność wewnętrzna i pomiędzy pakietami
 - o Wskaźnik uzyskania efektu synergii wewnątrz projektów - 0,7 (szacowane korzyści skali wynikające z grupowania zamówień na usługi / roboty na poziomie członków ZIT)
 - o Każdy z projektów w ramach pakietu spełnia „kryteria ZIT”.
- Przeprowadzenia procedury pakietowania zebranych propozycji działań inwestycyjnych, które mogą być przedmiotem potencjalnego finansowania w ramach ZIT. Proces ten został zrealizowany za pomocą techniki „call for”, składającej się z następujących działań:
 - o Analiza macierzy podobieństw i różnic potrzeb JST z terenu BTOF – jako produkt powstała mapa hipotetycznych pakietów projektów w odpowiedzi na najczęściej pojawiające się zagadnienia
 - o Szczegółowa analiza zgłoszonych „fiszek projektowych” w zakresie adresowanych problemów i rozwiązań – uzyskano wymiar horyzontalny pakietów projektów ukazujący podobieństwa planowanych działań i potencjał docelowych partnerstw
 - o Badanie wewnętrznej integralności pakietów, wydzielanie pakietów dodatkowych na podstawie spotkań strategicznych z gminami – powstało zestawienie pakietów projektów do realizacji w ramach ZIT
 - o Przegląd powiązań pomiędzy działaniami inwestycyjnymi w projektach do realizacji w ramach ZIT a wskazanymi jako komplementarne projektami w pakietach nieinwestycyjnych
 - o Odzwierciedlenie macierzy komplementarności pomiędzy wypracowanymi pakietami oraz projektami kluczowymi planowanymi do złożenia do Programów Krajowych z uwzględnieniem również projektów poza ZIT.
- Przygotowania propozycji rozwiązań wspierających komplementarność interwencji dotyczącej ZIT pomiędzy priorytetami finansowanymi ze środków EFRR i EFS

Wynikiem realizacji ETAPU IV było opracowanie:

- Zestawu przykładowych pakietów projektów do realizacji w trybie pozakonkursowym w ramach ZIT
- Listy pakietów projektów (EFS) będących docelowo wiązkami powiązanych ze sobą, mniejszych projektów do realizacji w trybach konkursowych.

ETAP V

Zapewnienie wypełnienia zasad partnerstwa w projektowaniu i realizacji działań ZIT (zgodnie z wymogami Umowy Partnerstwa oraz wytycznymi zawartymi w dokumencie „Zasady realizacji ZIT w Polsce”).

Etap ten miał charakter procesu równoległego i integrującego dla wszystkich etapów opisanych powyżej. Oznacza to, że każdy z etapów I-IV zawierał działania wypełniające cele etapu V. Taka konstrukcja organizacji procesu prac nad dokumentacją pozwoliła na pełne wykorzystanie narzędzi współpracy doradcy z przedstawicielami partnerów społeczno-gospodarczych oraz innych podmiotów będących częścią procesu planowania strategicznego.

Tworzenie kluczowego dla rozwoju BTOF dokumentu strategicznego wymagało np. uruchomienia procesu włączenia partnerów społeczno-gospodarczych w proces jego przygotowania i wdrażania. Ważnym tego elementem były konsultacje pośrednie i bezpośrednie.

Konsultacje pośrednie polegały na:

- Uruchomieniu bardzo szerokiego, podwójnego naboru tzw. „fiszek projektowych”, pomysłów na projekty do zrealizowania w ramach planowanego ZIT, zbierano także wszelkie inne pomysły na szeroko rozumiane projekty komplementarne, wypracowywane przez inne, dowolne podmioty (bez względu na potencjalne źródło dofinansowania). Analiza tak szerokiej bazy dała podstawę do właściwego planowania interwencji
- Włączeniu do interesariuszy, z którymi były przeprowadzane wywiady pogłębione, reprezentantów różnych środowisk (w tym np. przedstawicieli uczelni, organizacji biznesowych, stowarzyszeń, fundacji, agencji rozwoju, itp.)
- Przeprowadzeniu uproszczonego badania ankietowego wśród wybranych grup interesariuszy
- Przeprowadzeniu głosowań podczas sesji strategicznych dotyczących konieczności uzupełnienia zaproponowanych pakietów rozwiązań. Uzupełnione pakiety w kolejnym głosowaniu zostały uszeregowane wg ich pilności / ważności, a także siły oddziaływania na integralność całego obszaru funkcjonalnego.

Konsultacje bezpośrednie polegały na:

- Rozesłaniu do uczestników spotkań konsultacyjnych prezentacji zawierających przykładowe rozwiązania kierunkujące tworzoną strategię np. wyniki diagnoz sektorowych oraz proponowane, w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy – pakiety rozwiązań systemowych
- Poddaniu konsultacjom wszystkich dokumentów, w tym Strategii ZIT, po zakończeniu procesu ich tworzenia poprzez ich umieszczenie na stronach internetowych wraz z formularzami zgłaszania uwag.

Zgromadzone w ten sposób uwagi i wnioski zostały starannie przeanalizowane i tam, gdzie było to uzasadnione, uwzględnione. Zgłaszający zostali poinformowani o sposobie odniesienia się do uwag. Całość procesu została zaprezentowana w Raporcie z przygotowania Strategii ZIT dla BTOF.

Na etapie wdrażania Strategii zapewnienie wypełnienia zasad partnerstwa nastąpi poprzez wdrożenie opisanych Strategią rozwiązań dotyczących zarządzania Związkiem ZIT (obecnie ZIT BTOF).

ETAP VI

W związku z przedłużającym się procesem stabilizowania systemu wdrażania narzędzi polityki spójności tak na poziomie krajowym, jak i regionalnym, na przełomie 2014/2015 pojawiła się **konieczność dokonania aktualizacji Strategii ZIT do zatwierdzanych Programów Operacyjnych**, pojawiających się uszczegółowień i wytycznych przygotowywanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju oraz odpowiednie Instytucje Zarządzające.

Aktualizacja obejmowała w szczególności:

- Uwzględnienie nowego poziomu delegacji zadań do Związku ZIT (obecnie ZIT BTOF)
- Uwzględnienie ostatecznej wersji RPO WK-P 2014-2020
- Uwzględnienie przyjętego przez Radę Ministrów Kontraktu Terytorialnego dla województwa kujawsko-pomorskiego
- Uszczegółowienia Regionalnego Programu Operacyjnego WK-P
- Uwzględnienie wymogów dotyczących projektów komplementarnych do realizacji w formule poza ZIT
- Uwzględnienie ostatecznych wersji Programów Operacyjnych na poziomie krajowym
- Przygotowanie dokumentu do procesu oceny przez IZ i MIR (tzw. ocena ustawowa)

2 Ramy funkcjonalne Strategii ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje podstawy prawne opracowania i wdrażania Strategii ZIT, obszar wsparcia, zgodność Strategii ZIT z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu oraz opisuje wymiar terytorialny interwencji.

2.1 Podstawa prawna Strategii ZIT

Podstawę prawną dla funkcjonowania związków ZIT oraz tworzenia i przyjęcia Strategii ZIT stanowią:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy, dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne, do-tyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylecia rozporządzenia (WE) NR 1080/2006,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006.

Powyższe akty wskazują, że wsparcie miejskich obszarów funkcjonalnych w ramach środków polityki spójności ma być kierowane z poziomu krajowego na zintegrowane działania, wynikające ze strategii rozwoju obszarów miejskich, bądź innych strategii lub paktów terytorialnych.

Uwarunkowania realizacji instrumentu ZIT zawiera Umowa Partnerstwa (UP) z dnia 23 maja 2014r.,określająca zasady programowania perspektywy finansowej na lata 2014-2020. Przedmiotowa umowa zakłada warunek przygotowania strategii dla instrumentu ZIT, realizowanego w miejskich obszarach funkcjonalnych.

W systemie prawa krajowego podstawa prawna realizacji ZIT zawarta jest w Ustawie z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014- 2020 (Dz. U. 2014 poz. 1146). Ustawa w rozdziale 11 w art. 30 określa zasady i warunki realizacji ZIT w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz zasady tworzenia Strategii ZIT. Kolejnym dokumentem na poziomie krajowym są wytyczne Ministerstwa Rozwoju Regionalnego z lipca 2013r. pn.”Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce”.

Należy przy tym zauważyć, że zgodnie z zapisami art. 30 ust. 9 ustawy o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 do Strategii ZIT nie stosuje się przepisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Jednym z kluczowych warunków realizacji ZIT na terenie obszaru funkcjonalnego miast wojewódzkich jest zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa, tzw. Związku ZIT, który będzie pełnił funkcję wspólnej reprezentacji władz miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie wobec władz krajowych i regionalnych.

Związek ZIT w województwie kujawsko-pomorskim został powołany na mocy Porozumienia zawartego w dniu 8 kwietnia 2014 r. Jako podstawę prawną takiego aktu należy więc wskazać:

- Umowę Partnerstwa przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 r., zatwierdzoną przez Komisję Europejską w dniu 23 maja 2014 r.
- Zapisy ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2013 poz. 594 z późn.zm.) oraz ustawy z dnia 5 czerwca 1998 o samorządzie powiatowym (Dz. U. 2013 595 poz. 578) pozwalające na zawieranie porozumień tego typu.

Umowa Partnerstwa stanowi, iż podstawowym dokumentem wykonawczym dla zawiązanego „Związku ZIT” jest tzw. Strategia ZIT, która pełni rolę „strategii określającej zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych, które mają wpływ na obszary miejskie”, przywoływanej w art. 7 rozporządzenia ws. EFRR.

Zgodnie z zapisami dokumentu „Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” z lipca 2013 r. (jest to dokument wykonawczy przygotowany przez ministerstwo właściwe ds. rozwoju regionalnego) podstawą prawną Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego będzie decyzja organu wykonawczego Związku ZIT (obecnie ZIT BTOF) w sprawie przyjęcia Strategii ZIT.

Przywołane powyżej Porozumienie zawarte w dniu 8 kwietnia 2014 r., zostało zmienione Aneksiem z dnia 29 czerwca 2015 r. do Porozumienia w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego z dnia 8 kwietnia 2014 r.

Strony Porozumienia zwane dalej ZIT BTOF powierzyły funkcję IP Miastu Bydgoszcz. Zadania IP realizowane będą przez organ wykonawczy - Prezydenta Miasta Bydgoszczy.

Porozumienie w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazuje też na powołanie wewnętrznych form organizacyjnych ZIT BTOF: Komitetu Sterującego (KS) oraz Zarządu. KS i Zarząd pełnią funkcje opiniodawczo-doradcze w stosunku do decyzji wydawanych przez IP. Zaopiniowane przez Zarząd i KS sprawy, w tym Strategia ZIT, ostatecznie zatwierdza IP.

Zadaniem IP RPO WK-P jest przyjęcie zaopiniowanej Strategii ZIT oraz przedłożenie jej do pozytywnego zaopiniowania przez IZ RPO WK-P w zakresie możliwości finansowania ZIT w ramach tego programu oraz przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego wykonującego zadania państwa członkowskiego (MliR) – w zakresie zgodności z Umową Partnerstwa oraz możliwościami finansowania projektów, o których mowa w ust. 7, ustawy o zasadach realizacji programów , z krajowych programów operacyjnych.

2.2 Określenie obszaru wsparcia

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne w Polsce realizowane są obligatoryjnie na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, stanowiących jeden z kluczowych obszarów strategicznej interwencji (OSI) państwa. Podstawą wyznaczania obszaru realizacji ZIT był dokument Ministerstwa Rozwoju Regionalnego z lutego 2013r. pn. „Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich”.

W celu realizacji ZIT na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, w skład terytoriów objętych „ZIT wojewódzkim” muszą wchodzić:

- Miasto wojewódzkie

- Wszystkie miasta z rdzenia obszaru funkcjonalnego
- Inne gminy obszaru funkcjonalnego – łącznie przynajmniej połowa gmin.

Obszar realizacji „ZIT wojewódzkiego” wyznaczany jest ostatecznie uchwałą zarządu województwa z uwzględnieniem przytoczonych warunków brzegowych oraz uzgodnień z JST zainteresowanymi współpracą.

Właściwą uchwałą wyznaczającą obszar realizacji ZIT na terenie BTOF jest zatem:

**UCHWAŁA NR 15 /463 /14 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO
z dnia 8 kwietnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji
Terytorialnych dla Bydgoszczy, Torunia i obszaru powiązanego z nimi funkcjonalnie**

W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego występuje jeden zwarty obszar funkcjonalny, w skład którego wchodzi zarówno Bydgoszcz, jak i Toruń. W tym województwie zatem funkcjonuje zarówno jedna Strategia ZIT, jak i jeden Związek ZIT.

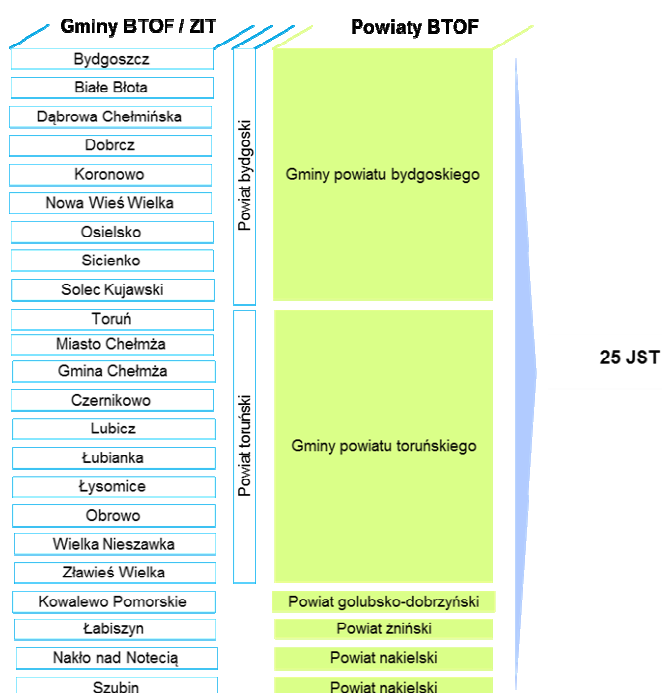
Określenie ostatecznego obszaru objętego interwencją w ramach ZIT nastąpiło m.in. na podstawie procesu delimitacji opartego o szczegółowe analizy wskaźników, opisanego odrębnym dokumentem, w którym określono, że wszystkie JST wyrażające wolę przynależenia do ZIT wypełniają nałożone w dokumentach MIR kryteria powiązania z miastami rdzenia (wyrażone odpowiednią wartością wskaźników).²

Z inicjatywy miast wojewódzkich: Bydgoszczy i Torunia, uzgodniona została treść Porozumienia, którego celem było utworzenie Związku ZIT. Jak wskazano wcześniej, Porozumienie zostało podpisane w dniu 8 kwietnia 2014 r. i aneksowane 29 czerwca 2015 r. Zgodnie z tym dokumentem członkami Związku ZIT w województwie kujawsko-pomorskim są: Bydgoszcz i Toruń, wszystkie gminy z powiatów bydgoskiego i toruńskiego oraz z sąsiednich powiatów – gminy: Łabiszyn, Nakło n. Notecią, Szubin i Kowalewo Pomorskie, a także powiaty bydgoski i toruński.

Łącznie jest to 25 JST z terenu wskazanego jako Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, a więc warunek minimum obszarowego został spełniony. Skład Związku ZIT, ustalony opisanym Porozumieniem, został zaprezentowany na schemacie poniżej.

² Dokument ten pt: *Delimitacja dla Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Bydgoszczy i Torunia - Opracowanie eksperckie* prezentuje wyniki procesu weryfikacji terytorialnego kształtu Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Proces ten obejmował diagnozę związków funkcjonalnych pomiędzy miastami rdzenia, tj. Bydgoszczą i Toruniem oraz gminami je okalającymi. Rezultatem procesu jest prezentacja gmin najściślej powiązanych funkcjonalnie z miastami rdzenia wraz ze wskazaniem wariantów zasięgu obszaru funkcjonalnego (w tym możliwych kierunków rozwoju dla tych powiazań) – dostępny na www.zit.btof.pl.

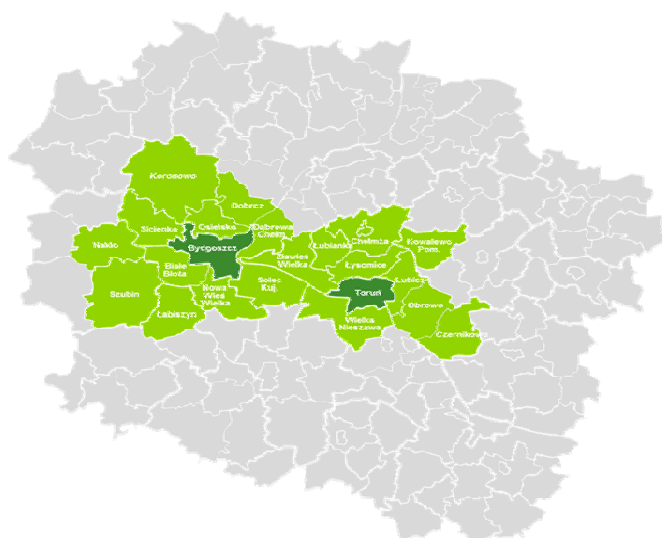
Schemat 3. JST, które zawiązały zinstytucjonalizowaną formę partnerstwa – Związek ZIT

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

Zgodnie z zapisami Porozumienia, obejmuje ono obszar wskazany na poniższej mapie.

Mapa 1 Gminy objęte Porozumieniem o utworzeniu Związku ZIT.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie mapy GUS

2.3 Zgodność Strategii ZIT z dokumentami strategicznymi oraz planistycznymi

Układ celów, priorytetów i działań Strategii ZIT wypracowany został w oparciu o potrzeby zidentyfikowane w trakcie przeprowadzonych badań i konsultacji, jednak prace nad ostatecznym kształtem zapisów podporządkowane były ideom przewodnim zawartym w szeregu dokumentów na szczeblu unijnym i krajowym. Takie podejście wynika bezpośrednio ze sposobu realizacji unijnej polityki rozwoju - to na poziomie UE zostały wskazane unijne priorytety ogólne oraz wymierne cele. W związku z tym należy uznać, iż dokumenty strategiczne wyższego rzędu, przeanalizowane poniżej,

stanowią swego rodzaju warunki brzegowe dla konstruowania Strategii ZIT BTOF, natomiast potrzeby zdiagnozowane na poziomie regionalnym pozwalają uszeregować hierarchię celów indywidualną dla danego regionu.

Schemat 4. Układ dokumentów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne

Poniżej wykazano spójność Strategii ZIT z istniejącymi i przygotowywanymi strategiami oraz planami rozwojowymi na poziomie europejskim, krajowym oraz regionalnym.

Strategia Europa 2020
Główne cele i założenia dokumentu
Jest dokumentem będącym długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej.
Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym
Strategia ZIT wykazuje pełną spójność z dwoma z trzech głównych priorytetów Strategii Europa 2020: - Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej - Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną dedykując tym zagadnieniom wszystkie cztery wyodrębnione cele strategiczne (CS): - CS 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne - CS 2 Wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i kultury dla kształtowania wysokiej jakości życia - CS 3 Rozwój społeczno-gospodarczy - CS 4 Nowoczesne i efektywne kształcenie dzieci i młodzieży Strategia ZIT nie wykazuje sprzeczności z priorytetem Strategii Europa 2020 - rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji. Dla realizacji wymienionych priorytetów Komisja przedstawia siedem projektów przewodnich, z których

następujące trzy są wyznacznikiem zakresu działań planowanych do realizacji w ramach Strategii ZIT BTOF:

- „Młodzież w drodze” – projekt na rzecz poprawy wyników systemów kształcenia oraz ułatwiania młodzieży wejścia na rynek pracy (CS 4)
- „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” – projekt na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji transportu oraz propagowania efektywności energetycznej (CS 2 oraz CS 1)
- „Europejski program walki z ubóstwem” – projekt na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej tak, aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczeństwa (CS 3)

Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA 2020

Główne cele i założenia dokumentu

To pierwszy dokument strategiczny, który bezpośrednio dotyczy kwestii adaptacji do zachodzących zmian klimatu. Głównym celem SPA2020 jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju oraz efektywnego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa w warunkach zmieniającego się klimatu. W dokumencie wskazano priorytetowe kierunki działań adaptacyjnych, które należy podjąć do 2020 roku w najbardziej wrażliwych na zmiany klimatu obszarach, takich jak: gospodarka wodna, rolnictwo, leśnictwo, różnorodność biologiczna, zdrowie, energetyka, budownictwo i gospodarka przestrzenna, obszary zurbanizowane, transport, obszary górskie i strefy wybrzeża.

Strategia wpisuje się w ramową politykę Unii Europejskiej w zakresie adaptacji do zmian klimatu, której celem jest poprawa odporności państw członkowskich na aktualne i oczekiwane zmiany klimatu, zwracając szczególną uwagę na lepsze przygotowanie do ekstremalnych zjawisk klimatycznych i pogodowych oraz redukcję kosztów społeczno-ekonomicznych z tym związanych.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wpisuje się w kierunki działań SPA2020, szczególnie w zakresie projektowanej interwencji w ramach

PI 4c – Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym

PI 4e – Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych, oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu

PI 6b – Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie

PI 6c – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

PI 6d – Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem w perspektywie długookresowej, określającym cele strategiczne rozwoju kraju do 2030 r., kierunkowym dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT odnosi się, na poziomie regionalnym, do dwóch z czterech wymienionych w DSRK dylematów rozwojowych (cyt.):

- Jak podjąć długoterminowy wysiłek w celu wyrównywania szans i równoważenia rozwoju w wymiarze terytorialnym oraz utrzymania dostępności zasobów naturalnych?
- Jak odrobić zaległości rozwojowe (dystans infrastrukturalny: transport, energetyka, zasoby cyfrowe) w tym samym czasie, w którym należy w jak najszybszym tempie tworzyć nowe przewagi konkurencyjne (rola środków UE jako generatora kapitału na inwestycje w tym zakresie)?

W szczególności Strategia ZIT z jej zdefiniowanymi czterema Celami Strategicznymi (CS) wpisuje się w ogólne cele strategiczne DSRK:

- Cel 3 – Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki (CS 4 Strategii ZIT)
- Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska (CS 1 Strategii ZIT)

Oraz przede wszystkim w cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze równoważenia potencjałów rozwojowych regionów, czyli:

- Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych (CS 1, CS 2, CS 3, CS 4 Strategii ZIT)

W ramach Celu 8 DSRK szczególnie podnosi rolę polityki regionalnej, w której spójność jest rozumiana w kategoriach funkcjonalnych i terytorialnych i służyć będzie poprawie jakości życia w regionach Polski.

Strategia ZIT wpisuje się bezpośrednio w następujące, wymienione w opisie Celu 8 DSRK, kierunki interwencji:

- Rewitalizacja obszarów problemowych w miastach
- Stworzenie warunków sprzyjających tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy na wsi i zwiększaniu mobilności zawodowej na linii obszary wiejskie – miasta
- Zwiększenie stopnia dyfuzji połączeń wieś – miasto w celu dynamizowania rozwoju zarówno terenów miejskich, jak też obszarów wiejskich
- Wprowadzenie rozwiązań prawno-organizacyjnych stymulujących rozwój miast.

Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK 2020)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem w perspektywie średniookresowej, określającym cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., kluczowym dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach

perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT czerpie bezpośrednio z założeń opisanych w obszarze strategicznym III. Spójność Społeczna i Terytorialna. Z wymienionych w tym obszarze Celów, Strategia ZIT wpisuje się w każdy z wymienionych:

- Cel.III.1. Integracja społeczna: Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych (Strategia ZIT - CS 3)
- Cel.III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych: Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych. Zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych (Strategia ZIT CS 1 i CS 3)
- Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych: Tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i finansowych dla realizacji działań rozwojowych w regionach. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich. Zwiększenie spójności terytorialnej (Strategia ZIT CS1, 2, 3, 4).

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest dokumentem, który wyznacza cele polityki regionalnej wobec poszczególnych obszarów kraju, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

KSRR zawiera działania zwiększające spójność terytorialną, w skali krajowej i regionalnej, z wykorzystaniem budowy powiązań funkcjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi a ich otoczeniem regionalnym, aktywnym przeciwdziałaniem marginalizacji najsłabiej rozwijających się obszarów oraz ograniczaniem dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi województwami. Takie założenia lokują instrument opisany w Strategii ZIT w grupie działań bezpośrednio realizujących zamierzenia KSRR, bezpośrednio odpowiadający na zdefiniowane w KSRR wyzwania rozwojowe, tj.:

- Lepsze wykorzystanie potencjałów najważniejszych obszarów miejskich do kreowania wzrostu i zatrudnienia oraz stymulowania rozwoju pozostałych obszarów
- Odpowiedź na zmiany klimatyczne i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego
- Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych
- Wspieranie rozwoju kapitału społecznego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Zgodnie z tym dokumentem, rdzeniem krajowego systemu gospodarczego i ważnym elementem systemu europejskiego jest współzależny otwarty układ obszarów funkcjonalnych najważniejszych polskich miast, zintegrowanych w przestrzeni krajowej i międzynarodowej.

Zaplanowane w KPZK kierunki działań mają na celu wykorzystanie potencjału głównych ośrodków miejskich jako miejsca koncentracji procesów gospodarczych, zmian społecznych i kulturowych poprzez:

- Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich
- Intensyfikację powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym
- Integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT wpisuje się w zadania opisane Celem 1 KPZK: „Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności”.

- W dokumencie tym miasta rdzenia Bydgoszcz i Toruń określone są łącznie jako ośrodek kategorii „inne najważniejsze miasta wraz z obszarami funkcjonalnymi³” ze wskazaniem na fakt pełnienia pewnych funkcji metropolitalnych⁴, ale w sposób niewystarczający i potrzebujący interwencji. Problemy wyraźnie podkreślane w tym kontekście to nieskoordynowany rozwój obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków, nasilanie się zjawiska żywiołowej urbanizacji i rosnącego chaosu przestrzennego w strefach podmiejskich tych ośrodków, co skutkuje degradacją krajobrazu i rosnącymi kosztami ekonomicznymi i społecznymi ponoszonymi przez obszary funkcjonalne. Niekontrolowana suburbanizacja może doprowadzić do degradacji środowiska przyrodniczego, utraty atrakcyjności miejsc rekreacyjnych oraz inwestycyjnych, czego skutkiem będzie pogorszenie wizerunku i atrakcyjności.

Krajowa Polityka Miejska 2023 (KPM)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest dokumentem, który ma na celu wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawę jakości życia mieszkańców.⁵

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wpisuje się w całości w kierunki działań KPZK, które zostały przeniesione do Krajowej Polityki Miejskiej.

- Dokument koncentruje się na najważniejszych kwestiach i wyzwaniach dotyczących rozwoju miast. Te kwestie pogrupowane zostały w 10 wątkach tematycznych, z których podkreślone zostały te mające swoje bezpośrednie odniesienie w Strategii ZIT dla BTOF, tj.: kształtowanie przestrzeni, partycypacja społeczna, transport i mobilność miejska, niskoemisyjność i efektywność energetyczna, rewitalizacja,

³ Główne ośrodki miejskie to ośrodki metropolitalne i wszystkie ośrodki wojewódzkie, w tym pary miast pełniące funkcje wojewódzkie (Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra oraz Bydgoszcz i Toruń) oraz następujące ośrodki miejskie: Bielsko-Biała, Częstochowa, Koszalin, Radom, Rybnik, Słupsk i Płock.

⁴ Istnieje kilka metodologii wyznaczania metropolii poziomu (NUTS 3, 4, 5) i dokumentu planistycznego (KPZK, plany zagospodarowania przestrzennego województw). Według Unii Metropolii Polskich metropolia to kompleks osiedleńczy miast(a) wiedzy – region, w którym żyje ponad 500 tys. mieszkańców, ośrodki krajowe – ponad 200 tys. Unia Metropolii Polskich wskazuje 12 obszarów metropolitalnych: warszawski (jedyna polska metropolia o znaczeniu europejskim), rozwijające się metropolie krajowe: gdańską, krakowską, poznańską i wrocławską, obszary problemowe wymagające remetropolitalizacji: katowicki, łódzki, szczeciński, kształtującą się metropolię bydgosko-toruńską oraz budowane metropolie: białostocką, rzeszowską i lubelską. Delimitacje obszarów metropolitalnych podają też: Zaktualizowana Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (prof. G. Gorzelak), analizy ESPON i in.

⁵ Krajowa Polityka Miejska 2023, dokument przyjęty w październiku 2015 r.

polityka inwestycyjna, rozwój gospodarczy, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, demografia oraz zarządzanie obszarami miejskimi.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+

Główne cele i założenia dokumentu

- Jest podstawowym dokumentem strategicznym na poziomie województwa kujawsko-pomorskiego

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia Rozwoju Województwa zawiera diagnozę, której wyniki zostały przedstawione w postaci analizy SWOT a których trafność została potwierdzona przez diagnozę w niniejszym dokumencie, przeprowadzoną dla obszaru mniejszego – BTOF, na potrzeby Strategii ZIT. Różnice w rozłożeniu akcentów wynikają właśnie z zawężenia perspektywy ZIT do znacznie mniejszego obszaru.

Strategia ZIT (w ramach przeprowadzonej diagnozy oraz dodatkowych analiz pogłębiających niektóre zagadnienia, szczególnie istotne dla rozwoju BTOF) odnosi się do:

- Podstawowych cech struktury przestrzennej obszaru i jego specyfiki w odniesieniu do przestrzeni województwa (BTOF został przeanalizowany na tle regionu jak i danych krajowych - dodatkowe analizy w tym zakresie, pogłębiające diagnozę zostały przeprowadzone na potrzeby odrębnego opracowania dotyczącego wyłącznie tych aspektów: Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego Obszaru Funkcjonalnego)
- Analizy potrzeb oraz potencjałów rozwojowych na obszarze BTOF (mapa potrzeb i potencjałów została przedstawiona w rozdziale zawierającym analizę SWOT a następnie z zestawienia wyprowadzone zostały cele rozwojowe.
- Analiza spójności wewnętrznej obszaru, jako elementu spójności wewnętrznej województwa stanowiła bezpośrednią przyczynę wyboru ostatecznego kształtu celów strategicznych (dodatkową analizę wewnętrznych powiązań w ramach BTOF zawiera opracowanie prezentujące wnioski z delimitacji obszaru)
- Analiza profilu działalności gospodarczej w kontekście rozwoju gospodarczego (zawarta w diagnozie oraz dodatkowo, na potrzeby rozwoju BTOF pogłębiona w dokumencie: Program Strategiczny Gospodarka i Rynek Pracy)
- Analizy wpływu planowanych do realizacji przedsięwzięć na rzecz spełnienia celu nadrzędnego Strategii („konsolidacja potencjału partnerów na rzecz rozwoju nowoczesnych funkcji metropolitalnych (...)” a tym samym na realizację priorytetu SR WK-P: SILNA METROPOLIA)

W szczególności Strategia Rozwoju Województwa identyfikuje następujące wyzwania, wspólne dla polskich regionów (są to: wyzwania demograficzne, związane z rolą innowacji w rozwoju gospodarczym i społecznym, związane z sieciowaniem procesów społeczno-gospodarczych, związane z rosnącą rolą metropolii w rozwoju regionów) oraz specyficzne dla województwa kujawsko-pomorskiego (związane z koniecznością ograniczenia bezrobocia, poprawy warunków życia ludności wiejskiej, nadaniu impulsów rozwojowych wschodniej części regionu, określenia założeń polityki miejskiej oraz zbudowania tożsamości marki regionalnej). Diagnoza przeprowadzona na potrzeby strategii ZIT w pełni potwierdza zdefiniowane wyzwania i na nich właśnie opiera przygotowane plany strategiczne.

Z założeń wynikających z SRW KP wynika, iż z perspektywy rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, rozwój potencjału funkcji metropolitalnych Bydgoszczy i Torunia jest niezbędny ze względu na konieczność zapewnienia:

- ✓ Wysokiego poziomu obsługi ludności całego województwa w usługi wyższego rzędu co tworzy warunki dla rozwoju społecznego
- ✓ Warunków rozwoju gospodarczego atrakcyjnych na tle ościennych metropolii

- ✓ Dostępności komunikacyjnej na poziomie ponadregionalnym i międzynarodowym

Z punktu widzenia Strategii ZIT kluczowe są zapisy SR WK-P dotyczące sieciowania procesów społeczno-gospodarczych oraz założeń polityki miejskiej – mają one swoje odzwierciedlenie w odrębnym Priorytecie.

Strategia ZIT dla BTOF to dokument ściśle powiązany z realizacją polityki terytorialnej na tak poziomie kraju jak i regionu, stąd wykazuje ona całkowitą zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa już na poziomie celu nadrzędnego, którym jest: Konsolidacja potencjału partnerów ZIT na rzecz rozwoju nowoczesnych funkcji metropolitalnych. Zgodność ta dotyczy jednego z głównych elementów SR WK-P, która w tym zakresie posiada priorytet: SILNA METROPOLIA; (a tym samym, Strategia ZIT zachowuje pełną zgodność w każdym ze swoich celów strategicznych w odniesieniu do zawartości wspomnianego priorytetu) W ramach priorytetu „silna metropolia”, jako kluczowe wskazane są działania, które z uwzględnieniem narzędzia interwencji polityki spójności, jakim jest RPO WK-P ze swoimi Celami Tematycznymi i Priorytetami Inwestycyjnymi, zostały przypisane do realizacji w ramach ZIT i instrumentów podobnych do ZIT na terenie pozostałych miejskich ośrodków subregionalnych.

W kontekście wspierania przez Strategię ZIT celów strategicznych Strategii Rozwoju Województwa na szczególną uwagę zasługują następujące cele SRW:

- Dostępność i spójność (synergicznie wspierany w ramach Celu Strategicznego 1 Strategii ZIT Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF)
- Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi (synergicznie wspierany w ramach Celu Strategicznego 3 Strategii ZIT Zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji)
- Tożsamość i dziedzictwo (synergicznie wspierany w ramach Celu Strategicznego 2 Strategii ZIT Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF)

Pozostałe Cele Strategiczne SRW są wspierane pośrednio w ramach działań na rzecz podnoszenia poziomu rozwoju społeczno - gospodarczego OF.

Kluczowe powiązania pomiędzy Strategią ZIT a SRW KP wskazano dodatkowo w tekście Strategii ZIT – tam gdzie to odniesienie było istotne z punktu widzenia układu dokumentów strategicznych. Niemniej jednak Strategia ZIT BTOF pozostaje w układzie podrzędnym w stosunku do SRW KP – opisując w głównej mierze strategię i działania zaplanowane do wdrożenia na rzecz realizacji jednego z czterech priorytetów strategii wojewódzkiej.

Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Główne cele i założenia dokumentu

Jest to dokument dedykowany Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu, stanowiący opracowanie, którego zadaniem jest zdiagnozowanie kluczowych potrzeb rozwojowych oraz strategicznych kierunków działań w skali obszaru funkcjonalnego dwóch stolic województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT jest dokumentem wykonawczym nakierowanym na realizację części celów strategicznych wskazanych w Strategii Rozwoju BTOF. Wybór obszarów interwencji dla Strategii ZIT wynikał z przeprowadzenia analizy krzyżowej pomiędzy funduszami polityki spójności (RPO WK-P, PK odnoszące się do instrumentu ZIT) oraz zdiagnozowanymi najpilniejszymi potrzebami OF. Ostatecznie do Strategii ZIT zostały wybrane te obszary interwencji, które w opinii władz regionalnych w największym stopniu wpływają na rozwój OF.

Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020, przyjęte uchwałą Nr 43/1605/13 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 30 października 2013 r., a następnie zmienione uchwałą Nr 12/328/14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 20 marca 2014 r. oraz uchwałą Nr 5/134/15 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 4 lutego 2015 r. (dokument istotny w kontekście aktualizowanego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa)

Główne cele i założenia dokumentu

Przedmiotowy dokument jest załącznikiem do Uchwały nr 5/134/15 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z 4 lutego 2015 r. Dokument wskazuje, iż samorząd wojewódzki, w ramach prowadzonej polityki miejskiej wobec miast wojewódzkich zamierza przede wszystkim wspierać rozwój ich funkcji metropolitalnych. Priorytetami opisanej polityki miejskiej są: wzmacnianie funkcji o znaczeniu ponadregionalnym w miastach węzłowych, integracja układów transportu publicznego w obszarze funkcjonalnym oraz ochrona środowiska przed intensywną presją urbanizacyjną dla zachowania zasad zrównoważonego rozwoju metropolii. Są to działania nakierowane na wzmocnienie integracji Bydgoszczy i Torunia celem podniesienia ich pozycji w systemie osadniczym kraju. Docelowo, infrastrukturalna i funkcjonalna aglomeracja budowana przez oba miasta będzie metropolią krajową, czyli centrum innowacyjności, węzłem europejskiej sieci kontaktów, wymiany oraz przepływu dóbr materialnych i symbolicznych.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT kompleksowo uwzględnia założenia dotyczące obszaru funkcjonalnego miast wojewódzkich ujęte w powyższej Uchwale a tym samym w koresponduje z zapisami w aktualizowanym dokumencie: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa (opinia podjęta w oparciu o dokument założeń).

Strategia Rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku

Główne cele i założenia dokumentu

Jest dokumentem, który został przyjęty w listopadzie 2013 roku. Strategia, jako jedno z głównych wyzwań rozwojowych traktuje zbudowanie silnego obszaru funkcjonalnego oraz rozwój funkcji metropolitalnych.

Waga tego zagadnienia została odzwierciedlona w uznaniu wzmocnienia i rozwoju funkcji metropolitalnych za pierwszy cel strategiczny miasta. Wyznaczono sześć celów operacyjnych, a także wybrano działania i główne zadania, jakie mają służyć osiągnięciu zamierzonego celu, łącząc je w program sektorowy: METROPOLITALNA BYDGOSZCZ, dla którego Strategia ZIT jest w pewnym sensie naturalnym programem wykonawczym.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Cele Strategii ZIT są spójne z wymienionymi w programie celami operacyjnymi tak w zakresie ogólnych kierunków jak i planowanych przedsięwzięć i zadań do zrealizowania w ramach ZIT.

Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem dot. rozwoju Torunia przyjętym w 2010 roku. W ramach priorytetowych kierunków rozwoju jako jeden z czterech kluczowych wskazuje kierunek: TORUŃ-MIASTEM METROPOLITALNYM. W sposób zdecydowany deklarując, że działania na rzecz powstania przyszłej metropolii dwumiejskiej Bydgosko- Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego, muszą stanowić jeden z podstawowych

Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020

kierunków działań. Także w tym dokumencie strategicznym metropolitalność organizmu miejskiego składającego się z obu miast postrzegana jest raczej jako szansa rozwojowa niż stan istniejący. Dalszy rozwój zależy od podejmowanej współpracy i koordynacji działań. Tak ujęte zadania pozwoliły na uwzględnienie kierunku wyznaczonego w Strategii rozwoju Miasta Torunia w Strategii ZIT.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Cele Strategii ZIT są spójne z wymienionymi w programie celami operacyjnymi tak w zakresie ogólnych kierunków jak i planowanych przedsięwzięć i zadań do zrealizowania w ramach ZIT.

Zgodnie z założeniami dokumentów wyższego rzędu oraz wytycznych zawartych w Umowie Partnerstwa i korespondujących z nią dokumentach Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju Strategia ZIT dla BTOF jest z jednej strony dokumentem strategicznym, zawierającym część diagnostyczno-strategiczną jak i operacyjnym – zawierającym elementy wdrożeniowe, a więc pełni częściowo rolę planu działania. W tym kontekście Strategia ZIT dla trzech strategii głównych JST regionu: Miast Bydgoszczy i Torunia oraz Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest planem działania w celu realizacji priorytetów opisanych w poszczególnych strategiach jako szeroko rozumiane zwiększanie roli metropolitalnej rdzenia wojewódzkiego.

Ponadto, w swych założeniach Strategia ZIT jest spójna (lub co najmniej nie jest sprzeczna) z kierunkowymi założeniami przyjętymi na poziomie strategii rozwoju w pozostałych JST tworzących Związek ZIT (obecnie ZIT BTOF), co zostało przedstawione poniżej.

Lp.	JST	Tytuł dokumentu strategicznego (data uchwalenia)	Odniesienie do zagadnień ujętych w Strategii ZIT
1	Powiat Bydgoski	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU POWIATU BYDGOSKIEGO NA LATA 2008 - 2015 <i>(uchwalona 29 stycznia 2001 r., z późn. zm)</i>	Dokument wskazuje, jako silną stronę przynależność do metropolitalnego Związku Gmin Bydgoskich oraz orbitalne położenie wobec miasta wojewódzkiego w kontekście korzyści wynikających z rosnących powiązań w ramach OF. Jednocześnie w ramach niemal każdego z docelowych łądów (wyznaczających kierunek działań znajdują się zagadnienia spójne z działaniami zaplanowanymi w Strategii ZIT np. łąd ekologiczny, łąd społeczny itp.)
2	Powiat Toruński	STRATEGIA ROZWOJU POWIATU TORUŃSKIEGO NA LATA 2012-2020 <i>(uchwalona w październiku 2011 r.)</i>	Dokument wskazuje, jako mocną stronę „dobrą współpracę pomiędzy JST” a jako szanse rozwojowe: współdziałanie z gminami w zakresie rozwoju infrastruktury i poprawy bezpieczeństwa, a przede wszystkim powstanie obszaru metropolitalnego bydgosko-toruńskiego oraz stworzenie aglomeracji Bydgoszcz – Toruń

3	Białe Błota	STRATEGIA ROZWOJU GMINY BIAŁE BŁOTA NA LATA 2013-2025. (uchwalona w listopadzie 2013 r.)	Jako mocne strony dokument wskazuje: Korzystne położenie do życia i prowadzenia działalności gospodarczej w obrębie aglomeracji bydgoskiej i dobre z nią skomunikowanie. Jednocześnie, jako potencjalne zagrożenia /problemy wskazuje się te wynikające z suburbanizacji miasta wojewódzkiego. Wg dokumentu największą szansą rozwojową jest możliwość pozyskiwania środków dotacyjnych, zwłaszcza unijnych w nowej perspektywie budżetowej na lata 2014-2020, zarówno samodzielnie, jak i we współpracy z innymi samorządami w ramach aglomeracji bydgoskiej, w przynależności, do której mieszkańcy widzą zarówno szansę rozwoju Gminy, jak i bardziej dogodnego korzystania z infrastruktury stolicy regionu. Jednym z 4 elementów kluczowych wizji rozwoju gminy jest: gmina zintegrowana wewnętrznie i współpracująca z sąsiadami w ramach aglomeracji bydgoskiej.
4	Dąbrowa Chełmińska	STRATEGIA ROZWOJU GMINY DĄBROWA CHEŁMIŃSKA NA LATA 2014-2023 (uchwalona w grudniu 2013 r.)	Jako mocne strony dokument wskazuje bliskość miasta wojewódzkiego (Bydgoszczy) w kontekście istotności powiązań funkcjonalnych, a jako jedną z kluczowych szans: utworzenie aglomeracji Bydgosko- Toruńskiej. Ponadto Cele Strategii ZIT są bezpośrednio zbieżne z wymienionymi w dokumencie Celami Strategicznymi; CS1 (dot. infrastruktury użytku publicznego, w tym wod-kan.) CS4 (dot.m.in. ścieżek rowerowych), CS5 (dot. edukacji i dostępu do kultury)
5	Dobrcz	STRATEGIA ROZWOJU GMINY DOBRZ NA LATA 2014-2025 (uchwalona w maju 2014 r.)	Dokument, jako szansę rozwojową dla gminy wskazuje położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych w tym S5 i w pobliżu metropolii Bydgosko – Toruńskiej, zwłaszcza w kontekście możliwości finansowych jakie daje nowa perspektywa finansowa 2014 – 2020. Jednocześnie w grupie proponowanych działań pojawiają się zadania, które będą realizowane w ramach ZIT. Zachodzi, więc bezpośrednia spójność z dokumentem Strategia ZIT
6	Koronowo	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY KORONOWO 2001-2015 (uchwalona w październiku 2000 r.)	Dokument, jako jedną z kluczowych szans rozwojowych traktuje rozwój gospodarczy i turystyczny w kontekście bliskiego położenia miasta wojewódzkiego – Bydgoszczy. A jako cel strategiczny wskazuje skuteczne zarządzanie zasobami turystycznymi (przyrodniczymi) na terenie gminy. Ponadto można zauważyć bezpośrednią spójność ze Strategią ZIT na poziomie celów strategicznych: CS4 (dot. infrastruktury technicznej i ochrony środowiska) CS5 (dot. oświaty) CS6 (dot. kultury) CS9 (dot. bezpieczeństwa socjalnego)

7	Nowa Wieś Wielka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY NOWA WIEŚ WIELKA 2008-2015 <i>(uchwalona w marcu 2008 r.)</i>	Dokument wskazuje, iż: najważniejszą szansą rozwojową Gminy jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej Gminy w następstwie (...) oddziaływania Aglomeracji Bydgoskiej (zwłaszcza w kontekście funduszy strukturalnych UE). Spójność ze Strategią ZIT pojawia się na poziomie dwóch z trzech priorytetów: • Priorytet II Restrukturyzacja i unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej • Priorytet III Modernizacja infrastruktury społecznej i administracyjnej, edukacyjnej i kulturalnej
8	Osielsko	PLAN ROZWOJU SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO GMINY OSIELSKO <i>(uchwalony w grudniu 2005 r. z późn. zm)</i>	Dokument ten jako silną stronę wskazuje - położenie w strefie podmiejskiej przy ważnych arteriach komunikacyjnych (dogodne warunki komunikacyjne, bliskość dużego rynku zbytu, itp.), a jako szansę: powstanie związku lub porozumienia w celu wspólnego rozwiązywania problemów ochrony środowiska (np. gospodarki odpadami) i innych, ponadlokalnych . Zachodzi również spójność CS Strategii ZIT w zakresie 2/3 tzw. celów pośrednich wymienionych w dokumencie: 2) Rozbudowa infrastruktury technicznej służącej poprawie jakości życia, rozwojowi przedsiębiorczości i czystości środowiska. 3) Doskonalenie infrastruktury społecznej i dostosowywanie jej do demograficznych przemian Gminy
9	Sicienka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY SICIENKA <i>(uchwalona w czerwcu 2000 r.)</i>	Spójność jest zachowana na poziomie wskazanych w dokumencie celów operacyjnych (4 z 9): 3 Pełna i poprawnie funkcjonująca infrastruktura techniczna, 7 Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców gminy, 8 Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne obszaru jezior, 9 Dobrze funkcjonująca infrastruktura społeczna
10	Solec Kujawski	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY SOLEC KUJAWSKI NA LATA 2014-2020 (+) <i>(uchwalona w grudniu 2013 r.)</i>	Dokument jako mocne strony wskazuje położenie w bezpośredniej bliskości obu miast wojewódzkich, a jako szansę rozwojową integrujący się obszar metropolitalny w kontekście funduszy UE. Na uwagę zasługuje również sytuowanie gminy, jako Centrum komunikacyjnego Metropolii Bydgosko-Toruńskiej (wskazane jako cel strategiczny)
11	Miasto Chełmża	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA CHEŁMŻA NA LATA 2007-2016 <i>(uchwalona w sierpniu 2007 r.)</i>	Dokument jako mocne strony oraz szanse rozwojowe wskazuje położenie w bezpośredniej bliskości dużych miast wojewódzkich w kontekście pojawiających się źródeł finansowania (UE) (zaznaczając jednocześnie niewystarczające powiązania komunikacyjne z Bydgoszczą jako zagrożenie dla rozwoju).
12	Gmina Chełmża	STRATEGIA ROZWOJU GMINY CHEŁMŻA NA LATA 2015-2025 <i>(uchwalona w kwietniu 2014 r.)</i>	Dokument, jako mocne strony oraz szanse rozwojowe wskazuje dobre położenie geograficzne, bliskość dużych miast – Torunia i Bydgoszczy : cyt: "Śsiedztwo miasta Chełmża i aglomeracji Toruń-Bydgoszcz (gospodarka, inwestycje)" pojawia się również spójność ze Strategią ZIT na poziomie celów rozwojowych, szczególnie w zakresie środowiska przyrodniczego, poprawy stanu infrastruktury technicznej i poprawy jakości życia mieszkańców (dostęp do kultury, oświaty, opieki społecznej)

13	Czernikowo	STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERNIKOWO DO 2020 ROKU (uchwalona w listopadzie 2014 r.)	Dokument jako mocne strony oraz szanse rozwojowe postrzega położenie gminy „w bliskości do dużych ośrodków miejskich tj.: Torunia, Lipna, Włocławka – gmina znajduje się w strefach podmiejskich tych miast” co wskazuje świadomość powiązania rozwoju gminy z rosnącą rolą miast. Kolejnym elementem, który pozwala ocenić poziom świadomości gminy w zakresie bycia częścią obszaru funkcjonalnego jest wskazanie iż: „plan strategiczny rozwoju gminy przeprowadzono w oparciu o wiedzę na temat głównych tendencji gospodarczych zachodzących w kraju i regionie. Materiały w tej sprawie określiła diagnoza prospektywna województwa kujawsko – pomorskiego (której sformułowania wprost zaczerpnięto i umieszczono w materiałach dla gminy Czernikowo – dla porównań), a istota problemu polega na zharmonizowaniu planowanego rozwoju gminy z istniejącymi tendencjami i uwarunkowaniami” takie zapisy pozwalają oczekiwać nowej strategii rozwoju gminy uwzględniającej w pełni wymiar terytorialny BTOF
14	Lubicz	STRATEGIA ROZWOJU GMINY LUBICZ NA LATA 2013-2020 (uchwalona w lutym 2013 r.)	Dokument wskazuje jako szansę rozwojową bliskość miasta wojewódzkiego (Toruń). Zauważalna jest również spójność celów strategicznych ze Strategią ZIT w zakresie; zadań związanych z rozbudową i poprawą infrastruktury technicznej (w tym wod-kan.), zadań związanych z podnoszeniem standardu i jakości życia mieszkańców (w tym form opieki nad dziećmi do lat 3, poprawy istniejącej infrastruktury społecznej, w tym szkolnej, sportowej i kulturalnej, infrastruktury pomocowej)
15	Łubianka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁUBIANKA NA LATA 2015-2023 (uchwalona w sierpniu 2015 r.)	Dokument ten jako silną stronę wskazuje korzystne położenie geograficzne na obszarze powiatu metropolii bydgosko-toruńskiej. Ponadto występuje spójność ze Strategią ZIT w zakresie 3 z 5 celów strategicznych: CS1 – rozbudowa i modernizacja infrastruktury, CS3 - zagospodarowanie i wyeksponowanie posiadanych atrybutów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, CS5 – poprawa warunków życia mieszkańców i zwiększony dostęp do usług z zakresu kultury oraz nauki i sportu
16	Łysomice	STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁYSOMICIE (uchwalona w czerwcu 2000 r.)	Dokument zachowuje spójność z celami strategicznymi Strategii ZIT w ramach zdefiniowanych tzw. celów operacyjnych, m.in.: zmodernizowana sieć wodociągowa, uporządkowana gospodarka ściekowa w gminie, alternatywne źródła energii, współpraca między gminami, dynamiczny poziom rozwoju gospodarczo-społecznego
17	Obrowo	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY OBROWO NA LATA 2009-2018 (uchwalona w maju 2009 r.)	Jako silne strony dokument ten wymienia bliskość dużej aglomeracji miejskiej: Torunia (co wskazuje na dostrzeżenie roli OF w rozwoju gminy) W dokumencie sprecyzowano główne zalecenia co do kierunków rozwoju obszaru gminy Obrowo, są to m.in.: bardziej efektywne wykorzystanie posiadanych walorów naturalnych i kulturowych oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru gminy poprzez rozwój infrastruktury (kanalizacyjnej, wodociągowej, drogowej), stworzenie warunków zbliżonych do miejskich. Zalecenia te są w pełni spójne z CS Strategii ZIT.

18	Wielka Nieszawka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY WIELKA NIESZAWKA DO 2010 ROKU <i>(uchwalona w lutym 2000r.)</i>	Jako silne strony dokument ten wymienia bliskość dużej aglomeracji miejskiej - Torunia (co wskazuje na dostrzeżenie roli OF w rozwoju gminy). Elementem wskazującym na świadome funkcjonowanie w obszarze metropolitalnym jest wskazanie w dokumencie zjawiska: przenoszenia wzorców życia miejskiego na wieś (z dwóch powodów: bliskości położenia jak również przesiedlania się ludności z miasta Torunia); zmiana upodobań i modelu konsumpcji zbliżonej do miejskiego. Zauważyć można też spójność obszarów docelowej interwencji z tymi wymienionymi w Strategii ZIT. (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, dostęp do usług publicznych, wysoka jakość edukacji i dostęp do kultury).
19	Zławieś Wielka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY ZŁAWIEŚ WIELKA NA LATA 2008-2016 <i>(uchwalona w kwietniu 2008 r.)</i>	Jako silne strony dokument wymienia: Centralne położenie pomiędzy ośrodkami stołecznymi województwa, stanowiącymi bieguny obszaru metropolitalnego o dużym potencjale społeczno-gospodarczym oraz związana z tym atrakcyjność gminy pod względem mieszkaniowym (tereny podmiejskie), rekreacyjno-turystycznym i inwestycyjnym. Strategia zawiera również bezpośrednio sformułowaną szansę rozwojową w postaci: Powstanie Bydgosko-Toruńskiego obszaru metropolitalnego, w który wpisuje się gmina. Jednocześnie niemal połowa z 16 przyjętych celów operacyjnych jest spójna z celami Strategii ZIT (np. infrastruktura wodno – kanalizacyjna, społeczna, sportowo rekreacyjna, czyste powietrze/ograniczenie niskiej emisji, wykorzystanie zasobów kulturowych i środowiska naturalnego itp.)
20	Kowalewo Pomorskie	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY KOWALEWO POMORSKIE NA LATA 2007-2015 <i>(uchwalona w kwietniu 2008 r.)</i>	Dokument wskazuje jako jedną z silnych stron i potencjalnych szans rozwojowych położenie gminy w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji toruńsko – bydgoskiej, szczególnie w kontekście pojawiających się możliwości związanych z funduszami UE. Jednocześnie w analizie SWOT jako istotne zagrożenie wskazano brak realizacji strategii ponadgminnych uwzględniających potrzeby Kowalewa Pomorskiego. Na tym tle należy traktować przystąpienie Gminy do związku ZIT jako świadome działanie celem obniżenia zdiagnozowanego ryzyka. Strategia ZIT jest także spójna z wymienionymi w dokumencie celami strategicznymi dotyczącymi, np.: inwestowania w infrastrukturę kulturalną, sportową i oświatową, jako krok w stronę przezwyciężania bierności społecznej i obniżania zagrożenia wykluczeniem społecznym, czy też inwestycji w podnoszenie jakości kształcenia oraz w ochronę środowiska.
21	Łabiszyn	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIASTA I GMINY ŁABISZYN NA LATA 2006-2013 <i>(uchwalona w czerwcu 2006 r.)</i>	Dokument wskazuje na atuty, jakimi są bliskość Bydgoszczy oraz korzystne położenie na styku województw kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego. Jednocześnie przyjęte cele strategiczne są spójne z CS Strategii ZIT (np. inwestycje w infrastrukturę wodno-ściekową, termomodernizacja, edukacja ekologiczna, rozbudowa sieci ścieżek rowerowych oraz wykorzystanie cieków wodnych na terenie gminy na potrzeby mieszkańców i rozwijanej turystyki).

22	Nakło nad Notecią	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY NAKŁO NAD NOTECIĄ 2009-2020 <i>(uchwalona w sierpniu 2009 r.)</i>	Dokument wskazuje na położenie dogodne w stosunku do głównych centrów rozwoju i korytarzy funkcjonalnych istotnych dla OF. Zawiera on odniesienie do roli zintegrowanego podejścia do zarządzania rozwojem obszarów miejskich przy uwzględnieniu zasady szeroko rozumianego partnerstwa, realizowanego w sposób transparentny przy mobilizacji zarówno środków publicznych, jak i prywatnych oraz z wykorzystaniem rezultatów wymiany doświadczeń pomiędzy partnerami. Z punktu widzenia priorytetów rozwojowych wskazanych w dokumencie – w pełni spójne ze Strategia ZIT są (w kolejności ważności): wzrost jakości życia mieszkańców gminy, rozwój infrastruktury technicznej, dostosowanie obszarów wiejskich gminy do standardów UE, rozwój kultury, edukacja, integracja społeczna.
23	Szubin	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY SZUBIN NA LATA 2014-2025 <i>(uchwalona w październiku 2014 r.)</i>	Dokument wskazuje jako mocną stronę bliską odległość dużej aglomeracji miejskiej – Bydgoszczy. Przyjęte operacyjne są spójne z celami strategicznymi Strategii ZIT (podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej, zwiększenie jakości i dostępności infrastruktury technicznej i mieszkaniowej, ograniczenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego, aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców gminy, wzbogacenie oferty kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej).

3 Diagnoza obszaru wsparcia

W niniejszym rozdziale przedstawiono kluczowe wnioski, obserwacje i wyzwania dla BTOF w kontekście wzmacniania rozwoju społeczno-gospodarczego OF.

Diagnoza obszaru wsparcia opracowana została z wykorzystaniem Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, dostępnego na stronie www.zit.btof.pl z uzupełnieniami i poszerzeniami zakresu analiz.

3.1. Funkcje i powiązania

Funkcje społeczno-gospodarcze pełnione na terenie BTOF.
Szczególna rola BTOF w funkcjonowaniu województwa kujawsko-pomorskiego

Funkcja mieszkaniowa

Jedną z podstawowych funkcji jednostek osadniczych, jest funkcja mieszkaniowa. W BTOF jest ona bardzo dobrze reprezentowana – ze względu na relatywnie bardzo dużą liczbę mieszkańców (a co za tym idzie – liczbę mieszkań), a ponadto w przeciwieństwie do niektórych funkcji i w przeciwieństwie do pozostałej części województwa – ulega wciąż dosyć dynamicznemu rozwojowi (wskutek dosyć intensywnego ruchu budowlanego). W BTOF zamieszkuje niespełna 41% mieszkańców województwa, ale znajduje się tu ponad 44% wszystkich mieszkań. Aż 61% wszystkich mieszkań, które powstały na terenie województwa w ciągu ostatnich 10 lat (2005-2014) zostało zrealizowanych w gminach BTOF (w BTOF – 34,5 tys.).

Wielkość zasobu mieszkaniowego jest w zasadzie proporcjonalna do liczby mieszkańców, choć w gminach najsilniej zurbanizowanych wskaźniki charakteryzujące sytuację mieszkaniową są najkorzystniejsze, wskutek czego np. gmina Osielesko zajmuje w BTOF 12. lokatę pod względem liczby mieszkańców, ale 10. pod względem liczby mieszkań, a 6. pod względem powierzchni użytkowej mieszkań. Oznacza to, że licząc prawie 2-krotnie mniej mieszkańców, niż gmina Szubin, ma większą powierzchnię użytkową mieszkań. Ogólnie w BTOF jest 93,8 tys. budynków mieszkalnych i prawie 322 tys. mieszkań (z czego ponad 88 tysięcy – poza Bydgoszczą i Toruniem).

Sytuacja mieszkaniowa obserwowana w BTOF potwierdza ogólnie rozpoznane tendencje: mieszkania na obszarach wiejskich są większe, niż w miastach (np. Bydgoszcz i Toruń notują wskaźnik przeciętnej wielkości mieszkania na poziomie niespełna 60 m kw., podczas gdy w większości obszarów wiejskich gmin BTOF jest to 80-90 m kw.), a szczególnie wyróżniają się tu gminy, w których znaczącą liczbę mieszkań oddano w ostatnich latach – tu przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania jest zdecydowanie największa (Osielesko – 129 m kw., Białe Błota – 116 m kw, Obrowo,

Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Wielka Nieszawka – około 100 m kw). Na obszarach wiejskich – zwłaszcza tych prezentujących nieco niższy poziom urbanizacji – mieszkania są też generalnie zamieszkiwane przez nieco większą liczbę osób (większy udział rodzin wielopokoleniowych – np. w gminach Szubin i Łabiszyn na obszarach wiejskich przeciętnie mieszkanie zamieszkuje 3,8 osoby, w gminie Osielsko – 2,9 a w Bydgoszczy i Toruniu 2,3-2,4).

Przeciętna liczba mieszkań w budynku mieszkalnym – zawierająca się od 1,0 w gminie Obrowo i 1,1 w gminach Białe Błota, Nowa Wieś Wielka, Wielka Nieszawka do 6,3-6,4 w Bydgoszczy i Toruniu pozwala na określenie znaczenia zabudowy wielorodzinnej i jednorodzinnej.

Niestety dostępność danych statystycznych wyklucza przeprowadzenie wiarygodnych i aktualnych analiz struktury wieku budynków oraz struktury własnościowej mieszkań. Według danych GUS za rok 2013 w BTOF znajdowało się 21,1 tys. mieszkań komunalnych (stanowiły 6,6% ogółu mieszkań, a ich powierzchnia użytkowa stanowiła 4,5% ogółu powierzchni mieszkań). Największą liczbą mieszkań komunalnych cechowała się Bydgoszcz (ponad 11,1 tys.) następnie Toruń (ponad 5,9 tys.), w pozostałych gminach było to od kilku do ponad 700 mieszkań, z wyjątkiem gminy Wielka Nieszawka, gdzie w ogóle nie odnotowano tej formy własności. Największy udział mieszkania komunalne stanowiły w gminach Chełmża (miasto – 13,6%) oraz Solec Kujawski (11,4%). W wielu gminach (zwłaszcza wiejskich) udział ten wynosił jednak od 1 do 3%.

Na podstawie ogólnie znanych prawidłowości można szacować, że w miastach znacząco większy jest udział mieszkań spółdzielczych (lub administrowanych przez wspólnoty mieszkaniowe), podczas gdy na obszarach wiejskich zdecydowanie dominują mieszkania stanowiące własność prywatną. W obszarach o najsilniejszym ruchu budowlanym przeciętny wiek zasobów mieszkaniowych jest najkorzystniejszy; przeciwnym biegunem będą obszary wiejskie cechujące się zastojem demograficznym, gdzie znaczą część zabudowy będą stanowiły budynki co najmniej kilkudziesięcioletnie, cechujące się znacznie niższą efektywnością energetyczną oraz gorszym wyposażeniem technicznym mającym wpływ na komfort zamieszkania.

Wskazane powyżej wartości charakteryzujące różne aspekty funkcji mieszkaniowej wskazują na pewnego rodzaju zróżnicowaną (najczęściej całkowicie typową), ale nie wiążą się z występowaniem w którejkolwiek z gmin sytuacji kryzysowych.

Funkcja usługowa. Szczegółne znaczenie BTOF w obsłudze mieszkańców województwa

W BTOF dobrze rozwinięta jest funkcja usługowa – zarówno w aspekcie usług publicznych (prowadzonych przez samorządy i administrację państwową), jak i usług komercyjnych.

Zakres działalności usługowych jest bardzo szeroki. W najbardziej ogólnym ujęciu, usługi dzieli się na usługi dla ludności, usługi dla biznesu (działalności gospodarczych) oraz usługi ogólnospołeczne (niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania wszystkich aspektów życia społeczno-gospodarczego). W pierwszej kategorii największe znaczenie mają usługi edukacyjne, zdrowotne, kulturalne, związane z opieką społeczną, z rekreacją i sportem. Wśród usług istotnych dla biznesu największe znaczenie ma pośrednictwo i obsługa finansowa, obsługa nieruchomości i udostępnianie przestrzeni dla prowadzenia działalności (biurowa, magazynowa), prowadzenie prac badawczo-rozwojowych, udostępnianie specjalistycznego sprzętu, obsługa informatyczna. Trzecia kategoria, to przede wszystkim różnego rodzaju administracja publiczna. Jeszcze inną kategorią usług – istotną dla wszystkich odbiorców - jest świadczenie usług w zakresie infrastruktury technicznej i usług transportowych.

Dostępność usług jest jedną z podstawowych cech kształtujących układy hierarchiczne – zgodnie z zasadą, że zasięg obszaru obsługiwanego (zależnego, podległego funkcjonalnie) jest odwrotnie

proporcjonalny do dostępności dóbr (w tym przypadku – usług). Im rzadziej dostępne są dane usługi – tym bardziej wyspecjalizowane są ośrodki, które je oferują. Od tego założenia wywodzi się proste przejście do szczególnej roli miast metropolitalnych – należących do kategorii miast o najwyższym poziomie specjalizacji i lokujących się na najwyższych poziomach hierarchicznych. System usług publicznych w dużym stopniu jest w Polsce w części powiązany z podziałem administracyjnym, co oznacza, że granicą oddziaływania danego urzędu są granice gminy, powiatu lub województwa. Jednak większość usług nie jest rejonizowana, co oznacza, że o zasięgu ich rzeczywistego oddziaływania decyduje jakość lub specjalizacja oferty. W największym stopniu dotyczy to szkolnictwa wyższego oraz instytucji kultury (zwłaszcza obiektów charakterystycznych).

Należy zauważyć, że obydwa ośrodki regionalne – Bydgoszcz i Toruń – pełnią w hierarchii sieci osadniczej województwa najważniejszą rolę, z czym wiąże się ich wyposażenie w najszerzy zakres pełnionych usług – oferują bowiem zarówno usługi wyspecjalizowane typowe dla ośrodków o funkcjach regionalnych, jak i usługi wyspecjalizowane typowe dla poziomu powiatowego (Bydgoszcz i Toruń pełnią także funkcje siedzib powiatów), ale także funkcje całkowicie powszechne, o znaczeniu lokalnym – czyli obsługują w tym zakresie mieszkańców tylko gmin, które stanowią. Bydgoszcz i Toruń pełnią także pewien zakres funkcji o znaczeniu ponadregionalnym (czyli oddziałują w tym zakresie na obszary innych województw, a nawet państw – są to w większości funkcje istotne także na poziomie obsługi województwa).

W BTOF funkcje powiatowe, obok funkcji lokalnych pełni także Nakło nad Notecią. W każdej z gmin BTOF dobrze rozwinięte są usługi należące do zadań własnych samorządów gminnych – zapewniają prawidłową obsługę mieszkańców i działających podmiotów gospodarczych.

Szczególna rola Bydgoszczy i Torunia w funkcjonowaniu województwa kujawsko-pomorskiego wynika więc przede wszystkim z oferowania następujących usług (większość tych zagadnień została szczegółowo scharakteryzowana w dalszej części opracowania):

- administracji szczebla wojewódzkiego – zarówno w aspekcie administracji rządowej, jak i samorządowej (m.in. Urzędy Wojewódzkie i Marszałkowski wraz z jednostkami i służbami podległymi, prokuratura, sądownictwo, różnego rodzaju instytucje kontrolne i nadzorcze, ubezpieczenia publiczne)
- administracji państwowej – w obydwu miastach funkcjonują oddziały instytucji istotnych dla funkcjonowania całego kraju, a nawet zobowiązań międzynarodowych (np. infrastruktura NATO, około 10 placówek konsularnych, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Agencja Nieruchomości Rolnych, Agencja Rynku Rolnego, Główny Urząd Statystyczny, Kuratorium Oświaty, Główny Urząd Miar, Urząd Dozoru Technicznego, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Archiwa Państwowe, Instytut Pamięci Narodowej, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Narodowy Bank Polski)
- szkolnictwa wyższego i nauki – w obydwu miastach funkcjonuje około 30 placówek szkolnictwa wyższego – o różnej formie własnościowej i organizacyjnej (część to wydziały zamiejscowe uczelni spoza województwa). Najważniejszą uczelnią toruńską jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika, z Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy. W Bydgoszczy potencjał tworzy głównie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy. W pewnym uproszczeniu można założyć, że Bydgoszcz pełni rolę ośrodka akademickiego o charakterze technicznym, natomiast Toruń - humanistycznym. W Bydgoszczy funkcjonuje kilka instytutów naukowych, zwłaszcza specjalizujących się w szeroko rozumianych zagadnieniach rolnictwa i produkcji żywności. W Toruniu mieści się także siedziba instytutów Polskiej Akademii Nauk oraz kilkanaście placówek naukowo-badawczych, w tym instytuty ministerialne.

- wysokospecjalistycznej ochrony zdrowia – obydwie ośrodki stołeczne koncentrują liczne placówki opieki szpitalnej, z których część ma charakter silnie specjalistyczny i pełni rolę „szpitali wojewódzkich”. W zakresie leczenia szpitalnego w Bydgoszczy należy wskazać zwłaszcza Centrum Onkologii Im. Prof. Franciszka Łukaszczyka (ośrodek ten ma uznaną renomę i pozycję na arenie krajowej), 10 Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką, Szpital Uniwersytecki Nr 1 Im. Dr. Antoniego Jurasza, Wojewódzki Szpital Dziecięcy Im. J. Brudzińskiego, Kujawsko-Pomorskie Centrum Pulmonologii, Samodzielny Publiczny Wielospecjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Wielospecjalistyczny Szpital Miejski im. dr. Emila Warmińskiego SPZOZ w Bydgoszczy, Wojewódzki Szpital Obserwacyjno-Zakaźny. W Toruniu - Wojewódzki Szpital Zespolony im. Ludwika Rydygiera, Wojewódzki Szpital Obserwacyjno-Zakaźny, Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego, SPZOZ Specjalistyczny Szpital Miejski im. Mikołaja Kopernika.
- kultury i sztuki – Bydgoszcz znana jest przede wszystkim jako ośrodek kultury muzycznej (Filharmonia Pomorska im. I. J. Paderewskiego, Opera Nova, szkoły muzyczne wszystkich poziomów, liczne kluby muzyczne, bardzo liczne imprezy muzyczne – w części o ugruntowanej pozycji międzynarodowej), istotną instytucją kulturalną jest także Teatr Polski im. Hieronima Konieczki; Toruń jest znany przede wszystkim z teatrów: Teatru im. Wilama Horzycy oraz Teatru Baj Pomorski, a 2014 w mieście powołano Kujawsko-Pomorski Impresaryjny Teatr Muzyczny; marką miasta są także Toruńska Orkiestra Symfoniczna oraz uczelniane chóry, a także bardzo liczne imprezy o charakterze kulturalnym. Najnowszym obiektem służącym kulturze jest Centrum Kulturalno-Kongresowe Jordanki w Toruniu. W obydwu miastach działa około 30 muzeów, z których kilka jest szczególnie znanych ze względu na unikatowy charakter ekspozycji. Podkreślić należy obecność instytucji zaliczanych do kategorii centrów kultury i nauki, a także dużą liczbę galerii. Funkcje kulturalne okazjonalnie pełnią też obiekty sportowe – zwłaszcza hale, pełniące wówczas funkcję hal widowiskowych. W Bydgoszczy i w Toruniu funkcjonują stosunkowo nowe i nowoczesne obiekty tego typu (Arena Toruń, Hala Sportowo-Widowiskowa Łuczniczka w Bydgoszczy). Obydwie miasta pod względem potencjału kulturalnego oraz rangi organizowanych imprez należą do ośrodków o bardzo dużym znaczeniu krajowym.
- mediów regionalnych – Bydgoszcz stanowi centrum regionalnych mediów (działają tu regionalne ośrodki Telewizji Polskiej i Polskiego Radia), a także wydawany jest regionalny dziennik. W obydwu miastach działa kilkanaście redakcji (siedzib lub filii regionalnych) prasowych, radiowych i telewizyjnych – o różnym zasięgu oddziaływania.
- funkcji wystawienniczej – obydwie miasta są ośrodkami targowymi organizującymi rocznie kilkadziesiąt imprez, z których kilka ma znaczenie ogólnokrajowe; od roku w Bydgoszczy działa nowoczesny obiekt dedykowany tej funkcji Bydgoskie Centrum Targowo-Wystawiennicze, w Toruniu działa Centrum targowe PARK.
- finansów (usługi komercyjne) i doradztwa biznesowego – w obydwu miastach działają oddziały praktycznie wszystkich istotnych banków funkcjonujących w Polsce, dla biznesu duże znaczenie mają instytucje konsultingowe oraz agencje rozwoju regionalnego,
- szczególnego rodzaju funkcji związanych z upowszechnianiem wiedzy – w obydwu miastach rozwijane są inicjatywy w tym kierunku. Obecnie największe znaczenie mają: EXPLOSEUM – Centrum techniki wojennej DAG Fabrik Bromberg w Bydgoszczy, Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy w Toruniu, Planetarium im. Władysława Dziewulskiego w Toruniu oraz centra edukacji ekologicznej i ogrody zoologiczne (w Bydgoszczy i w Toruniu)
- zaplecza hotelowego – około 50 obiektów noclegowych, w tym ponad 40 hoteli (w tym należących do najwyższych kategorii – w Bydgoszczy znajduje się jedyny w województwie

obiekt kategoryzowany jako 5-gwiazdkowy) – szczególnie istotne dla rozwoju funkcji biznesowych, naukowych, kongresowych oraz organizacji imprez sportowych i kulturalnych

- funkcji transportowej - bramowej (dostępności komunikacyjnej w relacjach międzynarodowych) – podstawowe znaczenie ma port lotniczy w Bydgoszczy oraz autostrada A-1, z której bezpośrednio dostępny jest Toruń; w Bydgoszczy funkcjonuje nowy dworzec kolejowy zaliczany w nomenklaturze PKP do najwyższej kategorii premium; W Toruniu przebudowano/zrewitalizowano zabytkowy dworzec PKP, niestety nie jest w praktyce wykorzystywana infrastruktura transportu rzeczno, w zakresie którego Bydgoszcz posiada bardzo duże tradycje
- wysokospecjalistycznych funkcji handlowych i usługowych – na terenie obydwu miast dostępnych jest kilkadziesiąt wielkopowierzchniowych obiektów handlowych należących do globalnych sieci; niektóre z nich ze względu na rzadkość występowania są ośrodkami centrotwórczymi ponieważ generują dojazdy z niekiedy nawet odległych ośrodków pozbawionych placówek o takim charakterze (zwłaszcza w kategorii wyposażenia wnętrz)

Przedsiębiorczość pozarolnicza

BTOF cechuje się w skali województwa kujawsko-pomorskiego bardzo dobrze rozwiniętą przedsiębiorczością oraz wciąż dużą dynamiką jej rozwoju. W BTOF zarejestrowanych jest nieco ponad 96 tys. podmiotów gospodarczych, to jest połowa w skali całego województwa. Wśród 10 obszarów wiejskich województwa o najwyższym wskaźniku zarejestrowanych podmiotów na 1000 mieszkańców, aż 8, to gminy z BTOF. Najwyższy wskaźnik – w gminie Osielsko, wynoszący 170, jest około 4-krotnie wyższy od wskaźnika notowanego w obszarach wiejskich województwa o najsłabszym stanie rozwoju przedsiębiorczości. Podobna skala dominacji obszarów podmiejskich Bydgoszczy i Torunia oraz podobna skala rozpiętości w stosunku do obszarów najsłabiej rozwiniętych ma miejsce także pod względem wskaźnika przedsiębiorczości wśród osób fizycznych.

Wśród 14 gmin województwa, które w okresie 2005-2014 zanotowały ponad 50% przyrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, aż 9 stanowiły gminy z BTOF. Wśród 25 gmin, które w tym okresie zanotowały największy bezwzględny przyrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, aż 18 to gminy z BTOF.

Oprócz bardzo wysokich wskaźników rozwoju przedsiębiorczości, niezwykle ważny jest także jej profil (struktura branżowa), siła ekonomiczna przedsiębiorstw, tworzenie miejsc pracy w podmiotach o dużej wielkości (prawie 80% podmiotów liczących ponad 1 tys. zatrudnionych działa w BTOF), specjalizacja (w skali regionu i w skali kraju), innowacyjność, zainteresowanie ze strony kapitału zagranicznego (wg danych dostępnych tylko dla powiatów, a więc nie uwzględniających 4 gmin, BTOF koncentruje 67% firm z udziałem kapitału zagranicznego i 51% sumy zainwestowanego kapitału zagranicznego). Nie wszystkie powyższe zagadnienia są bezpośrednio i/lub wiarygodnie mierzalne, część została scharakteryzowana w innych częściach niniejszego opracowania – niemniej jednak z powszechnie znanych praw rozwoju przedsiębiorczości wynika, że największe miasta i ich bezpośrednie zaplecze, wyróżniają się w tym zakresie zarówno pod względem skali, jak i zróżnicowania oraz koncentracji w ujęciu regionalnym. Województwo kujawsko-pomorskie nie stanowi tu wyjątku. Na obszarze BTOF w ramach Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej występują 4 podstrefy: w Łysomicach (Crystal Park), w Bydgoszczy (Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny), w Kowalewie Pomorskim i w Toruniu (Toruński Park Technologiczny). W ostatnich latach na najbardziej znaną markę przemysłową w BTOF wykształciły się zakłady PESA Bydgoszcz SA.

Działalności rolnicze

BTOF charakteryzuje się bardzo zróżnicowanymi warunkami rozwoju rolnictwa - można tu mówić o wyraźnym dualizmie przydatności dla prowadzenia gospodarki rolnej. Tereny leżące w pradolinie cechują się słabymi glebami i najniższymi w województwie wskaźnikami rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Z kolei obszary wysoczyznowe w dużej części prezentują warunki dogodne lub nawet bardzo dogodne – zwłaszcza w tych rejonach gdzie wysoka przydatność gleb łączy się z korzystną strukturą wielkościową gospodarstw rolnych. Wskutek powyższego, w granicach BTOF znalazły się zarówno gminy zaliczane do największych producentów rolnych w skali województwa (jest to bez wątpienia cecha charakterystyczna OF Bydgoszczy i Torunia na tle kraju), jak i takie, które w praktyce niemal w ogóle takiej funkcji nie pełnią. Gminy Chełmża i Łysomice prezentują Wskaźnik jakości Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej na poziomie ponad 80 pkt – co obiektywnie lokuje je wśród gmin o bardzo dobrych warunkach, a gminy Kowalewo Pomorskie, Sicienko, Dobrcz, Łubianka, Nakło nad Notecią i Koronowo notują wskaźnik w przedziale 70-80 pkt., co w warunkach województwa kujawsko-pomorskiego należy do wartości bardzo korzystnych. Z kolei w gminach Nowa Wieś Wielka i Białe Błota wskaźnik wynosi poniżej 50 pkt.

W kilku gminach znaczące powierzchnie zajmują grunty rolne chronione ze względu na wysoką przydatność dla rolnictwa. *Gminy, w których ponad 3 tys. ha zajmują grunty rolne najwyższych klas bonitacyjnych (I-III): Chełmża – 9,8 tys. ha Koronowo – 9,2 tys. ha, Sicienko – 5,7 tys. ha, Dobrcz – 5,3 tys. ha, Łysomice – 5,3 tys. ha, Nakło nad Notecią – 5,3 tys. ha, Kowalewo Pomorskie 4,7 tys. ha, Szubin – 3,3 tys. ha.*

Bez wątpienia pod względem powierzchni użytków rolnych wyróżniają się gminy: Koronowo (23,3 tys. ha – największa pod tym względem gmina w województwie), Szubin (18,8 tys. ha – 6 lokata), Chełmża (16,0 tys. ha – 7 lokata), Nakło nad Notecią i Sicienko (po około 12,8 tys.). Pod względem powierzchni gruntów ornych, gmina Koronowo jest piątą największą gminą w kraju. Pod względem obsady zwierząt gospodarskich (wg uniwersalnego przelicznika pogłowia w sztukach dużych) gmina Koronowo notuje wskaźnik 15,5 tys. (4 lokata w województwie) a gmina Chełmża – 10,9 tys. (17 lokata w województwie). Jednocześnie wśród 5 obszarów wiejskich województwa o najniższej obsadzie – aż 4 to gminy z BTOF. Gmina Koronowo wykazuje najwyższą w całym województwie powierzchnię sadów (prawie 690 ha), ale w pierwszej 10-ce gmin województwa lokuje się także gminy Łysomice (280 ha), Dobrcz (ponad 260 ha) i Sicienko (ponad 260 ha) - bez wątpienia decydującym uwarunkowaniem jest tu bliskość rynków dużych miast, ośrodków stołecznych województwa. W strukturze użytków rolnych należy także zaznaczyć obecność bardzo dużych powierzchni łąk w gminach Szubin (ponad 3,5 tys. ha), Nakło nad Notecią (3,1 tys. ha), Zławieś Wielka (2,1 tys. ha), Łabiszyn (2,0 tys. ha), Nowa Wieś Wielka (1,6 tys. ha) – gminy te zajmują odpowiednio: 1, 2, 4, 6 i 7 miejsce w województwie kujawsko-pomorskim. Jednak tylko w bardzo ograniczonym stopniu łąki są wykorzystywane dla gospodarki hodowlanej.

Turystyka i wypoczynek

Skala ruchu turystycznego w BTOF jest umiarkowana, a na tle największych krajowych ośrodków ruchu turystycznego, może być nawet określona jako stosunkowo niewielka. Toruń jest największym ośrodkiem rejestrowanego ruchu turystycznego (rozumianego jako udzielane noclegi) w województwie (w okresie 2010-14 z noclegów skorzystało w Toruniu łącznie prawie 1,2 mln osób, to jest 28% wszystkich nocujących w województwie, w tym 255 tys. obcokrajowców – czyli 59% wszystkich nocujących w województwie) i należy do liczących się ośrodków w skali całego kraju. Skala ruchu w Bydgoszczy jest wyraźnie mniejsza (w tym samym okresie 652 tys., w tym 86 tys. obcokrajowców), ale obiektywnie wciąż jest zauważalna w kraju. Bydgoszcz i Toruń dominują w województwie pod względem stanu rozwoju bazy noclegowej o wysokim standardzie (50 na 149 ogółem, ale trzeba zauważyć, że w pozostałych gminach BTOF funkcjonuje aż 25 takich obiektów). Pozostałe gminy BTOF wykazują już zdecydowanie mniejszy ruch. Poza gminą Koronowo, ze względu na

prezentowane uwarunkowania nie należą w skali województwa do obszarów szczególnie atrakcyjnych dla wypoczynku. Znaczną atrakcyjnością cechują się jednak pewne ich obszary lub miejscowości – jednak (poza częścią gminy Koronowo, związaną z Zalewem Koronowskim) ruch noclegowy jest spowodowany głównie funkcjonowaniem bazy przy drogach (noclegi udzielane kierowcom, jako obsługa ruchu drogowego, ale nie związane z klasycznym ruchem turystycznym). W niektórych gminach podmiejskich rozwinął się na dużą skalę wypoczynek realizowany w ogrodach działkowych – przede wszystkim dla mieszkańców obydwu miast (pod tym względem wyróżniają się gminy podmiejskie Bydgoszczy – w przypadku Torunia znacznie większa część ogrodów działkowych funkcjonuje w granicach miasta, stąd poza jego granicami ich liczba jest wyraźnie mniejsza). Tereny podmiejskie są także obszarami rekreacji pieszej i rowerowej.

Szczególnie istotna jest rola BTOF w obsłudze turystów zagranicznych – w ciągu ostatnich 5 lat (2010-14) na terenie BTOF nocowało ponad 82% turystów zagranicznych odwiedzających województwo – bez wątpienia wynika to ze specyfiki funkcji pełnionych głównie przez ośrodki stołeczne – gospodarczych, turystycznych, naukowych.

Na terenie BTOF realizowanych jest więc kilka rodzajów ruchu turystycznego (produktów turystycznych). Wskazać należy przede wszystkim:

- ruch o charakterze krajoznawczym, związany z poznawaniem dziedzictwa kultury
- ruch o charakterze kongresowym, związany głównie z funkcją naukową i szkolnictwa wyższego realizowaną w obydwu ośrodkach stołecznych
- ruch o charakterze biznesowym, związany głównie z pełnieniem funkcji gospodarczych
- ruch imprezowy – związany głównie z imprezami kulturalnymi i sportowymi
- ruch pobytowy – realizowany w znacznie mniejszym natężeniu, głównie w gminie Koronowo (typowy wypoczynek pobytowy-urlopowy)
- specyficzną odmianą ruchu pielgrzymkowego jest ruch związany z funkcjonowaniem w Toruniu Radia Maryja i organizowanych przez nie uroczystości o charakterze religijnym – skala ruchu jest na tyle duża, że jest zauważalna w kategoriach społecznych i ekonomicznych
- wypoczynek weekendowy w bazie ogrodów działkowych

Ochrona przyrody

Pomimo podmiejskiego charakteru, wiążącego się zawsze z wzmożoną antropopresją, BTOF pełni ważne funkcje środowiskowe. Najcenniejsze przyrodniczo obszary to doliny rzek (zwłaszcza Wisły, Noteci, Brdy, Drwęcy) oraz tereny leśne (zwłaszcza rozległy zwarty kompleks Puszczy Bydgoskiej niemal w całości położony w granicach BTOF). Obszary chronione zajmują duże powierzchnie (także w miastach – w Bydgoszczy ponad 6 tys. ha). Szczególnie duże znaczenie w ochronie powierzchniowej mają obszary chronionego krajobrazu i parki krajobrazowe – łącznie zajmują ponad 110 tys. ha, czyli prawie 30% powierzchni ogólnej. Dodatkowo kilkanaście tysięcy hektarów zajmują powierzchnie w graniach sieci Natura 2000 – co ważne są to tereny nie chronione w randze OChK lub PK. Funkcja ochrony środowiska wynika nie tylko z objęcia formami ochrony, ale także z położenia w sieci korytarzy ekologicznych wyznaczanych przez Polską Akademię Nauk – obszar BTOF to miejsce zbiegania się kilku korytarzy.

Uzdrowiska

Na terenie BTOF nie funkcjonuje żadne uzdrowisko, jednak należące do największych uzdrowisk w kraju Ciechocinek i Inowrocław położone są w niedużej odległości (w zasięgu maksymalnie godzinnej jazdy samochodem). Bliskie położenie sprzyja kooperacji – tak Bydgoszcz jak i Toruń stanowią zaplecze kadrowe dla działalności uzdrowiskowej (zwłaszcza lekarze specjaliści) a w pewnym stopniu zapewniają też pośrednio dostęp do uzdrowisk w relacjach międzyregionalnych i międzynarodowych.

Obsługa transportowa

BTOF pełni także funkcje organizacji i obsługi transportu. Bydgoszcz ze względu na obecność portu lotniczego pełni „funkcje bramowe” - to znaczy zapewnia dostęp regionu w transporcie międzyregionalnym i międzynarodowym. Toruń jest dobrze dostępny w relacjach północ-południe za pomocą autostrady A-1. W obydwu miastach dostępne są dalekobieżne, kwalifikowane połączenia kolejowe i autobusowe (także międzynarodowe – choć dostępność w tych relacjach jest relatywnie słaba). Obydwa miasta stołeczne są ważnymi węzłami w komunikacji międzyregionalnej – zarówno kolejowej, jak i samochodowej. W kontekście organizacji transportu należy zauważyć funkcjonowanie w obydwu miastach regionalnych oddziałów przewoźników kolejowych i autobusowych. W obsłudze transportu publicznego na terenie województwa obydwu miasta pełnią rolę kluczową - stanowiąc główne węzły funkcjonowania transportu i obsługując zdecydowanie największą liczbę relacji.

Pozostałe wyspecjalizowane funkcje

W BTOF pełnione są także inne od wymienionych powyżej funkcje wyspecjalizowane – związane z infrastrukturą techniczną lub obronnością kraju. W zależności od specyfiki danej usługi, obszary ich oddziaływania są zróżnicowane – ale większość ma zasięg co najmniej regionalny, a często krajowy.

Wymienić tu należy między innymi centra nadawcze: radiowe w Solcu Kujawskim i radiowo-telewizyjne w Trzeciecu. W Nowej Wsi Wielkiej oraz Zamku Bierzgowskim znajdują się magazyny produktów naftowych. W Bydgoszczy i w Osówcu znajduje się infrastruktura istotna dla obronności kraju. Wyspecjalizowaną funkcję naukową pełni radioteleskop w Piwnicach (infrastruktura badawcza należąca do UMK w Toruniu). W BTOF znajduje się także dosyć duża liczba infrastruktury energetycznej – działającej w ramach krajowego systemu zasilania i zaopatrzenia w energię. Wymienić tu można przede wszystkim stacje elektroenergetyczne 220/110kV (3 stacje) i dosyć dużą liczbę (około 30) stacji elektroenergetycznych 110kV/SN. Wyspecjalizowane znaczenie ma także infrastruktura transportowa – port lotniczy w Bydgoszczy należy do grupy zaledwie około 10 portów w kraju prowadzących regularną komunikację pasażerską; ponadto w Bydgoszczy i w Toruniu działają lotniska sportowo-usługowe, a w Bydgoszczy – także wojskowe. W Bydgoszczy działa zaznaczający się w skali kraju port rzeczny. W Bydgoszczy, Toruniu, Maksymilianowie i Nowej Wsi Wielkiej działają duże kolejowe stacje towarowe.

Związki funkcjonalno-przestrzenne w obszarze BTOF

BTOF cechuje się silnymi wewnętrznymi powiązaniami funkcjonalnymi. Z oczywistych powodów najsilniejsze związki występują pomiędzy poszczególnymi gminami a miastem centralnym, przy czym w zależności od odległości i warunków komunikacyjnych, w przypadku analizowanego obszaru miastem centralnym jest dla części gmin Bydgoszcz, a dla części Toruń. Silne związki są wynikiem złożonych uwarunkowań, których rola ewoluowała w przeszłości. Pierwotnie decydujące znaczenie miały dojazdy do pracy oraz uzależnienie w zakresie zaopatrzenia w dobra i usługi (ze względu na deficyty na obszarach wiejskich). Począwszy od lat 90-tych znacznie zmalało uzależnienie w zakresie dóbr i usług, gdyż ich dostępność w miejscu zamieszkania znacznie się poprawiła. Zmienił się także

charakter powiązań na rynkach pracy, bowiem na obszarach podmiejskich powstała znaczna liczba miejsc pracy (co osłabiło konieczność wyjazdów do pracy), a dodatkowo na znacznie większą skalę rozwinęły się dojazdy do pracy z miast centralnych do strefy podmiejskiej (wcześniej w praktyce bardzo rzadkie). W latach 90-tych rozpoczął się także intensywny ruch budowlany w obszarach podmiejskich, będący skutkiem migracji z miast. Wszechstronny rozwój stref podmiejskich doprowadził te do rozwoju silniejszych powiązań pomiędzy poszczególnymi gminami, choć praktycznie zawsze są one wciąż znacznie słabsze, niż relacje pomiędzy każdą z gmin podmiejskich a miastami centralnymi.

Związki funkcjonalno-przestrzenne w BTOF polegają więc na przepływach osób, usług, towarów, kapitału i informacji pomiędzy poszczególnymi jednostkami. Ze względu na bardzo ograniczoną dostępność danych, a często brak możliwości kwantyfikacji niektórych procesów, w analizie powiązań posłużono się pośrednimi wskaźnikami, które są istotnymi przesłankami do wnioskowania, nawet jeśli nie mogą być uznane za jednoznaczne dowody na konkretne powiązania.

Istotnych wniosków dostarcza analiza intensywności i kierunków ruchów migracyjnych w BTOF. Dokonano jej na podstawie danych o migracjach międzygminnych z okresu 1995-2014. W tym okresie największa bezwzględna liczba osób napłynęła do Bydgoszczy i Torunia (łącznie ponad 95 tys.), ale pomimo to, miasta te zanotowały ujemne saldo migracji (w wysokości około 26 tys. osób). Oznacza to, że w ciągu 20 lat łącznie Bydgoszcz i Toruń opuściło ponad 120 tys. mieszkańców. Wartości względne napływu – odniesione do liczby mieszkańców z okresu początkowego (1995) wskazują, że w ciągu analizowanych 20 lat do trzech gmin napłynęło więcej osób, niż pierwotnie w tej gminie mieszkało. W przypadku Osielska liczba osób, które się osiedliły, była 1,5-krotnie większa, niż pierwotna liczba mieszkańców. Łącznie aż 8 gmin zanotowało napływ przekraczający 50% stanu początkowego. Niezwykle ciekawych informacji dostarcza struktura migrantów wg miejsca poprzedniego zamieszkania. W przypadku gmin Białe Błota, Osielsko, Wielka Nieszawka prawie 90% wszystkich osób, które osiedliły się w gminie w ciągu 20 analizowanych lat, zamieszkiwała wcześniej miasta. W przypadku kilku innych gmin wskaźnik ten wynosi około 80%. System publikowania danych przez GUS uniemożliwia dokonanie identyfikacji z jakich konkretnie gmin ma miejsce migracja. Niemniej jednak, w przypadku wskazanych gmin o najwyższych wskaźnikach można z bardzo dużym prawdopodobieństwem uniknięcia błędu założyć, że są to mieszkańcy odpowiednio Bydgoszczy i Torunia. Okresy szczególnie silnego napływu do tych gmin pokrywają się z okresami intensywnego adekwatnego odpływu z tych miast.

Tabela 2. Skala i struktura migracji w gminach BTOF – suma za okres 1995-2014

Gmina	Liczba zameldowań	Zameldowania z miast	Udział zameldowań z miast (%)	Zameldowania na 1000 mieszkańców	Saldo migracji
Bydgoszcz	54738	28698	52,4	141,8	-18675
Toruń	40697	20886	51,3	198,9	-7469
Białe Błota	12533	11190	89,3	1362,3	8838
Lubicz	9521	7629	80,1	698,7	4784
Osielsko	8798	7845	89,2	1510,6	6237
Obrowo	8477	6404	75,5	1100,8	6139
Nakło nad Notecią	7733	4143	53,6	237,7	-1252
Szubin	6795	4237	62,4	316,0	1152
Koronowo	6420	3891	60,6	281,6	307
Zławieś Wielka	5273	4285	81,3	554,1	2714
Nowa Wieś Wielka	4570	3470	75,9	697,1	2591
Dobrcz	3913	2883	73,7	463,1	1671
Sicienko	3826	3019	78,9	512,4	1337
Solec Kujawski	3757	2615	69,6	241,6	897
Łysomice	3414	2640	77,3	463,7	1338
Chełmża	3072	2024	65,9	303,1	247

m. Chełmża	2662	1075	40,4	174,1	-592
Wielka Nieszawka	2626	2292	87,3	861,5	1603
Dąbrowa Chełmińska	2575	1880	73,0	388,6	991
Łabiszyn	2470	1461	59,1	271,9	181
Łubianka	2456	1615	65,8	472,0	1127
Czernikowo	2294	1126	49,1	286,4	249

Źródło: Obliczenia własne na podstawie www.stat.gov.pl. Data pobrania danych 29.01.2016 r.

Bardzo interesujących informacji o powiązaniach funkcjonalno-przestrzennych dostarczają także dane o dojazdach do pracy. Ostatnie badanie tego typu zostało wykonane przez GUS w roku 2011 (w rzeczywistości są to dane o miejscu zameldowania i miejscu pracy, co w niektórych przypadkach nie jest tożsame z rzeczywistymi dojazdami, w dodatku GUS pomijał przepływy mniejsze niż 10 osób - ale w przypadku gmin podmiejskich i dla celu jakiego ma służyć wykonywana analiza - błąd jest stosunkowo niewielki i nie wpływa na zafałszowanie wyników).

Dla wszystkich gmin BTOF dokonano analizy przepływów osób w relacjach wzajemnych (co miało na celu zidentyfikowanie gmin, które są najsilniej powiązane dojazdami). Wyniki przedstawiono w tabeli. Analiza danych prowadzi do wniosku, że każda z gmin notuje stosunkowo niewielką liczbę gmin, do których odbywają się wyjazdy do pracy. Najczęściej gminą o dominującym strumieniu jest jedno z miast rdzeniowych, a pozostałe to gminy sąsiednie lub gminy o największej liczbie działających miejsc pracy. Uwagę zwraca fakt stosunkowo silnych związków z Bydgoszczą także z gmin bezpośredniego sąsiedztwa Torunia. Wprawdzie bezwzględna skala wyjazdów nie jest tu bardzo duża, ale sam fakt, że Bydgoszcz jest drugą lub trzecią gminą o największej liczbie wyjazdów do pracy świadczy o występowaniu związków z tym miastem, które dotyczą każdorazowo co najmniej kilkunastu – kilkudziesięciu rodzin w gminie. W przypadku niektórych gmin zwraca uwagę duża skala przepływów – przy liczbie mieszkańców kilku-kilkunastu tysięcy przepływy rzędu kilkuset osób można określić jako bardzo silne natężenie powiązań. Taka skala – zwłaszcza jeśli przepływy mają miejsce pomiędzy gminami podmiejskimi - oznacza także silne wzajemne uzależnienie lokalnych rynków pracy.

Tabela 3. Wyjazdy do pracy w obszarze BTOF – pełne zestawienie wzajemnych powiązań (2011 r.)

Gmina zamieszkania	Gmina pracy	Liczba osób wyjeżdżających	Gmina zamieszkania	Gmina pracy	Liczba osób wyjeżdżających
Białe Błota	Bydgoszcz	1667	Łysomice	Bydgoszcz	127
Białe Błota	Osielsko	37	Łysomice	Lubich	42
Białe Błota	Toruń	28	Łysomice	Chełmża	14
Białe Błota	Nowa Wieś Wielka	22	m.Chełmża	Toruń	475
Białe Błota	Siczenko	15	m.Chełmża	Łysomice	327
Białe Błota	Solec Kujawski	15	m.Chełmża	Bydgoszcz	239
Białe Błota	Nakło nad Notecią	11	m.Chełmża	Chełmża	118
Bydgoszcz	Białe Błota	1609	m.Chełmża	Łubianka	23
Bydgoszcz	Osielsko	777	m.Chełmża	Lubich	17
Bydgoszcz	Toruń	491	Nakło nad Notecią	Bydgoszcz	1363
Bydgoszcz	Solec Kujawski	393	Nakło nad Notecią	Białe Błota	516
Bydgoszcz	Nowa Wieś Wielka	261	Nakło nad Notecią	Toruń	57
Bydgoszcz	Nakło nad Notecią	205	Nakło nad Notecią	Siczenko	44
Bydgoszcz	Szubin	203	Nakło nad Notecią	Szubin	33
Bydgoszcz	Koronowo - miasto	175	Nakło nad Notecią	Osielsko	19

Bydgoszcz	Dąbrowa Chełmińska	146	Nakło nad Notecią	Nowa Wieś Wielka	11
Bydgoszcz	Dobrcz	130	Nakło nad Notecią	Solec Kujawski	10
Bydgoszcz	Siczenko	124	Nowa Wieś Wielka	Bydgoszcz	740
Bydgoszcz	Łabiszyn	36	Nowa Wieś Wielka	Białe Błota	81
Bydgoszcz	Zławieś Wielka	36	Nowa Wieś Wielka	Osielsko	17
Bydgoszcz	Łysomice	34	Nowa Wieś Wielka	Solec Kujawski	17
Chełmża	Toruń	326	Obrowo	Toruń	1009
Chełmża	Łysomice	247	Obrowo	Lubicz	176
Chełmża	m.Chełmża	220	Obrowo	Bydgoszcz	133
Chełmża	Bydgoszcz	129	Obrowo	Łysomice	22
Chełmża	Lubicz	11	Obrowo	Czernikowo	13
Chełmża	Łubianka	11	Osielsko	Bydgoszcz	1052
Czernikowo	Toruń	448	Osielsko	Dobrcz	25
Czernikowo	Bydgoszcz	72	Osielsko	Białe Błota	22
Czernikowo	Lubicz	67	Osielsko	Toruń	22
Czernikowo	Obrowo	40	Osielsko	Solec Kujawski	10
Dąbrowa Chełmińska	Bydgoszcz	705	Siczenko	Bydgoszcz	804
Dąbrowa Chełmińska	Białe Błota	15	Siczenko	Białe Błota	72
Dąbrowa Chełmińska	Toruń	12	Siczenko	Osielsko	22
Dąbrowa Chełmińska	Osielsko	11	Siczenko	Koronowo	12
Dąbrowa Chełmińska	Zławieś Wielka	10	Siczenko	Toruń	10
Dobrcz	Bydgoszcz	760	Solec Kujawski	Bydgoszcz	884
Dobrcz	Osielsko	144	Solec Kujawski	Toruń	58
Dobrcz	Koronowo	41	Solec Kujawski	Osielsko	15
Dobrcz	Białe Błota	20	Solec Kujawski	Świecie - miasto	14
Dobrcz	Solec Kujawski	10	Solec Kujawski	Białe Błota	12
Koronowo	Bydgoszcz	1225	Szubin	Bydgoszcz	1110
Koronowo	Osielsko	69	Szubin	Białe Błota	460
Koronowo	Białe Błota	49	Szubin	Nakło nad Notecią	151
Koronowo	Dobrcz	28	Szubin	Łabiszyn	40
Koronowo	Siczenko	13	Szubin	Osielsko	38
Koronowo	Solec Kujawski	11	Szubin	Solec Kujawski	33
Koronowo	Toruń	10	Szubin	Toruń	11
Kowalewo Pomorskie	Toruń	460	Toruń	Bydgoszcz	1626
Kowalewo Pomorskie	Bydgoszcz	155	Toruń	Łysomice	755
Kowalewo Pomorskie	Łysomice	98	Toruń	Lubicz	510
Kowalewo Pomorskie	Lubicz	52	Toruń	Zławieś Wielka	171
Lubicz	Toruń	1660	Toruń	Wielka Nieszawka	137
Lubicz	Bydgoszcz	241	Toruń	Chełmża	107
Lubicz	Obrowo	65	Toruń	Obrowo	98
Lubicz	Łysomice	51	Toruń	Solec Kujawski	96

Lubicz	Zławieś Wielka	16	Toruń	Kowalewo Pomorskie	94
Lubicz	Kowalewo Pomorskie	12	Toruń	Łubianka	65
Łabiszyn	Bydgoszcz	570	Toruń	Chełmża	38
Łabiszyn	Nowa Wieś Wielka	65	Toruń	Świecie - miasto	25
Łabiszyn	Białe Błota	43	Toruń	Czernikowo	23
Łabiszyn	Szubin	12	Toruń	Kowalewo Pomorskie	21
Łubianka	Toruń	319	Toruń	Nakło nad Notecią	21
Łubianka	Łysomice	100	Toruń	Osielsko	16
Łubianka	Bydgoszcz	80	Toruń	Szubin - miasto	15
Łubianka	Zławieś Wielka	31	Toruń	Tarnowo Podgórne	15
Łubianka	Chełmża	22	Toruń	Dąbrowa Chełmińska	13
Łubianka	Chełmża	18	Toruń	Białe Błota	10
Łysomice	Toruń	674	Toruń	Nowa Wieś Wielka	10
Zławieś Wielka	Toruń	876	Wielka Nieszawka	Toruń	325
Zławieś Wielka	Bydgoszcz	256	Wielka Nieszawka	Bydgoszcz	59
Zławieś Wielka	Dąbrowa Chełmińska	46	Wielka Nieszawka	Solec Kujawski	14
Zławieś Wielka	Łysomice	31	Wielka Nieszawka	Łysomice	12
Zławieś Wielka	Łubianka	24			
Zławieś Wielka	Lubicz	13			

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Bardzo interesujących danych na temat powiązań w BTOF dostarczają także dane Urzędu Skarbowego z roku 2014. Nie są one w pełni porównywalne z danymi GUS, stąd trudno zinterpretować przyczyny widocznych różnic. Dane US wskazują na znacznie większe natężenie powiązań, ale w zasadzie potwierdzają relacje znane z publikacji GUS. W tabeli przedstawiono skalę dojazdów do obydwu miast rdzeniowych.

Tabela 4. Dojazdy do pracy do Bydgoszczy i Torunia w roku 2014 wg Urzędu Skarbowego w Bydgoszczy

Gmina zamieszkania	Dojazdy do Bydgoszczy	Gmina zamieszkania	Dojazdy do Torunia
Toruń	3361	Lubicz	3347
Białe Błota	3128	Bydgoszcz	2180
Koronowo	2838	Obrowo	1824
Nakło nad Notecią	2391	m.Chełmża	1740
Szubin	2076	Zławieś Wielka	1679
Osielsko	2013	Łysomice	1433
Solec Kujawski	1865	Czernikowo	1051
Sicienko	1693	Chełmża	944
Dobrcz	1516	Łubianka	766
Nowa Wieś Wielka	1423	Wielka Nieszawka	583
Dąbrowa Chełmińska	1250	Kowalewo Pomorskie	273
Łabiszyn	846	Nakło nad Notecią	172
Zławieś Wielka	314	Solec Kujawski	114
Lubicz	240	Dąbrowa Chełmińska	90
m.Chełmża	212	Białe Błota	86
Obrowo	140	Koronowo	78
Chełmża	117	Osielsko	73

Łysomice	116	Szubin	44
Łubianka	90	Dobrcz	30
Wielka Nieszawka	77	Nowa Wieś Wielka	28
Czernikowo	73	Sicienko	23
Kowalewo Pomorskie	55	Łabiszyn	11

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Dane Urzędu Skarbowego wskazują także na bardzo silne powiązania pomiędzy niektórymi gminami w obrębie BTOF. I tak (powiązania o skali ponad 100 osób):

- do gminy Białe Błota dojeżdża: 2720 osób z Bydgoszczy, 609 z gminy Szubin, 230 z gminy Nakło, 134 z gminy Koronowo, 123 z gminy Łabiszyn, 109 z gminy Sicienko
- do miasta Chełmża dojeżdża: 423 osób z gminy Chełmża i 205 z Torunia
- do gminy Chełmża dojeżdża: 212 osób z miasta Chełmża i 114 z Torunia
- do gminy Dąbrowa Chełmińska dojeżdża 366 osób z miasta Bydgoszcz
- do gminy Dobrcz dojeżdża 455 osób z miasta Bydgoszcz
- do gminy Koronowo dojeżdżają 504 osoby z miasta Bydgoszcz
- do gminy Kowalewo Pomorskie dojeżdża 325 osób z miasta Toruń
- do gminy Lubicz dojeżdża 1305 osób z miasta Toruń, 337 z gminy Obrowo i 154 z gminy Czernikowo
- do gminy Łabiszyn dojeżdża 112 osób z miasta Bydgoszcz
- do gminy Łubianka dojeżdża 147 osób z miasta Toruń
- do gminy Łysomice dojeżdża 777 osób z miasta Toruń, 281 z gminy Chełmża i 203 z miasta Chełmża
- do gminy Nakło nad Notecią dojeżdża 1276 osób z gminy Szubin i 503 z miasta Bydgoszcz
- do gminy Nowa Wieś Wielka dojeżdża 600 osób z miasta Bydgoszcz
- do gminy Obrowo dojeżdża 376 osób z miasta Toruń i 127 z gminy Lubicz
- do gminy Osielsko dojeżdża 1614 osób z miasta Bydgoszcz, 237 z gminy Dobrcz i 116 osób z gminy Koronowo
- do gminy Sicienko dojeżdża 437 osób z miasta Bydgoszcz
- do gminy Solec Kujawski dojeżdża 1056 osób z miasta Bydgoszcz i 168 z miasta Toruń
- do gminy Szubin dojeżdża 552 osób z miasta Bydgoszcz i 240 z gminy Nakło nad Notecią
- do gminy Wielka Nieszawka dojeżdża 506 osób z miasta Toruń
- do gminy Żławieś Wielka dojeżdża 425 osób z miasta Toruń

Wg danych Urzędu skarbowego, oprócz miast rdzeniowych do których dojeżdża zdecydowanie największa liczba osób z pozostałych gmin BTOF (Bydgoszcz – 25,8 tys., Toruń – 16,6 tys.) bardzo dużymi ośrodkami dojazdów są gminy: Białe Błota (4,3 tys.), Osielsko (2,3 tys.), Lubicz (2,1 tys.), Nakło nad Notecią (2,1 tys.), Łysomice i Solec Kujawski (po 1,6 tys.).

Dostępność zewnętrzna BTOF

Dostępność z ośrodków regionalnych

W tabeli zaprezentowane zostały szacowane czasy przejazdu pomiędzy Toruniem i Bydgoszczą oraz wybranymi miastami a kluczowymi ośrodkami społeczno-gospodarczymi kraju oraz Berlinem. Czasy te zostały następnie zsumowane celem uzyskania porównywalnego między miastami wskaźnika dostępności transportowej poszczególnych miast.

W poniższej analizie uwzględniony został również wariant oddania do ruchu dwóch najważniejszych planowanych inwestycji drogowych w regionie:

- Drogi ekspresowej S5 – łączącej Bydgoszcz z autostradami A1 i A2
- Drogi ekspresowej S10 – łączącej Bydgoszcz z Toruniem

wraz z szacunkiem wpływu ich realizacji na dostępność Bydgoszczy oraz Torunia.

Tabela 5. Czas przejazdu pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem a wybranymi miastami we wrześniu 2015 r.

Miasto docelowe	Czas dojazdu z miasta						
	Bydgoszcz	Toruń	Łódź	Poznań	Lublin	Gdańsk	Wrocław
Warszawa	2h 58 min (2h 47 min)*	2h 29 min	1h 24 min	2h 42 min	2h 20 min	3h 51 min	3h 55 min
Wrocław	4h 17 min (3h 23 min)*	4h 7 min (3h 40 min)*	2h 40 min	2h 28 min	5h 32 min	5h 24 min (4h 24 min)*	X
Łódź	2h 37 min (2h 12 min)*	2h 10 min	X	2h 2 min	3h 37 min	3h 15 min	2h 40 min
Poznań	2h 01 min (1h 16 min)*	2h 31 min (1h 40 min)*	1h 59 min	X	4h 54 min	3h 40 min (2h 40 min)*	2h 28 min
Gdańsk	1h 57 min (1h 23 min)*	1h 42 min	3h 14 min	3h 41 min (2h 41 min)*	6h	X	5h 24 min (4h 24 min)*
Kraków	5h 50 min (5h 3 min)*	5h 20 min	2h 58 min	4h 47 min	4h	6h 6 min	2h 32 min
Berlin	4h 33 min (3h 42 min)	5h 3 min (3h 57 min)*	4h 19 min	2h 38 min	7h 10 min	5h 56 min (5h 18 min)*	3h 29 min
Suma	24h 13 min (19h 36 min)*	23h 21 min (20h 34 min)*	16h 34 min	18h 18 min (17h 18 min)*	33h 33 min	28h 12 min (25h 34 min)*	20h 28 min (19h 28 min)*

*czas przejazdu uwzględniający oddanie do ruchu dróg ekspresowych S5 i S10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Google Maps

Z punktu widzenia integracji całego obszaru funkcjonalnego najbardziej istotną inwestycją drogową jest budowa drogi ekspresowej S10 na odcinku pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Oprócz lepszego skomunikowania regionu z innymi miastami wpłynęłoby to również na usprawnienie ruchu wewnątrz obszaru funkcjonalnego, skrócenie czasu przejazdu między miastami rdzenia oraz dalsze wyprowadzanie ruchu samochodowego z miast – droga ta pełniłaby rolę południowej obwodnicy Bydgoszczy i Torunia. Budowa drogi ekspresowej S5 jest natomiast inwestycją wpływającą w największym stopniu na skrócenie czasu dojazdu do innych miast w Polsce. **Obie te inwestycje zostały wskazane, jako istotne przedsięwzięcia w kontekście realizacji Strategii Rozwoju Województwa.**

W przypadku Bydgoszczy budowa dróg ekspresowych S5 i S10 wpłynęłaby istotnie na skrócenie czasu dojazdu do wszystkich najważniejszych ośrodków miejskich w Polsce, natomiast w przypadku Torunia istotnemu skróceniu uległby czas dojazdu do najważniejszych miast Polski położonych w kierunku zachodnim i południowym – Poznania i Wrocławia. Znacznie zredukowany czas dojazdu do innych znaczących ośrodków miejskich pozwoliłby konkurować pod względem dostępności transportowej z Poznaniem i Wrocławiem oraz zwiększyć lub utrzymać przewagę nad takimi miastami jak Gdańsk i Lublin.

Dostępność w transporcie lotniczym

Potencjalna dostępność transportowa regionu drogą lotniczą jest bardzo wysoka z uwagi na dogodne położenie lotniska w Bydgoszczy-Szwederowie. Znajduje się ono ok. 4 km od centrum miasta, z którym połączone jest miejską linią autobusową.

Tabela 6. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo we wrześniu 2015 r.

Kierunek	Liczba połączeń w ciągu dnia						
	Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	Nd
Birmingham	0	1	0	1	0	1	0
Dublin	1	0	1	0	1	0	0
Düsseldorf Weeze	1	0	0	0	1	0	0
Frankfurt	1	0	1	0	1	0	1
Glasgow	1	0	0	0	1	0	0
London Stansted	1	1	1	1	1	1	1

Źródło: strona internetowa portu lotniczego w Bydgoszczy-Szwederowie, stan na wrzesień 2015

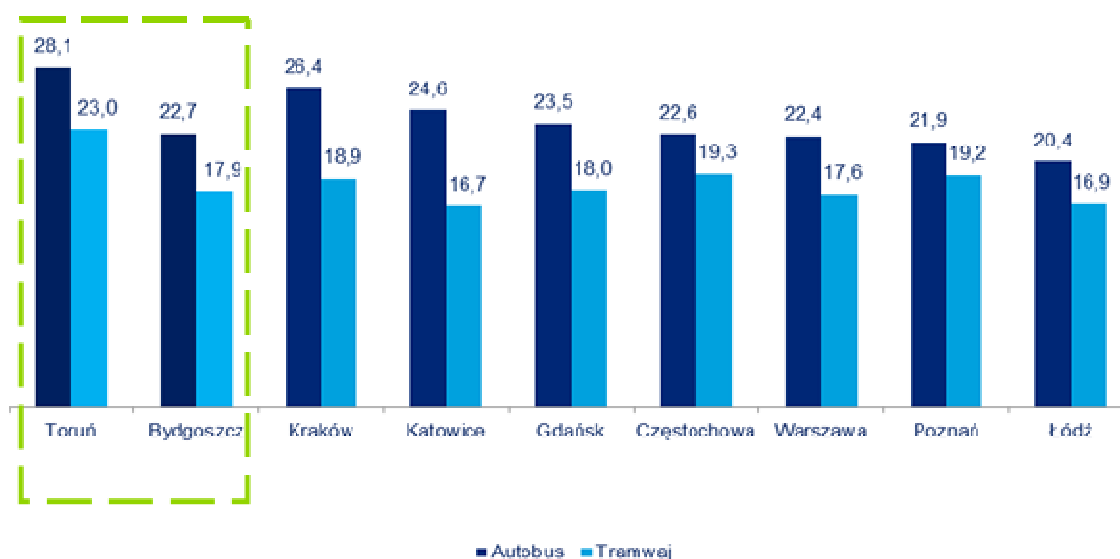
W praktyce dostępność regionu drogą lotniczą jest ograniczona z uwagi na niewielką liczbę połączeń realizowanych z portu lotniczego w Bydgoszczy – pomimo bardzo dużego zainteresowania ze strony pasażerów, linie lotnicze preferują większe porty, stąd trudno jest pozyskać nowych operatorów. Loty realizowane są jedynie do kilku miast zagranicznych i nie każdy kierunek obsługiwany jest codziennie. Port lotniczy w Bydgoszczy posiada i realizuje strategię na rzecz rozbudowy siatki połączeń.

Spójność BTOF

Transport publiczny

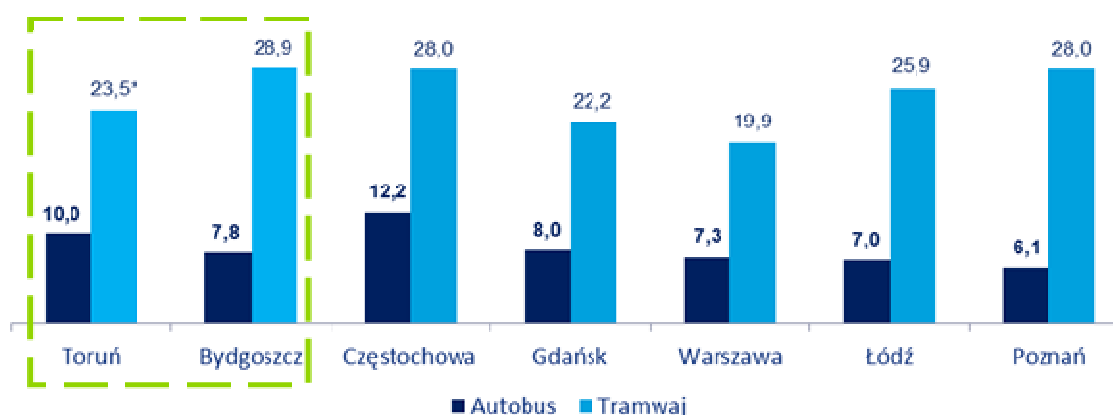
Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że komunikacja publiczna na Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym stoi przed wieloma wyzwaniami.

Wykres 1. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie System Analiz Samorządowych (www.sas24.org), dane dla Bydgoszczy i Torunia za rok 2013, dane dla pozostałych miast za rok 2011

Wykres 2. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie: System Analiz Samorządowych (www.sas24.org), dane dla Bydgoszczy i Torunia za rok 2013, dane dla pozostałych miast - 2011 r.

Pozytywnie można wypowiedzieć się o dobrej średniej prędkości komunikacyjnej, szczególnie w Toruniu, który charakteryzuje się najwyższą prędkością autobusów i tramwajów wśród grupy porównawczej, natomiast Bydgoszcz plasuje się w połowie grupy porównawczej (dla autobusów 5 miejsce a dla tramwajów 6 miejsce).

Największym problemem w Bydgoszczy i Toruniu jest natomiast stan taboru tramwajowego, którego średni wiek to prawie 30 lat, w związku z czym jest on często niedostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami⁶⁷, a także wymaga coraz większych nakładów na utrzymanie i naprawy awarii. Średni wiek taboru autobusowego w obu miastach to 8-10 lat, pojazdy często nie posiadają wielu udogodnień typu klimatyzacja, problemem jest także fakt nieprzystosowania części taboru do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (autobusy wysokopodłogowe to niemal połowa taboru w Toruniu i ponad 20% w Bydgoszczy).

Rozwiązania usprawniające funkcjonowanie transportu publicznego

Obszar charakteryzuje się słabym skoordynowaniem i priorytetyzacją transportu publicznego w ruchu drogowym. Średnie wyniki z Torunia pokazują, że ma on zdecydowanie najszybszą komunikację wśród porównywanych miast, natomiast Bydgoszcz plasuje się w połowie grupy porównawczej. Trzeba jednak przyznać, że dobre rezultaty są bardziej wynikiem ogólnej przepustowości systemu drogowego w Bydgoszczy i Toruniu, niż specjalnych rozwiązań dla pojazdów komunikacji miejskiej, których w obu miastach brakuje. W Bydgoszczy nie występuje obszarowy system nadawania priorytetów dla środków transportu publicznego, a jedynie na pojedynczych skrzyżowaniach z wzbudzaną sygnalizacją zainstalowane są detektory⁸ wykrywające pojazdy szynowe. Oprócz tego na kilku ulicach miasta funkcjonują bus pasy łącznej długości 3000 metrów. W ograniczonym zakresie wykorzystuje się w Bydgoszczy przestrzeń torowisk pod rozwój wspólnych pasów tramwajowo-autobusowych. Sytuacja wygląda podobnie w Toruniu, gdzie oprócz dwóch buspasów nie istnieją rozwiązania, które zapewniałyby priorytet komunikacji publicznej. Należy jednak zaznaczyć, że w planach transportowych obu miast jako jeden z najważniejszych celów zapisano wykorzystywanie narzędzi uprzywilejowania transportu publicznego, takich jak buspasy, czy wspólne pasy tramwajowo-autobusowe, a także zapewnienie autobusom i tramwajom priorytetu w ruchu drogowym.

Najistotniejszą kwestią w komunikacji miejskiej w Bydgoszczy i Toruniu jest odpowiednie współdziałanie między tramwajami i autobusami. Plany transportowe w obu miastach zakładają coraz lepsze skoordynowanie dwóch środków transportu. Układ linii autobusowych w Bydgoszczy jest skonstruowany tak, aby w miarę możliwości nie powielał relacji i tras obsługiwanych przez trakcję tramwajową. Dodatkowo funkcjonuje system „A+T”, który zapewnia darmową przesiadkę z tramwaju do autobusu objętego systemem, a także koordynację rozkładu jazdy autobusu z tramwajami. W ostatnich latach w Bydgoszczy poprawiono także komunikację z dworcem kolejowym poprzez budowę nowej linii tramwajowej z centrum miasta do Dworca Głównego PKP. Linia została oddana do użytku na koniec 2012 r. W roku 2014 w Toruniu oddano linię tramwajową na Bielany (połączoną z realizacją węzłów przesiadkowych), a w roku 2016 w Bydgoszczy oddano linię do dzielnicy Fordon, określaną jako najdłuższą wspólnie zrealizowaną linię tramwajową w Polsce (ponad 9 km). W Toruniu istnieje kilka linii, których odjazdy są ze sobą skoordynowane. Nie zmienia to jednak faktu, że obecny układ sieci komunikacyjnej jest w tym mieście mocno rozproszony, a dotychczasowa strategia polegała na stworzeniu jak największej ilości bezpośrednich połączeń między dwoma punktami. Linie uruchamiane ze względu na zapotrzebowanie na dane połączenie, a częstotliwość kursowania jest ściśle związana z popytem, jednak brakuje koordynacji pomiędzy poszczególnymi połączeniami. Sprawia to, że często trasy linii łączących te same rejony miasta dublują się przebiegając jedynie

⁶ Nie tylko tramwaje, ale także autobusy starszego typu, tzw. wysokopodłogowe, w zdecydowanej większości nie dają osobom z niepełnosprawnością ruchową możliwości łatwego skorzystania z takiego środka transportu.

⁷ W roku 2015 w ramach realizacji linii tramwajowej do dzielnicy Fordon zakupiono nowoczesny tabor – wpłynęło to na poprawę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i znacząco obniżyło przeciętny wiek taboru tramwajowego.

⁸ Chodzi o priorytety i urządzenia RFID, które wspólnie z sygnalizacją świetlną wzajemnie wykrywają nadjeżdżający pojazd komunikacji publicznej i zmieniają dla niego światło na zielone albo przetrzymują zielone dłużej niż trzeba po to, aby jadące za nim pojazdy samochodowe mogły zdążyć przejechać. Dzięki temu unika się utrudnień w ruchu na drogach wlotowych / wylotowych w strefach podmiejskich i miejskich poza Centrum miast.

innymi ulicami. W obu miastach w niewielkim stopniu wykorzystuje się wydzielone pasy, po których poruszać mogłyby się jedynie autobusy i tramwaje (PAT). Wdrażanie PAT jest utrudnione ze względu na konieczność skoordynowania rozkładów jazdy tramwajów i autobusów, tak by poszczególne pojazdy nie ograniczały nawzajem płynności swojej jazdy. Brakuje też parkingów typu Park & Ride, które zachęcałyby kierowców do korzystania z komunikacji miejskiej, plany budowy tego typu obiektów są obecnie projektowane.

Dostępność Bydgoszczy i Torunia dla mieszkańców BTOF

Kwestią, na którą powinno się zwrócić uwagę, jest dostęp do komunikacji publicznej dla mieszkańców okolicznych miejscowości.

Tabela 7. Dostępność podmiejskiego ruchu autobusowego do miast centralnych BTOF dla mieszkańców powiatów bydgoskiego i toruńskiego w 2012 r.(*)

Gmina	% mieszkańców pozbawionych komunikacji podmiejskiej z Bydgoszczą	% mieszkańców pozbawionych komunikacji podmiejskiej z Toruniem
Dąbrowa Chełmińska	26,2%	71,8%
Solec Kujawski	1,8%	100,0%
Nowa Wieś Wielka	14,3%	100,0%
Białe Błota	4,7%	100,0%
Sicienko	15,2%	89,7%
Osielsko	4,7%	100,0%
Dobrcz	27,3%	100,0%
Koronowo	14,0%	93,9%
Powiat bydgoski	11,9%	95,6%
Wielka Nieszawka	76,8%	0,2%
Czemikowo	50,5%	12,3%
Obrowo	41,0%	7,3%
Lubicz	56,5%	1,5%
Łysomice	100%	7,1%
Chełmża	100%	2,8%
Łubianka	100%	4,2%
Zławieś Wielka	48,1%	9,9%
Powiat toruński	72,0%	5,9%

(*) ze względu na metodę badań w cytowanym materiale źródłowym – brak możliwości przedstawienia danych dla gmin Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

Źródło: TRAKO, Zintegrowany program rozwoju transportu publicznego dla aglomeracji bydgosko-toruńskiej ... na lata 2010-2015

Obecnie aż 12% mieszkańców w powiecie bydgoskim i 6% w powiecie toruńskim pozbawionych jest dostępu do połączenia odpowiednio z Bydgoszczą i Toruniem. Zdecydowana większość mieszkańców ma dostęp tylko do jednego miasta rdzenia. Oczywiście nie jest konieczne ani uzasadnione, aby istniały bezpośrednie połączenia pomiędzy wszystkimi gminami BTOF. Warto zacząć od przeprowadzenia analizy siatki istniejących połączeń, realizowanych tak przez miejskich operatorów, jak i przez prywatnych przewoźników, wskazanie tras, na których potoki komunikacyjne i natężenie ruchu są największe, i takie skompilowanie tych dwóch zbiorów informacji, by w wyniku wprowadzenia rozwiązań na nich opartych system transportu publicznego odpowiadał na realne potrzeby mieszkańców. W związku z powyższym pozytywnie należy ocenić ideę połączenia dwóch najistotniejszych miast obszaru szybką koleją miejską. Jej rozwój i skoordynowanie z innymi systemami komunikacji publicznej powinny być dla władz priorytetem na najbliższe lata.

Należy także zwrócić uwagę na problem zatorów na drogach wlotowych/wylotowych do/z miast centralnych. Pojawia się on na różnych kierunkach i jest związany głównie z dobową mobilnością mieszkańców obszarów podmiejskich. W Toruniu dodatkowo obserwuje się problem złego skomunikowania miasta z autostradą A-1, także powodujący okresowo zatory.

Natomiast dobrze wygląda sytuacja w przypadku komunikacji dalekobieżnej. Zakończone lub realizowane modernizacje infrastruktury kolejowej i drogowej sprawiają, że mieszkańcy Bydgosko-

Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego są dobrze skomunikowani z resztą Polski, a czasy podróży są konkurencyjne. Odczuwalnym dyskomfortem jest jednak pomijanie Bydgoszczy i Torunia w kategorii połączeń kolejowych najwyższych kategorii.

Infrastruktura rowerowa

Udział rowerów w strukturze pojazdów w różnych badaniach przeprowadzonych na terenie Torunia i Bydgoszczy waha się od 3 do 5%⁹. W całym Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym znajduje się 311,1 km dróg rowerowych¹⁰. Pozytywnie należy ocenić fakt, że ponad połowa z tych dróg (155,8 km) znajduje się w gminach poza dwoma największymi miastami obszaru. Oprócz miejskich i podmiejskich systemów infrastruktury rowerowej, istnieje również 57-kilometrowa ścieżka rowerowa łącząca Toruń i Bydgoszcz. Warto zwrócić uwagę na duży postęp w budowie nowych dróg. Bardzo zła sytuacja ulega też poprawie na obszarze podmiejskiej aglomeracji, gdzie pomimo znacznego udziału roweru jako środka transportu brakowało dotąd dróg rowerowych¹¹. W powiecie bydgoskim tylko w 2010 roku oddano do użytku 35 km nowych ścieżek. W ostatnich latach zrealizowano duże inwestycje w tym zakresie np. droga rowerowa Bydgoszcz – Koronowo, Toruń – Łubianka – Unisław, Toruń – Złotoryja – Osiek oraz Toruń – Chełmża - Grzywna.

Dużym problemem, z którym mamy do czynienia w podobnej skali w obu miastach, jest brak połączeń pomiędzy poszczególnymi odcinkami dróg rowerowych, na co zwracają uwagę zarówno powołany przez bydgoski ratusz Zespół ds. polityki rowerowej, a także Stowarzyszenie Rowerowy Toruń. Ścieżki rowerowe nie są budowane w sposób ciągły – jest dużo stosunkowo krótkich odcinków, nietworzących jednej, zintegrowanej sieci. Plan rozbudowy ścieżek rowerowych w Bydgosko-Toruńskim obszarze funkcjonalnym do 2023, plan rozbudowy infrastruktury dla ruchu rowerowego w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz Infrastrukturę rowerową istniejącą, realizowaną i planowaną do realizacji w 2015r. oraz planowane w ramach ZIT odzwierciedlono na mapach (nr 7,8,9) stanowiących integralną część załącznika nr 4 pn: Koncepcja rozwoju systemu transportu Bydgosko – Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Inwestycje planowane na lata 2014-2020 będą miały na celu m.in. uzupełnienie istniejącej infrastruktury.

Rozwój infrastruktury

Obok istniejącej już infrastruktury planowane są kolejne inwestycje:

- Bydgoski ratusz planuje realizację szeregu inwestycji związanych ze ścieżkami rowerowymi na terenie miasta.
- Miasto Toruń w dokumencie pn.: „*Program i plan rozwoju komunikacji rowerowej w Toruniu na lata 2007-2015*” zakładał realizację inwestycji rowerowych w mieście. Przedmiotowy dokument był bardzo obszerny, ale nie wszystkie z jego zamierzeń zostały zrealizowane. Z całą pewnością jego realizacja przyczyniła się do znaczącej poprawy stanu infrastruktury rowerowej w Toruniu. Dodatkowo toruńskie starostwo powiatowe zrealizowało projekt budowy 66 km ścieżek rowerowych w okolicznych gminach. Obecnie opracowywana jest „*Koncepcja rozwoju komunikacji rowerowej w Toruniu na lata 2016 -2022*”. Przyjęcie przedmiotowego dokumentu planuje się w IV kwartale 2016 r.

Infrastruktura rowerowa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wciąż się rozwija. Kwestia rozwiązań dla rowerzystów musi być jednak brana pod uwagę przy każdej nowej inwestycji drogowej (tak, by uwzględniać bezpieczeństwo ruchu rowerowego na istniejących drogach rowerowych), zaś priorytetem w najbliższych latach powinna być poprawa spójności infrastruktury rowerowej. Nieuwzględnienie potrzeb rowerzystów i pieszych w podejmowanych inwestycjach jest działaniem sprzecznym z dobrymi praktykami, ale także z realnymi potrzebami mieszkańców miasta. Planowane

⁹ TRAKO, Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego..., s. 66., M. Beim, P. Wiśniewski, Pilotażowe Badania Ruchu Rowerowego w Toruniu, s. 4.

¹⁰ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.02.2014 r.

¹¹ TRAKO, op. cit, s. 68.

inwestycje przyczynią się do ograniczenia głównego zdiagnozowanego problemu – tj. braku ciągłości systemu dróg rowerowych.

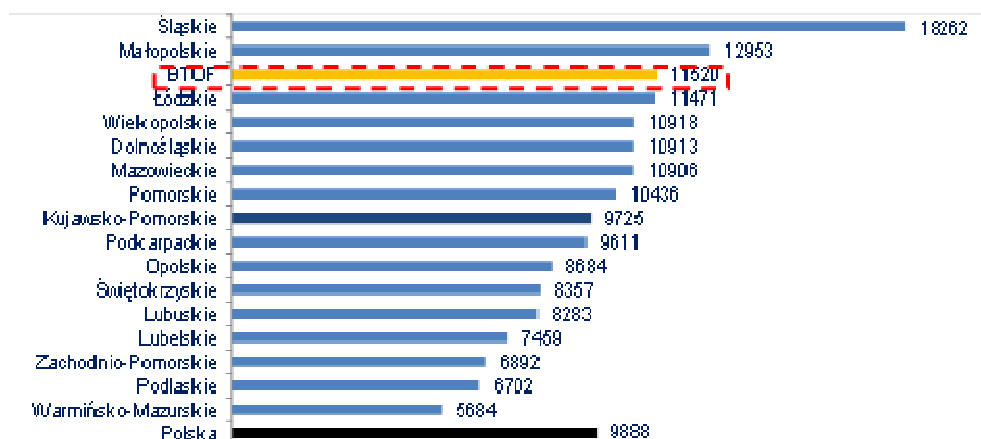
Należy również zwrócić uwagę na kwestię nawierzchni ścieżek rowerowych, jako że aż 26 km z 69 km już istniejących ścieżek w Bydgoszczy wyłożonych jest kostką lub płytkami, które w przypadku dróg rowerowych spełniają swoją rolę dużo gorzej niż asfalt¹². Problem ten występuje również w przypadku tras znajdujących się w Toruniu¹³.

Infrastruktura transportu kołowego

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny w porównaniu do reszty kraju dysponuje bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową. Na 10 tys. mieszkańców przypada 127,3 km dróg, podczas gdy średnia krajowa wynosi 106,9 km na 10 tys. mieszkańców. Również gęstość sieci dróg wynosząca 148,5 km/100 km² jest wyższa od średniej krajowej. Na Bydgosko-Toruńskim obszarze funkcjonalnym znajduje się około 8000 km dróg, z czego 1850 km to drogi o nawierzchni gruntowej (głównie drogi gminne), a 164 km to drogi krajowe. Ponadto na obszarze znajdują się bardzo ważne szlaki komunikacji drogowej należące do transeuropejskiej sieci TEN – T. Oba najważniejsze miasta obszaru funkcjonalnego połączone są dwiema drogami krajowymi – DK 10 na południu oraz DK 80 na północy od rzeki Wisły.

Jednakże, jak pokazuje analiza przepustowości regionalnej infrastruktury, wkrótce może być ona niewystarczająca, by zaspokoić potrzeby dynamicznie rozwijającego się ruchu lokalnego i tranzytowego.

Wykres 3. Natężenie ruchu w BTOF na tle grupy porównawczej polskich województw w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych GDDKiA (liczba pojazdów na dobę)

Już teraz płynność ruchu jest ograniczona na najbardziej obciążonych odcinkach. Wynik zanotowany na badanym obszarze jest wyższy niż średnia dla większości województw (oprócz śląskiego i małopolskiego), w tym od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego, która wyniosła 9 725 pojazdów na dobę¹⁴. Największy ruch zanotowano na drodze krajowej nr 5 na odcinku Osielsko – Bydgoszcz (22 912 pojazdów na dobę) oraz na drodze krajowej nr 80 w Bydgoszczy i na odcinku Toruń – Lubicz (18 233 pojazdów). Największy problem z przepustowością występuje jednak w Bydgoszczy i Toruniu, w szczególności w centrach miast. W Bydgoszczy największe problemy z płynnością ruchu występują w okolicach największych rond i skrzyżowań (np. Rondo Toruńskie,

¹² Pracownia Edukacji M. Hyla, *Standardy techniczne dla infrastruktury rowerowej Miasta Krakowa*, s. 8.

¹³ <http://rowerowytorun.com.pl/art/39/rowerowy-torun-nie-dla-kostki-betonowej-na-sciezkach-rowerowych.html>

¹⁴

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, *Generalny Pomiar Ruchu w 2010 roku*.

Rondo Fordońskie). Oprócz mało wydajnej sygnalizacji świetlnej, przyczyną ograniczenia przepustowości jest również poprowadzenie przez Bydgoszcz głównej trasy północ-południe (DK nr 5), która krzyżuje się z miejskim układem drogowym¹⁵. Mała jest również gęstość sieci dróg układu podstawowego. Jest ona w Bydgoszczy fragmentaryczna, w niedostatecznym stopniu zmodernizowana i o niskich parametrach technicznych (złe niskie parametry geometryczne, ubogie przekroje poprzeczne, duży procent odcinków jednojezdniowych na głównych ciągach, brak ograniczeń w dostępności głównych ciągów drogowych).¹⁶ W Toruniu problem w szczególności dotyczy położonych w północnej części miasta i na Bydgoskim Przedmieściu wąskich ulic, często zastawionych zaparkowanymi samochodami¹⁷. Dotychczas największym problemem miasta był most drogowy im. Józefa Piłsudskiego, który stanowił jedyną przeprawę przez Wisłę w Toruniu, jednak otwarcie mostu im. Elżbiety Zawackiej 9 grudnia 2013 r. znacznie zwiększyło płynność ruchu w tym rejonie.

Tabela 8. Jakość dróg w BTOF w 2011 r.

	BTOF
Dobry	50%
Niezadowolający	30%
Zły	20%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GDDKiA

Przeciętna jakość dróg to kolejna niepokojąca kwestia, zwłaszcza w Bydgoszczy oraz w Toruniu, powiecie toruńskim i Kowalewie Pomorskim gdzie drogi miejskie nie spełniają odpowiednich standardów technicznych¹⁸. Mieszkańcy zwracają także uwagę na problem jakim są drzewa rosnące na poboczach dróg publicznych. Usunięcie drzew położonych zbyt blisko krawędzi jezdni wpłynęłoby pozytywnie na poprawę bezpieczeństwa ruchu.

Innym dużym problemem – pomimo istnienia połączeń drogowych DK 10 i DK 80 – jest brak szybkiego połączenia pomiędzy najważniejszymi miastami obszaru funkcjonalnego – Bydgoszczą a Toruniem. Obecnie czas potrzebny na pokonanie dystansu pomiędzy tymi miastami waha się w granicach 40-60 minut. Niedostatecznie rozwinięte są także ciągi obwodowe obu miast. W Bydgoszczy brakuje obwodnicy Śródmieścia, przez co w centrum miasta występuje zjawisko kongestii¹⁹. W wyniku braku obwodnicy miasta w Bydgoskim śródmieściu występują znaczne utrudnienia w płynności ruchu. Natomiast autostrada, która rolę obwodnicy powinna pełnić w Toruniu zniechęca kierowców do korzystania z tej szybszej i płynniejszej drogi alternatywnej opłatą, jaką trzeba uiścić za prawo przejazdu²⁰.

Duże znaczenie dla obszaru ma oddany do użytku w grudniu 2013 r. odcinek autostrady A1 pomiędzy Toruniem a Włocławkiem, który zapewnił m.in. Ciechocinkowi i Czerniewicom, jak i samemu Toruniowi bezpośredni dostęp do autostrady łączącej Gdańsk z Łodzią, Katowicami i czeską granicą. Z drugiej jednak strony – jak już wspomniano – wschodnia obwodnica Torunia, której fragment stanowi autostrada A1, jest płatna, co sprawia, że kierowcy mniej chętnie z niej korzystają. Brakuje także bezpośredniego połączenia pomiędzy autostradą a drogą krajową nr 91 (Węzeł Czerniewice), a także dobrego połączenia między autostradą a miastem Bydgoszczą. Samorząd województwa kujawsko-pomorskiego od kilku lat zabiega o realizację węzła na A1w Dźwierznie, ale jak dotąd nie doszło do porozumienia w tej sprawie.

Część z tych problemów i potrzeb rozwiąż z pewnością planowane odcinki dróg ekspresowych, które będą przechodziły przez Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny. Biegająca z południa na północ S5

¹⁵ TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 57.

¹⁶ Na podstawie informacji z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Bydgoszczy

¹⁷ TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 56.

¹⁸ Wydział Rozwoju i Strategii Miasta, *Diagnoza Miasta Bydgoszczy – w latach 2008-2012*, s. 108.

¹⁹ Ibidem.

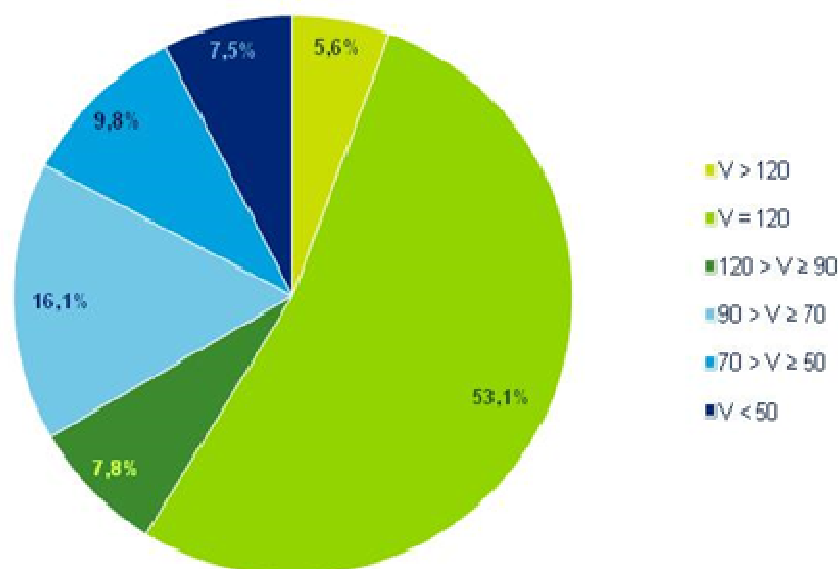
²⁰ <http://www.rmf24.pl/news-nie-chca-placic-za-obwodnice-wiec-rozjezdza-torun,nld,556932>

z pewnością odciążą przebiegającą przez Bydgoszcz drogę krajową nr 5, zaś odcinek drogi S10 pomiędzy Toruniem a Bydgoszczą zapewni szybkie połączenie pomiędzy tymi miastami. Jednak zakończenie tych inwestycji planowane jest dopiero na koniec drugiej dekady XXI wieku, więc nieuniknione wydają się modernizacje poprawiające jakość i przepustowość obecnie istniejącej infrastruktury drogowej. Na poprawę sytuacji wpłynie też realizacja planowanych inwestycji w zakresie budowy węzłów multimodalnych w obu miastach rdzenia.

Sieć kolejowa

Analiza stanu infrastruktury kolejowej pokazuje, że sytuacja w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym jest generalnie dobra. Oczywiście brak jest możliwości obsługi za pomocą kolei całości BTOF, ale układ linii kolejowych, który wykształcił się w tej części województwa, sprzyja dostępności – zwłaszcza w relacjach do centrów obydwu miast rdzeniowych. Łączna długość użytkowanych linii kolejowych w BTOF wynosi 386 km, co w przeliczeniu na powierzchnię daje 9,9 km/100 km². Współczynnik ten jest o prawie 40% większy od średniej krajowej wynoszącej 7,1 km/100 km². Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny poprzez linie kolejowe nr 18, 131 i 353 jest dobrze skomunikowany z Warszawą, Poznaniem, Łodzią, Krakowem, Katowicami i innymi najważniejszymi miastami w kraju, a w relacjach międzynarodowych z Bydgoszcz bezpośrednio dostępny jest Berlin.

Wykres 4. Dopuszczalne prędkości kolejowe w BTOF w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych PKP

Analiza dopuszczalnych prędkości pokazuje, iż wiele odcinków linii kolejowych zostało zmodernizowanych, aby umożliwić pociągom szybszą jazdę. Do jakości infrastruktury przyczyniły się przede wszystkim znaczące inwestycje w ramach przygotowań do Euro 2012.

Bardzo ważnym projektem jest wcześniej opisana modernizacja linii nr 18 wykonana w ramach współfinansowanego ze środków UE projektu *POIiŚ 7.1-45 Polepszenie jakości usług przewozowych poprzez poprawę stanu technicznego linii kolejowej nr 18 Kutno - Piła na odcinku Toruń – Bydgoszcz*²¹. Warto również wspomnieć, że w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku zapisano wiele przedsięwzięć związanych z infrastrukturą kolejową. Planowane są między innymi modernizacja linii 201 biegnącej między innymi przez Bydgoszcz, Nową Wieś Wielką, Maksymilianowo i Stronno oraz kompleksowa modernizacja i przywrócenie ruchu na linii kolejowej nr 356 na odcinku Bydgoszcz – Szubin.

²¹ <http://www.plk-inwestycje.pl/inwestycje/program-operacyjny-infrastruktura-i-srodowisko/poiis-71-45/>

Mieszkańcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazują na możliwość przedłużenia linii kolejowej nr 241 Tuchola – Koronowo do Bydgoszczy, która obecnie wyłączona jest z użytku. Wpłynęłoby to pozytywnie na skomunikowanie z Bydgoszczą miejscowości takich jak Koronowo, Mąkowsko i Gostycyn oraz umożliwiło turystyczne wykorzystanie tej linii.

Stan obecny, a także planowane w najbliższym czasie inwestycje pokazują, że władze zdają sobie sprawę ze znaczenia transportu kolejowego, który może znacznie odciążyć infrastrukturę drogową. Jest to szczególnie istotne na terenie BTOF, gdzie przepustowość istniejących dróg została już praktycznie wyczerpana.

Potencjał szlaków wodnych

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny ma wysoki potencjał rozwoju transportu wodnego. Bydgoszcz i Toruń leżą nad Wisłą, a dodatkowo w Bydgoszczy do Wisły uchodzi rzeka Brda. Przez Bydgoszcz przebiegają dwa międzynarodowe szlaki wodne – trasa E-40, która łączy Morze Bałtyckie i Morze Czarne oraz trasa E-70 łącząca Berlin i Kaliningrad. W tym momencie na obu kanałach odbywa się głównie żegluga turystyczna i rekreacyjna. Brak żeglugi towarowej jest wynikiem między innymi zaniedbania szlaków wodnych i koncentracją na budowie infrastruktury transportu kołowego nie tylko w regionie, ale również w całym kraju. Marką Bydgoszczy – podkreślającą dziedzictwo miasta - jest Bydgoski Węzeł Wodny.

Potencjał szlaków wodnych nie jest jednak obecnie i nie będzie także w kilku najbliższych latach wykorzystywany do rozwoju transportu rzeczno-kołowego na dużą skalę. Drogi wodne biegnące przez BTOF wymagają inwestycji w zakresie poprawy stanu technicznego umożliwiającego transport towarów, a także rozwoju infrastruktury przeładunkowej. Są to działania wpisujące się w strategię rozwoju województwa, ale wymagają istotnego zaangażowania ze strony krajowej, które jak dotąd nie jest podejmowane. Zarówno władze Bydgoszczy, jak i województwa prowadzą działania na rzecz doprowadzenia do realizacji platformy multimodalnej, której funkcjonowanie powodowałoby powstanie całkowicie nowej funkcji gospodarczej w BTOF, ale jednocześnie jej realizacja jest zależna od żeglowności Wisły. W związku z powyższym, dla okresu najbliższych kilku lat, drogi wodne mają znaczenie praktycznie wyłącznie wizerunkowe, promocyjne, rekreacyjne (m.in. Przystań Bydgoszcz i Przystań Powiat Nakielski) – ale ze względu na znaczące potrzeby inwestycyjne, których z całą pewnością nie uda się przeprowadzić w ciągu kilku najbliższych lat, nie istotne znaczenie transportowe. Są one charakteryzowane w niniejszej części diagnozy wyłącznie ze względu na formalną klasyfikację jako integralna część transportu, ale nie wiąże się z drogami wodnymi oczekiwań w kierunku poprawy zewnętrznej dostępności transportowej lub wewnętrznej spójności transportowej BTOF.

Władze miasta Bydgoszczy prowadzą działania na rzecz rewitalizacji unikatowego w skali europejskiej²² Bydgoskiego Węzła Wodnego. Urząd Miasta w Bydgoszczy w latach 2014-2020 zamierza zagospodarować kolejne odcinki bulwaru i nadbrzeży rzeki Brdy. Głównym celem rewitalizacji jest promocja Bydgoskiego Węzła Wodnego jako wiodącego elementu międzynarodowej trasy wodnej E-70²³, a dodatkowym realnym efektem będzie poprawa walorów estetycznych i funkcjonalności obszarów nadrzecznych miasta. Ciekawym projektem jest także Bydgoski Tramwaj Wodny, który regularnie kursuje w okresie od maja do września i obejmuje swoim zasięgiem 8 przystanków. Mimo że jest to ciekawa i ekologiczna propozycja transportu miejskiego, w takim kształcie nie może być alternatywą dla konwencjonalnej komunikacji publicznej przez długi czas podróży spowodowany niską prędkością (10 km/h) i długim czasem śluzowania między niektórymi przystankami²⁴. Trudny ze względu na ujęcie wody pitnej do uruchomienia jest również szlak wodny na rzece Brdzie na odcinku Bydgoszcz – Zalew Koronowski. Uruchomienie szlaku wodnego (którego potrzebę dostrzegają zarówno Bydgoszcz jak i Koronowo) wpłynie na rozwinięcie sieci dróg wodnych obszaru, zwiększy jego spójność transportową oraz wpłynie na rozwój turystyki wodnej w regionie.

²² Strategia rozwoju Bydgoszczy do roku 2015, s. 13.

²³ <http://www.czystabydgoszcz.pl/upload/file/739.pdf>

²⁴ TRAKO, op.cit., s. 183.

Przykład tramwaju wodnego, a także innych inicjatyw pokazuje, że obecnie transport wodny może mieć znaczenie jedynie turystyczne i rekreacyjne. Należy jednak zaznaczyć, że są przykłady krajów i miast, gdzie transport wodny ma dużo większą rolę (transport towarowy, komunikacja publiczna), dlatego warto, by BTOF dążył do pełniejszego wykorzystania potencjału w tej dziedzinie.

W Toruniu wśród projektów związanych z zagospodarowaniem nabrzeży wymienić można wykorzystanie Bulwaru Filadelfijskiego jako potencjalnego przystanku wodnego dla celów pasażersko-turystycznych.

Biorąc pod uwagę szerzy kontekst wykorzystania szlaków wodnych BTOF należy stwierdzić, iż gwiazdowy układ rzek łączy w większej perspektywie Antwerpię, Kłajpedę oraz poprzez kanał Bug-Dniestr Odessę nad M. Czarnym, w mniejszej zaś Berlin, Gdańsk i Warszawę. Jest to korzystny schemat – udrożniony szlak wodny z Antwerpii oraz silna promocja mogłyby doprowadzić do odrodzenia tradycji sięgających zamierzchłych czasów, kiedy to obszar BTOF był powiązany z Lubeką, Antwerpią, Brugią, Utrechtem czy Gandawą a także wieloma innymi ośrodkami Hanzy. Od dawna mocno rozwinięty w EU caravanning a także barging (pływanie na barkach) przynosi takim państwom jak Anglia, Francja, Niemcy, Holandia, Belgia czy Dania znaczące dochody z turystyki. Turystyka oraz przemysł z nią powiązane to wielka szansa dla obu miast pod warunkiem, że połączą swe siły i wraz z otaczającymi je gminami stworzą mocno zróżnicowaną, przez co szalenie atrakcyjną ofertę dla turystów z kraju i zagranicy.

3.2. Charakterystyka systemu społeczno-gospodarczego

Podstawowe dane o Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, w którego skład wchodzi 23 gminy zamieszkuje 853,0 tys. osób, co stanowi prawie 41% mieszkańców ponad dwumilionowego województwa kujawsko-pomorskiego. Obszar ten zajmujący powierzchnię 3743,6 km² stanowi jeden z największych zespołów miejskich w Polsce. Poniżej przedstawione zostały podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 9. Podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego stan na 31.12.2014 r.

Gmina	Liczba mieszkańców	Powierzchnia (km ²)	Gęstość zaludnienia (osób/ km ²)	Liczba podmiotów gospodarczych
Bydgoszcz	357 652	175,98	2 032,3	42 725
Toruń	203 158	115,72	1 755,6	25 700
Nakło nad Notecią	32 440	186,93	173,5	2 634
Szubin	24 311	332,26	73,2	1 853
Koronowo	24 179	411,53	58,8	1 791
Białe Błota	19 608	122,42	160,2	2 979
Lubicz	19 150	105,75	181,1	2 025
Solec Kujawski	16 759	175,07	95,7	1 616
Chełmża - Miasto	14 905	7,84	1 901,1	1 163
Obrowo	14 858	162,17	91,6	1 422
Zławieś Wielka	13 310	177,91	74,8	1 307
Osielsko	12 569	101,72	123,6	2 132
Kowalewo Pomorskie	11 636	141,2	82,4	886
Dobrcz	11 010	130,07	84,6	954
Łabiszyn	9 909	167,0	59,3	801
Sicienko	9 798	179,99	54,4	890

Chelmża – Gmina	9 795	178,95	54,7	614
Nowa Wieś Wielka	9 778	148,28	65,9	1 106
Łysomice	9 521	126,94	75,0	1 007
Czernikowo	8 984	170,14	52,8	640
Dąbrowa Chełmińska	8 033	125,04	64,2	651
Łubianka	6 690	84,5	79,2	548
Wielka Nieszawka	4 954	216,22	22,9	571

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, rejestru REGON, dostęp wrzesień 2015

Podstawowa charakterystyka demograficzna

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny zamieszkuje 853,0 tys. Współczynnik urbanizacji w BTOF wynosi 81,5%, zaś aż 65,7% mieszkańców obszaru zamieszkuje dwa największe miasta – Bydgoszcz (357,7 tys. mieszkańców) i Toruń (203,2 tys. mieszkańców). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 227,9 osób na km², zaś największa koncentracja ludności (gęstość zaludnienia) występuje w Bydgoszczy (2032,3 os./km²), Chełmży (1901,1) i Toruniu (1755,6).

Struktura płci i wieku społeczeństwa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wskazuje, że podobnie jak w całym kraju, jest to społeczeństwo starzejące się.

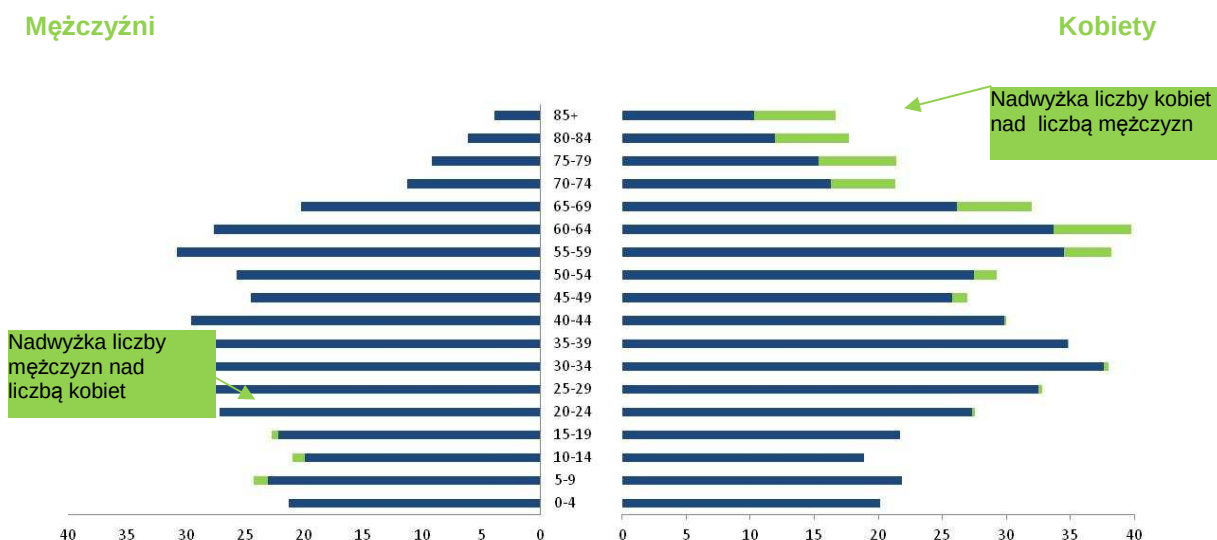
Tabela 10. Struktura wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym stan na 31.12. 2014 r.

Wiek	Liczba osób	Procentowa struktura
0-14	125 232	14,7%
15-64	597 024	70,0%
65+	130 751	15,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

Na obszarze funkcjonalnym żyje więcej kobiet niż mężczyzn. Ludność płci męskiej i żeńskiej w poszczególnych kohortach wiekowych zmienia się w czasie i jest zależna od procesów demograficznych, w tym zwłaszcza od liczby urodzeń i zgonów. Możemy zaobserwować, że do 14 roku życia występuje nieznaczna przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet. Natomiast powyżej 50 roku życia zaznacza się coraz większa przewaga liczby kobiet.

Wykres 5. Struktura ludności wg wieku w BTOF w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

Badane gminy charakteryzują się dużą rozpiętością w przyroście najmłodszych grup wiekowych (do 14 roku życia). Od 2010 do 2014 roku największy wzrost liczby ludności w tej grupie wiekowej odnotowano w Gminie Obrowo (16%) i Osielsko (8%), natomiast trendy ujemne w gminach: Chełmża (-8%), Kowalewo Pomorskie (-6%), Nakło nad Notecią (-5%), Czernikowo (-3%), Sicienko (-3%), Dobrcz (-3%). Średnia przyrostu dla całego badanego obszaru w tej grupie wiekowej wyniosła 4%.

W grupie ludności w wieku produkcyjnym najwyższy przyrost od roku 2010 odnotowały gminy Obrowo i Białe Błota (odpowiednio 15% i 11%), natomiast wskaźnikami ujemnymi cechują się: Bydgoszcz (-6%), Toruń (-5%), Nakło nad Notecią i Chełmża (-3%). Średnia przyrostu dla całego badanego obszaru w tej grupie wiekowej wyniosła 3%.

Procentowo – najwyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Bydgoszczy i Toruniu (odpowiednio 13,7% i 16,9%), a także w gminach: Solec Kujawski – 14,9% i Kowalewo Pomorskie – 12%.

Największy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w badanym okresie odnotowały gminy: Obrowo (35%), Osielsko (35%), Nowa Wieś Wielka (30%), Lubicz (30%), Zławieś Wielka (26%). Na terenach gmin bezpośrednio sąsiadujących z dużymi obszarami miejskimi Bydgoszczy i Torunia odnotowano wzrost ludności we wszystkich grupach wiekowych.

Tab. 11. Liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.

Gmina	2010 wiek produkcyjny	2014 wiek produkcyjny	2010 wiek poprodukcyjny	2014 wiek poprodukcyjny
Bydgoszcz	246372	230919	70312	79994
Toruń	142188	134222	35218	41193
Nakło nad Notecią	22559	21726	4649	5492
Koronowo	16682	16336	3349	3945
Szubin	16618	16504	3124	3747
Lubicz	13010	13196	1911	2489
Białe Błota	12226	13562	1757	2359
Solec Kujawski	11355	11134	2584	2970
Chełmża-Miasto	10497	10099	2284	2523
Obrowo	8763	10091	1295	1758
Zławieś Wielka	8663	8998	1380	1749
Osielsko	7907	8642	1140	1545
Kowalewo Pomorskie	7768	7784	1754	1962
Dobrcz	6945	7438	1336	1605
Łabiszyn	6778	6707	1189	1503
Chełmża – Gmina	6552	6585	1335	1538
Sicienko	6620	6739	1175	1401
Nowa Wieś Wielka	6438	6768	1050	1369
Łysomice	6315	6507	1080	1262
Czernikowo	5984	6046	1158	1279
Dąbrowa Chełmińska	5367	5519	935	1103
Łubianka	4296	4560	764	890
Wielka Nieszawka	3147	3268	602	749

Na terenach miast i gmin: Bydgoszcz, Toruń, Nakło nad Notecią, Chełmża, odnotowano spadek ludności w wieku produkcyjnym. Od roku 2010 współczynnik obciążenia demograficznego²⁵ we wszystkich badanych gminach miał tendencje wzrostowe, co odpowiada trendom ogólnokrajowym. Najwyższy w 2014 roku odnotowano w Bydgoszczy (36,1; a w roku 2010 - 29,9) i Toruniu (32,0; a w roku 2010 - 25,9).

²⁵ Współczynnik obciążenia demograficznego ukazuje liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Tab. 12. Współczynnik obciążenia demograficznego w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.

Gmina	2010	2014
Bydgoszcz	29,9	36,1
Toruń	25,9	32,0
Nakło nad Notecią	21,8	26,6
Koronowo	21,4	25,4
Szubin	20,0	23,9
Lubicz	15,7	19,9
Białe Błota	15,3	18,4
Solec Kujawski	24,1	27,9
Chełmża-Miasto	23,1	26,3
Obrowo	15,7	18,4
Zławieś Wielka	17,0	20,5
Osielsko	15,4	19,0
Kowalewo Pomorskie	24,1	26,7
Dobrcz	20,5	22,8
Łabiszyn	18,7	23,6
Chełmża – Gmina	21,6	24,6
Sicienko	19,0	21,9
Nowa Wieś Wielka	17,4	21,3
Łysomice	18,2	20,3
Czernikowo	20,7	22,4
Dąbrowa Chełmińska	18,6	21,1
Łubianka	19,1	20,6
Wielka Nieszawka	20,4	24,0

Na całym badanym obszarze od roku 2010 odnotowano spadek liczby urodzeń (o 10,1%). Największe spadki obserwowano w gminach: Czernikowo (-34,1%) i Sicienko (-31,1%) oraz w Nakle nad Notecią (-25,8%). Natomiast 3 gminy odnotowały wzrost liczby urodzeń: Nowa Wieś Wielka (+21,3%), Łysomice (+12,7%) i Osielsko (+5,3%). Zgodnie z prognozą, trendem utrzymującym się będzie stały spadek liczby urodzeń. W badanych latach (2010-2014) odnotowano także nieznaczny spadek liczby zgonów o 1,4%.

Tab. 13. Liczba zgonów i urodzeń w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.

Gmina	2010 zgony	2014 zgony	2010 urodzenia	2014 urodzenia
Bydgoszcz	3720	3680	3514	3256
Toruń	1855	1921	2091	1916
Nakło nad Notecią	297	272	392	291
Koronowo	223	205	280	245
Szubin	204	187	307	238
Lubicz	134	126	227	181
Białe Błota	94	106	185	168
Solec Kujawski	139	158	174	149
Chełmża-Miasto	170	159	165	145
Obrowo	91	73	166	165
Zławieś Wielka	106	90	168	146
Osielsko	65	49	113	119
Kowalewo Pomorskie	105	106	130	124
Dobrcz	88	64	117	102
Łabiszyn	76	89	122	103
Chełmża – Gmina	122	89	105	91
Sicienko	64	71	135	93
Nowa Wieś Wielka	71	75	75	91
Łysomice	70	77	102	115

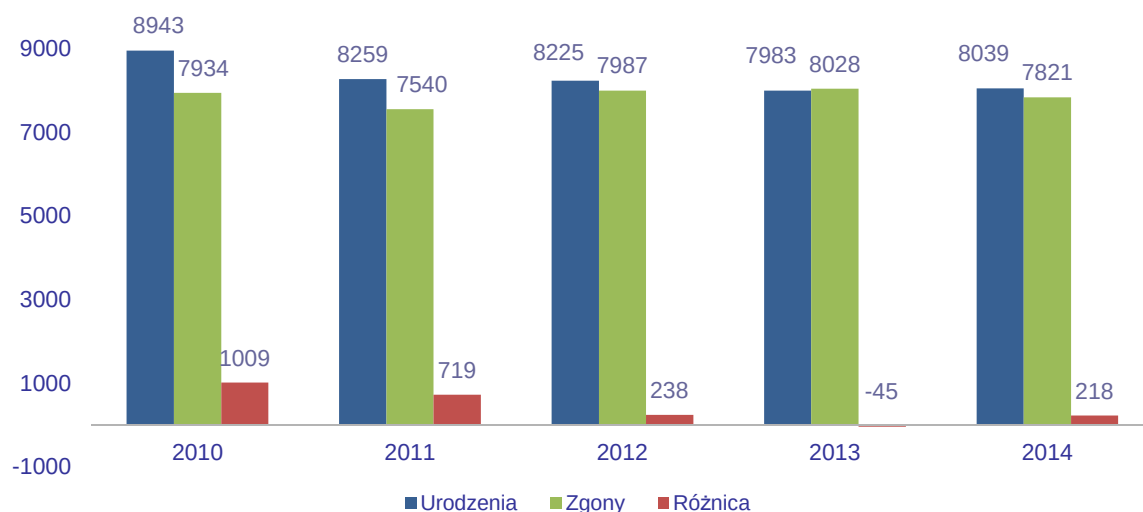
Czernikowo	79	67	138	91
Dąbrowa Chełmińska	67	60	91	81
Łubianka	57	63	90	75
Wielka Nieszawka	37	34	56	54

W roku 2014 najwyższy przyrost naturalny odnotowuje się w gminie Obrowo (+92 osoby), Osielsko (+70 osób), Białe Błota (+62 osoby) i Zławieś Wielka (+56 osób); z kolei najniższy w Bydgoszczy (-424 osoby) i Chełmży (-14 osób). Prognozy dla województwa przewidują stały spadek przyrostu naturalnego z +1,6 w 2012 roku do -48 osób w roku 2035.

Tab. 14. Przyrost naturalny w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.

Gmina	2010	2014
Bydgoszcz	-206	-424
Toruń	236	-5
Nakło nad Notecią	95	19
Koronowo	57	40
Szubin	103	51
Lubicz	93	55
Białe Błota	91	62
Solec Kujawski	35	-9
Chełmża-Miasto	-5	-14
Obrowo	75	92
Zławieś Wielka	62	56
Osielsko	48	70
Kowalewo Pomorskie	25	18
Dobrcz	29	38
Łabiszyn	46	14
Chełmża – Gmina	-17	2
Sicienko	71	22
Nowa Wieś Wielka	4	16
Łysomice	32	38
Czernikowo	59	24
Dąbrowa Chełmińska	24	21
Łubianka	33	12
Wielka Nieszawka	19	20

Wykres 6. Liczba zgonów i urodzeń na terenie BTOF w latach 2010-2014

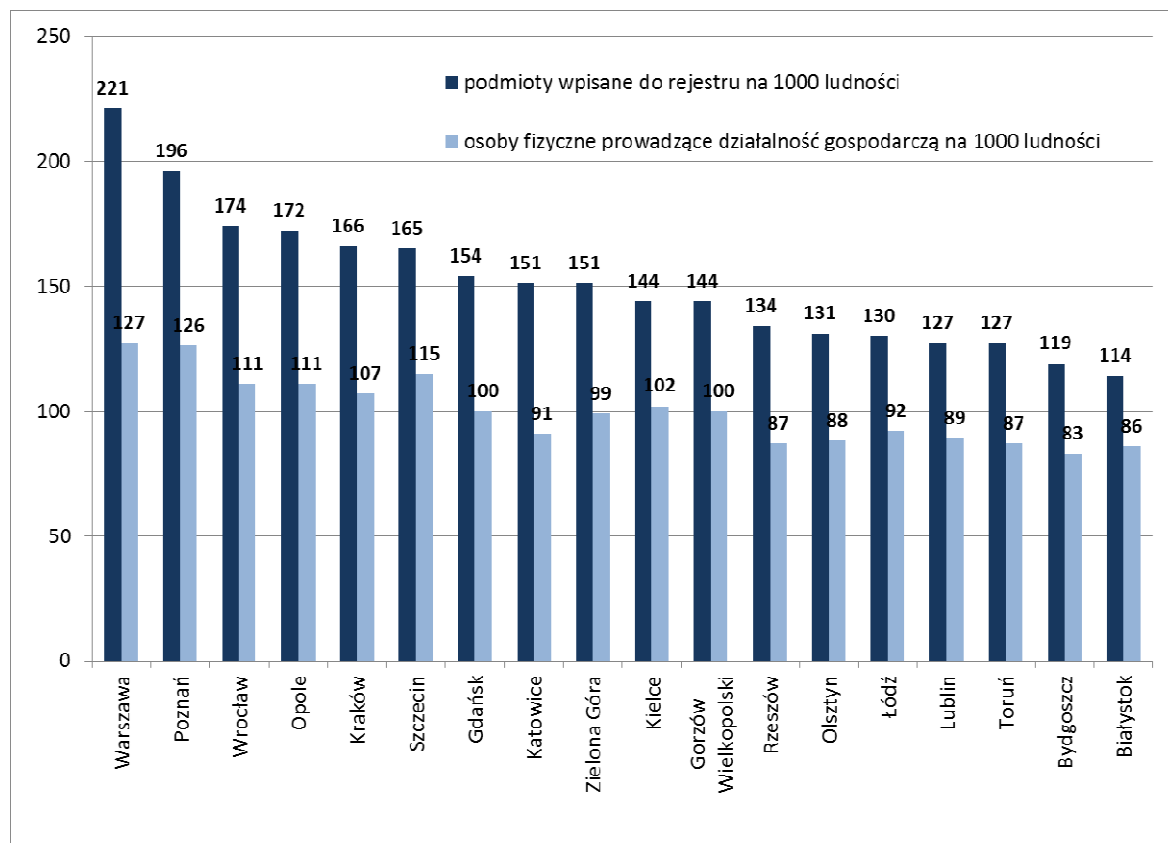
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, dostęp wrzesień 2015

Bydgoszcz i Toruń na tle innych ośrodków regionalnych – porównanie potencjału w zakresie funkcji regionalnych i ponadregionalnych

Dokonanie porównania potencjału funkcji regionalnych i ponadregionalnych jest zadaniem znacząco utrudnionym ze względu na ograniczoną wymierność (lub całkowity brak wymierności) części z nich oraz trudności w zdobyciu porównywalnych i wiarygodnych danych i informacji w przypadku dużej części działalności. Niewielki zakres działalności, które mają znaczenie regionalne i ponadregionalne, jest mierzony przez Główny Urząd Statystyczny, choć w przypadku niektórych z nich wymiar statystyczny nie oddaje sedna problematyki (dotyczy aspektów mniej ważnych z punktu widzenia oddziaływań danego ośrodka).

Podstawowe wskaźniki przedsiębiorczości (wskaźnik zarejestrowanych podmiotów gospodarczych oraz przedsiębiorczość osób fizycznych) lokują obydwie miasta rdzeniowe BTOF na bardzo niskich pozycjach, a dystans do liderów w zakresie ogólnego wskaźnika jest na tyle duży, że jego zniwelowanie wymagałoby utworzenia w obydwu miastach łącznie kilkunastu tysięcy podmiotów. Pod względem przedsiębiorczości osób fizycznych, Bydgoszcz jest najsłabszym ośrodkiem wojewódzkim w Polsce, choć pod tym względem dystans do wiodących ośrodków jest nieco mniejszy, niż w przypadku wskaźnika ogólnego,

Wykres 7. Porównanie stanu rozwoju przedsiębiorczości Bydgoszczy, Torunia i pozostałych miast wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp do danych: 31.01.2016 r.

W tabeli przedstawiono około 50 wskaźników dotyczących w największej liczbie zagadnień z zakresu kultury i sztuki oraz przedsiębiorczości, a także pojedyncze wskaźniki opisujące inne zagadnienia. Podkreślić należy, że są to nie tylko wskaźniki najważniejsze dla oceny potencjału i znaczenia miast w sieci krajowej i na arenie międzynarodowej, ale także mniej ważne - ich wybór jest podyktowany przede wszystkim dostępnością danych. Mają więc znaczenie pomocnicze, a nie decydujące w ocenie – stanowiąc jednak istotną przesłankę do wyciągania wniosków.

Na uwagę zasługuje fakt, że w zakresie analizowanych zagadnień i Bydgoszcz i Toruń najczęściej lokują się na ósmej lub gorszej pozycji (w przypadku Torunia jest to często pozycja 12-ta lub niższa). Dane są przedstawiane w formie bezwzględnej, więc oczywiste jest, że mniejsze miasta najczęściej wykazują mniejszy potencjał. Te same zagadnienia odniesione do liczby mieszkańców pokazałyby zupełnie inny aspekt – stan rozwoju/natężenia danego zagadnienia, które w odniesieniu do liczby mieszkańców miasta, czy regionu, które to miasto obsługuje, będzie najczęściej przyjmować korzystniejsze wartości. Jeśli jednak analizuje się potencjał ponadregionalny, to aspekt bezwzględny jest również uzasadniony i bardzo istotny, bowiem wiele działalności o takim charakterze jest zależnych od skali i dopiero duża bezwzględna wartość powoduje powstanie rzeczywistych, silnych oddziaływań.

Analiza dostępnych danych prowadzi do dwóch zasadniczych wniosków:

- a) potwierdza się duże znaczenie Bydgoszczy i Torunia jako ośrodków kultury, w tym zwłaszcza kultury muzycznej – w przypadku tych zagadnień, często na terenie kraju funkcjonują tylko nieliczne obiekty, pozwalające na uzyskanie specjalizacji i silnej pozycji. W przypadku Bydgoszczy i Torunia to sprzyjające uwarunkowanie (posiadanie takich rzadko występujących obiektów) jest dodatkowo wzmacniane bardzo silnymi tradycjami i obiektywnie wysokim poziomem artystycznym. Kultura jest więc w BTOF – spośród wszystkich mierzalnych

aspektów – obecnie działalnością w największym stopniu oddziałującą ponad granice województwa;

- b) jak wspomniano wcześniej, potencjał Bydgoszczy i Torunia lokuje obydwa miasta wśród ośrodków o średnim lub niskim potencjale (poza kulturą). Jednak z punktu widzenia obsługi ludności i gospodarki województwa zasadne jest jego łączne przedstawianie (dla mieszkańców regionu większe znaczenie ma fakt, że dana funkcja jest dostępna na terenie województwa, a mniejsze znaczenie – w którym z dwóch miast jest dostępna). Przy takim spojrzeniu, BTOF lokuje się już na 6-8 pozycji w większości zagadnień, a więc dla mieszkańców regionu oczekujących dostępności funkcji regionalnych jest porównywalny ze stosunkowo silnymi ośrodkami regionalnymi. Należy jednak zauważyć, że pomimo tak wysokich pozycji, w zakresie wielu cech ustępuje jednak znacząco liderom, a więc obecny stan rozwoju tych działalności na pewno nie może być traktowany jako satysfakcjonujący.

Tabela 15. Porównanie potencjału Bydgoszczy i Torunia na tle 18 miast - stolic województw w zakresie wybranych zagadnień o znaczeniu ponadregionalnym (2014 rok).

Zagadnienie	Wartość cechy w Bydgoszczy	Wartość cechy w Toruniu	Pozycja Bydgoszczy na tle 18 miast	Pozycja Torunia na tle 18 miast	Łącznie Bydgoszcz i Toruń na tle 17 ośrodków regionalnych - pozycja	Łącznie Bydgoszcz i Toruń na tle 17 ośrodków regionalnych – udział (%)
Liczba galerii i salonów sztuki	3	8	14-16	7-8	6	4,9%
Liczba zwiedzających galerie i salony sztuki	38874	82039	15	10	8	3,2%
Liczba zwiedzających muzea – łącznie z oddziałami	119182	313603	13	7	6	2,6%
Liczba teatrów dramatycznych	1	1	8-18	8-18	8	4,1%
Liczba teatrów muzycznych rozrywkowych, operetkowych	0	0	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Liczba teatrów operowych	1	0	2-8	n.d.	2-8	10,0%
Liczba teatrów lalkowych	0	2	n.d.	3-5	3-5	9,1%
Liczba przedstawień teatrów dramatycznych	93	221	18	15	10	2,2%
Liczba przedstawień teatrów muzycznych rozrywkowych, operetkowych	0	0	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Liczba przedstawień teatrów operowych	114	0	6	n.d.	6	8,7%
Liczba przedstawień teatrów lalkowych	0	410	n.d.	6	6	6,7%
Liczba widzów przedstawień teatrów dramatycznych	15817	38737	18	14	10	2,0%
Liczba widzów przedstawień teatrów muzycznych rozrywkowych, operetkowych	0	0	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Liczba widzów przedstawień teatrów	78494	0	7	n.d.	7	9,8%

operowych						
Liczba widzów przedstawień teatrów lalkowych	0	59795	n.d.	5	5	7,5%
Liczba chórów	0	0	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Liczba filharmonii	1	0	1-17	n.d.	1-17	5,9%
Liczba orkiestr symfonicznych	0	1	n.d.	3-5	3-5	14,3%
Liczba przedstawień chórów	0	0	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Liczba przedstawień filharmonii	390	0	1	n.d.	1	15,1%
Liczba przedstawień orkiestr symfonicznych	0	91	n.d.	2	2	22,7%
Liczba widzów przedstawień chórów	0	0	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Liczba widzów przedstawień filharmonii	83701	0	3	n.d.	3	9,6%
Liczba widzów przedstawień orkiestr symfonicznych	0	15006	n.d.	2	2	14,6%
Liczba hoteli	20	22	10	9	5	7,3%
Liczba miejsc noclegowych w hotelach	2240	2229	9	10	7	5,1%
Liczba korzystających z noclegów w hotelach	134994	226869	13	9	7	4,4%
Liczba korzystających turystów zagranicznych z noclegów w hotelach	18190	49440	14	11	10	2,2%
Liczba udzielonych noclegów w hotelach	251082	340777	12	9	7	4,2%
Liczba udzielonych noclegów turystom zagranicznym w hotelach	54524	79435	13	10	9	2,2%
Liczba studentów	34616	26354	11	15	8	5,0%
Liczba absolwentów szkół wyższych	10441	7830	11	16	8	5,4%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych	42725	25700	10	13	7	5,3%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego	583	427	10	15	9	2,0%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – przetwórstwo przemysłowe (sekcja C)	3693	2088	8	12	7	6,2%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – budownictwo (sekcja F)	4204	2339	8	13	8	5,8%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – handel i naprawy (sekcja G)	10931	6019	10	14	6	5,6%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – transport i gosp. magazynowa (sekcja H)	2612	1542	9	13	8	5,6%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – działalność finansowa, ubezpieczeniowa i obsługa nieruchomości (sekcje K, L)	4124	2574	9	13	8	5,1%
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M)	4297	2924	10	14	8	4,0%
Liczba zarejestrowanych podmiotów	5915	3423	9	13	6	6,5%

gospodarczych – usługi publiczne (sekcje O,P,Q,R)						
Liczba podmiotów gospodarczych o zatrudnieniu powyżej 250 osób	63	44	8	14	6	5,0%
Liczba podmiotów gospodarczych o zatrudnieniu powyżej 1000 osób	14	7	8	14	6	4,4%
Produkcja sprzedana przemysłu (mln zł)	9104,7	5121,0	8	13	7	4,3%
Liczba pracujących	120606	64669	8	14	6	6,0%
Liczba pracujących – przemysł i budownictwo	36412	17734	6	14	4	8,8%
Liczba pracujących – handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	29452	18067	9	14	6	5,5%
Liczba pracujących – działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości	8221	3789	8	14	8	4,6%
Mieszkania oddane do użytku (suma za okres 2005-2014)	9506	10300	13	12	6	4,2%
Liczba lekarzy	3680	1344	10	15	7	5,4%
Liczba łóżek w szpitalach ogólnych	3388	1348	9	16	6	7,1%

Źródło: Obliczenia własne na podstawie www.stat.gov.pl. Dane pobrane 30.01.2016 r.

Rynek pracy

Sytuacja na rynku pracy ma bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców (przede wszystkim wyrażaną poziomem dochodów gospodarstw domowych) oraz na atrakcyjność inwestycyjną. W zakresie rynku pracy potencjalni inwestorzy rozważają przede wszystkim dwa czynniki:

- Dostęp do pożądaných kompetencji, rozumianych jako kombinacja wiedzy, umiejętności, postaw i cech charakteru, determinujących gotowość danej osoby do wykonywania określonych zadań i osiągnięcia zamierzonych celów
- Dostęp do określonych kwalifikacji, przejawiający się obecnością na rynku pracy osób posiadających pożądaną wykształcenie, doświadczenie, uprawnienia, znajomość języków obcych oraz umiejętności praktyczne związane z wykonywanym zawodem.

Kapitał ludzki i społeczny

Bydgosko - Toruński Obszar Funkcjonalny charakteryzuje stosunkowo niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego. W wyniku oddziaływania niekorzystnych czynników w obszarze gospodarki przez wiele dekad, rynek pracy BTOF cechuje trwale wysoki na tle kraju poziom bezrobocia oraz związane z nim następujące niepożądane zjawiska:

- Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej, niewielka aktywność osób bezrobotnych w zakresie poszukiwania szans na poprawę warunków życia
- Niski udział osób z wykształceniem wyższym w stosunku do ludności aktywnej zawodowo w szczególności niewystarczająca liczba osób z wykształceniem ścisłym/ technicznym

- Wysoki udział osób nieposiadających zawodu (osoby z wykształceniem podstawowym oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) wśród bezrobotnych
- Niewystarczający poziom zaradności na rynku pracy – niechęć do zmiany profilu zawodowego oraz nabywania nowych kwalifikacji, szczególnie widoczna wśród osób bezrobotnych po 50 roku życia, przeważnie kobiet
- Niski na tle kraju wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców).

Według danych za 2014 rok stopa bezrobocia w wynosi 7,5% i 8,3% dla Bydgoszczy i Torunia oraz 12% i 18,5% dla Powiatu Bydgoskiego i Powiatu Toruńskiego. Są to wartości dość wysokie w skali kraju.

Analizując dynamikę zmian stopy bezrobocia w skali roku, można zauważyć znaczące wahania sezonowe. Podobnie jak w całym kraju, w okresie jesienno-zimowym bezrobocie jest wyższe od średniej dla całego roku, a w okresie wiosenno-letnim stopa bezrobocia spada, głównie ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na pracę sezonową w rolnictwie i budownictwie. Największe wahania sezonowe stopy bezrobocia dotyczą powiatu toruńskiego. To niekorzystne zjawisko oznacza, że we wskazanym obszarze mieszkańcom trudniej jest znaleźć stabilne zatrudnienie, zapewniające dochód przez cały rok.

Wysokiemu bezrobociu towarzyszy stosunkowo niewielka aktywność mieszkańców BTOF w obszarze przedsiębiorczości. Poniższa tabela przedstawia liczbę osób bezrobotnych oraz liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w BTOF w podziale na poszczególne gminy.

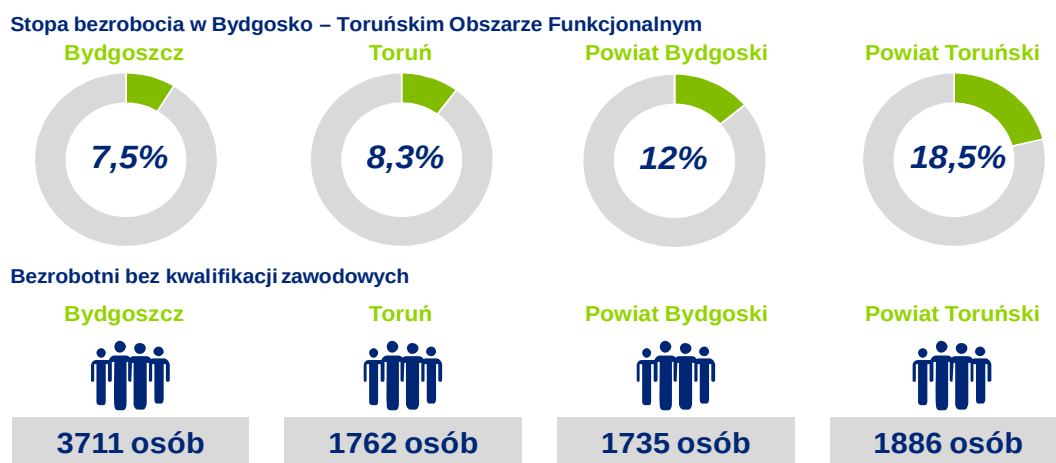
Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych oraz wskaźnik podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 r.

Gmina	Liczba osób bezrobotnych	Wskaźnik podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
Bydgoszcz	12 114	119
Koronowo	1 626	74
Sicienko	396	91
Nakło nad Notecią	2 030	81
Szubin	1 488	76
Łabiszyn	658	81
Białe Błota	597	152
Nowa Wieś Wielka	373	113
Osielsko	352	170
Dobrcz	471	87
Dąbrowa Chełmińska	341	81
Solec Kujawski	543	96
Toruń	7 430	127
Zławieś Wielka	591	98
Łubianka	291	82
Chełmża	2 073	70
Łysomice	477	106
Kowalewo Pomorskie	843	76
Lubicz	880	106
Wielka Nieszawka	189	115
Obrowo	775	96
Czernikowo	893	71

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

Szczególnie niepokojący jest wysoki udział osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych (tzn. osób z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym oraz osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, które nie ukończyły kursów zawodowych) w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych. Szanse osób nieposiadających zawodu na podjęcie pracy zarobkowej są znacznie mniejsze niż osób z wykształceniem zawodowym i osób, które ukończyły kursy zawodowe. Aktywizacja zawodowa tej grupy bezrobotnych wymaga długotrwałego i kompleksowego wsparcia, polegającego przede wszystkim na nauce zawodu, umożliwiającego znalezienie pracy lub samozatrudnienie. Integralną częścią nauki zawodu powinny być działania zmierzające do rozwinięcia kompetencji społecznych oraz wykształcenia postaw pożądaných na rynku pracy. Skalę problemu wysokiej liczby osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych w obydwu miastach centralnych oraz ich powiatach podmiejskich - obrazuje poniższy schemat.

Schemat 5. Stopa bezrobocia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym oraz liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy za 2014 r.

Powyższe czynniki wpływają negatywnie na atrakcyjność inwestycyjną Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – znaczna część ludności nie przejawia aktywnego zainteresowania pracą zarobkową oraz poszerzaniem wachlarza własnych umiejętności i kwalifikacji. W konsekwencji maleją szanse inwestorów na znalezienie pracowników o wykształconych pożądaných postawach. Występuje ponadto mniejsza skłonność i umiejętność korzystania z nowoczesnych technologii oraz elastyczność działań, np. w zakresie mobilności przestrzennej lub zawodowej (zdobywanie nowych kwalifikacji, zmiana profilu zawodowego, zmiana miejsca zamieszkania).

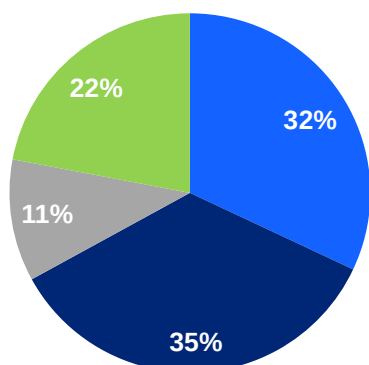
Poziom dostosowania kwalifikacji do wymogów rynku pracy

W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym występuje niedopasowanie popytu i podaży na pracę. Rozbieżność w tym zakresie znajduje potwierdzenie w listach zawodów deficytowych i nadwyżkowych, sporządzanych przez urzędy pracy, jednak zestawienia te nie odzwierciedlają w pełni wymiaru problemu (wakaty zgłaszane do urzędów pracy stanowią niewielką część wolnych miejsc pracy w gospodarce).

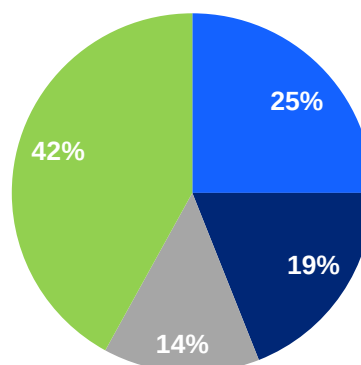
Bardziej precyzyjnych informacji w tym zakresie dostarcza „Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020” (Agrotec Polska Sp. z o. o., 2013), według której obecnie dwie trzecie młodych ludzi przygotowuje się do pracy umysłowej, a co trzecia osoba do pracy umysłowej wymagającej wysokich kwalifikacji. Prognozowane zapotrzebowanie na zawody umysłowe wymagające średnich kwalifikacji będzie kształtowało się na poziomie 19%, a na zawody umysłowe wymagające wysokich kwalifikacji na poziomie 25%. Ponad połowa popytu na pracę będzie dotyczyła prac fizycznych (wymagających wysokich kwalifikacji oraz prostych). Oznacza to, że znaczna część absolwentów będzie zmuszona do podjęcia pracy poniżej kwalifikacji. Skalę problemu prezentuje poniższy wykres.

Wykres 8. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.

Napływ absolwentów wg rodzajów kwalifikacji
w 2020r. – wynik symulacji

Popyt na pracę wg rodzajów kwalifikacji
w 2020r. – wynik symulacji

Źródło: Agrotec Polska, IBS (2013), *Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020*

Główną przyczyną dysproporcji w zakresie podaży i popytu pracy w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym są zatem wybory edukacyjne, podejmowane przez młodych ludzi, a przede wszystkim

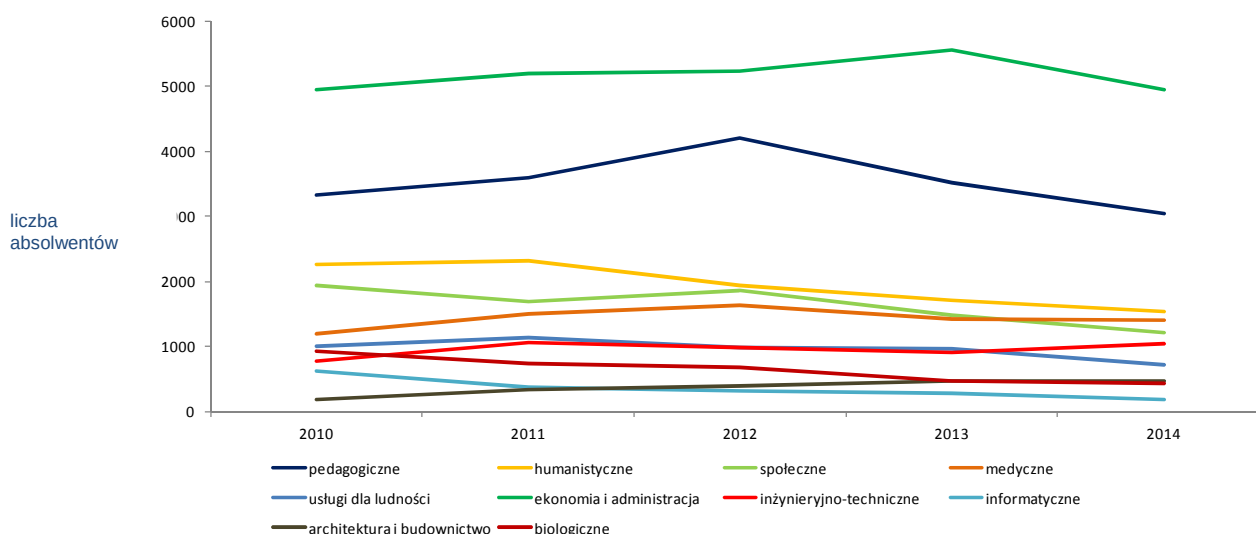
- zbyt niskie (pomimo niewielkiej tendencji wzrostowej w ostatnich latach) zainteresowanie kształceniem w szkołach zawodowych i technikach w stosunku do popularności liceów ogólnokształcących.
- Nadreprezentacja absolwentów szkół wyższych kończących kierunki humanistyczne, społeczne i pedagogiczne w stosunku do absolwentów kierunków ścisłych i technicznych

Tabela 17. Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.

Typ szkoły	BTOF	Polska
Liceum ogólnokształcące	42,3%	42,4%
Liceum profilowane	0,8%	1,0%
Technikum	43,1%	43,0%
Zasadnicza szkoła zawodowa	13,9%	13,6%

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych GUS za 2012 r.

Wykres 9. Absolwenci szkół wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za lata 2010-2014

Młodzi mieszkańcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego potrzebują poradnictwa zawodowego na etapie gimnazjum oraz szkół średnich. Poradnictwo powinno uwzględniać przede wszystkim prognozy dotyczące zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje oraz informacje dotyczące kompetencji i postaw oczekiwanych przez pracodawców. Działania te powinny stanowić skuteczne wsparcie w podejmowaniu decyzji odnośnie dalszych ścieżek kształcenia i tym samym zwiększać szanse przyszłych absolwentów na zatrudnienie.

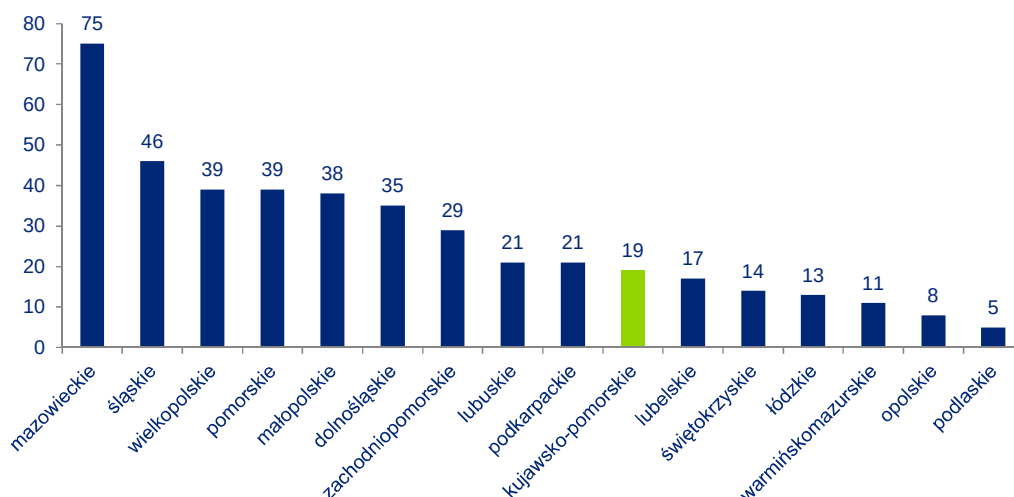
Oprócz niekorzystnych wyborów edukacyjnych, na niedopasowanie popytu i podaży pracy mają wpływ wspomniane wcześniej niepożądane postawy znacznej części osób bezrobotnych, tj. niska elastyczność w zakresie dostosowywania kwalifikacji do zmieniających się wymogów rynku pracy oraz niski poziom upowszechnienia idei uczenia się przez całe życie, czego świadectwem jest bardzo wysoka liczba osób bezrobotnych nieposiadających żadnych kwalifikacji zawodowych. Do grupy tej zalicza się ok. 6500 zarejestrowanych bezrobotnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.

Poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców

Działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy wymagają zaangażowania nie tylko samorządów i instytucji rynku pracy, ale także pracodawców. Pracodawcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (w szczególności małe i średnie przedsiębiorstwa) wykazują relatywnie niską świadomość wagi odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw. Według raportu „Trendy CSR 2014” Fundacji Odpowiedzialnego Biznesu, stale rośnie zapotrzebowanie ze strony rynku pracy na działania z zakresu CSR (corporate social responsibility – odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw) realizowane przez pracodawców.

Całe kujawsko-pomorskie należy do obszarów, gdzie brakuje działań zmierzających do upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej wśród pracodawców (co można zaobserwować m.in. na podstawie zamieszczonego poniżej wykresu). Istnieje potrzeba dotarcia do pracodawców z informacjami o korzyściach wynikających z wdrażania rozwiązań z zakresu CSR, ukierunkowanych na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Badania wykazują, że działania z zakresu CSR przekładają się na budowę przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw, m.in. poprzez wzrost innowacyjności, poprawę wizerunku, wzrost zaangażowania i satysfakcji pracowników oraz zmniejszenie ich rotacji. Z punktu widzenia społeczeństwa, odpowiedzialność społeczna pracodawców przyczynia się do zwiększania liczby stabilnych miejsc pracy oraz budowania nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki.

Wykres 10. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych PARP

Poziom integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Poprawa sytuacji na rynku pracy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga ścisłej współpracy wszystkich interesariuszy rynku pracy, m.in: urzędów pracy, instytucji samorządowych, pracodawców, poszukujących pracy, szkół średnich, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych. Aktualnie obserwuje się brak tego typu wspólnych inicjatyw, co uważa się za jedną z przyczyn trudnej sytuacji na rynku pracy.

Podstawą zacieśnienia współpracy wyżej wymienionych podmiotów jest sprawny przepływ informacji odnośnie rynku pracy na terenie BTOF, który umożliwi podejmowanie trafnych decyzji oraz skuteczniejszych działań, adekwatnych do zmian zachodzących na rynku pracy.

Przestrzeń dla rozwoju gospodarczego

Tereny inwestycyjne typu „greenfield”²⁶ oraz „brownfield”²⁷

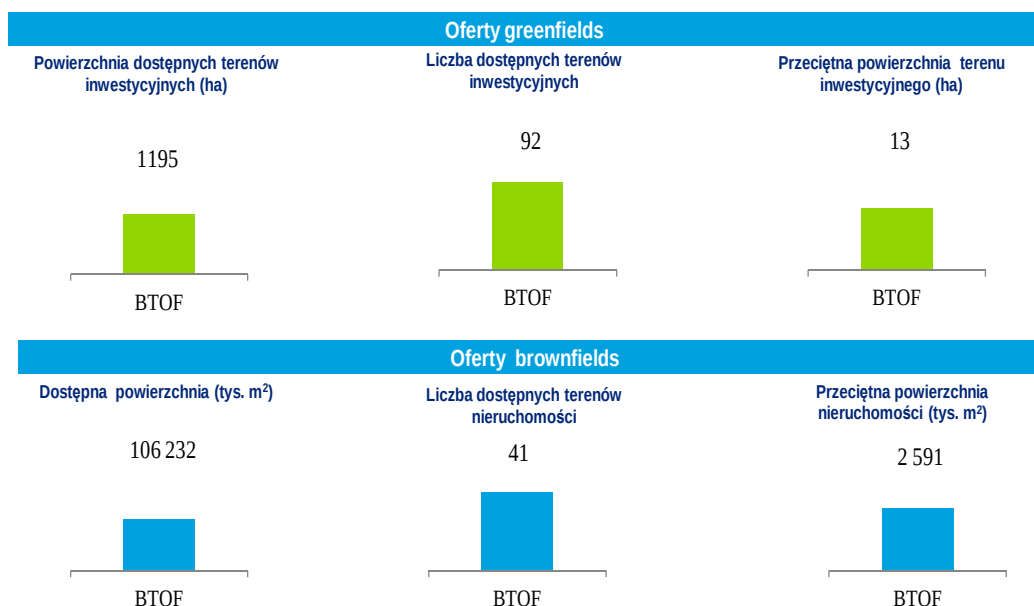
Poniżej zaprezentowane zostały informacje na temat podaży terenów inwestycyjnych na obszarze BTOF. Niniejsza analiza oparta jest na danych pochodzących z:

- Kujawsko Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów (COI) - informacje COI stanowią główne źródło informacji Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych na temat oferty inwestycyjnej regionów przedstawianej dużym zagranicznym inwestorom, ważne jest, aby baza ta zawierała jak najbardziej kompletne informacje. Baza COI jest zatem w dużej mierze pierwszym źródłem informacji dla podmiotów chcących zainwestować w regionie
- Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego – baza zawiera dane z obszaru miasta – nie prezentuje zatem pełnego przeglądu sytuacji na terenie BTOF jednak ze względu na to, że występują pewne rozbieżności w poszczególnych bazach, także w zakresie danych specyficznych dla Bydgoszczy, wykorzystane zostały oba źródła informacji
- Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu (obecnie Centrum Wsparcia Biznesu)- baza zawierająca dane z obszaru miasta Torunia, które również zostały wzięte pod uwagę
- Gmin, które na podstawie obowiązujących dokumentów planistycznych przekazały informacje o powierzchniach inwestycyjnych dostępnych na swoich terenach.

²⁶ Inwestycje „greenfield” podejmowane są przez firmy, które finansują utworzenie w kraju docelowym zupełnie nowej jednostki poprzez budowę obiektów, instalowanie urządzeń i uruchamianie działalności gospodarczej.

²⁷ Inwestycje „brownfield” polegają na zakupie lub dzierżawie istniejących obiektów, często zdegradowanych budynków i infrastruktury poprzemysłowej do uruchomienia nowej działalności inwestycyjnej.

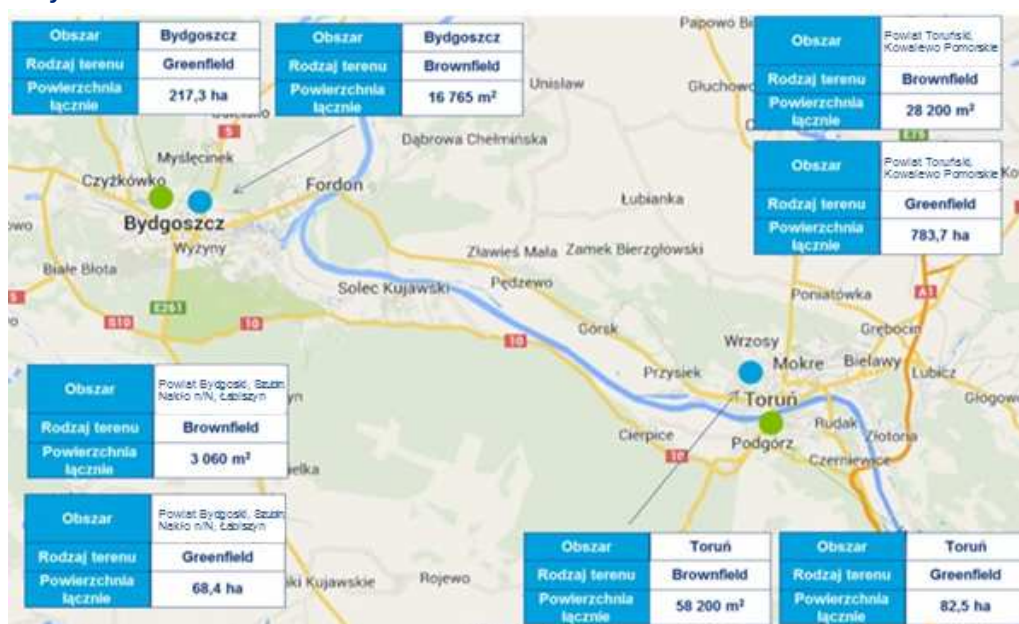
Wykres 11. Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestora

Zgodnie z danymi dostępnymi w bazie COI Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny dysponuje znaczną powierzchnią terenów inwestycyjnych. Łącznie dostępnych jest około 1195 ha terenów inwestycyjnych typu „greenfield” w ponad 90 lokalizacjach oraz około 106 tys. m² terenów inwestycyjnych typu „brownfield” w ponad 40 lokalizacjach. Rozmieszczenie terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym przedstawia mapa poniżej. Stosunkowo mała dostępność terenów „brownfield” wynika z niezbyt dużej powierzchni pierwotnej i z dosyć wysokiego poziomu zagospodarowania terenów przemysłowych, względnie z wysokich kosztów ich dostosowania do nowych działalności, jeśli wcześniej były tam prowadzone specyficzne działalności związane np. z rozwojem nietypowej infrastruktury.

Mapa 2 Rozmieszczenie wszystkich terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów

Widoczne rozbieżności pomiędzy zakresem terenów inwestycyjnych dostępnych na obszarze BTOF wynikają z jednej strony ze znaczących powierzchni typu greenfield zlokalizowanych w gminie Chełmża (684 ha). Z drugiej strony, pracownicy COI wskazywali, iż nie od wszystkich jednostek samorządowych informacje nt. dostępnych terenów inwestycyjnych są regularnie przekazywane do COI.

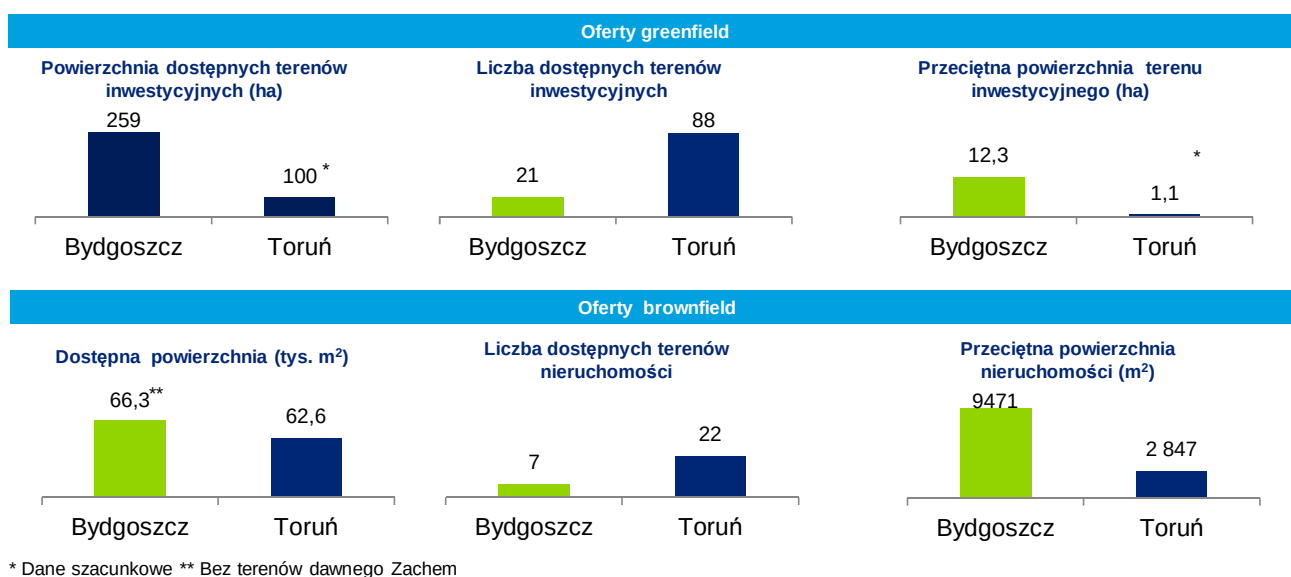
Oprócz bazy terenów inwestycyjnych zarządzanej przez Kujawsko-Pomorskie Centrum Obsługi Inwestorów funkcjonują również dwie bazy dedykowane miastom rdzenia.

Dla Torunia obszerna baza ofert inwestycyjnych dostępna jest na stronie internetowej Centrum Wsparcia Biznesu. W bazie tej wg. Stanu na 2014 r. zamieszczono 22 oferty terenów typu brownfield, o powierzchni ponad 62,6 tys. m² oraz 88 ofert terenów typu greenfield o powierzchni ok. 100 ha. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez BOliP baza ofert jest aktualizowana na bieżąco i będzie poszerzana o oferty gmin sąsiednich.

Dla Bydgoszczy w danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego (stan na 2014 r.) zamieszczonych jest 21 ofert typu greenfield o powierzchni ok. 450 ha (z tego 259 ha pozostaje niezagospodarowane) oraz 7 ofert typu brownfield o powierzchni co najmniej 66,3 tys. m².²⁸

Poniżej zamieszczono wykres obrazujący dane pochodzące z baz danych BARR i BOliP Toruń.

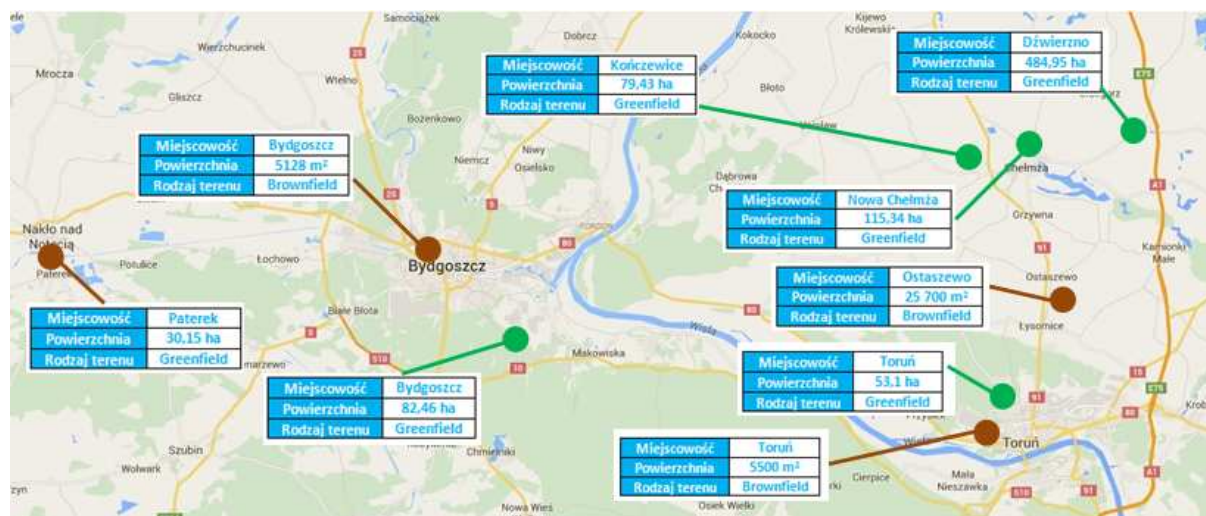
Wykres 12. Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego oraz Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych BARR oraz BOliP Toruń

²⁸ Dane nie uwzględniają terenów dawnego Zachemu (stan na 2014 r.), ze względu na jego specyficzny charakter. W przypadku terenów typu brownfield nie w każdym przypadku dostępne są informacje na temat powierzchni budynków.

Mapa 3. Rozmieszczenie największych terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

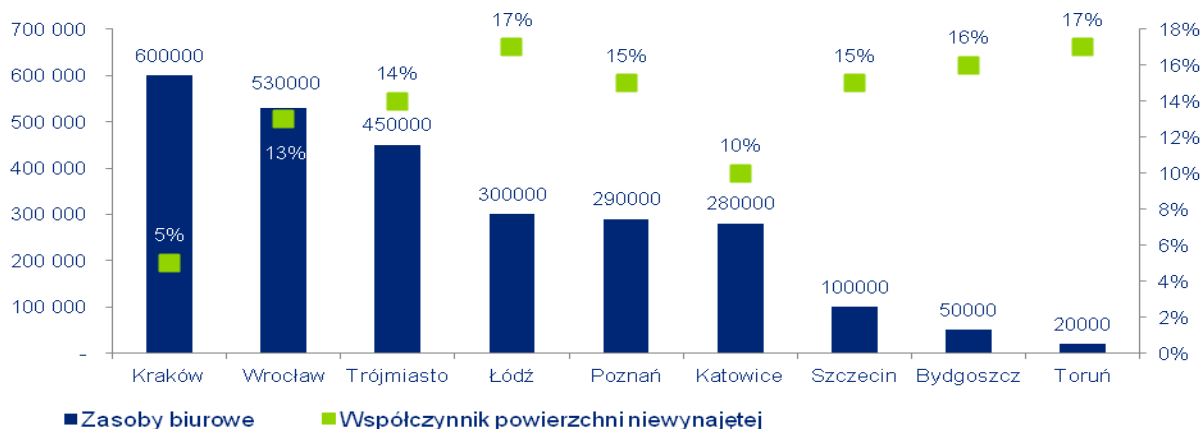

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów

Powierzchnie biurowe

Oferowane w Toruniu i Bydgoszczy powierzchnie biurowe w lokalach wielko powierzchniowych charakteryzują się wysokim wskaźnikiem wykorzystania, w przeciwieństwie do małych powierzchni biurowych oferowanych w zespole staromiejskim charakteryzujących się wysokim poziomem pustostanów.

Wykres 13. Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m² (z wyłączeniem Warszawy) w 2013 r.

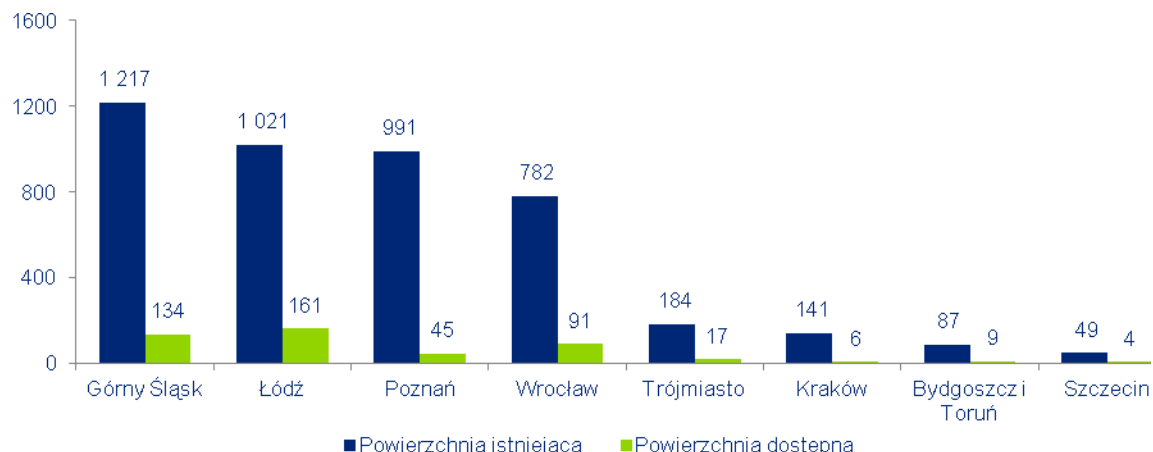
Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie raportu Knight Frank „Commercial Market. Rynek komercyjny 2014” oraz „Rynek biurowy w miastach średniej wielkości” eGospodarka.pl, dostęp 07.01.2014

Ograniczoną podaż terenów biurowych na terenie miast rdzenia BTOF widać w szczególności w kluczowym dla rozwoju branży BPO/SSC segmencie powierzchni biurowych powyżej 1000 m². Bydgoszcz i Toruń wg badań wykonanych w 2013 roku znajdował się w gronie ośrodków miejskich o najmniejszych zasobach dostępnych powierzchni biurowych tego typu. Po tym okresie sytuacja uległa już dosyć zasadniczej zmianie, ponieważ zarówno w Bydgoszczy jak i Toruniu oddano nowe obiekty biurowe o znaczących powierzchniach. Niestety brak aktualnych danych porównawczych uniemożliwia przedstawienie relacji do innych ośrodków regionalnych.

Powierzchnie magazynowe

Na terenie BTOF dostępnych jest jedynie ok. 6 tys. m² powierzchni magazynowej – wielokrotnie mniej aniżeli na terenie konkurencyjnych ośrodków miejskich w kraju. Nie jest to jednak przyczyną ograniczeń w rozwoju przedsiębiorczości – niska podaż jest odzwierciedleniem aktualnego popytu.

Wykres 14. Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m²)

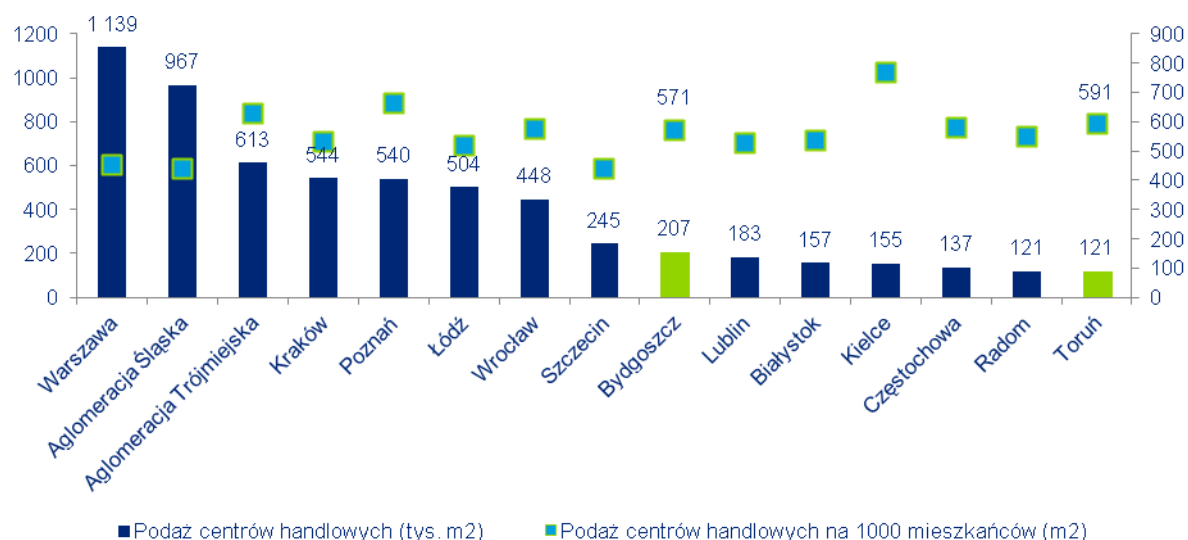

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych Jones Lang LaSalle

Powierzchnie handlowe

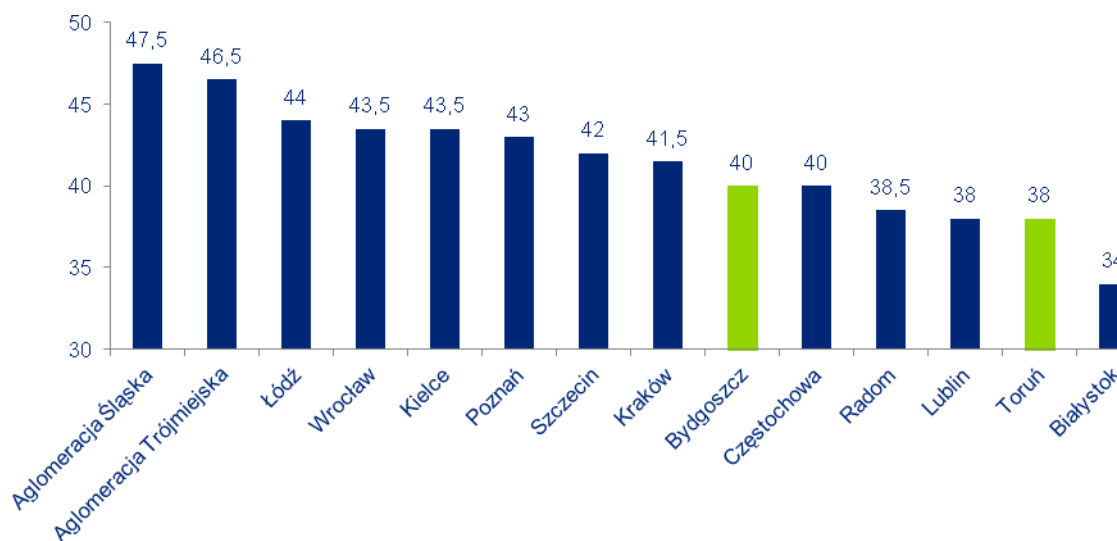
Zarówno w odniesieniu do aglomeracji Bydgoszczy, jak też Torunia nasycenie powierzchniami handlowymi sytuuje się na średnim, dla krajowych ośrodków miejskich, poziomie ok. 600 m². Pomimo zbliżonego do innych ośrodków stopnia nasycenia - stawki powierzchni handlowej w największych galeriach pozostają na relatywnie niskich (na tle średnich krajowych) poziomach.

Wykres 15. Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (w m²)

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce, Wiosna 2014” DTZ

Wykres 16. Średni czynsz najmu m² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (EUR)

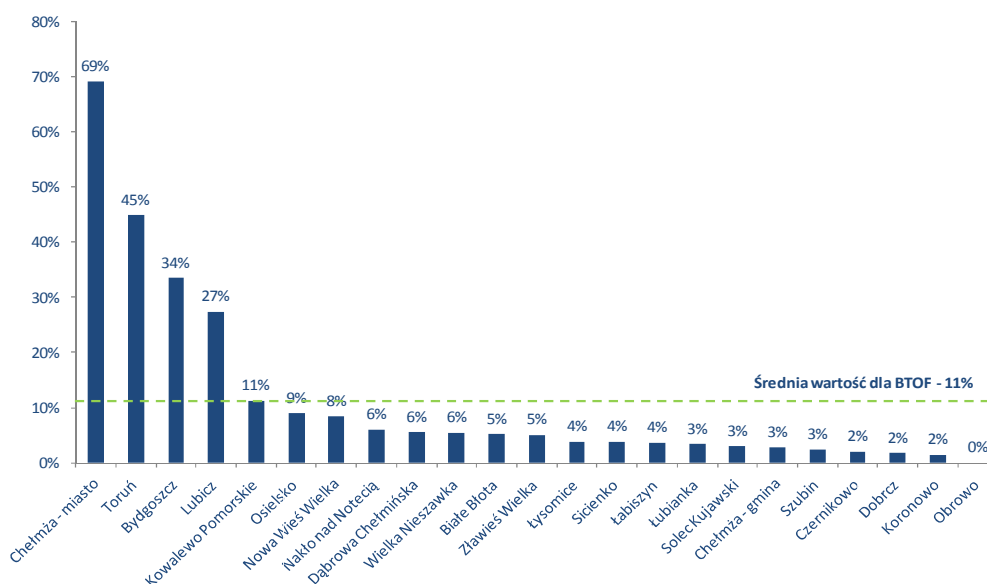

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTZ

Przygotowanie planistyczne gmin - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

W ocenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych oprócz czynników związanych z dostępnością transportową oraz uzbrojeniem istotna jest również szacowana długość okresu realizacji procesu inwestycyjnego. Okres ten może być potencjalnie istotnie krótszy w przypadku objęcia terenów inwestycyjnych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Miasto Chełmża wyróżnia się pod względem procentowego objęcia powierzchni miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Miasta rdzenia prowadzą kontrolowaną politykę przestrzenną i są częściowo objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (Toruń - 45 %, Bydgoszcz - 34 %). W pozostałych gminach BTOF (poza gminą Lubicz) powierzchnia objęta planami zagospodarowania przestrzennego nie przekracza 10%.

Wykres 17. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin BTOF w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych, dostęp wrzesień 2015

Potencjalni inwestorzy zainteresowani nabyciem lub dzierżawą terenów inwestycyjnych z obszaru BTOF, z obowiązujących w gminach dokumentów planistycznych, mogą zaczerpnąć informacji dotyczących powierzchni i formy własności terenów inwestycyjnych. Informacje te mogą mieć znaczenie dla oceny stopnia atrakcyjności dostępnych nieruchomości.

Tabela 18. Powierzchnia terenów inwestycyjnych BTOF pod względem własności, według stanu na 2015 rok.

JST	Łączna wielkość terenów inwestycyjnych (w ha)	Powierzchnia terenów inwestycyjnych stanowiących <u>własność prywatną</u> (w ha)	Powierzchnia terenów inwestycyjnych stanowiących <u>własność Gminy</u> (w ha)	Powierzchnia terenów inwestycyjnych stanowiących <u>własność mieszaną</u> (prywatną, gminną, SP lub innych podmiotów) (w ha)
1	2	3	4	5
Lubicz	143,00	143,00	0,00	0,00
Czernikowo	17,50	17,21	0,29	0,00
Obrowo	100,00	100,00	0,00	0,00
Łubianka	26,34	26,34	0,00	0,00
Szubin	124,00	4,00	120,00	0,00
Gmina Chełmża	848,48	147,45	1,07	699,96
Nowa Wieś Wielka	84,50		0	0
		84,50		
Nakło nad Notecią	24,14	0	24,14	0
Koronowo	49,69		0	20,00
		29,69		
Kowalewo Pomorskie	161,19	136,87	20,9	3,42
Zławieś Wielka	816,12	816,12	0	0
Toruń	595,50	206,4	82,9	306,20
Solec Kujawski	103,34	0	75,50	27,84
Łysomice	217,50	217,5	0	0
Bydgoszcz	1 394,00	494,00	381,00	519,00
Białe Błota	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Dąbrowa Chełmińska	33,03	19,50	13,53	0
Dobrcz	5,00	5,00	0	0
Miasto Chełmża	71,89	67,86	4,03	0
Sicienko	Nie posiada terenów inwestycyjnych	Nie posiada terenów inwestycyjnych	Nie posiada terenów inwestycyjnych	Nie posiada terenów inwestycyjnych
Osielsko	133	79	6	48
Wielka Nieszawka	22,81	8,75	14,06	0
Łabiszyn	Nie posiada terenów inwestycyjnych	Nie posiada terenów inwestycyjnych	Nie posiada terenów inwestycyjnych	Nie posiada terenów inwestycyjnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Gminy w marcu 2016r.

Platforma multimodalna

Jednym z założeń rozwoju województwa zawartych w Strategii rozwoju województwa jest rozwój funkcji przeładunkowych z wykorzystaniem transportu wodnego. Służyć temu ma centrum przeładunkowe integrujące transport wodny z kolejowym i drogowym, a nawet wykorzystujące bliskość portu lotniczego do przewozu pewnych kategorii ładunków (tzw. „platforma multimodalna”). W Strategii rozwoju województwa wskazano lokalizację platformy jako rejon Bydgoszczy Łęgowo – Solca Kujawskiego. Bez względu na finalny wybór, infrastruktura ta powstanie więc w centralnej części BTOF, w przestrzeni pomiędzy centrami obydwu ośrodków rdzeniowych. Realizacja platformy multimodalnej jest warunkowana poprawą żeglowności Wisły – podstawą funkcjonowania

przedsięwzięcia byłaby bowiem łączność z portami Trójmiasta, dla których obiekt miałby być instytucją współpracującą w zakresie transportu ładunków w głąb kraju.

Jakość życia w miastach – jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej

Elementem, który nie wpływa bezpośrednio na opłacalność lokalizacji inwestycji w regionie, ale ma wpływ na podejmowanie decyzji przez kadrę zarządzającą przedsiębiorstw i potencjalnych pracowników jest oferowana jakość życia. Poziom życia mierzony jest między innymi poprzez ocenę oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej miasta, dostępności służby zdrowia, bezpieczeństwa, ilości zieleni miejskiej i innych czynników o zbliżonym charakterze. Zagadnienia związane z poziomem jakości życia są szczególnie istotne dla menadżerów wysokiego szczebla oraz wysoko wykwalifikowanych specjalistów (a więc dla osób, które ze względu na wysokie kwalifikacje mają swobodę wyboru miejsca pracy). Ponieważ są to często osoby istotne z punktu widzenia pracodawców, jakość życia na danym obszarze może mieć przełożenie na jego ocenę jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 19. Pozycja Bydgoszczy i Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.

Ranking jakości życia – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking zadowolenia z miejsca zamieszkania – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking jakości życia – MillwardBrown 2013
1. Toruń	1. Gdynia	1. Gdynia
2. Warszawa	2. Poznań	2. Wrocław
3. Poznań	3. Gdańsk	3. Toruń
4. Kraków	4. Ruda Śląska	4. Białystok
5. Jaworzno	5. Toruń	5. Rzeszów
6. Gdynia	6. Kraków	6. Zielona Góra
7. Olsztyn	7. Katowice	7. Poznań
8. Gdańsk	8. Wrocław	8. Gdańsk
9. Gorzów Wlkp.	9. Warszawa	9. Sopot
10. Szczecin	10. Olsztyn	10. Kraków
.....		
17. Bydgoszcz	26. Bydgoszcz	19. Bydgoszcz
18. Łódź	27. Kielce	20. Łódź
19. Gliwice	28. Częstochowa	21. Częstochowa

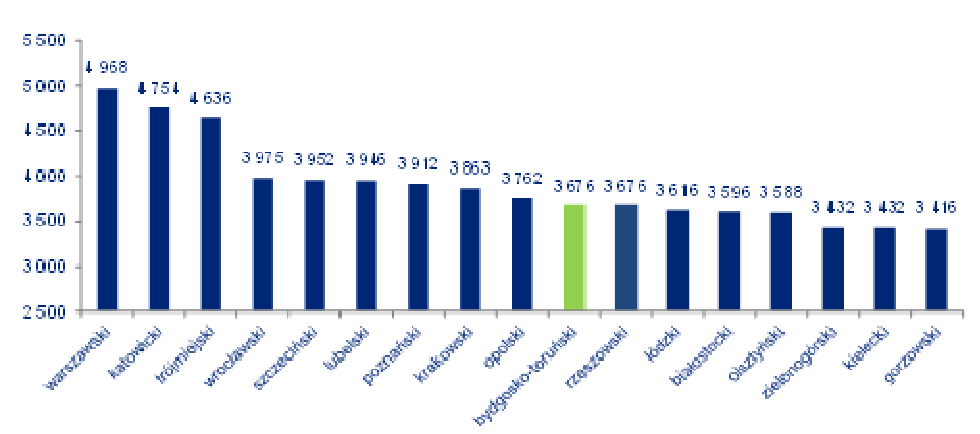
Źródło: *Diagnoza Społeczna 2013, rankingi dla 28 największych miast w Polsce, Ranking jakości życia przygotowany przez MillwardBrown na zlecenie Gazety Wyborczej dla 23 polskich miast, 2013.*

W rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania Toruń zajmuje bardzo wysokie lokaty, co korzystnie wpływa również na ocenę miasta jako miejsca lokowania inwestycji oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Pozycja Bydgoszczy w tych samych rankingach jest znacznie niższa, co może być przeszkodą dla tworzenia na terenie miasta bazy wysoko wykwalifikowanej kadry. Należy jednak zauważyć, że z badań przeprowadzonych przez Instytut PBS na zlecenie Urzędu Miasta w Bydgoszczy (2013 rok) wynika, że znacząca większość bydgoszczan jest zadowolona z jakości życia w swoim mieście. 78% ankietowanych bardzo dobrze lub raczej dobrze ocenia poziom życia w Bydgoszczy.

Koszty wynagrodzeń i dostępność kadr jako czynniki rozwoju gospodarczego

Jednym z istotnych czynników konkurencyjności gospodarczej regionu jest poziom wynagrodzeń na lokalnym rynku pracy. Zarówno subregion bydgosko-toruński (w odniesieniu do konkurencyjnych ośrodków), jak też województwo kujawsko-pomorskie (w kluczowych dla BTOF branżach) wypadają pod tym względem atrakcyjnie na tle konkurencyjnych ośrodków, co obrazują poniższe wykresy.

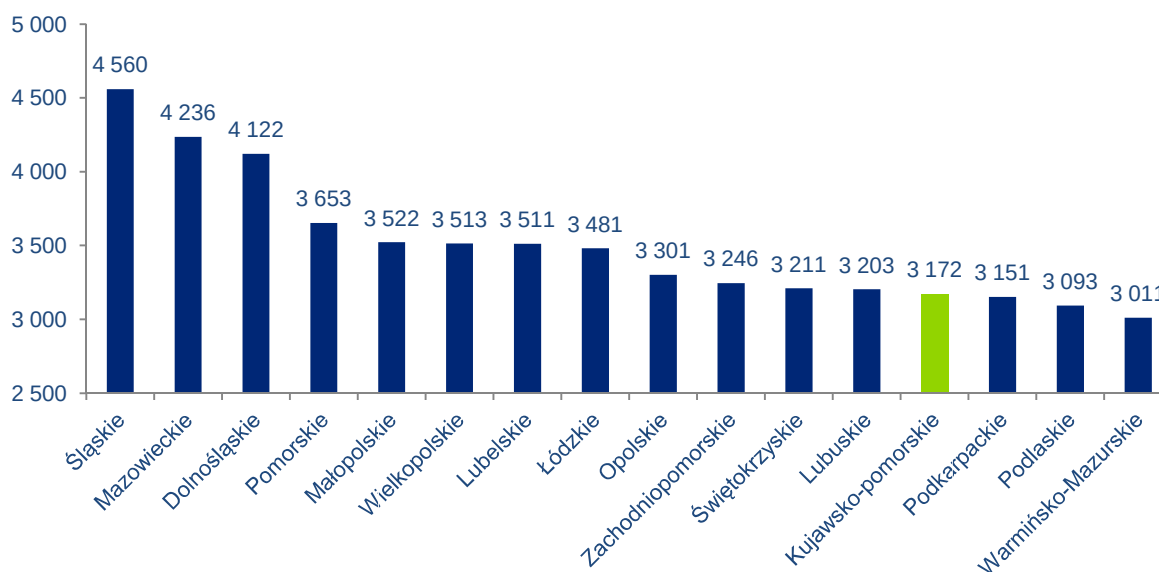
Wykres 18. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w PLN) w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2014 r.²⁹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

W przypadku wynagrodzeń w przemyśle przewaga kosztowa regionu jest jeszcze bardziej wyraźna. Porównanie do innych regionów zaprezentowane zostało na poniższym wykresie.

Wykres 19. Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2013 roku (PLN)

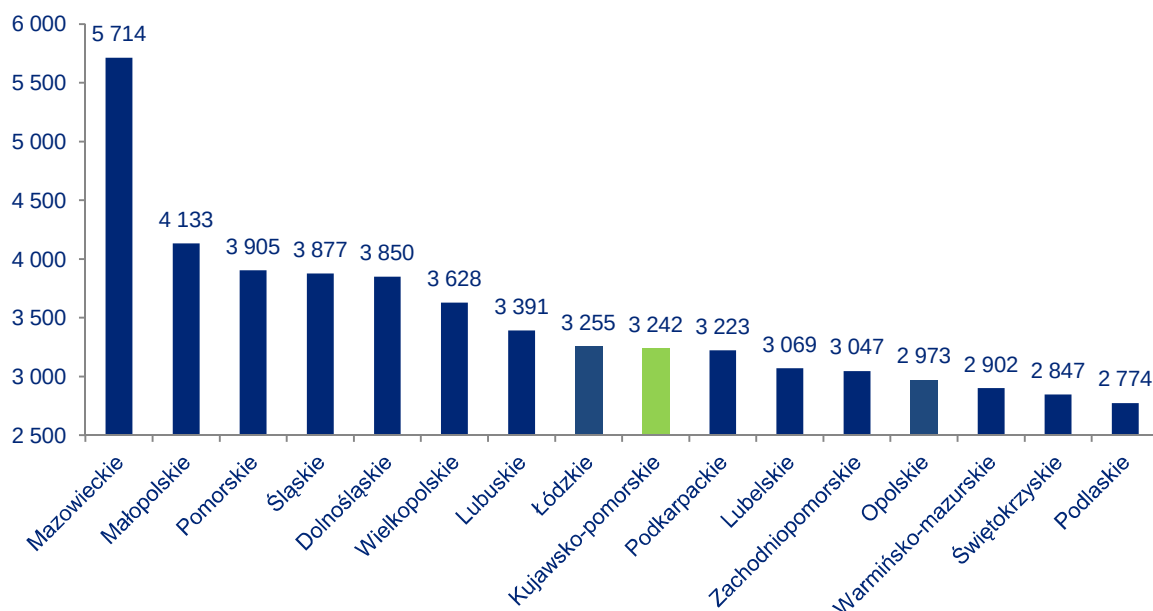

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

²⁹ Z uwagi na formę prezentacji danych przez GUS informacje dla podregionów warszawskiego, łódzkiego, krakowskiego, trójmiejskiego, poznańskiego, wrocławskiego i szczecińskiego są średnimi wartościami (ważonymi liczbą ludności) dla miast wydzielonych jako oddzielne podregiony oraz odpowiednich podregionów otaczających te miasta.

Również w przypadku działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej region jest atrakcyjny kosztowo, jednak na tle innych województw przewaga ta jest nieco mniejsza. Porównanie do innych regionów przedstawione zostało na poniższym wykresie.

Wykres 20. Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2013 r. (PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branż przemysłowych na terenie BTOF są:

- Historyczna obecność branż przemysłowych w regionie;
- Szeroka baza specjalistów i pracowników przemysłowych dostępnych na lokalnym rynku pracy;
- Lokalna dostępność kadry menadżerskiej;
- Szeroka oferta absolwentów kierunków technicznych szkół wyższych oraz szkół zawodowych;
- Konkurencyjny na tle kraju poziom płac w przemyśle;
- Szeroka oferta dostawców usług oraz materiałów;
- Dostępność przygotowanych terenów inwestycyjnych typu greenfield i brownfield.

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branży BPO/SSC na terenie BTOF są:

- Znaczna liczba studentów oraz absolwentów kierunków ekonomicznych, IT i językowych w regionie
- Relatywnie konkurencyjny na tle kraju poziom płac w branży usługowej.
- Niskie stawki czynszu za wynajem nieruchomości biurowych.

Podobnie jak w przypadku rozwoju przemysłu i niektórych działalności usługowych, obszar funkcjonalny posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. Kluczowym ośrodkiem akademickim z punktu widzenia kształcenia na kierunkach związanych z sektorem rolniczym jest Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy. Swoją ofertę edukacyjną w tym zakresie mają jednakże również inne uczelnie na terenie BTOF.

Tabela 20. Oferta edukacyjna BTOF w zakresie wydziałów kształcenia związanych z sektorem rolniczym w 2014 r.

Nazwa uczelni	Wydziały związane z sektorem rolnictwa
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	- Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt - Wydział Rolnictwa i Biotechnologii - Wydział Technologii Chemicznej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	- Wydział Biologii i Ochrony Środowiska - Wydział Chemii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Wydział Nauk Przyrodniczych

Źródło: Strony internetowe wymienionych ośrodków akademickich, dostęp 11.04.2014.

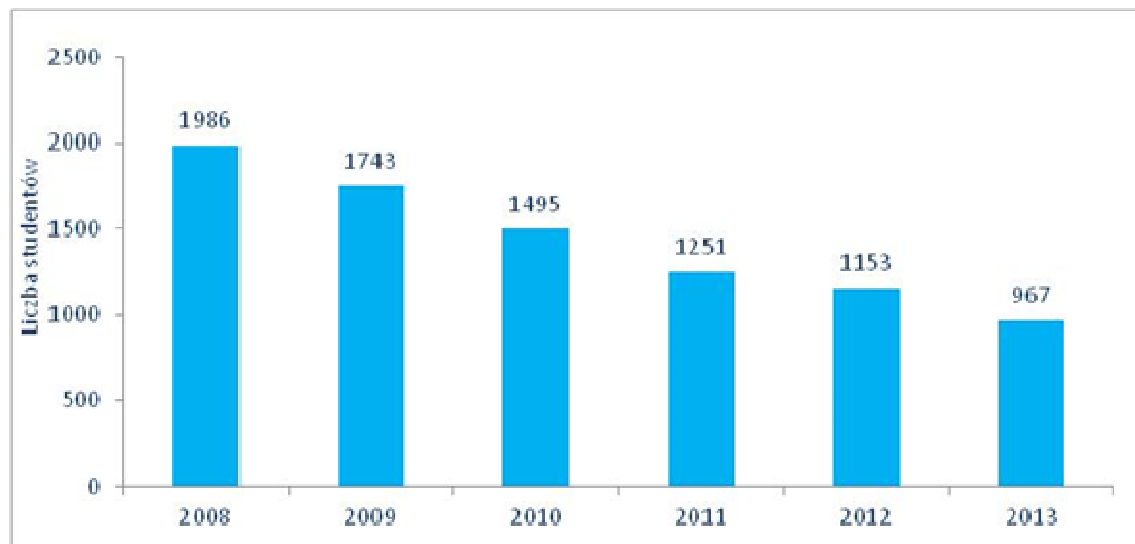
Dodatkowo na terenie Bydgoszczy swoją siedzibę mają następujące ośrodki naukowe:

- Oddział Państwowego Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin
- Ośrodek badawczy Instytutu Techniczno-Przyrodniczego.

Na terenie Torunia znajduje się oddział Instytutu Ochrony Roślin (Państwowy Ośrodek Badawczy), zaś w Minikowie znajduje się Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z Oddziałem w Przysieku k/Torunia.

Zaplecze techniczno-naukowe pozwala na rozwój innowacyjnych rozwiązań w zakresie rolnictwa, np. w zakresie rozwoju sektora przetwórstwa płodów rolnych. Zauważa się jednak, że liczba studentów na kierunkach rolniczych z roku na rok maleje, co zostało zaprezentowane na poniższym wykresie.

Wykres 21. Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, rok 2008-2013

Niestety kierunki rolnicze nie cieszą się w ostatnich latach popularnością - w ciągu 6 lat liczba studentów kierunków rolniczych zmalała ponad 50% z prawie 2 tysięcy w 2008 do 967 w roku 2013.

Identyfikacja problemów rozwoju gospodarczego

Brak koordynacji działań w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie obsługi inwestora

Zadania z zakresu pozyskiwania inwestycji, wspierania przedsiębiorczości oraz promocji regionu prowadzone są na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przez szereg instytucji działających na poziomie całego województwa, poszczególnych powiatów, miast oraz gmin, a także dodatkowo przez parki przemysłowe i technologiczne. Poniżej przedstawiona została mapa kompetencji przykładowych jednostek odpowiedzialnych za zadania z zakresu promocji regionu, obsługi inwestorów i wsparcie przedsiębiorczości na terenie BTOF.

Tabela 21. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu BTOF w 2014 r.

	Promocja regionu i firm		Pozyskiwanie i kontakt z inwestorami		Stymulowanie przedsiębiorczości	
	Bydgoszcz	Toruń	Bydgoszcz	Toruń	Bydgoszcz	Toruń
Kujawsko-Pomorskie COIE						
Biuro Obsługi Inwestora – Toruń						
Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego						
Starostwo Powiatowe Bydgoszcz						
Starostwo Powiatowe Toruń						
Parki Przemysłowe						

 Zadanie realizowane
  Zadanie nierealizowane

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

Efektom powyższego rozproszenia kompetencji może być istotnie niższa od potencjalnej efektywność podejmowanych działań w wyniku m.in.:

- Braku kompleksowej wiedzy na temat oferty inwestycyjnej obszaru w jednym miejscu;
- Rozproszenia kapitału ludzkiego pomiędzy instytucjami;
- Konieczności odsyłania interesariuszy pomiędzy instytucjami;
- Braku możliwości efektywnego promowania jednego, proinwestycyjnego stanowiska w toku kształtowania programów inwestycyjnych i strategicznych obszaru.

Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata

Województwo kujawsko-pomorskie jako całość nie jest wysoko oceniane w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województw. Przykładem tego może być 11 (na 16 możliwych) miejsce w rankingu *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2012* zrealizowanym przez Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych. Zdecydowanie lepiej w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej wypada subregion bydgosko-toruński. W prezentowanym poniżej rankingu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową

plasuje się on w grupie pierwszych dziesięciu subregionów w kraju pod kątem atrakcyjności dla prowadzenia działalności przemysłowej, usługowej oraz zaawansowanej technologicznie.

Tabela 22. Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2014

Działalność przemysłowa	Działalność usługowa	Działalność zaawansowana technologicznie
1. Katowicki	1. Warszawski	1. Warszawski
2. Rybnicki	2. Łódzki	2. Krakowski
3. Łódzki	3. Katowicki	3. Poznański
4. Bielski	4. Krakowski	4. Łódzki
5. Wrocławski	5. Poznański	5. Trójmiejski
6. Oświęcimski	6. Wrocławski	6. Wrocławski
7. Krakowski	7. Trójmiejski	7. Bydgosko-toruński
8. Poznański	8. Bydgosko-toruński	8. Katowicki
9. Bydgosko-toruński	9. Bielski	9. Szczeciński
10. Częstochowski	10. Rybnicki	10. Lubelski
11. Stargardzki	11. Rzeszowski	11. Rzeszowski

Źródło: „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014”, Instytut Badań nad Gospodarką Narodową, Gdańsk 2014

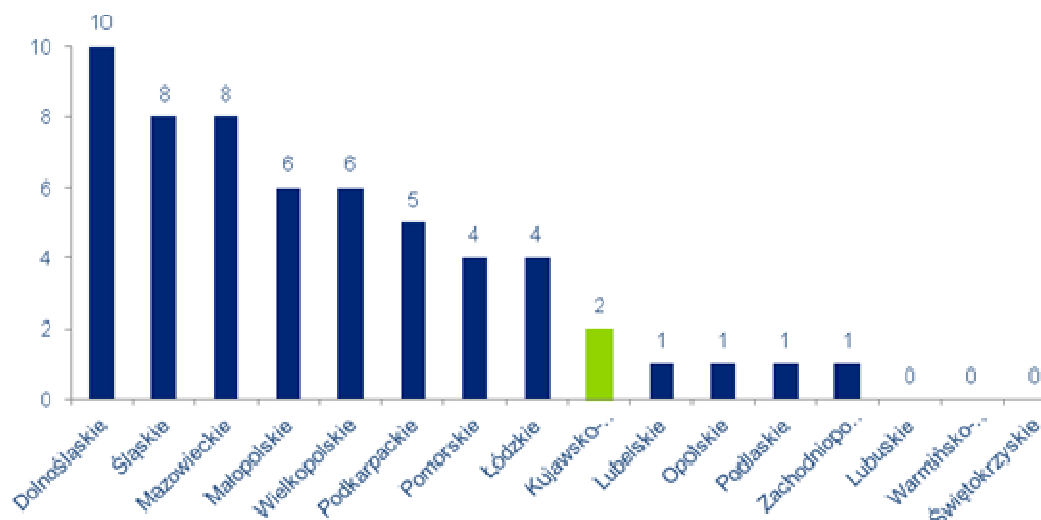
W przypadku rankingów międzynarodowych, w których, ze względu na różnice w podziałach administracyjnych państw, najczęściej porównywane są miasta, spośród miast rdzenia BTOF, występuje jedynie Bydgoszcz. W rankingu „European Cities and Regions of the Future 2014/15” przygotowanym przez fDi Intelligence, Bydgoszcz sklasyfikowana została na 9 miejscu wśród europejskich miast średniej wielkości pod względem efektywności kosztowej.

Pomimo relatywnie pozytywnych ocen w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej subregionu bydgosko-toruńskiego oraz samej Bydgoszczy, osoby odpowiedzialne za pozyskiwanie oraz obsługę inwestorów często wskazywały na fakt anonimowości zarówno województwa, subregionu, jak i miast rdzenia w świadomości inwestorów, w szczególności zaś inwestorów zagranicznych. Jako przyczynę takiego stanu rzeczy wskazywany był brak efektywnej, kierowanej do inwestorów komunikacji oferty oraz atutów regionu, która pozwoliłaby na wypracowanie własnej marki w środowisku osób podejmujących decyzje dotyczące lokowania inwestycji.

Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne

Jak można zaobserwować na poniższym wykresie, spośród 57 dużych inwestycji bezpośrednich obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ) w 2013 roku jedynie 2 ulokowane zostały w woj. kujawsko-pomorskim, którego centrum społeczne i gospodarcze stanowi Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny.

Wykres 22. Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiciu na województwa w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych

Poniżej zaprezentowany został proces pozyskiwania inwestorów przez PAIZ wraz ze wskazaniem kluczowych działań, które na poszczególnych etapach procesu mogą zostać podjęte na poziomie samorządu, aby zwiększyć szansę pozyskania inwestycji na swoim terytorium.

Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi

Najważniejszymi zachętami inwestycyjnymi z punktu widzenia różnicowania terenów inwestycyjnych na terenie kraju są:

- Możliwość lokalizacji inwestycji na preferencyjnych warunkach na terenach parków naukowo-technologicznych
- Możliwość lokalizacji inwestycji na terenach specjalnych stref ekonomicznych i korzystania z ulg podatkowych.

Na terenie BTOF funkcjonują 3 parki technologiczne:

- Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny Sp. z o.o. (powierzchnia całkowita – 286 ha, powierzchnia dostępna – 60 ha). Profil parku: działalność usługowo-produkcyjna, składowanie, magazynowanie
- Toruński Park Technologiczny (powierzchnia całkowita – 13,5 ha, powierzchnia dostępna – brak). Profil parku: techniki informacyjne i komunikacyjne, energoelektronika, OZE, technika budowlana
- Park Przemysłowy w Solcu Kujawskim (powierzchnia całkowita – 84 ha, powierzchnia dostępna – 47 ha). Profil parku: produkcja przemysłowa, handel, usługi specjalistyczne

Jak wynika z danych przedstawionych powyżej, łączna oferta dostępnych terenów inwestycyjnych na terenie parków przemysłowo-technologicznych na terenie BTOF wynosi prawie 110 ha.

Również w zakresie dostępności terenów inwestycyjnych na terenie Specjalnych Stref Ekonomicznych oferta BTOF jest mocno ograniczona – łączna podaż dostępnych terenów wynosi niecałe 69 ha.

Tabela 23. Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2015 r.

Lokalizacja	Powierzchnia całkowita	Powierzchnia dostępna
Bydgoszcz	46 ha	8,6245 ha
Toruń	2,6499 ha	brak
Łysomice	177,61 ha	ok. 60 ha
Kowalewo Pomorskie	7,8218 ha	brak

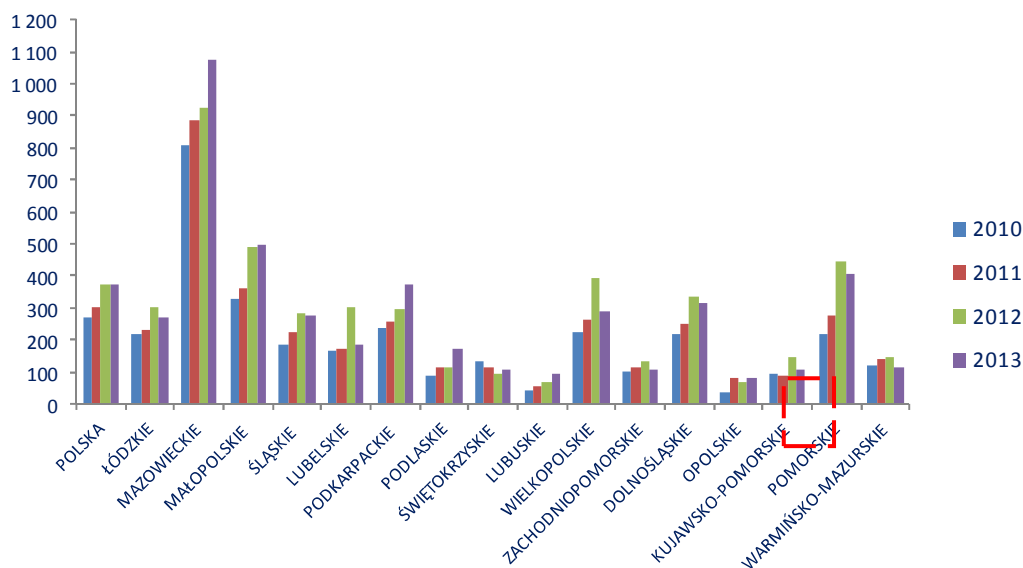
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Innowacyjność

Rozwój oparty na wiedzy i innowacjach to jeden z trzech kluczowych priorytetów strategii „Europa 2020”. Również w krajowych oraz regionalnych dokumentach programowych, takich jak Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego Plan modernizacji 2020+ oraz Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 tematyka gospodarki opartej na wiedzy traktowana jest priorytetowo. Kluczowe miasta regionu, tj. Bydgoszcz i Toruń, skupiające wiodące w regionie jednostki naukowe pełnią szczególną rolę w rozwoju innowacyjności regionu.

Wzrost gospodarczy i społeczny regionu w dużej mierze uzależniony jest od poziomu i rozwoju działalności badawczo-naukowej, jak również od wykorzystywania jej wyników jako siły napędzającej gospodarkę. W tym kontekście istotne znaczenie ma wysokość nakładów na badania i rozwój. Na ww. działalność w regionie przeznaczane są relatywnie niewielkie środki i jest ona prowadzona przez stosunkowo mały odsetek przedsiębiorstw. W 2013 r. całkowite nakłady na B+R wyniosły w województwie kujawsko-pomorskim 228,9 mln zł, z czego większość przypadła na BTOF, co stanowiło zaledwie 1,5% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie – 39,4%, małopolskie - 11,5%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.

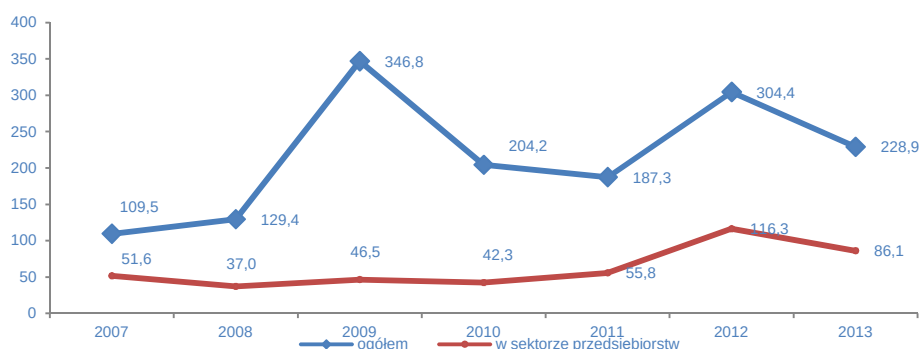
Wykres 23. Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2013 (PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

Nakłady na B+R wzrastały w tempie dużo mniejszym niż średnio w Polsce (woj. kujawsko-pomorskie 2007 do 2013 wzrost o 150%, Polska – 230%).

Wykres 24. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2013 w województwie kujawsko-pomorskim (mln PLN)

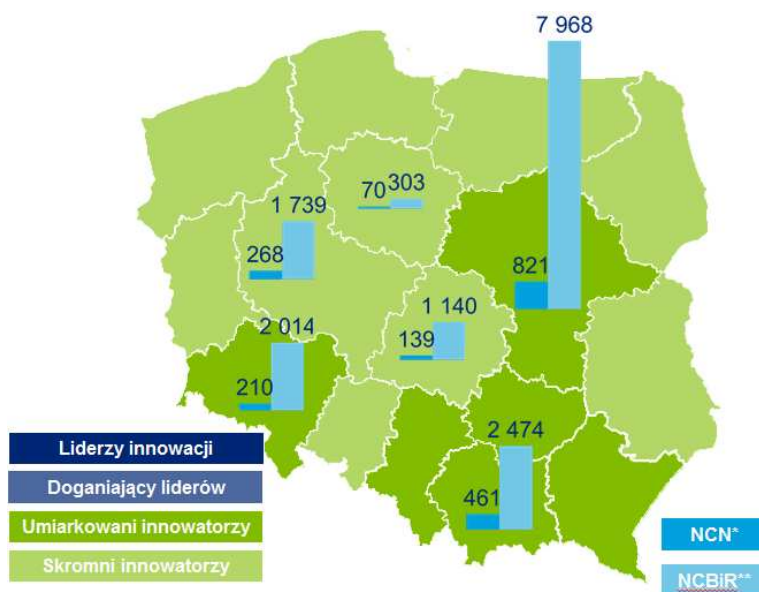

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, wrzesień 2015

Region wykazywał ograniczoną aktywność w sięganiu po środki finansowe pozostające w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki oraz, w szczególności, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.³⁰

³⁰ Narodowe Centrum Nauki finansuje prace eksperymentalne podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia nowej wiedzy, bez nastawienia na praktyczne zastosowanie ani użytkowanie. Natomiast Narodowe Centrum Badań i Rozwoju skupia się na realizacji programów badań naukowych i prac rozwojowych, które bezpośrednio przekładają się na rozwój innowacyjności. W największej mierze finansowane są konsorcja, przedsiębiorcy oraz uczelnie wyższe, które znajdują synergię pomiędzy badaniami naukowymi a wykorzystaniem ich w gospodarce.

Mapa 4 Mapa regionów innowacyjnych (RIS 2014) z naniesionymi wartościami dofinansowań z NCN³¹ i NCBiR³² w 2012 r. (mln PLN)

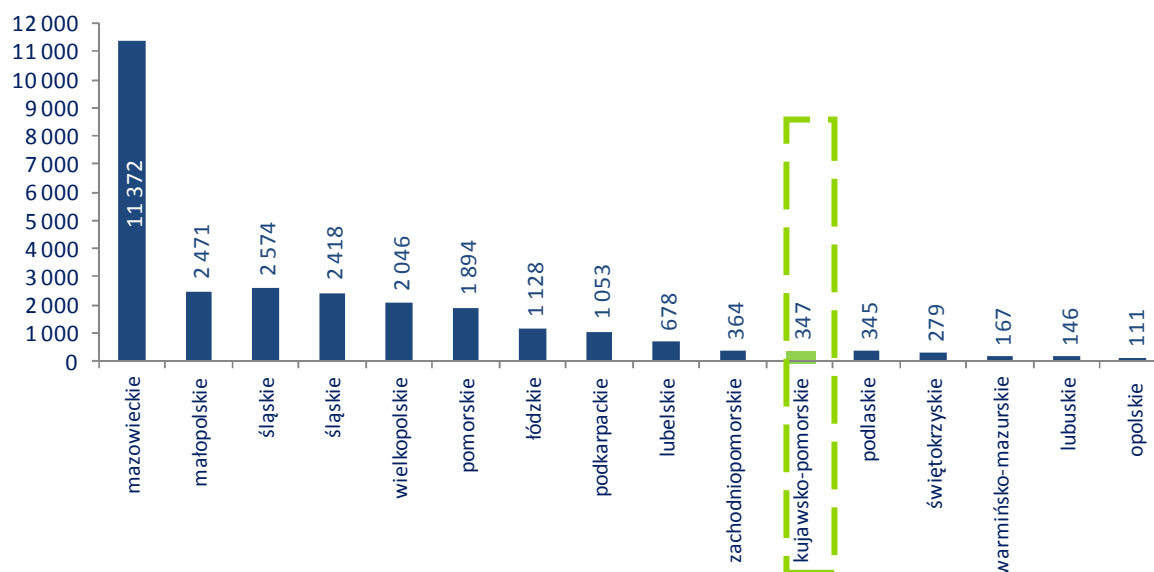
Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie RIS 2012

Z 60 zakwalifikowanymi wnioskami i kwotą w wysokości 18,4 mln zł przyznaną przez NCN region zajął 8 miejsce w kraju. Należy zauważyć, iż 94% wszystkich środków przyznanych w województwie przez NCN przypadło na obszar BTOF – beneficjentami były Uniwersytet Mikołaja Kopernika (także Collegium Medicum) oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Łącznie kwota finansowania wyniosła 18,4 mln i była przeznaczona na realizację projektów z zakresu nauk ścisłych i technicznych, międzydziedzinowych projektów badawczych, projektów z zakresu nauki o życiu, nauk humanistycznych). Podobnie niską aktywność regionu można było zaobserwować w aplikowaniu o środki z NCBiR – zgodnie ze sprawozdaniem złożonym przez NCBiR do 2014 r. region pozyskał środki na realizację 73 projektów na kwotę 347 mln zł i zajął tym samym dopiero 11 pozycję wśród innych województw.

³¹ Narodowe Centrum Nauki – wnioski zakwalifikowane w 2014 r.

³² Narodowe Centrum Badań i Rozwoju - wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2014 r. łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych

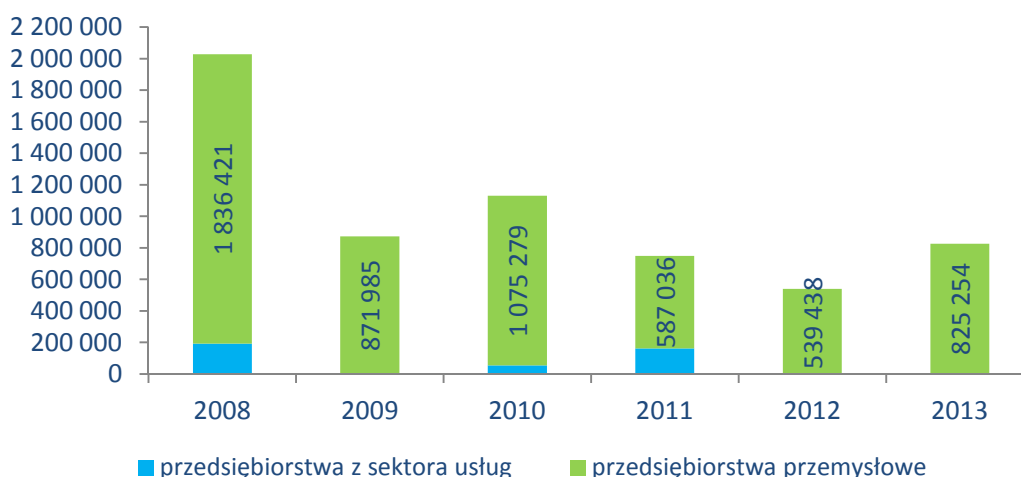
Wykres 25. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2014 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych (mln PLN)

Źródło: Sprawozdanie z działalności Narodowego Centrum Badań i Rozwoju za rok 2014, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

W latach 2010-2013 w województwie kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle stanowił zaledwie ok. 17%, natomiast w sektorze usług tylko 10,8%.³³ Większość innowacyjnych podmiotów było zlokalizowanych w BTOF. Zmniejszyły się także nakłady ponoszone przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną. Należy zauważyć, że działalność innowacyjną przedsiębiorstwa finansowały przede wszystkim ze środków własnych. Finansowanie zewnętrzne (głównie UE) pozyskane przez przedsiębiorstwa było przeznaczone na inwestycje (68%), rozwijanie współpracy (19%) i działalność B+R (16%).

Wykres 26. Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008-2013 r. (PLN)

Źródło: Opracowanie własne-na podstawie danych GUS, dostęp wrzesień 2015

³³ Na podstawie danych GUS

Podobnie jak i w innych regionach w Polsce, w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa przeznaczały największe kwoty na maszyny oraz urządzenia techniczne. Działy B+R posiadały tylko nieliczne podmioty.

Od 2010 r. w województwie kujawsko-pomorskim realizowany był projekt pt. „Program pilotażowy w województwie kujawsko-pomorskim Voucher badawczy”, w ramach którego przedsiębiorstwa mogły uzyskać bezzwrotną dotację na zakup usług badawczo-rozwojowych od jednostek B+R. Uzyskane wyniki badań firma mogła wykorzystać do wprowadzenia u siebie innowacji produktowej lub procesowej. W ramach projektu wsparcie uzyskało ponad 180 przedsiębiorstw głównie z powiatu bydgoskiego, a współpracę zainicjowano przede wszystkim z uczelniami technicznymi. Projekt został bardzo dobrze oceniony przez beneficjentów, dlatego podjęto decyzję o jego kontynuacji.

W województwie kujawsko-pomorskim działalność B+R prowadziło 12 jednostek, przede wszystkim szkół i jednostek naukowych finansowanych w większości ze środków publicznych. Większość z nich zlokalizowanych jest w Bydgoszczy i Toruniu. Największą instytucją badawczo-rozwojową w województwie jest Instytut Inżynierii Materiałów Polimerowych i Barwników z siedzibą w Toruniu. W mieście tym znajduje się także Oddział Przetwórstwa Tworzyw Polimerowych tego instytutu, natomiast poza OF znajdują się oddziały zamiejscowe: Farb i Tworzyw (Gliwice), Elastomerów i Technologii Gumi (Piaśów), Barwników i Produktów Organicznych (Zgierz). Inne najważniejsze dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności jednostki badawcze, rozwojowe i naukowe w regionie to:

- Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Sterowania Napędów w Toruniu
- Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - Państwowy Instytut Badawczy w Błoniu, Oddział w Bydgoszczy
- Kujawsko-Pomorski Ośrodek Badawczy w Bydgoszczy.

Niewielkie nakłady oraz liczba podmiotów zajmujących się działaniami związanymi z B+R przekładają się na niską liczbę zatrudnionych w tej branży (jedynie 3% zatrudnionych w B+R w Polsce było zatrudnionych w województwie kujawsko-pomorskim). Najwięcej personelu B+R było zatrudnionego na uczelniach wyższych (2162 w EPC³⁴), w przedsiębiorstwach – 896 w EPC, natomiast pracownicy sektora rządowego i prywatnych instytucji niekomercyjnych stanowili 99,2 w EPC.

Tabela 24. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2013 r. w podziale na dziedziny nauk

	Liczba zatrudnionych w B+R w województwie kujawsko-pomorskim	Udział wśród zatrudnionych w B+R w Polsce ogółem
Ogółem	2 895,7	3%
Nauki przyrodnicze	481,1	3%
Nauki inżynieryjne i techniczne	1 035,4	3%
Nauki medyczne i nauki o zdrowiu	419,1	4%
Nauki rolnicze	142,4	3%
Nauki społeczne	507,1	5%
Nauki humanistyczne	572,1	7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, BDL, dostęp wrzesień 2015

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowano niższy niż w skali całego kraju:

- udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki (HRST³⁵) w populacji ogółem
- udział rdzenia ww. zasobów (tj. osób pracujących w B+R) w zasobach ludzkich dla nauki i techniki (HRST).

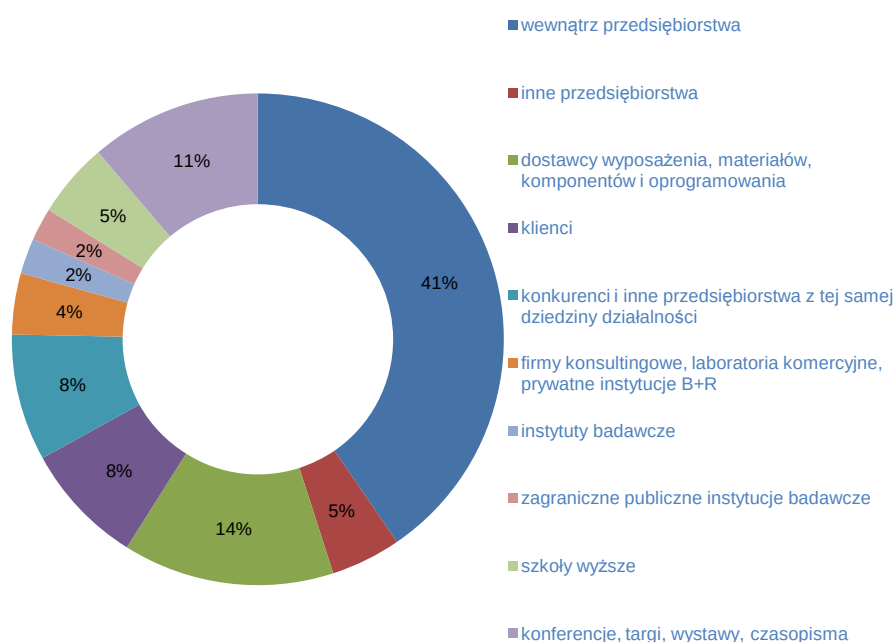
³⁴ EPC – ekwiwalent pełnego czasu pracy, Nauka i technika w 2012 r, GUS

³⁵ Zgodnie z klasyfikacją przyjętą przez GUS zasoby ludzkie dla nauki i techniki tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zająć się pracami związanymi z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Do zasobów ludzkich dla nauki i techniki zalicza się osoby, które spełniają przynajmniej jeden z dwóch warunków: posiadają wykształcenie wyższe w dziedzinach nauki i techniki lub nie posiadają formalnego wykształcenia, ale pracują w zawodach nauki i techniki, gdzie takie wykształcenie jest zazwyczaj wymagane.

W regionie nie funkcjonował do tej pory system wspierający rozwój innowacyjności w rozumieniu systemu powiązanych ze sobą instytucji działających na rzecz rozwoju innowacji o zidentyfikowanych zadaniach, wyodrębnionych kompetencjach, wzajemnie się uzupełniających i koordynowanych przez konkretny podmiot. Taki system jest dopiero budowany.

Działalność innowacyjna rozwijana jest głównie drogą wewnętrzną w przedsiębiorstwie, przy wykorzystaniu własnych zasobów, kompetencji i pomysłów. Dotyczy to przede wszystkim przedsiębiorstw najmniejszych realizujących z reguły innowacje o niewielkiej skali i nowoczesności, niewymagające szerszej współpracy z otoczeniem, często wykorzystując naśladownictwo jako źródło nowych rozwiązań. Natomiast niewielki odsetek przedsiębiorstw rozwija innowacje, poszukując źródeł nowej wiedzy, usług na rzecz innowacji. Niski poziom współpracy pomiędzy interesariuszami regionalnego systemu innowacyjności odzwierciedla m.in. nastawienie przedsiębiorstw (innowacyjnych) do pozyskiwania wiedzy o innowacjach – zaledwie dla 5% z nich uczelnie wyższe są ważnym źródłem wiedzy (Polska - 8%), a instytuty badawcze tylko dla 3,5% (Polska - 6,4%).³⁶

Wykres 27. Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010-2012

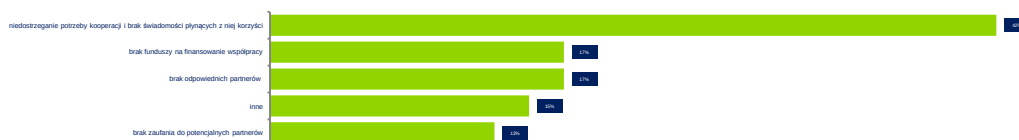
Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych GUS

Przedsiębiorcy w regionie najczęściej czerpią wiedzę o innowacjach podczas targów i konferencji, od klientów, dostawców oraz konkurencji. Równocześnie wśród przyczyn niepoodejmowania współpracy z

³⁶ GUS, BDL

partnerami zewnętrznymi wskazywano najczęściej brak świadomości na temat korzyści ze współpracy.³⁷

Wykres 28. Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie raportu Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, Toruń, 2012 r.

Z informacji uzyskanych w ramach wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z przedstawicielami przedsiębiorców i uczelni wyższych wynika, iż współpraca pomiędzy ośrodkami naukowymi na polu badań naukowych jest raczej ograniczona, gdyż w większości wypadków nie zidentyfikowano wspólnych obszarów badawczych. Instytucje naukowe, jeśli już współpracują, raczej szukają partnerów poza regionem. Projekt budowy Regionalnego Centrum Innowacyjności (RCI) zrealizowany przez Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy ma pomóc przełamywać problemy we współpracy w szczególności z przedsiębiorcami. W Toruniu funkcjonuje Centrum Nowoczesnych Technologii UMK.

Istotne dla rozwoju innowacyjności w BTOF jest tworzenie sieci współpracy. Dzięki możliwości pozyskania finansowania na działalność klastrową w perspektywie finansowej 2007-2013 w Polsce powstawały liczne inicjatywy klastrowe, jednak niewielu z nich udało się rozwinąć działalność na tyle, aby przekształciły się w klastry. Aktualnie w BTOF działa jeden silny ośrodek klastrowy – Bydgoski Klaster Przemysłowy w Bydgoszczy (łańcuch dostawców działających w branży przetwórstwa tworzyw sztucznych oraz produkcji narzędzi i form). Próby tworzenia sieci współpracy były podejmowane także w ramach Stowarzyszenia Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „EKOLAND” w Szubinie, Lokalnej Organizacji Turystycznej w Toruniu. W 2013 r. działania animacyjne były podejmowane na rzecz powołania Bydgoskiego Klastra Informatycznego³⁸, Kujawsko-Pomorskiego Klastra Wodnego, Kujawsko-Pomorskiego Klastra na Rzecz Proekologicznego Wykorzystania Materiałów Polimerowych, Klastra Turystyki Uzdrawiskowej i Medycznej³⁹. W lutym 2014 r. powołano Agro Klaster Kujawy – Stowarzyszenie Na Rzecz Innowacji i Rozwoju, natomiast w maju 2014 r. zainaugurowano działalność Bydgoskiego Klastra Lotniczego⁴⁰, a w 2015 roku Bydgoskiego Klastra Informatycznego⁴¹.

³⁷ Na podstawie raportu PARP: Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu, 2013

³⁸ W ramach Bydgoskiego Klastra Informatycznego współpracują 22 firmy ulokowane w Bydgoszczy, 3 uczelnie wyższe, a także Miasto Bydgoszcz i Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego, będąca jednocześnie koordynatorem projektu. Działania Partnerów obejmują wspólną promocję branży oraz lokalnego rynku ITO/SSC, zachęcanie do nauki i studiowania w obszarze nowoczesnych technologii informatycznych i telekomunikacyjnych dla potrzeb kształcenia przyszłych kadr, a także promocję sektora podczas uczestnictwa w wydarzeniach targowo-wystawienniczych, konferencjach itp.

³⁹ Portal prowadzony przez Toruńską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A, <http://razemdlabiznesu.pl/strona-6-klastry.html>

⁴⁰ Klaster jest efektem rozwoju Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy. Zakłady nie chcą się ograniczać wyłącznie do obsługi zamówień wojskowych, ale zamierzają wejść na intratny rynek usług dla lotnictwa cywilnego i współpracować choćby z Boeingiem. Jeśli te plany się powiodą, zyskają nie tylko WZL, ale również miasto, podwykonawcy, bydgoskie firmy, a także szkoły i uczelnie. Do klastra weszły również: Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy i Politechnika Poznańska, a także Technikum Mechaniczne. Są również lokalne firmy, Port Lotniczy w Bydgoszczy i Aeroklub Bydgoski

⁴¹ Strona internetowa BKI www.bki.org.pl

Należy zauważyć, iż zgodnie z kierunkami i założeniami polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku opracowanej przez PARP klastrom przypisuje się istotną rolę w podnoszeniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki oraz wzmacnianiu specjalizacji regionalnych, a wśród kluczowych rekomendacji wymienia się konieczność dofinansowania inicjatyw klastrowych i koordynatorów klastrow, a także zintegrowanie dostępnego wsparcia publicznego wokół wybranych klastrow o kluczowym znaczeniu i potencjale konkurencyjnym.

Usługi wsparcia innowacyjności gospodarki i transferu technologii w województwie kujawsko-pomorskim świadczą instytucje otoczenia biznesu. Nasycenie ww. ośrodkami w województwie kujawsko-pomorskim pozostaje na niskim poziomie (10 miejsce w kraju). Pod koniec 2011 r. na jeden ośrodek przypadało 4288 firm.⁴² Duża koncentracja regionalnej infrastruktury otoczenia innowacyjnego biznesu w Bydgoszczy i Toruniu utrudnia korzystanie z usług ww. ośrodków przez przedsiębiorców z gmin oddalonych od miast rdzenia. Z drugiej jednak strony jest to jedna z typowych funkcji regionalnych, które koncentrują się z założenia w ośrodkach centralnych. Działalność doradczą, szkoleniową, wsparcie dla przedsiębiorstw i inwestorów oraz liczne projekty z zakresu rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności prowadzą Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego. Wśród usług specjalistycznych oferowanych przez ośrodki innowacji dominują głównie usługi nakierowane na promocję innowacji oraz wsparcie doradcze i informacyjne istniejących przedsiębiorstw związane z innowacjami w regionie, a w mniejszym zakresie - wsparcie finansowe nowych przedsięwzięć. Badania ankietowe przeprowadzone wśród przedsiębiorców wskazywały także na niedopasowanie oferty IOB do oczekiwań i potrzeb firm. W szczególności m.in: wskazywano na to, że oferta jest mało konkretna, często zbyt ogólna w stosunku do specyficznych potrzeb przedsiębiorców; w przypadku firm na wysokim poziomie rozwoju technologicznego i specyficznej, specjalistycznej branży – IOB nie były w stanie zapewnić przedsiębiorstwom wsparcia i pomocy na satysfakcjonującym poziomie, zdarzało się także, że skorzystanie z oferty IOB było skomplikowane⁴³. Ponadto wsparcie dla przedsiębiorstw świadczą instytucje skupione wokół Sejmiku Gospodarczego Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Należy podkreślić ich szczególną rolę w konsolidacji środowiska biznesowego, animację przedsiębiorczości i wsparcie w tworzeniu klastrow. Ponadto w regionie nadal brakuje ciekawej oferty finansowania inicjatyw wysokiego ryzyka.

Poniższa tabela prezentuje najważniejsze instytucje otoczenia biznesu, mające wpływ na rozwój BTOF.

⁴² Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, PARP, 2012 r.

⁴³ Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, Toruń, 2012 r.

Tabela 25. Wybrane instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności BTOF

Parki technologiczne	Inkubatory przedsiębiorczości	Ośrodki szkoleniowo-doradcze (wybrane)	Centra transferu technologii	Akademickie inkubatory przedsiębiorczości	Fundusze kapitału / załączkowego poręczeniowego	Sieci aniołów biznesu
Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny www.bppt.pl	Regionalne Centrum Przedsiębiorczości Sp. z o.o. www.rcp.soleckujawski.pl	Pracodawcy Pomorza i Kujaw w Bydgoszczy	Regionalne Centrum Innowacyjności przy Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy www.utp.edu.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) www.aip.umk.pl	Bydgoski Fundusz Poręczeń Kredytowych w Bydgoszczy www.bfpk.bydgoszcz.pl	PolBAN - Business Angels Club (stowarzyszenie) w Bydgoszczy www.polban.pl
Toruński Park Technologiczny www.technopark.org.pl	Toruński Inkubator Technologiczny http://bl.przedsiębiorca.pl/	Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy	Entreprise Europe Network Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego www.een.tarr.org.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Gospodarki) www.aip.byd.pl	Toruński Fundusz Poręczeń Kredytowych www.tfpk.pl	
Park Przemysłowy w Solcu Kujawskim www.rcp.soleckujawski.pl		Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców Lewiatan w Toruniu	Interdyscyplinarne Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu (UMK) www.umk.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (UTP) w Bydgoszczy www.inkubaory.pl	Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych www.pozyczki.kujawsko-pomorskie.pl	
		Izba Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Bydgoszczy		Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (UKW) w Bydgoszczy www.aip.byd.pl	Polskie Towarzystwo Ekonomiczne www.pte. bydgoszcz.pl	
		Izby Przemysłowo-Handlowa w Toruniu		Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Bankowa) www.inkubatory.pl	Subregionalny Fundusz Pożyczkowy KUJAWIAK www.pfp.com.pl	
		Kujawsko-Pomorskie Zrzeszenie Handlu i Usług w Bydgoszczy				

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie opracowania PARP zat. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, PARP, 2012 r.

W literaturze wskazuje się na cztery główne grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy. Wszystkie poniższe bariery występują także w BTOF.

1. **Bariery strukturalne** – wynikają głównie ze specyfiki sektorów gospodarki, nauki, badań i rozwoju oraz wsparcia: nadmierna biurokratyzacja i formalizacja mechanizmów wsparcia ze środków UE, nacisk na infrastrukturę techniczną kosztem usług wspierających przedsiębiorczość i transfer technologii, niski poziom konsolidacji systemu transferu technologii, niedojrzały rynek nowych koncepcji biznesowych, brak popytu polskiego rynku na innowacyjne produkty, nastawienie uczelni na rozwój płatnych usług dydaktycznych.
2. **Bariery świadomościowo-kulturowe** – są to cechy dotyczące braku zaufania czy też posługiwania się stereotypami: niski poziom kontaktów i współpracy środowiska przedsiębiorców z jednostkami naukowymi (często występuje kontakt nieformalny), pasywność instytucji naukowych w zakresie tworzenia oferty innowacyjnych rozwiązań
3. **Bariery systemowe** – dotyczą problemu przerostu regulacji, nadmiernej liczby aktów prawnych oraz zmienności prawa. Należy wymienić w tym miejscu bariery takie jak: brak spójnej wizji, w jaki sposób polityka innowacyjna może przekładać się na rozwój społeczno-gospodarczy, istnienie prawnych zapisów odnoszących się do ochrony własności intelektualnej, co utrudnia generowanie korzyści z przyszłej komercjalizacji.
4. **Bariery kompetencyjne** – obejmują środowiska administracji publicznej, władz i administracji, uczelni wyższych, przedsiębiorców oraz kadr i zarządów instytucji wsparcia. Znajdują się tu bariery dotyczące problematyki pomocy publicznej, różnego rodzaju zagadnień własności intelektualnej, dostępnych usług proinnowacyjnych oraz rozwoju rynku finansowego wspierającego rozwój innowacji, które często przerastają kompetencje osób zajmujących się tą szeroką dziedziną.

Ponadto barierę w efektywnej współpracy uczelni z przedsiębiorstwami stanowią braki odpowiedniej infrastruktury badawczej, która mogłaby w znaczący sposób przyczynić się do bardziej dynamicznego rozwoju przemysłu w zakresie rozwiązań proinnowacyjnych. Województwo kujawsko-pomorskie skupia tylko 2,1% wartości aparatury naukowo-badawczej kraju, podczas gdy np. mazowieckie aż 30,6%. Stopień zużycia aparatury określono na poziomie 63,1%⁴⁴.

W okresie programowania 2007-2013 w obszarze funkcjonalnym realizowano szereg projektów mających na celu podniesienie poziomu innowacyjności regionu, a wśród nich m.in.:

- Pomeranus Seed - celem projektu było zwiększenie liczby nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw
- Wdrożenie koncepcyjnej technologii produkcji w sektorze hutnictwa szkła, oraz wdrożenie innowacyjnej technologii budowy i eksploatacji telemetrycznych pojazdów szynowych – celem projektów było wdrożenie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach
- Rozbudowa i rozwój działalności Toruńskiego Parku Technologicznego
- Projekty dotyczące akademickiej przedsiębiorczości studentów oraz tematyki spin-off realizowane na uczelniach wyższych
- Utworzenie Centrum Zarządzania Regionalnym Systemem Innowacji oraz utworzenie Regionalnego Ośrodka Rozwoju Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego
- Budowa Interdyscyplinarnego Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu
- Realizacja II etapu Regionalnego Centrum Innowacyjności
- Budowa Collegium Humanisticum UMK – rozbudowa bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej

⁴⁴ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/NTS_nauka_i_teknika_2012.pdf

- Rozbudowa Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UMK w Toruniu – utworzenie Centrum Optyki Kwantowej – zastosowania w naukach przyrodniczych i biomedycznych.⁴⁵

Do ciekawych inicjatyw należy również rozwój działalności innowacyjnych laboratoriów inLAB utworzonych przy Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy oraz na UMK, która polega na „opracowaniu narzędzi służących poszerzeniu dopływu innowacyjnych rozwiązań na rzecz gospodarki w postaci nowatorskiego modelu transferowania wiedzy z uczelni do przedsiębiorstw: „Laboratoriów inLAB” oraz „Kwestionariusza potencjału środowiska akademickiego w zakresie prac B+R”. Projekt realizowany jest w partnerstwie ponadnarodowym z Uniwersytetem Laurea i zakłada zaadaptowanie rozwiązań stosowanych w Finlandii. Użytkownikami powstałych rozwiązań będą przede wszystkim uczelnie wyższe, ich studenci oraz pracownicy naukowcy. Uczelnie będą mogły bezpłatnie zastosować rozwiązania opracowane w ramach projektu i uruchomić u siebie jednostkę inLAB. Odbiorcami badań realizowanych w inLAB będą przedsiębiorstwa oraz jednostki B+R”⁴⁶.

Pomoc społeczna

Obszarem, który odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu spójnego i harmonijnego rozwoju społeczeństwa jest pomoc społeczna, umożliwiająca przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych osobom i rodzinom, które nie są w stanie pokonać ich na własną rękę. Pomoc społeczna ma szczególne znaczenie zwłaszcza na terenach dotkniętych ponadprzeciętnie wysokim bezrobociem, do których zaliczają się niektóre gminy należące do Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dodatkowo, procesy starzenia się społeczeństwa i wydłużania przeciętnej długości życia sprawiają, że pomoc społeczna jest obszarem, któremu warto przyrzeć się bliżej.

Zagadnienie pomocy społecznej jest istotne także z punktu widzenia zasad zrównoważonego rozwoju w kwestiach takich jak: podniesienie jakości życia, zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń, równość szans, spójność społeczna oraz ochrona zdrowia ludzkiego. Dobra jakość życia społeczeństwa jest jednym z głównych celów zrównoważonego rozwoju, co stawia zagadnienia z zakresu pomocy społecznej wysoko wśród priorytetów na najbliższe lata.

⁴⁵ Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2012 r.

⁴⁶ Strona internetowa projektu InLab Badania i rozwój: <http://www.inlab.byd.pl/index.php?id=2>

Tabela 26. Zasięg pomocy społecznej w gminach BTOF w roku 2014

Gmina	Wskaźnik
m.Chełmża	18,1
Czernikowo	16,7
Łabiszyn	13,3
Szubin	12,6
Łysomice	11,3
Kowalewo Pomorskie	10,7
Chełmża	10,5
Dąbrowa Chełmińska	10,4
Koronowo	10,4
Dobrcz	9,6
Łubianka	9,6
Nowa Wieś Wielka	8,8
Obrowo	8,7
Nakło nad Notecią	8,6
Lubicz	8,3
Zławieś Wielka	7,7
Sicienko	7,6
Wielka Nieszawka	7,5
Solec Kujawski	6,9
Osielsko	5,8
Toruń	5,5
Bydgoszcz	4,4
Białe Błota	4,2

Źródło: www.stat.gov.pl, data pobrania 30.01.2016.

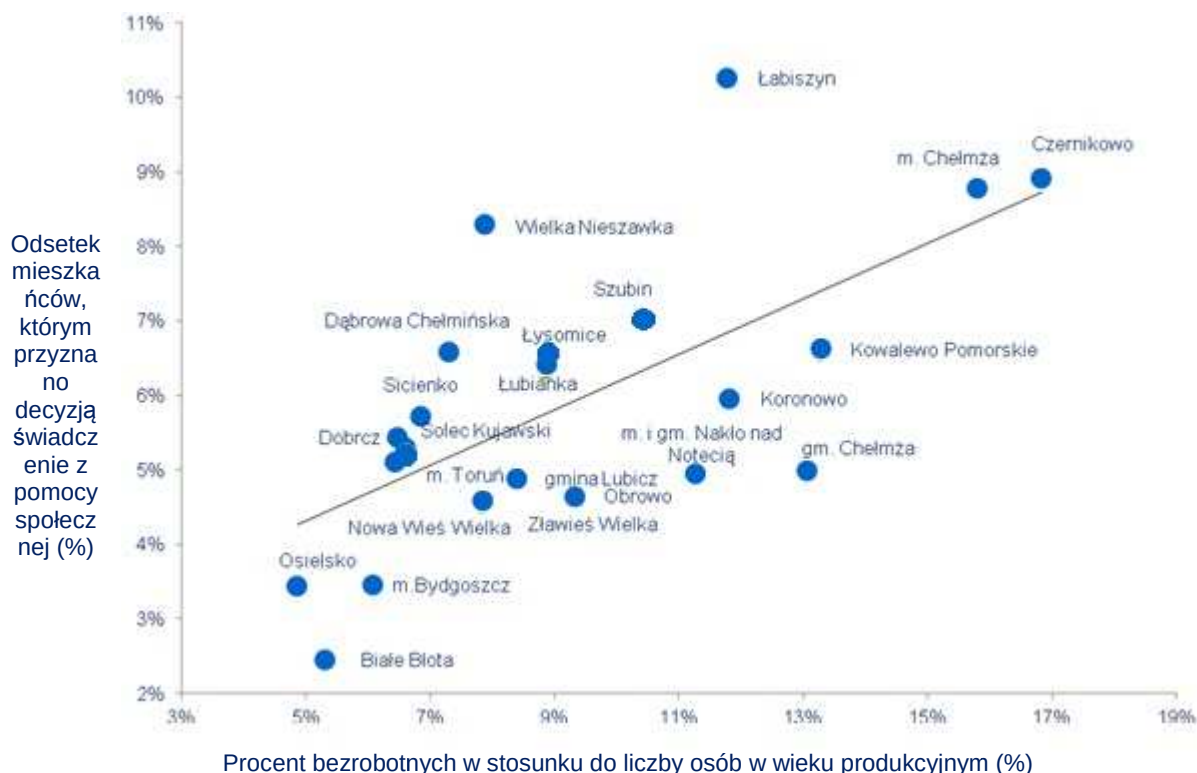
W tab. 26 wskazany został zasięg pomocy społecznej w poszczególnych gminach w 2014 r. określający udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem, którego wynika, że najbardziej korzystna sytuacja występuje w gminie Białe Błota i Bydgoszczy.

Ogólnym trendem, który można zauważyć na terenie BTOF jest zwiększenie natężenia korzystania z pomocy społecznej wraz ze zwiększeniem odległości od jednego z dwóch głównych miast obszaru funkcjonalnego.

Nieco inaczej wygląda sytuacja, gdy rozpatrzy się liczbę osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego. Dane te wskazują, że najmniej osób z tej pomocy korzysta w gminie Wielka Nieszawka (368), a najwięcej w Bydgoszczy (15706) i Toruniu (11086). Kolejnymi gminami o najmniej korzystnej sytuacji są Szubin (3065) i Nakło nad Notecią (2777).

Do kluczowych czynników powodujących konieczność ubiegania się o wsparcie ze strony pomocy społecznej należy zaliczyć ubóstwo wynikające często z długoterminowego bezrobocia. Kolejnymi czynnikami kwalifikującymi do wsparcia z pomocy społecznej są niepełnosprawność (fizyczna i umysłowa), zły stan zdrowia oraz uzależnienia. Bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych jest również istotnym czynnikiem rodzącym zapotrzebowanie na wsparcie. W zależności od czynnika, który kwalifikuje daną osobę / rodzinę do wsparcia przez pomoc społeczną powinny być wykorzystywane różne instrumenty wsparcia. Poniższy wykres przedstawiający zależność pomiędzy wskaźnikiem bezrobocia (liczonym, jako procent bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym) oraz odsetkiem mieszkańców poszczególnych gmin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w roku 2012 stanowi znakomitą ilustrację korelacji pomiędzy obydwoma zagadnieniami. Ze względu na dezaktualizację danych nie może być podstawą dla wnioskowania, ale bardzo czytelnie pokazuje zależności pomiędzy dwoma zagadnieniami, na których stan pośrednio można wpływać w ramach polityki lokalnej i regionalnej.

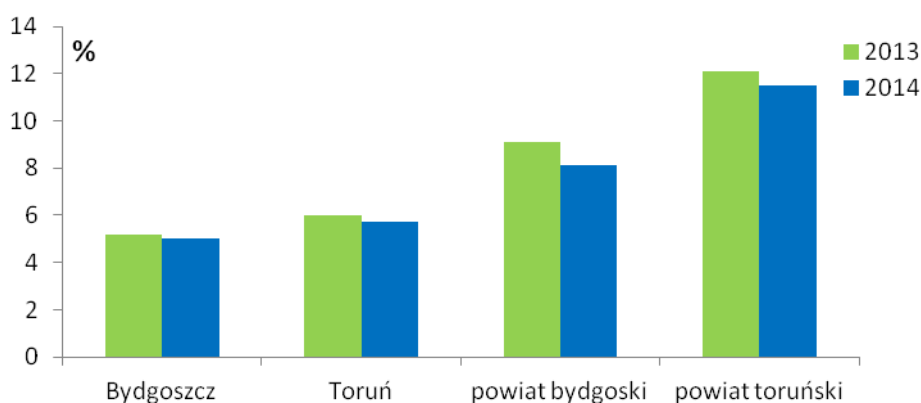
Wykres 29. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin w 2012 r.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Dane za 2013 i 2014 r., zamieszczone przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu⁴⁷ wskazują na spadek odsetka mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (wykres nr 30), co nie znajduje odzwierciedlenia w udziale osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, gdyż w powiecie bydgoskim i Toruniu tendencja jest odwrotna (Wykres nr 31).

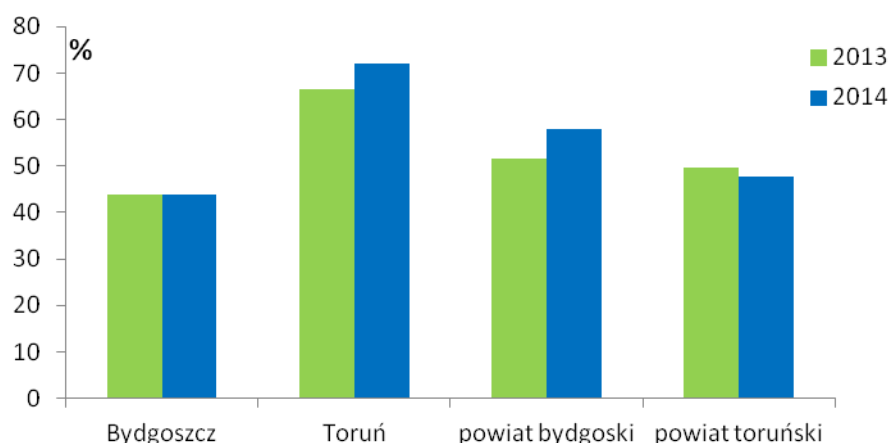
Wykres 30. Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ROPS w Toruniu

⁴⁷ Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w 2014 r. – wersja rozszerzona, ROPS w Toruniu

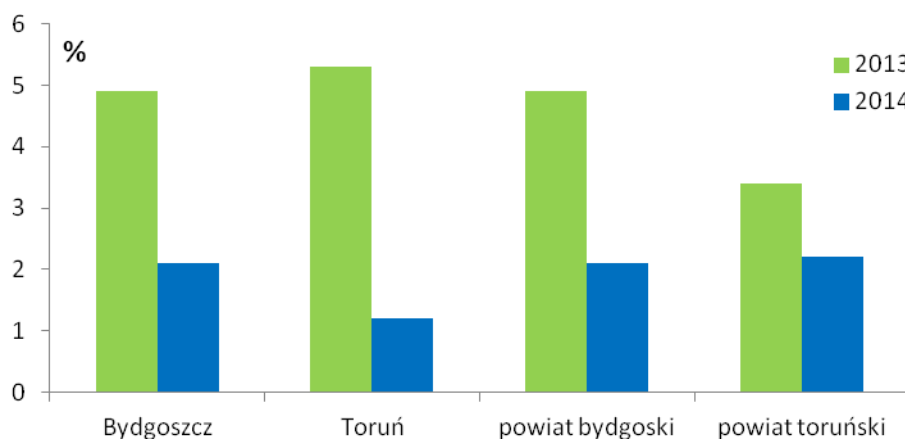
Wykres 31. Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ROPS w Toruniu

Jednym z instrumentów pracy socjalnej jest kontrakt socjalny. Wskazuje osobie lub rodzinie kierunki działań umożliwiających wyjście z trudnej sytuacji, mobilizuje do własnej aktywności, wzmacnia wiarę we własne siły, zapewnia możliwość korzystania z potrzebnego doradztwa lub szkoleń oraz pomocy finansowej, jak również określa sposób wsparcia działań beneficjenta przez pracownika socjalnego. Porównując dane za 2013 i 2014 rok zauważyć można znaczny spadek stosowania tej formy pomocy społecznej.

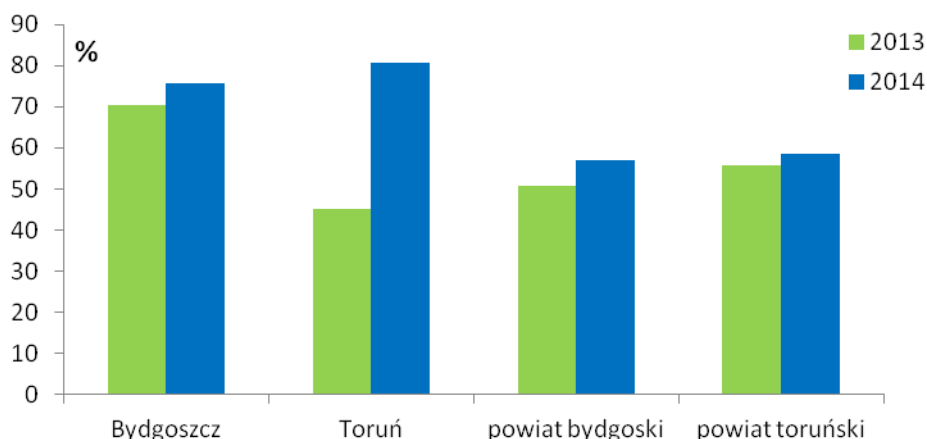
Wykres 32. Odsetek klientów pomocy społecznej, objętych kontraktem socjalnym zawartym w danym roku (dot. ogólnej liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie pomocy społecznej).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ROPS w Toruniu

Inaczej wygląda kwestia pomocy pieniężnej. Ta forma wsparcia wykazuje większe nasilenie. Dane wskazują na wzrost odsetka klientów pomocy społecznej objętych pomocą pieniężną na poziomie powiatów.

Wykres 33. Odsetek klientów pomocy społecznej objętych pomocą pieniężną na poziomie powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ROPS w Toruniu

Innym problemem z zakresu pomocy społecznej są usługi społeczne, skierowane na pomoc osobom z niepełnosprawnościami, starszym, czy niesamodzielnym oraz ich rodzinom. W 2014 roku w województwie kujawsko-pomorskim usługi opiekuńcze były świadczone w 123 gminach (tj. 85%). W porównaniu z rokiem poprzednim nastąpił niewielki wzrost skali świadczenia tego rodzaju usług w gminach (ze 121 do 123 gmin). Usługami opiekuńczymi w naszym województwie w 2014 roku objętych było 5 290 osób. Biorąc pod uwagę fakt, iż usługi opiekuńcze zdecydowanie najczęściej świadczone są osobom w wieku poprodukcyjnym, warto przeanalizować wskaźnik dotyczący odsetka tych osób objętych taką formą wsparcia. Maksymalna (2,8%) i minimalna (0,6%) wartość tego wskaźnika obrazuje zróżnicowanie skali realizacji usług opiekuńczych w gminach poszczególnych powiatów i miastach grodzkich. Koszt realizacji usług opiekuńczych w gminach naszego województwa w 2014 roku wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim z ponad 26,7 mln do blisko 28,4 mln zł.⁴⁸ W 2014 r. na terenie BTOF zlokalizowane były 22 placówki świadczące opiekę stacjonarną, z czego ponad połowę stanowiły domy pomocy społecznej. Najwięcej tego typu placówek znajduje się w Bydgoszczy i Toruniu, a łączna liczba miejsc przypadająca na cały obszar BTOF to 1698. Wg danych GUS, w placówkach tych mieszkało 1669 osób, z czego ponad 15% stanowiły osoby z niepełnosprawnościami intelektualnymi a 20% osoby w podeszłym wieku.

Tabela 27 Placówki opieki stacjonarnej w gminach BTOF w 2014 r.

Gmina	Placówki opieki stacjonarnej		Liczba miejsc
	ogółem	W tym domy pomocy społecznej	
Białe Błota	0	0	0
Dąbrowa Chełmińska	0	0	0
Dobrcz	0	0	0
Koronowo	1	1	96
Nowa Wieś Wielka	0	0	0
Osielsko	2	1	83

⁴⁸ Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim za 2014 rok – wersja rozszerzona, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Sicienko	0	0	0
Solec Kujawski	0	0	0
Miasto Chełmża	0	0	0
Gmina Chełmża	1	1	125
Czernikowo	0	0	0
Lubicz	0	0	0
Łubianka	1	1	69
Łysomice	0	0	0
Obrowo	1	1	62
Wielka Nieszawka	1	1	90
Zławieś Wielka	0	0	0
Bydgoszcz	6	3	651
Toruń	6	2	350
Kowalewo Pomorskie	1	0	8
Nakło nad Notecią	1	1	74
Szubin	1	0	90
Łabiszyn	0	0	0

Źródło: www.stat.gov.pl, dostęp 21.03.2016 r.

Obecnie na terenie BTOF zarejestrowanych jest 17 środowiskowych domów samopomocy, dysponujących 557 miejscami. W miejscowościach Rynarzewo, Kruszyn Krajeński oraz Zielonka znajdują się placówki zapewniające całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku. W przypadku pomocy dedykowanej tylko dla kobiet, na terenie analizowanego obszaru, znajdują się jedynie dwa domy dla samotnych matek. Na terenie BTOF funkcjonują 2 powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR) na terenie powiatu bydgoskiego i toruńskiego. Gminy nie wchodzące w skład ww. powiatów są objęte wsparciem PCPR funkcjonujących przy powiatach, do których należą.

Inną formą pomocy jest tworzenie Centrów Integracji Społecznej (CIK) oraz Klubów Integracji Społecznej (KIS). Zadaniem tych podmiotów jest pomoc osobom podlegającym wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie będącym w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdującym się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. CIK realizuje reintegrację zawodową i społeczną przede wszystkim przez kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych, nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych. Na terenie BTOF zarejestrowane są dwa CIS, a mianowicie Centrum Integracji Społecznej im. Jacka Kuronia w Bydgoszczy oraz Centrum Integracji Społecznej w Toruniu. W KIS natomiast organizowane są działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy u pracodawców, wykonywania usług, prace społecznie użyteczne czy roboty publiczne, poradnictwo prawne; działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych oraz staże. Tego typu placówki działają w Toruniu (2), Bydgoszczy (2), Grębocinie (1) i Nakle nad Notecią (1).

Ważną rolę w pomocy społecznej odgrywają także Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ), które przeznaczone są dla osób z niepełnosprawnościami zaliczonych do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności mających problemy ze znalezieniem zajęcia na otwartym rynku pracy. Ich rolą jest realizacja rehabilitacji zawodowej, leczniczej i społecznej. Na obszarze BTOF ZAZ funkcjonują w Bydgoszczy i Białych Błotach.

Edukacja

Opieka żłobkowa, edukacja przedszkolna, szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe

W rozwoju sfery społecznej i kapitału ludzkiego kluczową rolę odgrywa edukacja. Kształcenie ponadgimnazjalne, w szczególności zawodowe i ogólnokształcące oraz kształcenie na poziomie wyższym ma ogromne znaczenie w procesie przystosowywania się społeczeństwa do zaspokojenia potrzeb dynamicznie zmieniającego się lokalnego rynku pracy. Nie bez znaczenia pozostaje także opieka żłobkowa, przedszkolna i podstawowa, gdyż zdolność do nabywania wiedzy i kreatywność powinny być kształtowane już od najmłodszych lat.

Opieka żłobkowa

Według GUS w 2014 r. w Polsce było 1 124 854 dzieci w wieku do lat 3 ogółem. Najwięcej dzieci w tej grupie wiekowej zanotowano w województwie mazowieckim – 169178, śląskim – 129309, wielkopolskim – 110692 (co stanowi odpowiednio 15,04%, 11,50% i 9,84% opisywanej populacji). W regionie kujawsko-pomorskim mieszkało 59994 dzieci w opisywanym przedziale wiekowym (5,33%). Najmniej dzieci w tej grupie wiekowej zamieszkiwało tylko w województwie lubuskim – 29739 (2,64%) i opolskim – 25479 (2,27%).

Tabela 28 Liczba dzieci w wieku do lat 3 wg województw w 2014 roku

Województwo	Dzieci w wieku do lat 3 ogółem
POLSKA	1124854
Mazowieckie	169178
Śląskie	129309
Wielkopolskie	110692
Małopolskie	104210
Dolnośląskie	80059
Pomorskie	73762
Łódzkie	68291
Podkarpackie	61112
Kujawsko-Pomorskie	59994
Lubelskie	59622
Zachodniopomorskie	46726
Warmińsko-Mazurskie	41706
Świętokrzyskie	32601
Podlaskie	32374
Lubuskie	29739
Opolskie	25479

W skali ostatnich 11 lat (2004-2014) liczba dzieci do lat 3 w województwie kujawsko-pomorskim pozostała na zbliżonym poziomie (59,9 tys.). Liczba dzieci objętych opieką żłobkową w województwie kujawsko-pomorskim jest jedną z najniższych w Polsce, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 29 Liczba dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w 2014 roku

Województwo	Liczba dzieci
Dolnośląskie	99,6
Opolskie	96,6
Lubuskie	77,1
Zachodniopomorskie	73,5
Mazowieckie	68,5
Podlaskie	61,8
Łódzkie	57,9
Wielkopolskie	54,4
Pomorskie	54,0
Małopolskie	52,1

Śląskie	51,3
Podkarpackie	47,7
Kujawsko-Pomorskie	42,6
Świętokrzyskie	38,6
Lubelskie	38,3
Warmińsko-Mazurskie	38,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni ostatnich kilku lat w województwie kujawsko-pomorskim, a także na obszarze funkcjonalnym, zwiększyła się liczba placówek (żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych) zajmujących się opieką nad dziećmi do 3 lat. W 2014 roku żłobki oferują na obszarze BTOF miejsca dla 7,62% populacji. Odsetek ten jest wyższy niż przeciętnie w Polsce. Największy odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach miał miejsce w gminie Białe Błota (18,1), przekraczając wartość wskaźnika dla Polski (5,9) ponad trzykrotnie.

Tabela 30 Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach na obszarze BTOF w 2014 roku

Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach
Bydgoszcz	10,1
Koronowo	0,0
Sicienko	0,0
Nakło nad Notecią	2,7
Szubin	4,9
Łabiszyn	0,0
Białe Błota	18,1
Nowa Wieś Wielka	0,0
Osielsko	3,0
Dobrcz	2,4
Dąbrowa Chełmińska	0,0
Solec Kujawski	2,0
Toruń	11,2
Zławieś Wielka	0,0
Łubianka	0,0
Chełmża m.	2,7
Chełmża	0,0
Łysomice	0,0
Kowalewo Pomorskie	0,0
Lubicz	1,0
Wielka Nieszawka	0,0
Obrowo	5,1
Czernikowo	0,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując najnowsze dane dotyczące liczby dzieci do lat 3 objętych opieką żłobkową można zaobserwować szereg korzystnych zmian o dużym zróżnicowaniu pomiędzy poszczególnymi gminami. Ze względu na większy potencjał ludnościowy, działania związane z opieką żłobkową skoncentrowane są w ośrodkach miejskich, natomiast na terenach wiejskich odsetek korzystających z nich jest znacząco niższy.

Prognozy liczby ludności dla osób w wieku 0-5 lat dla podregionu bydgosko-toruńskiego prezentuje tabela nr 31. Poniższe zestawienie prognoz ludności obejmują dane dla regionów: powiat bydgoski, powiat toruński, powiat m. Bydgoszcz, powiat m. Toruń.

Tabela 31 Prognozowana liczba dzieci w wieku 0-5 lat w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2017-2050

Rok prognozy	Liczba osób
prognoza na rok 2017	42283
prognoza na rok 2018	42006
prognoza na rok 2019	41714
prognoza na rok 2020	41527
prognoza na rok 2025	39633
prognoza na rok 2030	36473
prognoza na rok 2035	34643
prognoza na rok 2040	34567
prognoza na rok 2045	34745
prognoza na rok 2050	33729

Źródło: *Diagnoza trendów demograficznych w zakresie tworzenia nowych miejsc przedszkolnych, 2015 r., opracowane na zlecenie Biura ZIT BTOF*

Analizując prognozę demograficzną dla dzieci w wieku żłobkowym, można zauważyć tendencję spadkową. Z kolei w latach 2012-2014 zwiększył się odsetek dzieci korzystających z opieki żłobkowej w jednostkach, które już wcześniej taką opiekę świadczyły. W chwili obecnej na terenie BTOF istnieje zapotrzebowanie na nowe miejsca opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, co wskazuje odsetek dzieci objętych opieką żłobkową. Obserwuje się rosnący udział dzieci objętych opieką żłobkową, głównie w ośrodkach miejskich. Jednak nie w każdej gminie z obszaru BTOF zapewniona była opieka żłobkowa, dlatego obszar ten należy uznać za deficytowy i wymagający interwencji⁴⁹.

Edukacja przedszkolna

Według danych GUS za 2014 r. (*dostęp marzec 2016r*) w BTOF funkcjonowało 253 przedszkoli i punktów przedszkolnych, 1.015 oddziałów przedszkolnych (łącznie oferowały 23.802 miejsc), do których uczęszczało 22.421 dzieci. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w wieku 3-5 lat pozostawał poniżej średniej dla kraju (średnia dla kraju – 79,4%).

W ostatnich latach rosła liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych oraz dzieci korzystających z tej formy opieki (np. w Bydgoszczy do przedszkoli publicznych oraz oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych uczęszczało 4513 dzieci w roku szkolnym 2008/2009 a w roku 2011/2012 5224 dzieci), jednak procesy migracyjne ludności powodują, iż w wybranych gminach istnieje konieczność budowy nowych placówek. W Bydgoszczy i Toruniu istniejąca baza generalnie zaspokajała aktualne potrzeby w zakresie opieki przedszkolnej, natomiast zidentyfikowano przeciążenie placówek na niektórych osiedlach⁵⁰, a na innych ich niewystarczająca ilość, np. Dolny Taras Fordonu w Bydgoszczy.

Charakterystyczne dla obszaru funkcjonalnego jest duże zróżnicowanie w dostępności do edukacji przedszkolnej. Co ciekawe nie oddaje ono typowych trendów, gdy wskaźniki dla miast są znacznie wyższe niż dla obszarów wiejskich – w tym przypadku gmina Lubicz wykazuje wskaźnik korzystniejszy, niż miasta Bydgoszcz i Toruń, a miasto Chełmża jest wyprzedzane przez wiele gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Aczkolwiek wskaźnik upowszechnienia opieki przedszkolnej jest bardzo często uważany za optymalną miarę oceny stanu rozwoju opieki przedszkolnej, to należy zauważyć, że dane udostępniane przez GUS uniemożliwiają ocenę stanu realizacji zadań własnych przez gminy w tej dziedzinie. Dane GUS nie uwzględniają bowiem przepływów dzieci pomiędzy gminami – co w obszarach podmiejskich występuje zapewne na największą skalę. Obecnie (*według danych GUS – dostęp marzec 2016r*) rozpiętość pomiędzy najlepszą a najgorszą gminą wynosi 46,99 punktów (w gminie Lubicz stosunek liczby dzieci w przedszkolach do liczebności adekwatnej grupy wiekowej

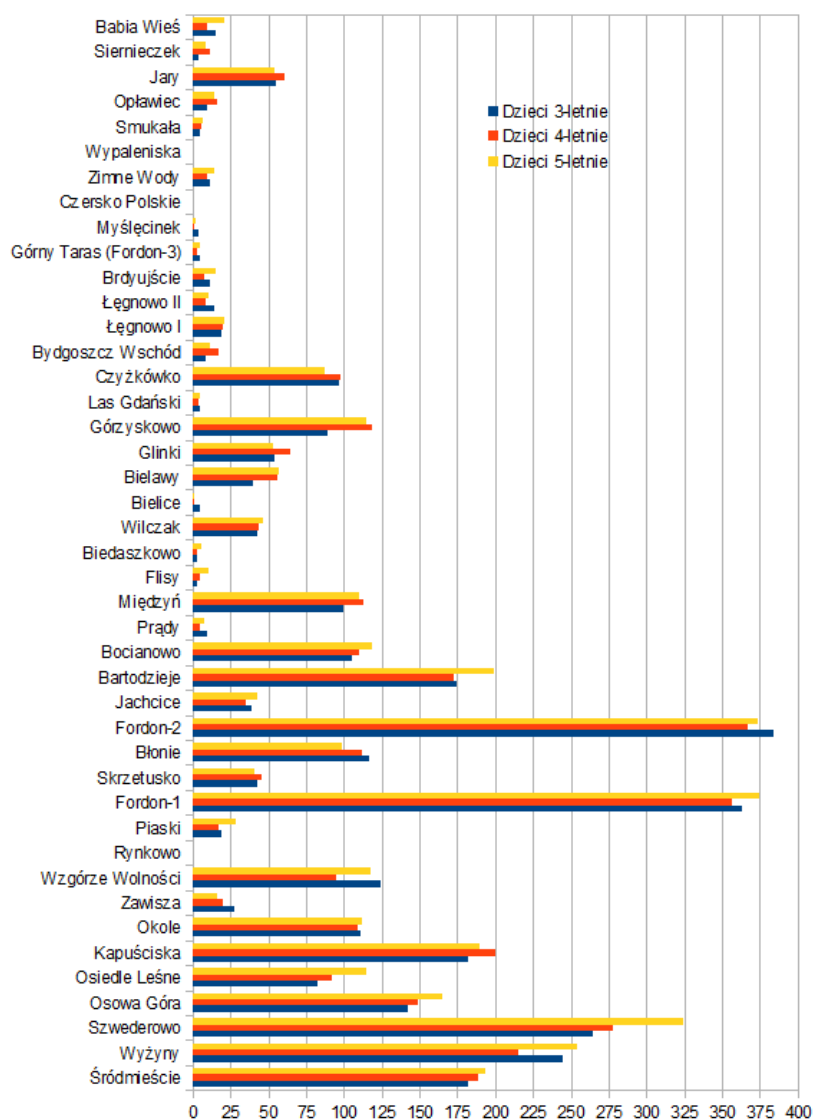
⁴⁹ Opieka nad dziećmi do lat 3 w województwie kujawsko-pomorskim 2015, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, 2015 r.

⁵⁰ Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 r., Bydgoszcz 2013 r.

wynosi 94,73% podczas gdy w gminie Wielka Nieszawka wynosi 47,74%). Bez wątpienia te dane należy traktować jako ważną informację, ale przede wszystkim jako pomocniczą a nie decydującą dla zarządzania usługami.

Należy także zauważyć, że obydwu miastach rdzeniowych ma miejsce bardzo duże zróżnicowanie dostępności do infrastruktury przedszkolnej wynikające z różnic miejsc zamieszkania dzieci i rozmieszczenia bazy przedszkolnej. Pomimo pozornie wysokich wskaźników obsługi niezbędne są więc inwestycje polegające na tworzeniu nowych przedszkoli w miejscach dużego zapotrzebowania. Na wykresie przedstawiono liczbę dzieci przedszkolnych w jednostkach urbanistycznych w Bydgoszczy – maksymalne wartości wynoszą około 1,1 tys. osób, ale w kilkunastu jednostkach jest to zaledwie kilkadziesiąt osób. Podobne zjawisko ma miejsce także w Toruniu, gdzie powoduje identyczne konsekwencje w postaci konieczności dowozów dzieci do przedszkoli na terenie miasta, niejednokrotnie na relatywnie duże odległości.

Wykres 34. Zestawienie liczby dzieci w wieku przedszkolnym w Bydgoszczy (wg jednostek urbanistycznych) - 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz danych z Ewidencji Ludności UM Bydgoszcz

Tabela 32 Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych edukacją przedszkolną w roku 2014

Gmina	Odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną (3-5 lat)
Lubicz	94,73%
Bydgoszcz	87,54%
Toruń	86,27%
Szubin	76,94%
Nakło nad Notecią	75,64%
Osielsko	75,25%
Dąbrowa Chełmińska	74,28%

Nowa Wieś Wielka	73,31%
Solec Kujawski	68,69%
Obrowo	68,47%
Białe Błota	68,19%
Sicienko	64,52%
Dobrcz	64,11%
Czernikowo	61,96%
Zławieś Wielka	60,49%
Łysomice	59,66%
Chełmża	58,63%
Koronowo	58,47%
Miasto Chełmża	58,41%
Łubianka	56,30%
Kowalewo Pomorskie	55,96%
Łabiszyn	52,74%
Wielka Nieszawka	47,74%

Źródło: www.stat.gov.pl, dostęp 18.03.2016r

Tabela 33. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat

Gmina	2005	2010	2014
Lubicz	175	612	947
Bydgoszcz	549	733	875
Toruń	529	724	863
Szubin	294	393	765
Nakło nad Notecią	359	552	756
Osielsko	150	500	752
Dąbrowa Chełmińska	195	659	743
Nowa Wieś Wielka	383	602	733
Solec Kujawski	353	471	687
Obrowo	144	343	685
Białe Błota	225	394	682
Sicienko	114	295	645
Dobrcz	118	519	641
Czernikowo	108	233	620
Zławieś Wielka	139	328	605
Łysomice	32	128	597
m.Chełmża	218	342	586
Koronowo	123	385	585
Chełmża	13	242	584
Łubianka	33	50	563
Kowalewo Pomorskie	114	342	560
Łabiszyn	138	360	527
Wielka Nieszawka	9	470	477

Źródło: www.stat.gov.pl; data pobrania 30.01.2016 r.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej w obszarze BTOF są następujące:

- Budowa / rozbudowa placówek wychowania przedszkolnego
 - o Dostosowanie pomieszczeń / sal szkolnych do przyjęcia sześciolatków
 - o Zagospodarowanie terenów wokół szkół i przedszkoli⁵¹
 - o Budowa / modernizacja przedszkoli
 - o Adaptacja posiadanych lokali na potrzeby przedszkola
 - o Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci z niepełnosprawnościami
- Doposażenie placówek wychowania przedszkolnego
 - o Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych
 - o Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
 - o Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
- Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania
 - o Szkolenia podnoszące kompetencje nauczycieli wychowania przedszkolnego (w tym z metodami nauczania)
 - o Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności i zainteresowania dzieci

Edukacja podstawowa i gimnazjalna

W roku 2014 na terenie BTOF w 200 szkołach podstawowych uczyło się ponad 40 tys. uczniów, zaś do 144 gimnazjów uczęszczało ponad 23 tys. uczniów.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla dzieci w wieku 7-12 lat dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 100%, co przewyższa średnią krajową o 0,9%. Dla Bydgoszczy i Torunia współczynnik ten wynosi odpowiednio 102% i 103%, podczas gdy dla gmin ościennych waha się on w granicach 92-98%. Różnicę tę wyjaśnia fakt, że część dzieci z gmin położonych w bezpośrednim sąsiedztwie dużych miast uczęszcza do bydgoskich i toruńskich szkół podstawowych.

Dla gimnazjów współczynnik skolaryzacji wyniósł nieco ponad 100% i również był wyższy od średniej dla całego kraju. W przypadku gimnazjów występowała jeszcze większa różnica pomiędzy współczynnikami dla największych miast obszaru (112,5% w Toruniu, 106% w Bydgoszczy) i okolicznych gmin (od 85% do 93%), co może wynikać z większej atrakcyjności szkół miejskich – np. w zakresie dostępności komunikacyjnej.

Tabela 34. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2014/2015

Gmina	Sprawdzian szóstoklasisty			Egzamin gimnazjalny					
	j. polski	matematyka	j. angielski	j. polski	wos/historia	matematyka	przyrodnicze	j. angielski podstawowy	j. angielski rozszerzony
Białe Błota	73	61	80	64	68	53	55	74	57
Bydgoszcz	74	60	81	64	66	52	52	71	53
Chełmża (gm wiejska)	68	55	72	58	64	39	43	52	32
Czernikowo	69	59	75	62	60	41	44	60	40
Dąbrowa Chełmińska	68	53	74	62	64	48	49	66	42
Dobrcz	68	55	76	59	64	48	48	67	46

⁵¹ Projekty możliwe do realizacji poza formułą ZIT

Koronowo	72	58	75	58	64	48	48	59	40
Kowalewo Pomorskie	69	59	72	62	62	47	49	59	41
Lubicz	70	58	75	62	62	43	49	65	43
Łabiszyn	67	49	74	56	62	44	48	55	37
Łubianka	71	65	72	63	62	46	48	57	34
Łysomice	72	58	77	56	60	40	47	53	28
Chełmża (gm miejska)	68	51	73	57	59	41	45	61	42
Nakło nad Notecią	67	53	74	59	63	46	47	63	48
Nowa Wieś Wielka	72	53	77	62	63	49	52	67	44
Obrowo	72	63	80	55	62	50	51	58	36
Osielsko	74	65	85	62	65	54	51	69	48
Sicienko	67	55	76	60	63	50	46	61	37
Solec Kujawski	69	64	75	60	64	46	50	69	49
Szubin	69	61	77	59	63	45	46	60	39
Toruń	74	64	81	61	65	52	53	70	54
Wielka Nieszawka	79	68	82	56	64	49	46	59	36
Zławieś Wielka	65	48	68	51	58	42	44	55	33

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

Wyniki sprawdzianu szóstoklasistów i egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonych w roku szkolnym 2014/2015 charakteryzują się zróżnicowaniem ze względu na miejsce zamieszkania ucznia – wyniki zdających w miastach, zarówno w Toruniu jak i Bydgoszczy są generalnie wyższe niż wyniki dzieci z gmin podmiejskich, choć pod tym względem wyróżniają się gminy Osielsko i Białe Błota prezentujące równie wysoki – a w niektórych aspektach nawet wyższy - poziom.

Na podobną tendencję wskazują wyniki pomiarów prowadzonych z użyciem trzyletnich wskaźników egzaminacyjnych⁵² dla gimnazjów w powiatach bydgoskim i toruńskim. Wynika z nich, iż efektywność nauczania w gimnazjach wymaga dalszych działań usprawniających (gimnazja zostały zakwalifikowane do kategorii „szkoła wymagająca poprawy”).

Tabela 35. Porównanie wyników egzaminu gimnazjalnego w 18 miastach wojewódzkich w roku szkolnym 2013/2014

miasto	język polski	przedmioty przyrodnicze	matematyka	angielski – poziom podstawowy	angielski – poziom rozszerzony
Białystok	71,0	56,0	55,8	77,0	56,5
Bydgoszcz	68,6	53,1	50,5	71,9	50,8
Gdańsk	68,2	54,2	53,0	75,2	55,6
Gorzów Wielkopolski	70,6	53,6	49,4	73,3	54,9
Katowice	70,1	54,2	48,3	70,7	48,9
Kielce	71,5	58,5	53,1	74,6	54,9
Kraków	74,9	60,3	58,7	78,0	58,3
Lublin	73,1	58,3	55,8	77,4	59,5
Łódź	68,4	55,4	50,0	72,0	53,0
Olsztyn	69,7	55,6	51,6	74,5	56,5
Opole	70,5	57,3	53,7	76,7	57,1
Poznań	70,5	56,9	54,8	76,4	56,8
Rzeszów	73,4	58,5	56,1	75,2	54,5
Szczecin	69,7	54,0	50,1	74,5	56,7

⁵² Trzyletnie wskaźniki egzaminacyjne dla gimnazjów są łączną informacją o wyniku egzaminacyjnym i edukacyjnej wartości dodanej (EWD). EWD jest miarą efektywności nauczania danej szkoły w zakresie sprawdzianów egzaminami zewnętrznymi i opisuje wkład szkoły w końcowy wynik egzaminacyjny – bada przyrost wiedzy ucznia (www.ewd.edu.pl).

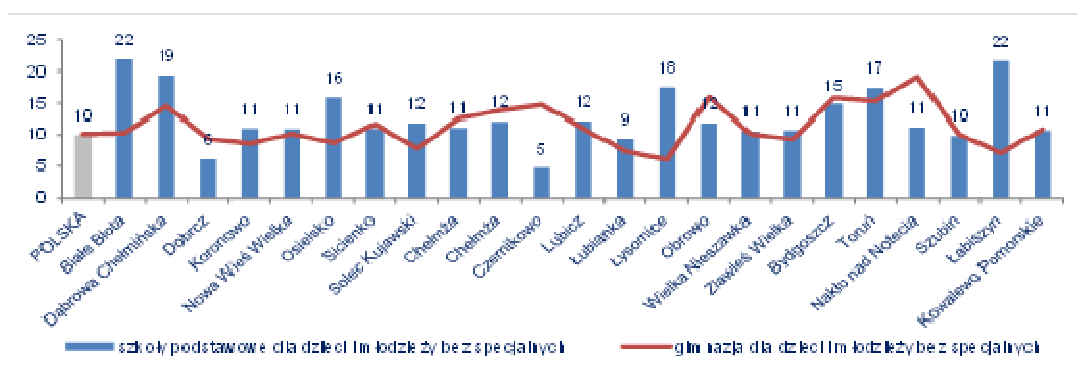
Toruń	70,2	54,3	53,0	72,1	51,9
Warszawa	76,2	60,6	59,7	81,5	65,7
Wrocław	72,1	57,9	57,1	77,6	59,5
Zielona Góra	68,6	53,7	51,1	76,5	58,2
pozycja Bydgoszczy	15	18	14	17	17
pozycja Torunia	11	12	10	15	16

Źródło: Dane OKE w Gdańsku, Łodzi, Warszawie, Jaworznie, Łomży, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, iż w szkołach obszaru funkcjonalnego były podejmowane różne działania mające na celu podniesienie poziomu nauczania (zajęcia pozalekcyjne, programy realizowane ze środków UE, olimpiady) a mimo to nie we wszystkich placówkach oświatowych osiągane wyniki edukacyjne były zadowalające. Świadczą o tym średnie wyniki np. z egzaminów gimnazjalnych – w roku szkolnym 2014/2015 na terenie powiatów bydgoskiego i toruńskiego oceny z języka polskiego, matematyki i nauk przyrodniczych były niższe niż średnie w kraju. Warto również zwrócić uwagę na rezultaty badania IDI przeprowadzonego w ramach diagnozy analizy potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w nowym okresie programowania 2014-2020 z których wynika, iż najniższe wyniki egzaminów zewnętrznych na każdym szczeblu były osiągane przez uczniów w gminach, w których nieznaczny odsetek dzieci był objęty opieką przedszkolną.

W ostatnich latach w szkołach zrealizowano szereg prac inwestycyjnych (doposażono pracownie komputerowe, rozbudowano obiekty dydaktyczne, modernizowano sale gimnastyczne, boiska sportowe doposażono placówki w nowoczesny sprzęt techno-dydaktyczny), jednak w dalszym ciągu część szkół i placówek oświatowych nie spełnia wymaganych standardów w zakresie bazy materialnej i dydaktycznej. W niektórych gminach nadal funkcjonują szkoły, które nie są w wystarczającym stopniu wyposażone np. w sprzęt komputerowy lub liczba dzieci przypadająca na jeden komputer jest wyższa niż średnia dla kraju.

Wykres 35 Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych GUS, dostęp 16.04.2014

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej są następujące:

- Budowa / rozbudowa placówek szkolnych
 - o Modernizacja / unowocześnienie placówek szkolnych
 - o Budowa nowych szkół (tylko wybrane gminy)
 - o Zagospodarowanie terenów wokół szkół
 - o Budowa i modernizacja przyszkolnych obiektów sportowych⁵³
 - o Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci z niepełnosprawnościami
- Dopuszaenie placówek w pomoce dydaktyczne i naukowe
 - o Urządzanie i wyposażanie pracowni przedmiotowych
 - o Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych
 - o Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
- Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
 - o Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów i metod nauczania
 - o Programy wsparcia metodycznego i rozwojowego dla nauczycieli
 - o Oferta zajęć dodatkowych wyrównawczych i wspierających dzieci szczególnie utalentowane
 - o Oferta zajęć dodatkowych rozwijających kreatywność, przedsiębiorczość, umiejętności kluczowe
 - o Kształtowanie poczucia tożsamości obywatelskiej i lokalnej

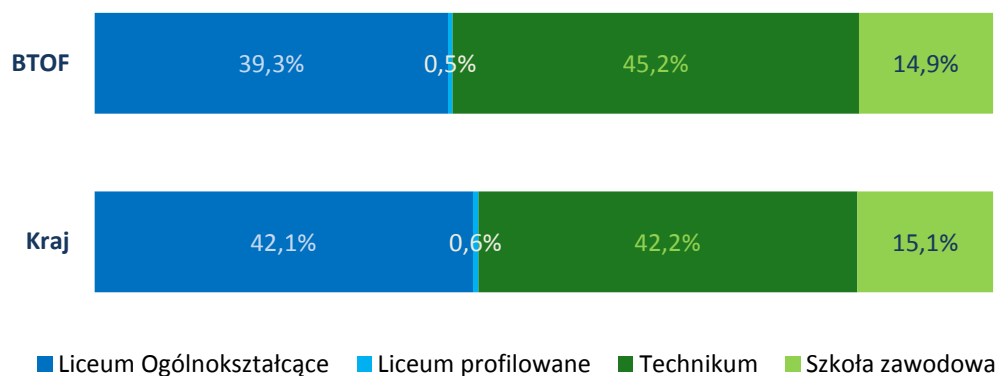
Edukacja ponadgimnazjalna

W BTOF (stan na 2013 r.) działają łącznie 144 szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży, w których uczy się prawie 30 tys. uczniów. Najbardziej popularną formą kształcenia na omawianym obszarze jest szkolnictwo zawodowe, które wybrało 57% uczniów. Warto zwrócić uwagę na fakt, że struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego praktycznie nie różni się od krajowego⁵⁴.

Kształcenie zawodowe jest realizowane w liceach profilowanych, technikach, technikach uzupełniających, zasadniczych szkołach zawodowych, szkołach policealnych jak i w ramach kursów skierowanych do osób dorosłych.

Duże różnice można zaobserwować analizując osobno strukturę edukacyjną obszaru BTOF. W Bydgoszczy, powiecie bydgoskim oraz Nakle nad Notecią, Łabiszynie i Szubinie dużo większą popularnością cieszy się szkolnictwo zawodowe, zaś w Toruniu, powiecie toruńskim i Kowalewie Pomorskim ponad połowa uczniów wybiera szkoły ogólnokształcące.

Wykres 36. Struktura edukacyjna BTOF w porównaniu do struktury krajowej w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 28.09.2015

⁵³ Projekty możliwe do realizacji poza formułą ZIT

⁵⁴ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013*, Warszawa 2007, s. 125

Do najpopularniejszych specjalizacji kształcenia zawodowego w BTOF należą specjalizacje inżynieryjno-techniczne, usługowe, informatyczne oraz związane z ekonomią i administracją. Przeważają specjalizacje przemysłowe, co jest spójne z profilem województwa⁵⁵. W szkołach są otwierane nowe kierunki kształcenia. Region stara się podnieść atrakcyjność i jakość szkolnictwa zawodowego. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Urząd Marszałkowski przekazał do tej pory ponad 100 mln złotych na ten cel. Pieniądze przekazane są m.in. na organizację staży i praktyk, przygotowania zawodowego pracownika, dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, wyposażenie szkół i placówek w nowoczesne materiały dydaktyczne⁵⁶. Województwo wspiera także przedsiębiorstwa współpracujące ze szkołami zawodowymi, na ten cel przeznaczonych zostało 7 mln euro⁵⁷.

W okresie programowania 2007-2013 realizowanych było wiele projektów mających na celu zmodernizowanie i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego, rozszerzenie oferty zajęć dodatkowych, podniesienie kompetencji nauczycieli, czy pomoc młodzieży w zdobywaniu praktycznych umiejętności jak m.in. 5 edycji projektu *Zawodowe horyzonty*, *Nauczyciel zawodu w praktyce*, *utworzenie laboratorium techniki drogowo-mostowej w zespole Szkół Budowlanych w Bydgoszczy*, *budowa Ośrodka Egzaminacyjnego w Zespole Szkół Samochodowych w Bydgoszczy*, *Edukacja dla każdego*, *Wspieranie nauczycieli w doskonaleniu kompetencji*, *Rozbudowa i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego w powiecie bydgoskim*, *Praktyczna szkoła bo każdy może być kimś – kompleksowe działania wspierające szkolnictwo zawodowe w środowisku lokalnym*, *SZKOŁna kuźnia Profesjonalistów*, *Szkoła innowacyjna i konkurencyjna – dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do wymagań lokalnego rynku pracy*, *Dobry zawód, dobry start*, *Więcej możliwości, więcej szans*, *Toruńskie szkoły zawodowe szansą na sukces*.⁵⁸ Olbrzymie znaczenie edukacji dla rozwoju społeczno-gospodarczego BTOF podkreślane jest zarówno w Strategii Rozwoju Miasta Bydgoszczy do 2030 (program: Edukacja dla każdego), Strategii Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 (cel operacyjny 3.1 Umocnianie pozycji Torunia jako regionalnego ośrodka edukacji młodzieży) oraz Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy 2013-2020. Powyższe dokumenty są spójne, co do głównych celów i kierunków działań w obszarze edukacji. W ostatnim z powyżej wymienionych dokumentów zaproponowano szereg kompleksowych działań, które z powodzeniem mogłyby być realizowane w całym obszarze funkcjonalnym. W strategiach rozwoju poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego również kładzie się duży nacisk na tworzenie sprzyjających warunków do kształcenia dzieci i młodzieży.

Do liceów ogólnokształcących na terenie BTOF uczęszcza 13,5 tys. uczniów. Zdawalność matur na poziomie 73,47% plasuje BTOF powyżej średniej krajowej wynoszącej 71%. Różnica pomiędzy zachodnią a wschodnią częścią Obszaru Funkcjonalnego wynosi 1,36% na korzyść Torunia, jednak trzeba zauważyć, że źródłem tego wyniku jest w dużej mierze większy udział liceów w całkowitej liczbie szkół ponadgimnazjalnych. Zdawalność w liceach jest lepsza w toruńskich szkołach, a w kategorii techników lepsze są szkoły bydgoskie.

Tabela 36. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół w 2014 r.

	Liceum	Technikum	Łącznie
m. Bydgoszcz	81,49%	67,72%	72,79%
m. Toruń	82,58%	55,84%	74,15%
powiat bydgoski	64,10%	50,46%	57,27%
powiat toruński	50,00%	44,83%	48,88%
Razem	69,54%	54,71%	63,27%
Kraj	80,00%	54,00%	71,00%
Różnica	-10,46%	+0,71%	- 7,73%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

⁵⁵ Instytut Badań Strukturalnych, *Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego*, Warszawa, s. 56

⁵⁶ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=26039&Itemid=126

⁵⁷ <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/kujawsko-pomorskie7-mln-euro-na-wspolprace-ze-szkolami-zawodowymi>

⁵⁸ Informacje ze stron internetowych powiatów bydgoskiego i toruńskiego, dane pozyskane z Urzędów Miast Bydgoszczy i Torunia

W BTOF funkcjonuje najlepsze według rankingu tygodnika „Perspektywy” liceum ogólnokształcące w kraju – Liceum Akademickie UMK w Toruniu⁵⁹. Liceum Akademickie wygrywało ten ranking także w latach 2011-12, a w roku 2013 zajęło drugie miejsce. Dzięki 16 laureatom i 31 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich szkoła zajęła 1. miejsce również w rankingu olimpijskim⁶⁰. Drugim najlepszym liceum w ramach omawianego obszaru było VI LO im. Braci Śniadeckich w Bydgoszczy, które zajęło w ogólnopolskim rankingu liceów ogólnokształcących 20. miejsce⁶¹. Dzięki 7 laureatom i 27 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich (głównie olimpiada matematyczna i informatyczna), szkoła zajęła 11. miejsce w rankingu olimpijskim⁶². Bardzo wysoką, 4 pozycję w ww. rankingu zajęło Technikum Elektroniczne w Bydgoszczy.

Jednym z problemów występujących w BTOF jest niski kapitał społeczny oraz narastające negatywne zjawiska wśród młodzieży jak wzrost poziomu przestępczości i uzależnień. Należy zauważyć, że za kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz poczucie tożsamości lokalnej jest odpowiedzialna nie tylko rodzina, ale również szkoła. Większy nacisk powinien być także położony na dobre przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy zarówno poprzez naukę przedsiębiorczości, kreatywności i samodzielności, ale także efektywnie działający system poradnictwa zawodowego i wsparcia psychologicznego.

Działania podnoszące efekty nauczania

W BTOF podejmowanych jest szereg działań, których celem jest podniesienie efektywności kształcenia i wychowania. Najwięcej projektów realizowanych jest w miastach Bydgoszczy i Toruniu, a najważniejszym z nich jest system Bydgoskich Grantów Oświatowych przeznaczonych na innowacyjne działania w szkołach i placówkach prowadzonych przez Miasto Bydgoszcz.

Niezwykle ważną zachętą do podnoszenia jakości nauczania jest program nagród i stypendiów dla uczniów i nauczycieli za szczególne osiągnięcia w olimpiadach i konkursach przedmiotowych. Uczniowie z Torunia odnoszący sukcesy w 2013 r. mogli liczyć na stypendia w wysokości od 150 zł do 250 zł, a uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, którzy uzyskali tytuł laureata, bądź finalisty ogólnopolskiej olimpiady otrzymywali dodatkowo jednorazową nagrodę w wysokości 2000 zł⁶³. Z kolei w Bydgoszczy najlepsi mogli liczyć na nagrody nawet w wysokości 2500 zł⁶⁴.

Uczelnie wyższe z terenu BTOF również oferują możliwości współpracy dla uczniów z poszczególnych szczebli systemu edukacji. Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu otworzyły Uniwersytety Dziecięce, mający przez ciekawe wykłady wprowadzić uczniów szkół podstawowych w świat nauki⁶⁵.

Wysoka jakość nauczania jest także uzależniona od dobrego przygotowania kadry pedagogicznej. Bez wątpienia nauczyciele w BTOF posiadają niezbędne kwalifikacje do realizacji programów nauczania w szkołach, jednak większy nacisk powinien być położony na sposób prowadzenia lekcji – wykorzystywanie nowatorskich technik dotarcia do ucznia (w tym TIK), pracę w grupie, twórcze rozwiązywanie problemów. Wsparciem dla kadry pedagogicznej powinny być zewnętrzne placówki – np. centra edukacji nauczycieli oferujące szkolenia, czy wsparcie metodyczne, ośrodki opiekuńczo-wychowawcze, które prowadzą dodatkowe zajęcia dla dzieci uzupełniając edukację szkolną, czy poradnie psychologiczno-pedagogiczne pomagające w rozwiązywaniu problemów młodzieży i będące pomostem pomiędzy nauczycielem, uczniem i rodzicami.

Dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb rynku pracy

⁵⁹ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁶⁰ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

⁶¹ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁶² http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

⁶³ <http://www.bip.torun.pl/dokumenty.php?Kod=10029>

⁶⁴ <http://bydgoszcz24.pl/artykul/prawie-pol-miliona-zlotych-na-nagrody-dla-najlepszych-uczniow-i-ich-nauczycieli>,

<http://portal.umk.pl/web/u3l/uniwersytet-dzieciacy>

⁶⁵ <http://portal.umk.pl/web/u3l/uniwersytet-dzieciacy>

Ważną kwestią dla dalszego rozwoju gospodarczego BTOF jest odpowiednie dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb krajowego i lokalnego rynku pracy. Ze względu na zmieniające się warunki pracy, szkolnictwo zawodowe powinno nadszukać za intensywnym rozwojem w sferze gospodarki. Z badań przeprowadzonych wśród pracodawców w 2009 r. wynikało, iż w technikach i szkołach zawodowych brakowało kierunków przygotowujących do pracy w wiodących przedsiębiorstwach regionu, także zainteresowanie pracodawców organizacją praktyk było ograniczone. Do istotnych problemów należało także wykorzystywanie przez szkoły przestarzałej bazy technologicznej⁶⁶. Należy przy tym zauważyć, iż kształcenie zawodowe wymaga największych nakładów finansowych ze wszystkich typów szkół właśnie ze względu na potrzebę dysponowania kosztowną bazą technologiczną. Dlatego w ostatnich latach, szczególnie w Bydgoszczy, podjęto szereg inicjatyw mających na celu rozwiązanie powyższych problemów. Aktualnie współpraca pomiędzy szkołami, a pracodawcami odbywa się na wielu płaszczyznach m.in. poprzez wsparcie merytoryczne, udostępnianie infrastruktury dla celów edukacyjnych, realizację zajęć praktycznych i praktyk zawodowych, pomoc w przeprowadzaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie, wsparcie w wyposażeniu pracowni zawodowych zgodnie z wymogami nowej podstawy programowej⁶⁷.

Z informacji przekazanych przez Wydział Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy wynika, iż publiczne szkoły kształcenia zawodowego współpracują w bieżącym roku szkolnym (2013/2014) z ponad 500 lokalnymi podmiotami gospodarczymi.

Ważne jest także nawiązywanie współpracy z zagranicznymi szkołami zawodowymi w celu wymiany uczniów, odbywania praktyk, czy też podnoszenia kompetencji nauczycieli. Odpowiednie systemy wsparcia powinny być także skierowane do nauczycieli - dostęp do najnowszych metod nauczania i opieki metodyków nauczania.

Z badania ankietowego skierowanego do szkół średnich wynika, że szkoły średnie (licea ogólnokształcące, technika) przede wszystkim oczekują zintensyfikowania współpracy z uczelniami wyższymi w regionie głównie poprzez możliwość zorganizowania zajęć lekcyjnych z udziałem wykładowcy z uczelni, wpływ merytoryczny przedstawicieli uczelni na program nauczania, współorganizowanie praktycznych zajęć doświadczalnych dla uczniów. Ponadto szkoły średnie chciałyby być regularnie informowane o ważnych wydarzeniach na uczelniach oraz być wizytowane przez studentów, którzy mogliby przybliżać uczniom zasady studiowania, czy oczekiwania wykładowców.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej są następujące:

- Modernizacja bazy dydaktycznej i naukowej
 - o Tworzenie i wzbogacanie bazy materialnej i dydaktycznej szkół i placówek oświatowych
 - o Doposażenie warsztatów oraz specjalistycznych pracowni przedmiotowych do praktycznej nauki zawodów
- Wzmocnienie współpracy z otoczeniem zewnętrznym
 - o Wzmocnienie współpracy z placówkami zewnętrznymi (poradnie zawodowe, poradnie psychologiczne, centra dokształcania nauczycieli, uczelnie wyższe, szkoły, urzędy pracy inne)
 - o Wzmacnianie współpracy szkół z przedsiębiorcami
- Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
 - o Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów i metod nauczania
 - o Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli
 - o Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności i uzdolnienia uczniów
 - o Modernizacja infrastruktury szkolnej

⁶⁶ PSDB, *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego...*, 2009, str. 33, 106

⁶⁷ Prezentacja: Kształcenie i doradztwo zawodowe w Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy, Iwona Waszkiewicz Dyrektor Wydziału Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy, 28 kwietnia 2014 r.

- o Uzupełnianie niezbędnej infrastruktury i infrastruktury sportowej szkół i placówek oświatowych
- o Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci z niepełnosprawnościami

Należy pamiętać, że obok szkół i placówek publicznych w obszarze BTOF funkcjonują również placówki niepubliczne zlokalizowane głównie w Bydgoszczy i Toruniu.

Szkolnictwo wyższe

Pozycja BTOF jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych ośrodków regionalnych w Polsce

W 2013 r. województwo kujawsko-pomorskie lokowało się na 10 miejscu pod względem liczby studentów w Polsce. Pod względem relacji liczby studentów do liczby mieszkańców region zajmował 8 miejsce. Poniżej zaprezentowano porównanie województw uwzględniające liczbę studentów i liczbę studentów w relacji do liczby mieszkańców.

Tabela 37. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności – porównanie województw dla lat 2012-2014.

Województwo	2012	2013	2014
Polska	435	402	382
Dolnośląskie	532	487	470
Kujawsko-pomorskie	366	332	312
Lubelskie	430	398	382
Lubuskie	208	186	176
Łódzkie	403	367	349
Małopolskie	605	564	545
Mazowieckie	589	554	530
Opolskie	343	308	278
Podkarpackie	317	295	279
Podlaskie	391	352	322
Pomorskie	465	444	426
Śląskie	344	314	294
Świętokrzyskie	302	266	239
Warmińsko-mazurskie	307	272	246
Wielkopolskie	442	413	391
Zachodniopomorskie	363	336	308

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

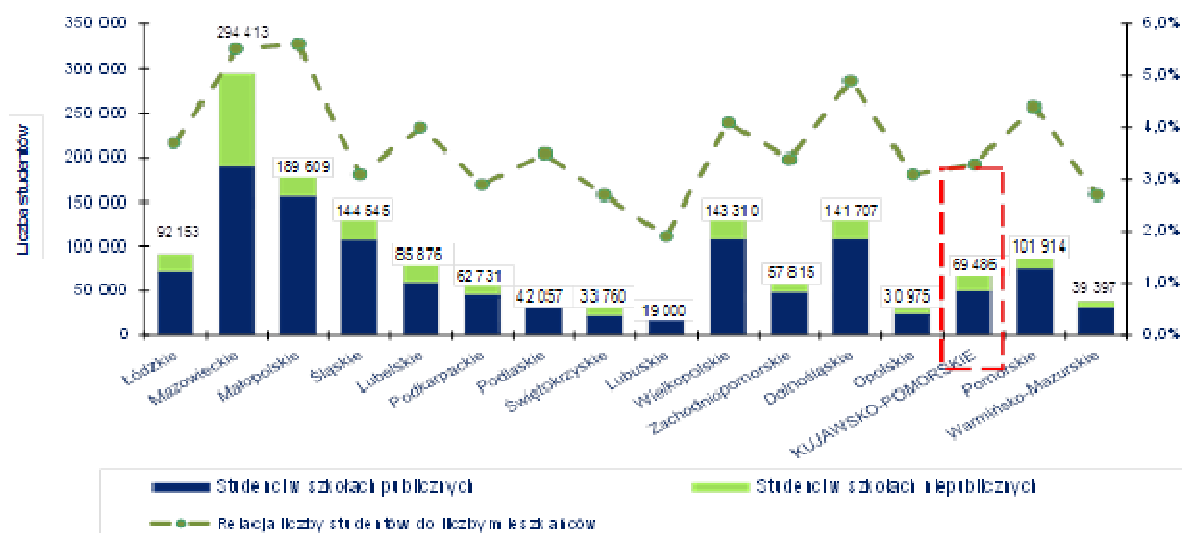
Tabela 38. Odsetek studentów i absolwentów na kierunkach technicznych i przyrodniczych (bez cudzoziemców) – porównanie województw dla lat 2010-2014.

Województwo	Odsetek studentów ogółem					Odsetek absolwentów ogółem				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	23,1	24,4	25,9	27	29,1	17,5	19	20	21	22,8
Dolnośląskie	28,3	30,1	31,8	33,4	36	19,4	24,3	25,2	26	28,6
Kujawsko-pomorskie	18,1	19,1	20,4	20,5	20,7	16,5	15,4	15,1	14,7	16,1
Lubelskie	18,6	19,5	21,5	22,8	24,9	15,4	14,9	16,3	17,3	20,2
Lubuskie	23	24,1	25	26,6	28,8	20,7	19,4	16,9	17,1	21,1
Łódzkie	21,5	22,5	24	25,3	26,7	15,5	17,5	18,1	19,1	19,9

Małopolskie	29,2	30,5	32,2	33,1	36,2	21,8	26,7	28,1	29,1	30,5
Mazowieckie	19,3	20,1	22,2	23,4	25,1	14,4	14,7	16,3	17,3	18,7
Opolskie	20,3	21,6	22,9	24,1	25,8	15,2	14,4	16	16,5	18,7
Podkarpackie	23	25,6	28	29,4	33,1	12,9	15,9	17,7	19	22,6
Podlaskie	21,2	22,7	24,1	24,3	27,2	17,7	15,7	17,3	18,8	18,5
Pomorskie	26,4	27,7	28,2	28,9	30,9	17	21,4	22,4	23,2	24,3
Śląskie	25,6	27	28,4	29,4	30,6	21,7	22,2	22,4	23,6	26,3
Świętokrzyskie	24,5	26,2	27,1	28	31,4	15,3	19,4	19,7	21,1	23,1
Warmińsko-mazurskie	22,5	24,3	24,4	25,7	26,8	18,2	17,3	18,4	18,2	19,1
Wielkopolskie	19,5	20,6	21,5	22,8	25,3	16	16,8	17,5	19	20,3
Zachodniopomorskie	25	26,3	27,8	28,6	30,2	22,1	19,5	20,5	22,4	23,2

Źródło: Dane GUS

Wykres 37. Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2013 r.

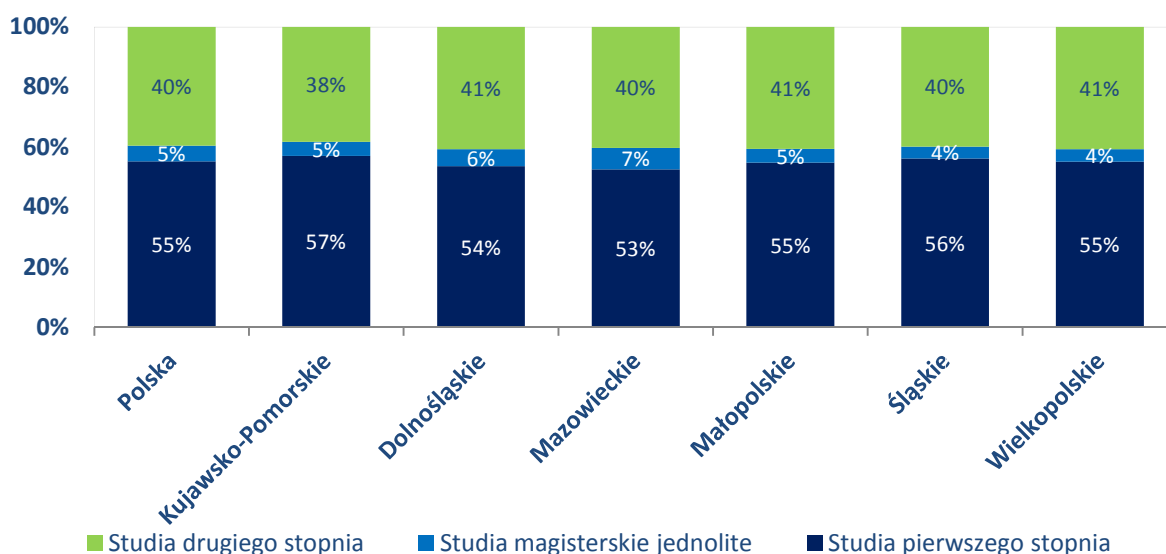
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 24.09.2015

Liczba osób kończących studia w 2013 roku, w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ponad 21 tysięcy osób, co stanowiło 4,74 % wszystkich absolwentów w Polsce. Zdecydowaną większość stanowili absolwenci z Bydgoszczy i Torunia.

W latach 2009-2012 udział liczby studentów uczących się w trzech największych uczelniach BTOF zwiększył się o 2,7% i wzrósł do 72,7%. Zdecydowanie największą liczbę studentów kształci Uniwersytet Mikołaja Kopernika (UMK) oraz Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (UKW).

Cechy charakterystyczne struktury absolwentów w BTOF na tle innych ośrodków akademickich prezentuje poniższy wykres.

Wykres 38. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2014/2015

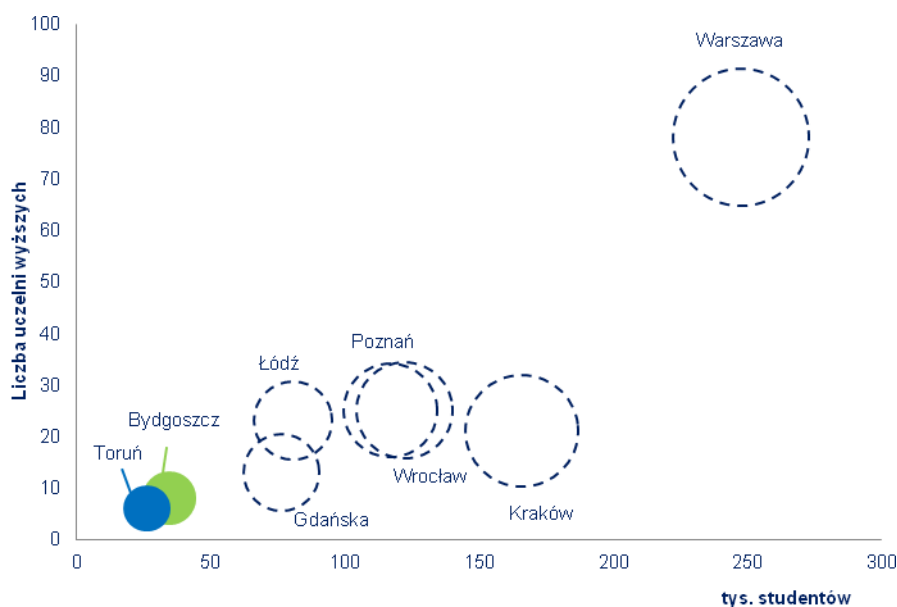

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 24.09.2015

Charakterystyka uczelni wyższych

W BTOF szkoły wyższe znajdują się jedynie w Bydgoszczy i Toruniu. W Bydgoszczy znajduje się 12 uczelni, z czego 4 są to szkoły publiczne. W Toruniu istnieje 6 uczelni wyższych, z czego tylko jedna – Uniwersytet Mikołaja Kopernika jest uczelnią publiczną. W porównaniu do innych ośrodków regionalnych w Polsce BTOF stanowi stosunkowo mały ośrodek akademicki.

Wykres 39. Wielkość ośrodków akademickich w 2013 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście⁶⁸

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 29.09.2015

⁶⁸ Główny Urząd Statystyczny w zestawieniu nie uwzględnia ośrodków zamiejscowych, nie jest uwzględniona także powstała w 2013r. Bydgoska Wyższa Szkoła Główna

Lista uczelni wyższych z podziałem na typy oraz miasta, w których się mieszczą znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela 39. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.

Nazwa uczelni wyższej	Typ uczelni	Miasto
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego	Publiczna	Bydgoszcz
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich		
Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego		
Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika		
Wyższa Szkoła Gospodarki	Niepubliczna	
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu		
Bydgoska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Służb Lotniczych		
Bydgoska Wyższa Szkoła Główna		
Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu –wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności – wydział zamiejscowy	Publiczna	
Uniwersytet Mikołaja Kopernika		
Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu		
Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości		
Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Bankowa		
Wyższa Szkoła Gospodarki – wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej	Niepubliczna	Toruń

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

Panoramę uczelni wyższych uzupełniają seminaria duchowe:

- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej im. bł. bp. Michała Kozala
- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej im. bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego.

Największa publiczna uczelnia województwa kujawsko-pomorskiego UMK oferuje 84 kierunki studiów prowadzone na 17 wydziałach, z których większość mieści się w Toruniu. Należy jednak zauważyć, iż w Bydgoszczy w Collegium Medicum UMK kształci się ponad 5 tys. studentów na 3 wydziałach: Lekarskim, Farmaceutycznym i Nauk o Zdrowiu.

UMK, podobnie jak i inne uczelnie w Polsce, boryka się z problemem znacznego spadku liczby studentów, szczególnie studiów niestacjonarnych. Pomiędzy rokiem 2008 a 2012 ogólna liczba studentów zmniejszyła się o 5,6% i wyniosła w roku akademickim 2012/2013 niecałe 25 tysięcy studentów, natomiast liczba osób kształcących się na studiach niestacjonarnych spadła o prawie 50%.

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy posiada 6 wydziałów oraz jeden instytut, na których kształcenie prowadzone jest na 33 kierunkach. Podobnie jak w przypadku UMK przeważa profil kształcenia ogólnoakademickiego. Uczelnia jest drugą, co do liczby studentów uczelnią w regionie.

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy posiada 7 wydziałów oraz jeden instytut, na których kształcenie odbywa się na 30 kierunkach. Wśród kierunków istotnych dla rozwoju gospodarczego regionu znajdują się Architektura i urbanistyka, Biotechnologia, Budownictwo, Elektronika i telekomunikacja, Elektrotechnika, Mechanika i budowa maszyn, Rolnictwo, Technologia chemiczna, Transport.

Zmiany liczby studentów

Jednym z największych problemów szkół wyższych jest malejąca liczba studentów. W podregionie bydgosko-toruńskim, podobnie jak w większości regionów w Polsce, panuje ujemny trend całkowitej

liczby studentów. Liczba studentów spada od 2009 r. Powyższy trend będzie kontynuowany w kolejnych latach, aby w latach 2023-2024 r. osiągnąć punkt krytyczny (tzw. dołek niżu demograficznego). Zgodnie z prognozami liczba osób w wieku 19-24 lat spadnie do 2025 r. o 25%.

Tabela 40. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2010-2014

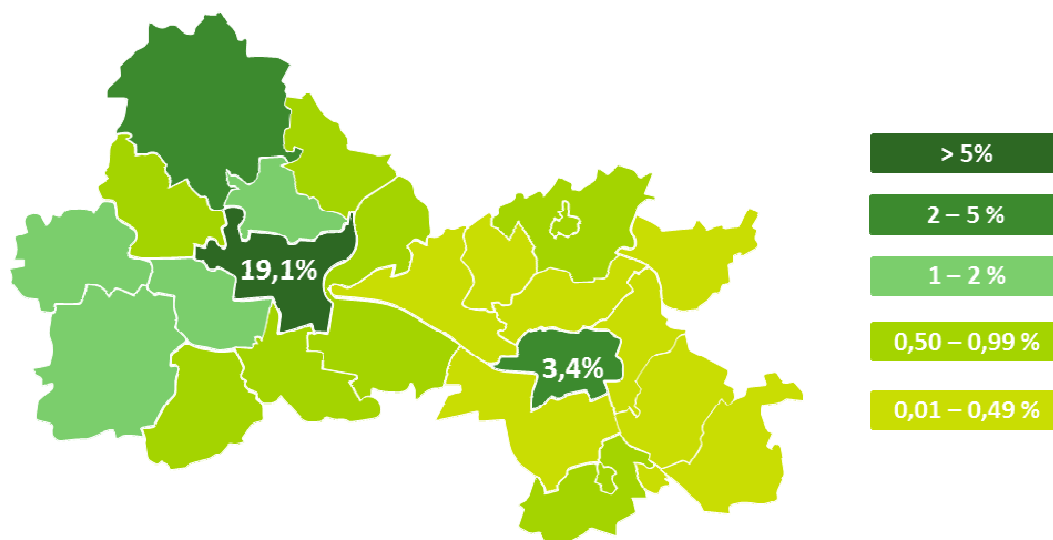
Rok	2010	2011	2012	2013	2014	Zmiana 2010-2014	Zmiana 2010-2014 (%)
Liczba studentów	76 725	74 930	70 552	64 225	60 970	↓ 15 755	-20,53%
w tym:							
Bydgoszcz	44 541	43 005	40 167	36 423	34 616	↓ 9 925	-22,28%
Toruń	32 184	31 925	30 385	27 802	26 354	↓ 5 830	-18,11%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Szczególnie szybko zmniejsza się ośrodek akademicki w Bydgoszczy. Na przestrzeni czterech lat zanotował on ponad czterotysięczny spadek liczby studentów, co daje 22,28% liczby wszystkich uczących się w szkołach wyższych. W Toruniu znaczny spadek liczby studentów nastąpił dopiero na przełomie 2012 i 2013 roku. Powyższe trendy demograficzne prowadzą do nasilenia zjawisk konkurencji pomiędzy uczelniami w BTOF, w szczególności pomiędzy publicznymi i prywatnymi. Jest to także okazja dla uczelni publicznych do podjęcia działań modernizujących strukturę uczelni i przyjęcie bardziej pro biznesowego modelu działania.

W obszarze funkcjonalnym studiuje przede wszystkim młodzież pochodząca z województwa kujawsko-pomorskiego i województw ościennych. Uczelnie BTOF nie są na tyle atrakcyjne, aby przyciągać studentów z pozostałych województw. Poniżej zaprezentowano strukturę studentów w podziale na gminy.

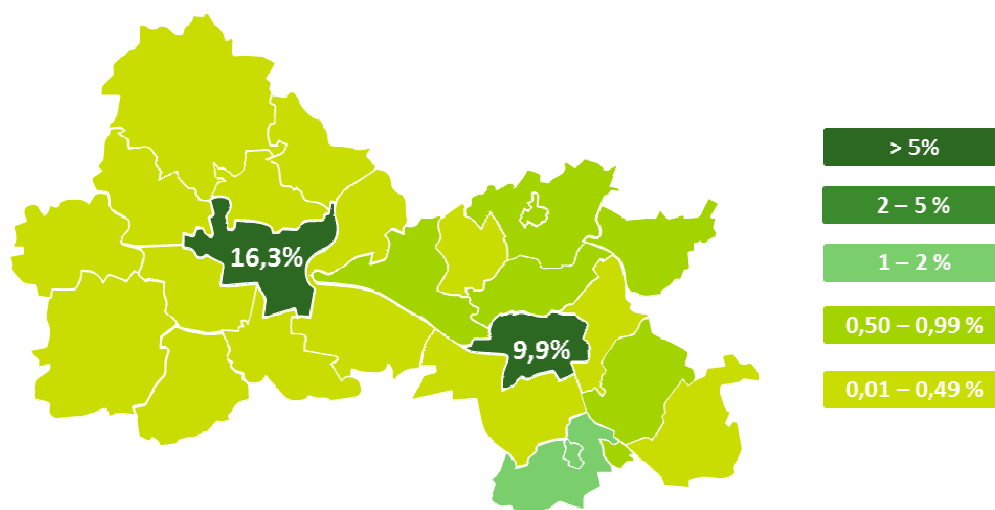
Mapa 5 Gminy pochodzenia studentów uczących się w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010⁶⁹

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie dokumentu Metropolia Bydgoska-Diagnoza

⁶⁹ Pod uwagę zostały wzięte uczelnie: Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Wyższa Szkoła Gospodarki

Mapa 6 Gminy pochodzenia studentów uczących się w Toruniu w roku akademickim 2009/2010⁷⁰

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie dokumentu Metropolia Bydgoska-Diagnoza

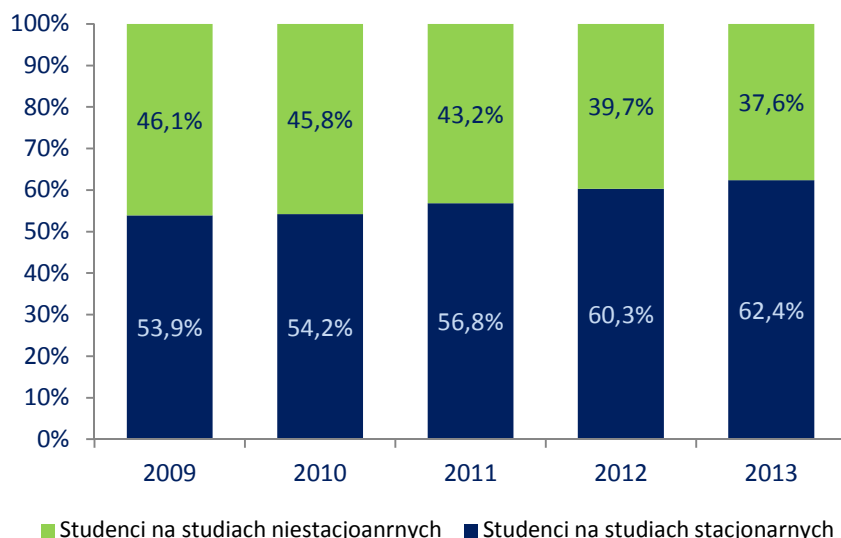
W opinii przedstawicieli uczelni wyższych jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie. Dlatego istotne jest podnoszenie jakości i uatrakcyjnianie oferty uczelni wyższych obszaru funkcjonalnego tak, aby stały się atrakcyjnym miejscem dla jednostek utalentowanych. Z drugiej zaś strony konieczne jest zbudowanie systemu współpracy pomiędzy szkołami średnimi a wyższymi i podnoszenie dostępności do dobrej edukacji młodzieży z gmin obszaru funkcjonalnego. Kluczowa jest także promocja uczelni wyższych regionu wśród uczniów szkół nie tylko w trakcie targów pracy i poprzez publikację ulotek, ale także dzięki organizowaniu np. zajęć szkolnych z udziałem wykładowców akademickich.

Analizując liczbę studentów podejmujących naukę na uczelniach państwowych i niepaństwowych oraz studiach stacjonarnych i niestacjonarnych można stwierdzić, iż liczba studentów na studiach stacjonarnych państwowych uczelni wzrasta kosztem studiujących na uczelniach niepaństwowych. Studia stacjonarne na uczelniach państwowych stanowią tzw. pierwszy wybór studenta - są bezpłatne, a uczelnie państwowe postrzegane są, jako oferujące wyższy poziom nauczania i cieszące się wyższym prestiżem. Z drugiej strony uczelnie niepubliczne są wybierane przez studentów poszukujących oferty niestacjonarnej i tańszej lub przygotowującej w sposób praktyczny do podjęcia zatrudnienia. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się Wyższa Szkoła Bankowa.

Efekt zmian struktury studentów stacjonarnych i niestacjonarnych został przedstawiony na poniższym wykresie.

⁷⁰ Pod uwagę został wzięty Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Wykres 40. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2009-2013

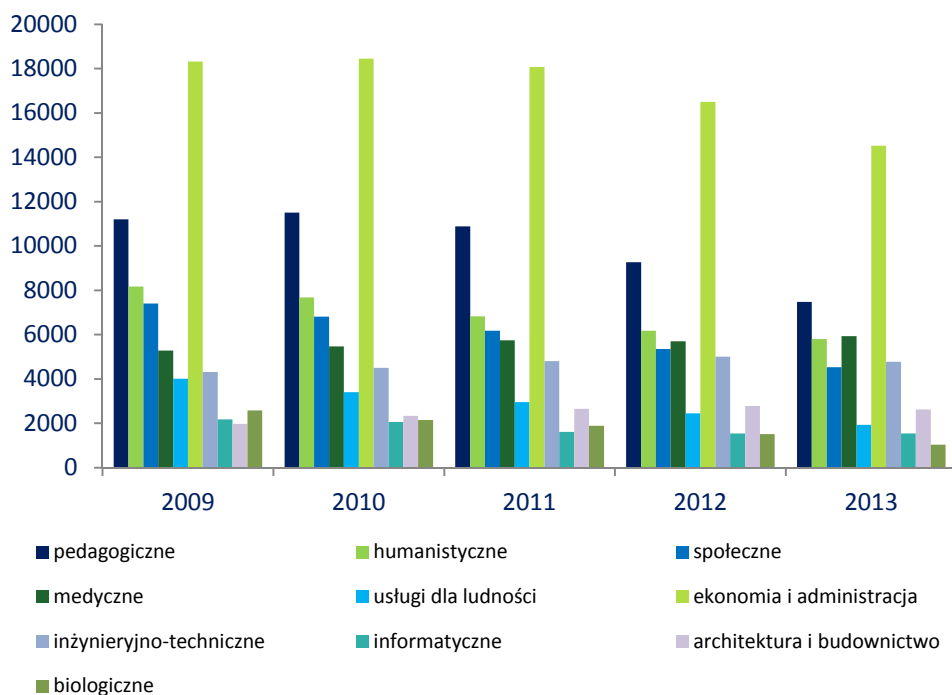

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 29.09.2015

Kierunki kształcenia w kontekście oczekiwań rynku pracy

W regionie najwięcej studentów kształciło się na studiach związanych z ekonomią i administracją oraz na kierunkach humanistycznych i pedagogicznych (w 2012 r. łącznie na tego typu studiach uczyło się ponad 16 503 osoby, z czego 51% na uczelniach niepublicznych), podczas gdy dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny.

Wykres 41. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie uwzględniono wszystkich podgrup kierunków) w latach 2009-2013

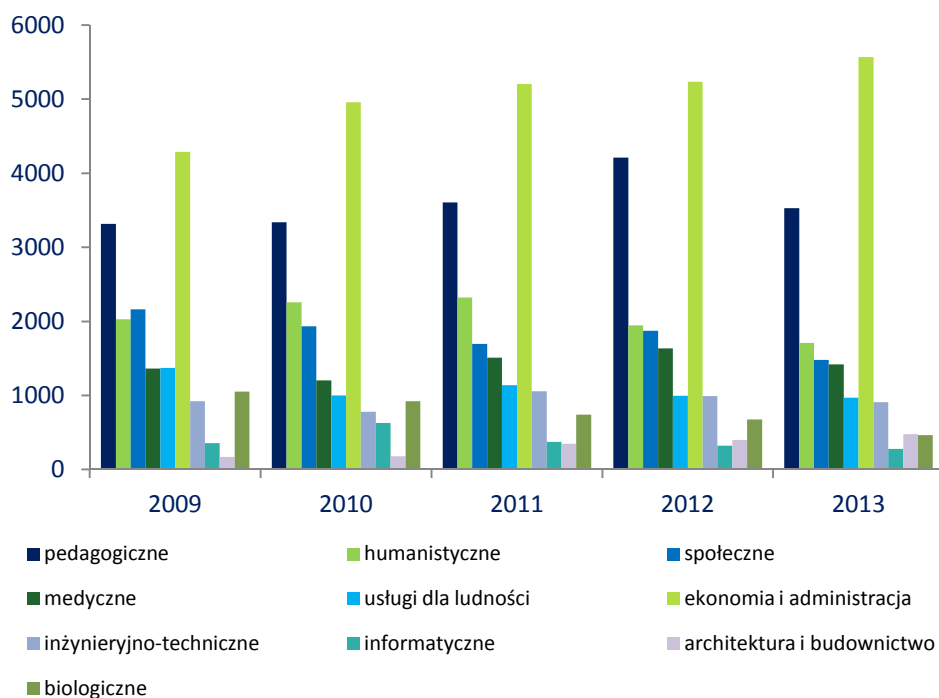
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 30.09.2015

W 2013 r. studia na kierunkach medycznych (Fizjoterapia, Zdrowie publiczne, Dietetyka, Położnictwo oraz Ratownictwo medyczne) kontynuowało 5925 osób, z czego zdecydowana większość (4697) na Collegium Medicum w Bydgoszczy. Coraz więcej studentów jest zainteresowanych także kierunkami inżynieryjno-technicznymi, takimi jak m.in. Biotechnologia, Inżynieria biomedyczna, Elektronika i Telekomunikacja, Mechanika i Budowa maszyn, Teleinformatyka, Technologia chemiczna. Łączna liczba studentów na kierunkach inżynieryjno-technicznych w 2012 r. wyniosła 5009. Był to wzrost o 17% względem 2008 roku. Zmniejsza się natomiast liczba studentów informatyki. Wyraźnie spada także liczba studentów na kierunkach biologicznych.

Uczelnie wyższe obszaru funkcjonalnego oferują takie same lub podobne kierunki studiów, co sprawia, że muszą konkurować między sobą o tych samych studentów. Przynajmniej na poziomie uczelni publicznych powinny istnieć obszary specjalizacji uczelni i współpraca pomiędzy uczelniami w obszarze promocji poza regionem.

Struktura absolwentów szkół wyższych według kierunków kształcenia jest podobna do struktury studentów tj. w obszarze funkcjonalnym najczęściej absolwentów uzyskuje dyplom na kierunkach ekonomicznych i administracji, pedagogicznych, humanistycznych oraz społecznych. Poniżej zaprezentowany jest wykres absolwentów ze względu na rodzaj kończonych studiów.

Wykres 42. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie uwzględniono wszystkich podgrup kierunków) w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 30.09.2015

W porównaniu do średniej krajowej, w województwie kujawsko-pomorskim kształci się względnie mało inżynierów, co jest zapewne związane z faktem, iż w regionie istnieje tylko jedna uczelnia oferująca kierunki techniczne - Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Natomiast powyżej średniej dla kraju plasowała się liczba osób kończących edukację z tytułem licencjata. W najbliższym czasie można spodziewać się kontynuacji wzrostu liczby absolwentów kierunków medycznych i inżynieryjno-technicznych, jednak nadal ich liczba nie będzie na tyle duża, aby w pełni zaspokoić potrzeby lokalnej gospodarki. W roku akademickim 2011/2012 uczelnie w województwie kujawsko-pomorskim wykształciły niespełna 2200 osób z tytułem inżynierskim. Jeśli

chodzi o studia ekonomiczne oraz administracyjne, liczba absolwentów w najbliższych latach powinna się utrzymać na podobnym poziomie, po czym zacznie spadać.

Wyższe wykształcenie nie gwarantuje natychmiastowego zatrudnienia, jednak niewątpliwie zwiększa prawdopodobieństwo jego uzyskania. Należy zwrócić uwagę, iż zawodami deficytowymi z grupy specjalistów w I półroczu 2013 r., w województwie kujawsko-pomorskim były profesje związane z rynkiem nieruchomości, projektowaniem grafiki i multimediami oraz doradztwem finansowym i ubezpieczeniowym. Natomiast wśród zawodów perspektywicznych w województwie kujawsko-pomorskim znaleźli się specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania (w sektorach: przemysł i energetyka, budownictwo, handel i naprawy, usługi rynkowe, usługi nierynkowe), specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych (sektor przemysł i energetyka) oraz robotnicy pomocniczy (sektor budownictwo)⁷¹.

O niedopasowaniu struktury absolwentów do rynku pracy świadczy w pewnym stopniu (obok innych przyczyn) wzrost odsetka osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Na przestrzeni 4 lat w Bydgoszczy i Toruniu udział zarejestrowanych bezrobotnych posiadających wyższe wykształcenie do liczby ludności w wieku produkcyjnym wzrósł o 0,4%.

Tabela 41. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2010-2014

Obszar	2010	2011	2012	2013	2014	Zmiana 2010-2014 (pkt. %)
Łódź	0,8	0,9	1,1	1,1	1,0	0,2
Warszawa	0,8	0,9	1,2	1,3	1,2	0,4
Kraków	0,9	1,0	1,2	1,2	1,1	0,2
Poznań	0,7	0,8	0,9	0,9	0,7	0,0
Wrocław	1,0	0,9	1,1	1,1	0,9	-0,1
Bydgoszcz	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	0,1
Toruń	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9	0,1
Gdańsk	0,7	0,8	0,9	1,0	0,9	0,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

Z wywiadów przeprowadzonych z organizacjami zrzeszającymi pracodawców wynika, iż kierunki kształcenia nie są w pełni dostosowane do potrzeb rynku pracy. Pomimo działań podejmowanych zarówno ze strony uczelni, jak i pracodawców, system praktyk i staży zawodowych nie działa efektywnie, a współpraca pomiędzy sferą biznesu i sferą nauki wymaga dalszego zacieśnienia. Ponadto kandydaci na studia nie mają pełnej świadomości na temat potrzeb lokalnego rynku pracy i perspektyw, które będą mieli po ukończeniu studiów.

Studia podyplomowe oraz doktoranckie

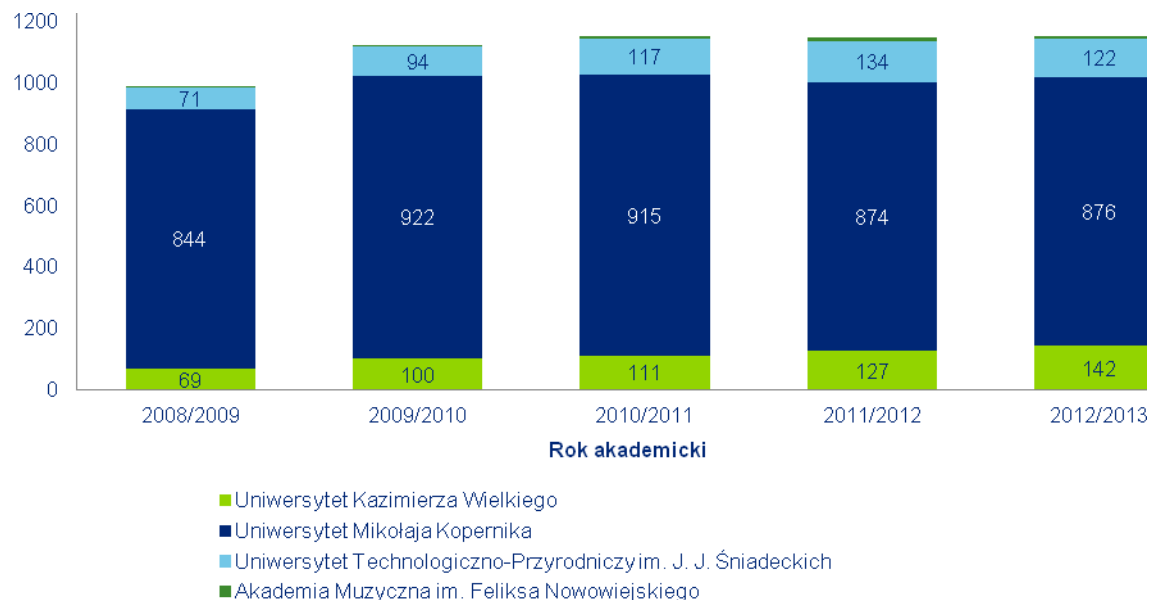
Istotny dla lokalnego rynku pracy jest poziom kompetencji i umiejętności osób już zatrudnionych oraz możliwość ich dalszego rozwoju. W BTOF studia podyplomowe są realizowane na wszystkich uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu. W roku akademickim 2012/2013 liczba słuchaczy wynosiła 6 652 i wzrosła o 17% względem roku 2008.

Studia doktoranckie w województwie kujawsko-pomorskim oferowane są na uczelniach w Bydgoszczy i Toruniu. W 2013 r. łączna liczba uczestników studiów doktoranckich wyniosła 1 149 osób. Z jednej strony wzrost zainteresowania studentów wykształceniem trzeciego stopnia należy ocenić pozytywnie, z drugiej strony może świadczyć o dewaluacji wykształcenia drugiego stopnia (tytuł magistra staje się powszedni). Ponadto, biorąc pod uwagę zmiany demograficzne i spadek liczby studentów oraz ryzyko

⁷¹ Agrotec Polska, IBS (2013) Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem, w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020, Warszawa

ograniczania liczby kierunków prowadzonych przez uczelnie można przypuszczać, iż przynajmniej część z absolwentów studiów doktoranckich będzie poszukiwać zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw lub też na uczelniach wyższych poza regionem.

Wykres 43. Liczba uczestników studiów doktoranckich w latach 2008-2013

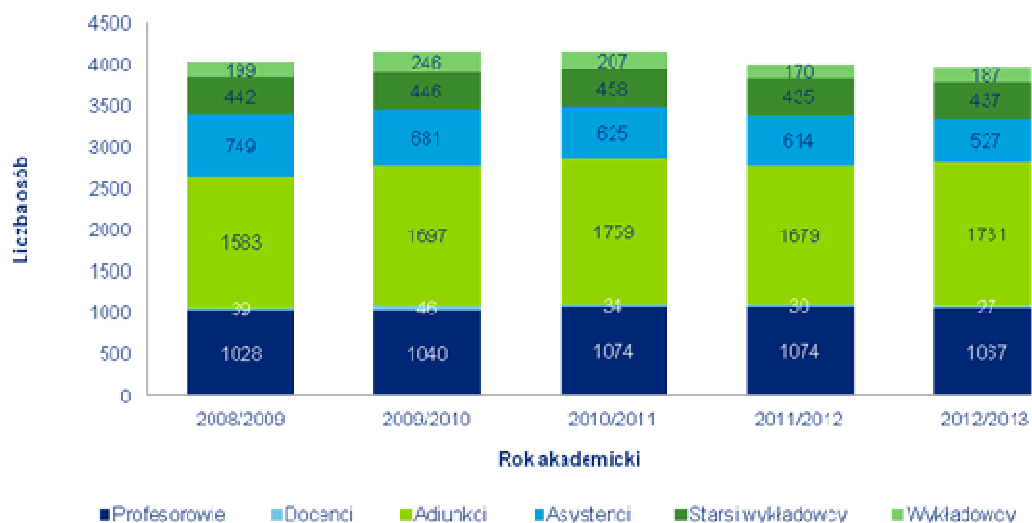

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Kadra naukowo dydaktyczna

Dla jakości kształcenia niezwykle istotne znaczenie ma dostępność i mobilność kadry naukowej. Łączna liczba pracowników na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu, podobnie jak studentów, powoli maleje. W 2012 roku było ich 3,1% mniej niż w roku 2009. Nieco szybciej spada liczba nauczycieli akademickich, w latach 2009-2012 ich liczba zmalała o 4,4%, a liczba pozostałych pracowników o 1,4%.

Wykres 44. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Liczba studentów przypadająca na jednego nauczyciela akademickiego na wszystkich uczelniach publicznych w regionie utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2008 roku wynosiła ona 15,53, a w 2012 nieco spadła i przyjęła wartość 15,33 studentów na jednego nauczyciela akademickiego i utrzymuje się na poziomie podobnym do innych uczelni w kraju.

Istotna dla podnoszenia jakości nauczania jest również mobilność kadry naukowej, udział w międzynarodowych zespołach badawczych i naukowych oraz znajomość realiów biznesowych – w tym obszarze aktywność uczelni obszaru funkcjonalnego należy wzmacniać.

Wpływ na podnoszenie jakości nauczania mają ponadto, od momentu wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji, także studenci zgłaszając uwagi i wnosząc poprawki do opisów programów nauczania. Ponadto, dokonują oni systematycznie oceny pracy wykładowców. Z wyników ocen wyciągane są wnioski, a na ich podstawie planowane dalsze działania.

Nie mniej istotne jest wyposażenie uczelni w odpowiedni, nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne.

Działalność biur karier

Przy uczelniach, zarówno publicznych, jak i niepublicznych, działają biura karier. Główne cele działalności biur karier to zapewnienie m. in. doradztwa zawodowego, organizacja szkoleń oraz warsztatów podnoszących umiejętności studentów, pośrednictwo w znalezieniu pracy, a także pomoc w organizacji staży i praktyk. Biura współpracują z pracodawcami, urzędami pracy i organizują targi pracy. Wszystkie usługi oferowane przez biura karier są bezpłatne.

Z wywiadów przeprowadzonych z biurami karier wynika, iż są one obciążone coraz większą liczbą obowiązków przy stałych zasobach kadrowych i finansowych. Biura karier mogłyby pełnić większą rolę w uświadamianiu studentów nt. możliwości rozwoju kariery zawodowej oraz prowadzić projekty skierowane do szerszej grupy odbiorców, a także prowadzić rozleglejsze badania poświęcone sytuacji na rynku pracy i szans zawodowych absolwentów na ww. rynku, jednak niezbędne byłoby ich wzmocnienie kadrowe. Konieczna jest ponadto większa promocja działalności biur karier wśród studentów. Chociaż większość z nich ma świadomość na temat istnienia biur karier, to jednak rzadko zdają sobie sprawę z tego, czym poza pośrednictwem w znalezieniu pracy te instytucje się zajmują.

Uczelnie wyższe poprzez biura karier organizują także targi pracy, na których pracodawcy mają okazję spotkać się ze studentami. Mają one miejsce osobno w Toruniu oraz w Bydgoszczy. Organizatorem Targów Pracy, Praktyk i Staży „Dni Kariery” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jest AIESEC oraz Biuro Karier UMK. Organizacje dzielą się obowiązkami, mają własne bazy danych i próbują docierać do poszczególnych grup pracowników. Jest to cykliczne wydarzenie, na którym odbywają się wykłady, szkolenia, warsztaty oraz prezentacje firm. Odwiedzane są rokrocznie przez ponad tysiąc studentów. W 2013 r. wzięło w nich udział 20 potężnych firm⁷².

W Bydgoszczy organizowane są targi o nazwie OFFerty. Są to targi organizowane przez Porozumienie Bydgoskich Biur Karier, w skład którego wchodzi pięć uczelni wyższych z Bydgoszczy: Collegium Medicum, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy oraz Wyższa Szkoła Gospodarki. Obecnie dołącza do tego porozumienia także Wydział Wyższej Szkoły Bankowej z Bydgoszczy. Dzięki wspólnemu połączeniu sił biura mogą oddziaływać na większą skalę, gromadzić większą liczbę pracodawców. W 2013 r. w Hali Sportowo-Widowiskowej Łuczniczka w Bydgoszczy zaprezentowało się ponad 50 instytucji⁷³.

W analizowanych miastach istnieją także Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości, których celem jest wspieranie przedsiębiorczości. Ponadto do zadań inkubatorów należy także np. komercjalizacja badań, zgłoszenia patentowe, czy uczestnictwo w targach celem prezentowania oferty badawczej uczelni. W Bydgoszczy istnieją cztery takie Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości – przy Wyższej Szkole Gospodarki (od 2005 r.), Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym (od 2009 r.),

⁷² <https://www.biurokarier.umk.pl/targi-pracy-praktyk-i-stazy-2013>

⁷³ <http://www.offerty.byd.pl/>

Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego (od 2010 r.) oraz Collegium Medicum UMK (od 2012 r.)⁷⁴. W Toruniu Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy UMK został powołany w grudniu 2007 r.⁷⁵, a już od października 2004 r. działa przy Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu. Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród studentów wynika jednak, iż skłonność do podejmowania własnej działalności gospodarczej po ukończeniu studiów jako alternatywy dla zatrudnienia na etacie jest niewielka, choć liczba osób prowadzących własną działalność gospodarczą z roku na rok stopniowo wzrasta.

Pozycja uczelni BTOF w rankingach międzynarodowych i krajowych

Uczelnie BTOF nie występują w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze.⁷⁶ Natomiast zestawienie webometrics, które ocenia komunikację szkół wyższych za pośrednictwem Internetu (m.in. aktywność internetową naukowców, bazy danych) uwzględniło 5 uczelni z regionu. Najwyższe miejsce przypadło dla Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, który zajął 590 pozycję (6 w kraju). 2 193 miejsce zajął Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy (37 w kraju), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego uplasował się na 3323 pozycji (59 w kraju), Collegium Medicum w Bydgoszczy 6 107 miejsce (93 w kraju) oraz ostatnia uczelnia wzięta pod uwagę, a zarazem jedyna niepubliczna to Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy. Zajęła ona 6 145 miejsce (95 w kraju).

W najbardziej popularnym, polskim rankingu uczelni wyższych, *Perspektywy*⁷⁷ najwyżej notowany jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika (9 miejsce). Ponadto w rankingu znalazły się cztery uczelnie niepubliczne, m.in. Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu (29 miejsce w 2013 r.) i Wyższa Szkoła Bankowa (53 miejsce w 2013 r.).

Warto również zauważyć, że Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, jako jedyny w całym regionie otrzymał kategorię A+⁷⁸. Dostają ją wydziały uznawane za krajową elitę. Kategorię A przyznano także innym, wybranym wydziałom Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Wydział Teologiczny, Nauk Humanistycznych, Nauk Pedagogicznych, Politologii i Studiów Międzynarodowych, Lekarski, Farmaceutyczny, Chemii, Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej, Matematyki i Informatyki, Sztuk Pięknych).

Aktywność uczelni wyższych na polu badań naukowych przedstawiono w części dotyczącej innowacyjności.

Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego

Oferta kulturalna BTOF

W BTOF funkcjonuje 201 różnych instytucji i różnych instytucji i podmiotów działających w sferze kultury i prowadzonych przez różnych organizatorów⁷⁹. Jedynie w głównych miastach (Bydgoszcz i Toruń) funkcjonują instytucje artystyczne, czyli teatry, opera i filharmonia, podobnie jest w przypadku

⁷⁴ <http://www.aip.bydgoszcz.pl/>

⁷⁵ <http://www.aip.umk.pl/portal/attachments/article/6/AIPPrezentacja.pdf>

⁷⁶ Np. Lista szanghajska (Academic Ranking of World Universities 2013) czy QS World University Rankings 2013

⁷⁷ Najbardziej znany ranking uczelni wyższych przygotowywany co roku przez portal edukacyjny *Perspektywy*. Ocena przyznawana jest osobno dla uczelni publicznych oraz niepublicznych. Jeśli chodzi o publiczne ośrodki akademickie składa się ona z poszczególnych składników: 25% prestiż, 5% innowacyjność, 15% potencjał naukowy, 30% efektywność naukowa, 10% warunki studiowania, 15% umiędzynarodowienie. Natomiast w zestawieniu uczelni niepublicznych na ocenę wpływ ma: siła naukowa - 40%, warunki studiowania - 20%, prestiż - 20%, umiędzynarodowienie studiów - 15%, innowacyjność 5%.

⁷⁸ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego od 2013 r. ocenia jednostki naukowe zgodnie z nowymi zasadami. Jednostką bezpośrednio odpowiedzialną za kategoryzację jednostek naukowych jest Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych. Ww. Komitet przeprowadził kompleksową ocenę jakości naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek naukowych. Kryteria oceny, które były brane pod uwagę to: osiągnięcia naukowe i twórcze, potencjał naukowy, materialny oraz pozostałe efekty działalności naukowej. Oceny przyznawano w kategoriach od A+(najlepsza ocena) do C (najgorsza ocena). Kategorię A+ otrzymało tylko 37 wyróżnionych jednostek.

⁷⁹ Na podstawie danych GUS za 2012 r.

muzeów. Świadczy to o ograniczonej ofercie kulturalnej poza miastami wojewódzkimi. . W BTOF działają obligatoryjne dla każdej gminy biblioteki (121) oraz domy lub ośrodki kultury (59)⁸⁰.

Tabela 42. Podstawowe wskaźniki charakteryzujące potencjał bibliotek oraz korzystanie z bibliotek w roku 2014

Gmina	ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi)	księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
Białe Błota	9804,0	1753,6	60,5	15,7
Bydgoszcz	11176,6	2569,3	128,1	17,5
Chełmża (gm.miejska)	1863,1	3200,9	166,9	18,3
Chełmża (gm.wiejska)	2448,8	3539,1	111,6	23,6
Czernikowo	2994,7	3620,1	114,7	10,9
Dąbrowa Chełmińska	2008,3	8089,9	190,0	17,9
Dobrcz	11010,0	1518,0	76,8	20,3
Koronowo	1611,9	3310,1	150,8	20,7
Kowalewo Pomorskie	2909,0	4313,5	106,4	13,5
Lubicz	3830,0	2416,0	125,8	16,7
Łabiszyn	2477,3	4204,8	141,3	16,0
Łubianka	3345,0	3713,2	109,9	15,1
Łysomice	1360,1	6870,9	163,3	20,0
Nakło nad Notecią	3604,4	2499,3	132,0	16,3
Nowa Wieś Wielka	4889,0	2913,3	133,7	14,1
Obrowo	3714,5	2348,6	94,5	14,3
Osielsko	6284,5	2127,8	108,6	16,1
Siczenko	4899,0	1936,9	91,2	22,8
Solec Kujawski	8379,5	2344,3	117,4	30,1
Szubin	1870,1	2767,3	146,8	25,3
Toruń	4955,1	3752,7	123,6	21,1
Wielka Nieszawka	2477,0	3148,2	86,0	14,7
Zławieś Wielka	3327,5	2547,7	87,1	23,0

Źródło: Dane GUS

⁸⁰ Analizy wydatków publicznych na instytucje kultury, dokonano posługując się oficjalną klasyfikacją stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny, który w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” (921) wyróżnia następujące typy: 1. Biblioteki; 2. Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby; 3. Teatry; 4. Centra kultury i sztuki; 5. Muzea; 6. Filharmonie, orkiestry, chóry i kapele; 7. Pozostałe instytucje kultury; 8. Pozostała działalność.

Tabela 43. Działalność domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w roku 2014

Gmina	imprezy	uczestnicy imprez									
	ogółem	ogółem	seanse filmowe	wystawy	występy zespołów amatorskich	występy artystów i zespołów zawodowych	dyskoteki	prelekcje, spotkania, wykłady	imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	konkursy	inne
Białe Błota	17	5360	0	30	0	0	0	0	250	0	5080
Bydgoszcz	1250	173350	0	4200	5730	56230	120	18680	2200	2270	83920
Chełmża (gm.miejska)	66	4325	50	0	958	1190	0	0	0	754	1373
Chełmża (gm.wiejska)	111	13970	0	500	650	4200	0	900	850	370	6500
Czernikowo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dąbrowa Chełmińska	43	5040	0	150	450	2000	40	0	300	140	1960
Dobrcz	94	6061	0	100	500	800	0	820	400	491	2950
Koronowo	55	13880	0	300	2500	5000	0	0	0	80	6000
Kowalewo Pomorskie	55	5150	0	140	0	1500	0	500	480	300	2230
Lubicz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Łabiszyn	182	25821	60	3135	340	5522	1500	594	160	180	14330
Łubianka	66	6220	0	120	400	100	0	100	3000	300	2200
Łysomice	60	3930	100	0	250	0	1400	180	1350	100	550
Nakło nad Notecią	142	59440	0	220	2900	37000	0	3000	250	490	15580
Nowa Wieś Wielka	56	9090	0	600	3000	1000	0	700	1000	200	2590
Obrowo	25	2189	0	90	72	0	0	0	0	147	1880
Osielsko	139	4303	0	328	420	0	970	356	90	310	1829
Sicienko	218	6205	374	82	1030	105	544	0	1753	416	1901
Solec Kujawski	219	22206	0	520	2600	7000	670	2260	2236	1020	5900
Szubin	68	9292	0	692	1330	120	0	0	900	320	5930
Toruń	819	186038	1308	45112	2552	47325	4174	10717	6510	2140	66200
Wielka Nieszawka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zławieś Wielka	69	2648	0	176	456	0	150	192	261	623	790

Źródło: Dane GUS

Każda gmina posiada przynajmniej jedną bibliotekę, w większości gmin funkcjonują domy, świetlice lub centra kultury. Wiele z gminnych ośrodków kultury zostało włączonych do programu „Dom Kultury+”, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury, który ma na celu stworzenie i rozwijanie nowoczesnej oferty animacji kulturalnej.

Domy i ośrodki kultury oferują szeroką ofertę zajęć edukacyjnych, animacyjnych, wspierając amatorski rozwój artystyczny mieszkańców. W ośrodkach tych działają zespoły wokalne i instrumentalne, chóry, orkiestry dęte, zespoły jazzowe, kółka fotograficzne, plastyczne itd. Domy kultury organizują również festiwale, festyny, pikniki, najczęściej związane z obchodami świąt i uroczystości. Ważnym elementem działalności domów kultury są Uniwersytety Trzeciego Wieku jako często jedyne zorganizowane formy aktywności dla osób starszych. Wśród najciekawszych działań należy wymienić cykle wykładów o kwestiach społecznych, technologiach. W przypadku małych ośrodków lokalne centra kultury oraz biblioteki są podstawowymi formami integracji społecznej.

Należy zauważyć, że ośrodki kultury w Bydgoszczy i Toruniu działają w części jako instytucje kultury, w części jako placówki wychowania pozaszkolnego. W pozostałych gminach ośrodki kultury są instytucjami kultury. Poza oferowaniem zasobów bibliotecznych w bibliotekach gminnych i osiedlowych prowadzona jest aktywne działalność w zakresie animacji kultury daleko wykraczająca poza promocję czytelnictwa (działają kółka teatralne, literackie, taneczne etc.). Podobnie jak ośrodki kultury, biblioteki są miejscem spotkań lokalnej społeczności. Od kilku lat biblioteki korzystają ze środków pomocowych z programów rozwojowych, jak np. Program rozwoju bibliotek Biblioteka+ czy Program Fundacji Orange.

W obszarze BTOF funkcjonują instytucje artystyczne, które współtworzą kulturę współczesną. Wśród teatrów publicznych należy wymienić Teatr Polski im Hieronima Konieczki w Bydgoszczy, Teatr im.

Wilama Horzycy w Toruniu oraz Teatr Baj Pomorski, oraz koncentrujące się na sztuce muzyki Opera Nova w Bydgoszczy oraz Filharmonia Pomorska im. Ignacego Jana Paderewskiego. Nowszym tworem jest Toruńska Orkiestra Symfoniczna oraz zespół kameralny MultiCamerata, stanowiące uzupełnienie Orkiestry Symfonicznej Filharmonii Pomorskiej oraz Zespołu Capella Bydgosiensis.

Dla kulturalnego krajobrazu Bydgoszczy bardzo ważnym jest interdyscyplinarne Miejskie Centrum Kultury. MCK jest przykładem nowoczesnej instytucji kultury otwartej na współpracę z innymi podmiotami profesjonalnymi i amatorskimi, w tym organizacjami pozarządowymi.⁸¹

W Bydgoszczy odbywa się ponad 80 znaczących festiwali, w tym: Międzynarodowy Festiwal Prapremier, Międzynarodowy Festiwal Pianistyczny im. I.J. Paderewskiego, Międzynarodowy Konkurs Młodych Pianistów Arthur Rubinstein in memoriam, Bydgoski Festiwal Operowy, Międzynarodowy Festiwal Sztuki Autorów Zdjęć Filmowych Camerimage, Bydgoski Festiwal Muzyczny, Musica Antiqua Europae Orientalis, Mózg Festiwal, Bydgoski Festiwal Jazzowy, Festiwal Camera Obscura, Ster na Bydgoszcz, Rzeka Muzyki.

W Toruniu odbywa się Bella Skyway Festiwal (300 tys. uczestników ostatniej edycji), Festiwal Sztuki Faktu, Międzynarodowy Festiwal Filmowy TOFIFEST, Festiwal Muzyki i Sztuki Krajów Bałtyckich PROBALTICA, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Lalek Spotkania, Festiwal Sztuki na Billboardach Art. Moves, Międzynarodowy Festiwal Teatralny – KONTAKT, Alternatywne Spotkania Teatralne KLAMRA.

Dla toruńskiego pejzażu kulturalnego ważne są centra kultury, przede wszystkim „Dwór Artusa”, organizujący różnorodne wydarzenia kulturalne, na których czoło wysuwają się ambitne przedsięwzięcia jazzowe, jak i interdyscyplinarne Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”⁸². Efektem przygotowań do rywalizacji o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 było utworzenie Toruńskiej Agendy Kulturalnej, instytucji odpowiedzialnej za organizację miejskich wydarzeń masowych takich jak Festiwal Piosenki i Ballady Filmowej i spektakularnych widowisk plenerowych jak Envolee Chromatique czy Basculosopia.

Wśród galerii sztuki na terenie BTOF ważną rolę odgrywa Galeria Miejska BWA Bydgoszczy, a do najważniejszych muzeów należą Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy oraz Muzeum Okręgowe w Toruniu, w którego skład wchodzi m.in. Ratusz Staromiejski i Dom Mikołaja Kopernika, Muzeum Etnograficzne w Toruniu.

Na podstawie analizy najważniejszych instytucji kultury na terenie BTOF można wysunąć wniosek o wzajemnym dopełnianiu się ich pod względem tworzenia oferty kulturalnej. W Bydgoszczy znajdują się dwa najważniejsze na terenie województwa centra muzyczne – Opera Nova i Filharmonia Pomorska. Oba są instytucjami finansowanymi przez Województwo Kujawsko-Pomorskie oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W Toruniu prężnie działają Toruńska Agenda Kulturalna i Muzeum Okręgowe, Toruńska Orkiestra Symfoniczna, Teatr Baj Pomorski, Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”, Centrum Kultury Dwór Artusa, Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy.

Równoważna i uzupełniająca jest oferta w zakresie działalności teatralnej. Zarówno w Bydgoszczy, jak i Toruniu funkcjonują publiczne teatry; teatr Baj Pomorski jest jedynym publicznym teatrem lalek na terenie województwa, a dwa teatry dramatyczne, Teatr Polski im. Hieronima Konieczki i Teatr im. Wilama Horzycy, dopełniają się repertuarowo, oferując z jednej strony dramat współczesny, z drugiej klasykę oraz organizując dwa ważne festiwale teatralne – Międzynarodowy Festiwal Prapremier w Bydgoszczy oraz Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Kontakt” w Toruniu.

Bogactwo oferty kulturalnej w regionie BTOF oraz programowe „dopełnianie się” instytucji stanowi perspektywę rozwojową dla kultury. Wśród głównych potrzeb tego obszaru praktycy wskazują przede

⁸¹ <http://www.mck-bydgoszcz.pl/?p=onas>

⁸² Instytucja prowadzona jako wspólna instytucja kultury Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Województwa Kujawsko – Pomorskiego oraz Gminy Miasta Toruń

wszystkim wspólną promocję w obrębie BTOF (promocja wewnętrzna) oraz na zewnątrz w celu budowania kulturalnej i turystycznej marki regionu.

W Bydgoszczy do kluczowych inwestycji planowanych do realizacji przez miasto należą m.in. rewitalizacja Młynów Rothera, rewitalizacja dawnych budynków Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej, rozbudowa i przebudowa Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki, poszerzenie oferty kulturalnej i podniesienie standardu świadczonych usług Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego, przebudowa kompleksu Biblioteki Głównej oraz modernizację filii Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. dra W. Belzy. W Toruniu natomiast do kluczowych inwestycji należą zrealizowane projekty: budowa Wielofunkcyjnej Sali Koncertowo-Widowiskowej na Jordankach czy Muzeum Toruńskiego Piernika.

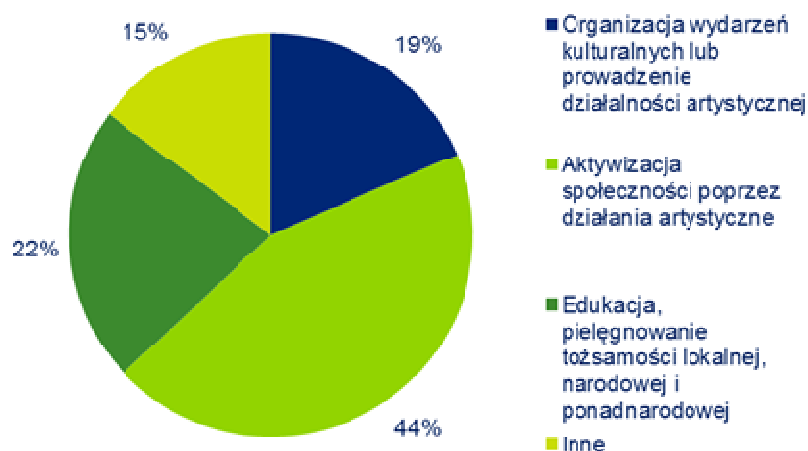
Znaczenie kultury w trzecim sektorze dla rozwoju BTOF i podnoszenia poczucia tożsamości lokalnej

Obok kultury instytucjonalnej ważną rolę w kształtowaniu oferty kulturalnej regionów pełnią organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia), podmioty prywatne oraz indywidualni twórcy. Ten element aktywności kulturalnej cechuje z jednej strony mniejsza stabilność, z drugiej strony większa dynamika.

Organizacje trzeciego sektora zabierają głos w kwestii założeń strategicznych dotyczących rozwoju kultury i w tym zakresie, zarówno w Toruniu, jak i Bydgoszczy, podjęto w ostatnich latach ważne działania. Wydarzeniem bez precedensu było podpisanie w Bydgoszczy w 2011 r. pierwszego w kraju miejskiego Paktu dla Kultury – umowy społecznej między władzami miasta a obywatelami reprezentowanymi przez środowiska kultury. Pakt ten gwarantuje wzrost wydatków publicznych na kulturę do roku 2015, o nie mniej niż milion złotych w każdym roku (począwszy od 2012), bardziej przejrzyste i efektywne wydatkowanie środków na kulturę, a także równy dostęp do publicznych środków finansowania kultury twórcom indywidualnym, grupom nieformalnym i podmiotom prywatnym. Strona społeczna w 2013 r. opracowała samodzielnie Obywatelską Strategię Rozwoju Kultury (tzw. Masterplan), którego formuła wywodzi się z idei wzrostu partycypacji obywatelskiej w procesie tworzenia budżetu miasta oraz zasad wydatkowania środków na kulturę, która została przedstawiona Radzie Miasta Bydgoszczy. W Toruniu aktywność trzeciego sektora uwidoczniła się podczas „Turkusowej rewolucji” w 2010 roku, zainicjowanej przez klub eNeRDe, w ramach której artyści domagali się od Miasta uwzględnienia ich głosu przy tworzeniu założeń strategicznych w obszarze kultury. Zaowocowała ona powstaniem Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, a także inicjatywami miasta na rzecz pobudzania obywatelskiej debaty o kulturze, m.in. przeprowadzeniem konsultacji społecznych w 2012 r. pod nazwą „Bierzemy kurs na kulturę”. W składzie Zespołu Konsultacyjnego do Opracowania Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, który wspólnie z Małopolskim Instytutem Samorządu Terytorialnego i Administracji przygotował Strategię Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020 weszli przedstawiciele Urzędu Miasta Torunia, instytucji kultury, UMK, mediów i organizacji pozarządowych. Na etapie przygotowywania strategii odbyła się publiczna debata i trwające 2 miesiące konsultacje społeczne. Natomiast na podstawie otrzymanych raportów z realizacji strategii możemy stwierdzić, że jest ona dokumentem wywierającym realny wpływ na politykę kulturalną miasta i w rzeczywisty sposób wpływa na rozwój kultury.

Pod względem rozmachu ruchów obywatelskich oraz ich wpływu na kształtowanie polityki miejskiej i budżetu miejskiego widać różnicę między Bydgoszczą i Toruniem. W Bydgoszczy ruch obywatelski miał charakter rozległej, łączącej wiele środowisk debaty (od Forum Kultury Bydgoskiej w 2010); w 2015 roku stworzono Program Rozwoju Kultury na lata 2016-2026. W Toruniu po konsultacjach społecznych Rada Miasta przyjęła w drodze uchwały Strategię Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020.

Wykres 45. Działania, na które organizacje pozarządowe działające w obszarze kultury pozyskiwały dotacje w 2012 r.

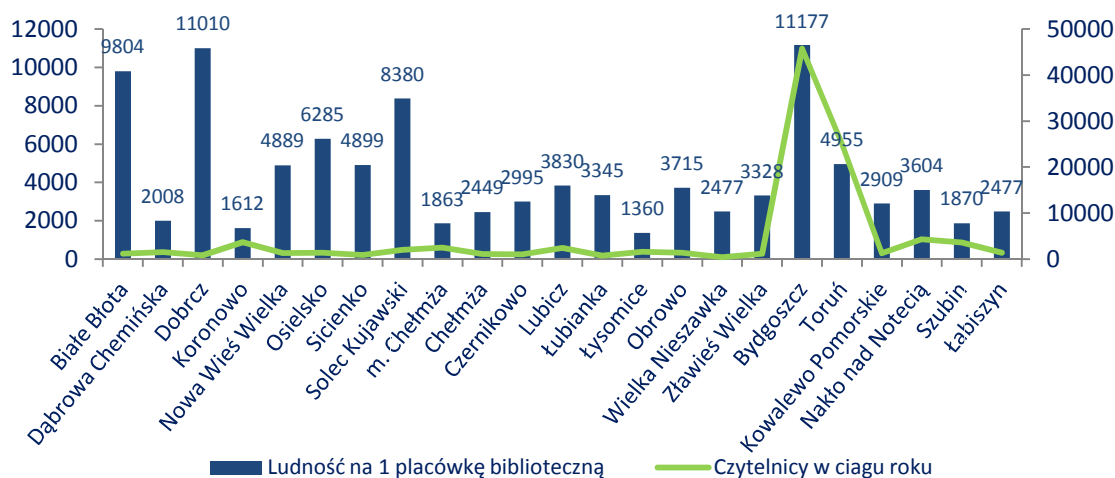
Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie budżetów miast

Niezwykle istotne są prowadzone od lat innowacyjne działania kilku znaczących organizacji pozarządowych wychodzące poza standard animacyjny; wśród wielu takich organizacji w obrębie obszaru BTOF wyróżnić należy Ośrodek Działań Kulturowych Las w Bydgoszczy zakładający szeroką partycypację grup społecznie wykluczonych: New colors For DON lub Minilab2.

Uczestnictwo w kulturze

Aktywność w kulturze rozumiana jest jako uczestnictwo publiczności w wydarzeniach organizowanych przez wybrane rodzaje instytucji kultury w poszczególnych latach. Praktycy wskazują na niski poziom uczestnictwa w kulturze, charakterystyczny dla nawet tak zwykle aktywnych kulturalnie grup, jak studenci. Do najważniejszych barier należy zaliczyć uwarunkowania ekonomiczno-społeczne i edukacyjne, ale również np. odległość dzielnic mieszkalnych od centrów miast, gdzie skupia się życie kulturalne. Na podstawie danych statystycznych można natomiast stwierdzić, iż dużo wyższa liczba odwiedzających muzea w Toruniu niż Bydgoszczy wiąże się z historycznym znaczeniem pierwszego z miast i świadczy także o roli muzeów w generowaniu ruchu turystycznego. Po drugie, liczba wypożyczających książki z bibliotek w obu obszarach funkcjonalnych jest stosunkowo niska.

Wykres 46. Ludność przypadająca na 1 placówkę biblioteczną oraz czytelnicy w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 04.03.2016

Należy zauważyć dużą rolę, jaką w życiu kulturalnym Bydgoszczy i okolicznych gmin pełnią domy kultury. Wskazuje to na stosunkowo dużą aktywność kulturalną mieszkańców gmin i miast poza Bydgoszczą, co potwierdzają wysokie nakłady na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca na obszarach gminnych.

Współpraca międzysektorowa. Kultura a podnoszenie potencjału innowacyjnego BTOF

W dokumentach strategicznych dotyczących kultury obu miast – Torunia i Bydgoszczy, znalazły się zapisy dotyczące współpracy międzysektorowej. Z jednej strony, wynika ona z traktowania kultury jako zasobu ekonomicznego, połączonego z innowacyjnym i kreatywnym działaniem, tak jak to zostało dostrzeżone w *Raporcie o stanie kultury w Toruniu*. Z drugiej strony, potrzeba współpracy międzysektorowej wiąże się z ideą zrównoważonego rozwoju postulowanego w bydgoskiej *Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury*. W Strategii tej zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia zrównoważonych partnerstw podmiotów z różnych dziedzin, m.in. instytucji kultury, uczelni, sektora biznesu i mediów. Jako cel strategiczny rozwoju kultury postrzegać należy współpracę podmiotów reprezentujących różne sektory. W tym względzie warto uwydatnić dwa pola relacji: kultury i nauki oraz kultury i biznesu.

Tabela 44. Obszary współpracy w sferze kultury

Kultura i Nauka	Kultura i biznes
W Bydgoszczy utworzono Uniwersyteckie Centrum Kultury i Mediów, do którego zadań należy m.in. organizacja warsztatów, szkoleń, spotkań i konferencji służących promocji wiedzy o kulturze, sztuce i mediach, promocja lokalnej twórczości artystycznej, współpraca z władzami Bydgoszczy i akademickimi centrami kultury innych uczelni, a także aktywizowanie różnych środowisk do aktywności kulturalnej. W ramach Bydgoskiego Grantu Oświatowego wspierane są inicjatywy kulturalne i edukacyjne, a Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury zakłada powstanie Miejskiego Programu Edukacji Kulturalnej, którego celem jest podnoszenie kompetencji kulturalnych, m.in. wsparcie szkół prowadzących programy edukacji kulturalnej. Współpraca kultury i nauki jest zarówno celem strategicznym Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, jak i stanowi jeden z zapisów bydgoskiego Paktu dla Kultury. Oba miasta są aktywne na polu wspólnych przedsięwzięć kultury i nauki. Toruński Festiwal Kultury i Sztuki organizowany przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Urząd Miasta Torunia oraz Towarzystwo Naukowe w Toruniu, popularyzuje naukę i sztukę wśród mieszkańców Torunia i regionu. Jest to wydarzenie na styku dwóch dziedzin, do którego Rady Programowej zapraszani są przedstawiciele wszystkich toruńskich instytucji kultury. W budowaniu relacji kultury i nauki brakuje projektów ponadlokalnych, które łączyłyby bydgoskie i toruńskie jednostki naukowe i kulturalne we wspólnych działaniach. Działania te mogłyby być stymulowane przez władze miejskie i wojewódzkie jako instytucje „parasolowe”, tworzące programy wsparcia dla inicjatyw ponadlokalnych.	Instytucje kultury i organizacje pozarządowe w toruńskim i bydgoskim sektorze kultury inicjują współpracę z podmiotami biznesowymi. Najbardziej popularną formą współpracy z biznesem jest sponsoring, czyli pozyskiwanie środków na działalność w zamian za promowanie marki darczyńcy. W dokumentach strategicznych, m.in. bydgoskiej Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury znalazły się zapisy postulujące zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, m.in. między instytucjami kultury i biznesem. Oznacza to nowe stawianie akcentów i przesunięcie punktu ciężkości z relacji komercyjnych, czyli sponsorskich, w relacje partnerskie. Taki kierunek myślenia reprezentuje m.in. Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, które zamiast poszukiwania sponsorów proponuje partnerom biznesowym serię szkoleń dla biznesu, mającą na celu udoskonalanie technik improwizacji w sprzedaży. Jest to forma współpracy wykorzystywana przede wszystkim przez organizacje pozarządowe i prywatne, dając artystom możliwość działania w nowych obszarach i pozyskiwania nowych źródeł dochodów. Podjęmowanie prób współpracy na nowoczesnych zasadach jest zjawiskiem mało rozpowszechnionym wśród toruńskich i bydgoskich instytucji kultury. Podstawową formą współpracy jest nadal sponsoring, choć praktycy w obszarze kultury narzekają na duże trudności w namawianiu strony biznesowej do współpracy. Największą liczbą sponsorów cieszą się imprezy masowe, czyli festiwale, ale już nawet tak prestiżowym instytucjom, jak Opera Nova i Filharmonia Pomorska, zdobycie sponsora nie przychodzi z łatwością. Nie ulega wątpliwości, że wsparcie biznesu, choć ważne źródło finansowania, stanowi jedynie dopełnienie budżetów publicznych instytucji kultury. A jednak w relacji kultury i biznesu tkwi potencjał, który nadal pozostaje niewykorzystany.

Dostępność opieki zdrowotnej

Specjalistyczna opieka zdrowotna ulokowana jest na obszarze miasta Bydgoszczy oraz Torunia. W obszarze funkcjonalnym znajduje się 35 podmiotów świadczących usługi szpitalne: w Bydgoszczy i powiecie bydgoskim znajduje się 9 podmiotów publicznych oraz 16 niepublicznych, w Toruniu i powiecie toruńskim są 4 podmioty publiczne oraz 5 niepublicznych, a w gminie Nakło nad Notecią jeden publiczny (dwie jednostki organizacyjne udzielające świadczeń szpitalnych w Nakle n/Notecią i w Szubinie).⁸³ W głównej mierze są to szpitale wielospecjalistyczne, z wyłączeniem Centrum Onkologii im. Prof. F. Łukaszczyka, Kujawsko-Pomorskiego Centrum Pulmonologii oraz Wojewódzkiego Szpitala Obserwacyjno-Zakaźnego w Bydgoszczy.

Z analizy danych wtórnych wynika, iż obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie.

Wskazuje się na bardzo zróżnicowany stan techniczny szpitali na badanym obszarze. Wysoką ocenę w tym zakresie otrzymały 2 obiekty:

- Centrum Onkologii w Bydgoszczy
- NZOZ Szpital Specjalistyczny „Matopiat” w Toruniu.

W 2012 r. dodatkowo pozytywnie oceniono również Szpital ESKULAP Centrum Leczenia Chorób Serca i Naczyn w Osielsku.

W 2012 r. stan techniczny szpitali na badanym obszarze negatywnie oceniono w następujących jednostkach:

- Katedra i Klinika Psychiatrii Szpitala Uniwersyteckiego nr 1 dr A. Jurasza w Bydgoszczy
- Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego w Toruniu.⁸⁴

Zmiany legislacyjne wprowadzone rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 grudnia 2012 r. (Dz. U. z 2013 r., poz. 15) określają nowe standardy postępowania medycznego w anestezjologii i intensywnej terapii. Fakt ten obliuguje podmioty do dokonania zmian dostosowujących. Na obszarze funkcjonalnym wskazuje się na niewystarczające zabezpieczenie stanowiskowe populacji dorosłych. Niezależnie od koniecznego doposażenia stanowiskowego planowane jest wprowadzenie zmian organizacyjnych. Model opieki nad osobami w stanach zagrożenia oparty byłby o Szpitalne Oddziały Ratunkowe – w rozwiązaniu tym wskazuje się na aspekt ekonomiczny i wzrost dostępności do świadczeń z zakresu anestezjologii i intensywnej terapii.

Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na obszarze funkcjonalnym na przełomie lat 2008-2012 nieznacznie wzrosła. Wskaźnik tej liczby przypadającej na 10 tys. mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 45,3 i jest niższy, niż dla średniej Unii Europejskiej – 53 łóżka/10 tys. oraz Polski – 66 łóżek/10 tys.

Na obszarze funkcjonalnym BTOF w 2012 r. znajdowało się 319 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Był to wzrost o ponad 30% względem 2008 r. Większość z nich mieści się oczywiście w dwóch największych miastach – Bydgoszczy (158) oraz Toruniu (74). Największa liczba udzielanych porad przypadająca na jednego mieszkańca jest w Bydgoszczy (10,3), Toruniu (8,9), Nakle nad Notecią (6,7) oraz Chełmży (6,2). Najmniejsza wartość przypada dla gminy Lubicz (2,6), gminy Żławień Wielka oraz gminy Wielka Nieszawka (obie po 2,7) i jest to wynik prawie dwukrotnie niższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego. Dostępność opieki zdrowotnej w placówkach ambulatoryjnych jest największa w gminie Białe Błota (ze względu na małą liczbę mieszkańców), a najmniejsza w gminie Osielsko. W regionie coraz większy udział w placówkach ambulatoryjnych mają placówki niepubliczne – w 2011 r. placówek niepublicznych było 19%, a w 2008 – 28%.

⁸³ Rejestr Podmiotów Wykonujących Działalność Leczącą

⁸⁴ Na podstawie danych Raportu Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej

W ostatnich latach w województwie kujawsko-pomorskim nastąpiło zmniejszenie ilości szpitalnych oddziałów ratunkowych (SOR). W następstwie ww. zmiany pozostałe SOR odnotowały zwiększenie obciążenia dobowego. Wydłużył się także czas oczekiwania na dostęp do świadczeń medycznych. Zgodnie ze Zintegrowanym Programem Ratownictwa Medycznego – 1 szpitalny oddział ratunkowy miał przypadać na 150 tysięcy mieszkańców, natomiast aktualnie w województwie na 1 SOR przypada 209 774 mieszkańców⁸⁵.

W lipcu 2011 roku w celu odciążenia wyjazdami ZRM z Bydgoszczy, gminę Dobrcz zdjęto z rejonu przypisanego Bydgoszczy, a dołączono do rejonu Koronowa. W porównaniu do roku 2011 ilość wyjazdów zespołów ratownictwa medycznego podległych pod WSPR w Bydgoszczy zwiększyła się o 3,76%. Mediana czasu dojazdu wyniosła 7,41 minut (w porównaniu do roku 2011 - 6,23 min. i jest to jeden z gorszych czasów w województwie).

Zespoły ratownictwa medycznego podległe Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Toruniu w 2012 roku wyjeżdżały do wezwań, w których występowało zagrożenie życia o 2,98% częściej w porównaniu do 2011 roku. W Toruniu mediana czasu wynosi 5,00 min. (w porównaniu do roku 2011- 3,56 min.) i jest to jeden z najlepszych czasów w województwie (dla województwa w roku 2012 - 6,39, w 2011 – 5,26 minut).

W powiecie nakielskim w 2012 roku liczba wyjazdów do pacjentów, u których występowało zagrożenie życia wzrosła w porównaniu do 2011 roku o 1,28%. Mediana czasu dotarcia wynosi 7,37 min. (w roku 2011 - 6,25 min.) i jest to czas znacznie przekraczający średnią w województwie.

Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa. Na podstawie zebranych danych można wnioskować, iż badane grupy personelu medycznego należą do deficytowych, pomimo zauważanej pozytywnej tendencji między rokiem 2012 i 2014.

Tabela 45. Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2012 i 2014 na 10 tys. ludności⁸⁶.

Powiat	Lekarze		Lekarze dentyści		Pielęgniarki		Położne	
	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014
Miasto Bydgoszcz	50,0	52,3	4,7	4,7	96,4	98,0	10,4	10,4
Miasto Toruń	34,1	32,0	5,2	4,8	68,6	67,9	7,4	7,8
Powiat bydgoski	2,7	3,8	1,5	1,4	7,4	8,2	1,3	1,4
Powiat toruński	5,1	5,0	1,8	1,9	12,6	12,9	2,6	2,5
Województwo kujawsko-pomorskie	20,9	21,7	3,1	3,1	49,7	48,4	6,0	5,8
POLSKA	21,5	22,3	3,2	3,4	51,9	48,8	6,3	5,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

W BTOF nastąpił wzrost zatrudnienia we wszystkich wybranych zawodach w służbie zdrowia. Analiza pokazuje, że największy przyrost nastąpił w grupie lekarzy, a najmniejszy wśród położnych, szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

⁸⁵ Plan Działania Systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla Województwa Kujawsko Pomorskiego

⁸⁶ Zieloną czcionką zaznaczono wartości, dla których nastąpił wzrost względem 2008 r., natomiast czerwoną wartością, dla których nastąpił spadek względem 2008 r.

Tabela 46. Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2012-2014 w poszczególnych zawodach

Powiat	Lekarze	Lekarze dentyści	Pielęgniarki	Położne
Miasto Bydgoszcz	3,4 %	-2,3 %	0,7 %	1,9 %
Miasto Toruń	-6,6 %	-8,5 %	1,6 %	5,3 %
Powiat bydgoski	43,3 %	0,0 %	13,6 %	14,3%
Powiat toruński	0,0 %	5,6 %	4,8 %	0,0 %
Województwo kujawsko-pomorskie	3,6 %	-2,0 %	-2,9 %	-2,9 %
POLSKA	0,8 %	4,5 %	-11,3 %	-10,0 %

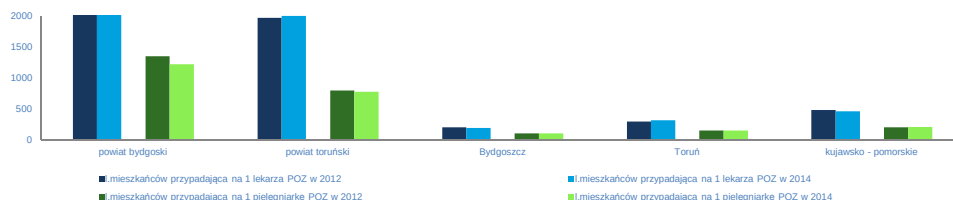
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r. oraz Banku Danych Lokalnych

Liczba lekarzy, lekarzy dentyistów oraz pielęgniarek w województwie rosła szybciej, niż średnio w Polsce. Natomiast zatrudnienie wśród liczby położnych wzrosło nieznacznie. Analiza wskazuje na duże zróżnicowanie zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego. Zdecydowanie największy przyrost zanotowała Bydgoszcz, natomiast pracowników medycznych stracił powiat bydgoski.

Specjaliści w zawodach medycznych to osoby z I i II stopniem specjalizacji oraz osoby, które uzyskały specjalizację zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentyistów (Dz. U. 2013.26). Ogólna liczba specjalistów zatrudnionych w placówkach ochrony zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 3664 i wzrosła w porównaniu z 2009 r. o 235. Na terenie miasta Bydgoszczy liczba lekarzy specjalistów stanowiła 77,3% ogółu lekarzy, a na terenie Torunia wartość ta wynosiła 82,5% w 2012 r. Wskaźnik ten jest znacząco wyższy dla powiatów – dla bydgoskiego 100%, a toruńskiego 96,1%. W województwie kujawsko-pomorskim w 2012 r. najwyższy odsetek lekarzy specjalistów stanowili lekarze chorób wewnętrznych (14,6%), pediatrii (9,8%), medycyny rodzinnej (8,6%). Najwyższy przyrost zatrudnienia między 2009 i 2012 rokiem zarejestrowano wśród lekarzy medycyny rodzinnej (+49), natomiast spadek wśród lekarzy położnictwa i ginekologii (-36). Pomimo powyższych zmian w obszarze funkcjonalnym istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy. W przypadku lekarzy dentyistów specjaliści stanowili w 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 68,5 %. Największy udział lekarzy dentyistów z ww. specjalizacją zarejestrowano w powiecie bydgoskim.

Zdrowie mieszkańców uzależnione jest od jakości i dostępności usług medycznych. Dostęp do odpowiedniej liczby lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej daje szansę na poprawienie komfortu opieki. Według zarządzenia Narodowego Funduszu Zdrowia Nr 85/2011/ DSOZ liczba osób objętych opieką przez jednego lekarza nie powinna przekraczać 2 750 osób. Istotnym problemem jest zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w powiatach i gminach. Lekarze koncentrują swoje praktyki w dużych ośrodkach miejskich (Bydgoszczy i Toruniu), gdzie na 1 lekarza w 2012 r. przypadało odpowiednio 938 i 824 pacjentów (czyli 3 krotnie mniej niż norma), kosztem gmin znajdujących się w sąsiedztwie miast. W badanych latach, za wyjątkiem powiatu bydgoskiego, zaobserwowano poprawę wskaźnika dostępności do lekarza POZ.

Wykres 47. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2012 i 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

Podobnie, jak w przypadku lekarzy POZ, liczba świadczeniobiorców objętych opieką przez jedną pielęgniarkę podstawowej opieki zdrowotnej nie powinna przekroczyć 2 750 osób. W przypadku pielęgniarek nie odnotowano przekroczenia ww. normy w obszarze funkcjonalnym. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie bydgoskim, jednakże z tendencją do zwiększania się dostępności.

Dla obszaru funkcjonalnego powinien zostać opracowany jeden system koordynujący pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną. Dzięki temu możliwe byłoby dynamiczne dostosowywanie się do trendów demograficzno-epidemiologicznych kontrolowanie zapotrzebowania na usługi medyczne oraz efektywniejsze wydatkowanie środków finansowych i kierowanie ich zgodnie z rzeczywistymi potrzebami. Sprawny system wymiany informacji medycznej oraz statystycznej pomiędzy jednostkami mógłby zapewnić pacjentowi wcześniejszą diagnostykę (jeżeli w jego miejscu zamieszkania termin jest zbyt odległy) oraz kompleksowość leczenia. Należy także podjąć działania w kierunku optymalizacji kosztów administracyjnych działalności placówek ochrony zdrowia (np. centrum usług wspólnych w obszarze zakupów i obsługi administracyjnej).

3.3. Przestrzeń

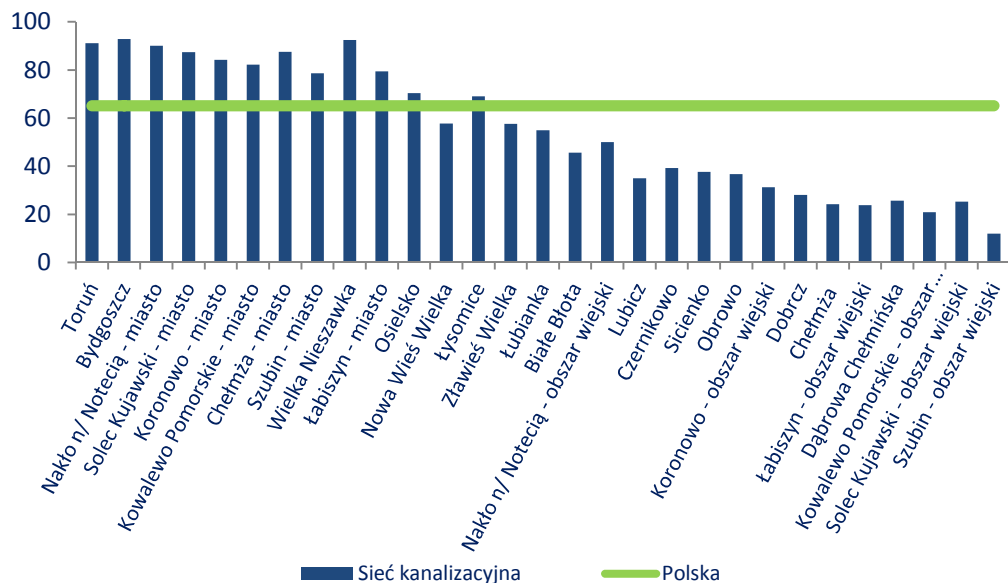
Ochrona środowiska i przyrody

Gospodarka wodna i ściekowa

Na obszarze objętym analizą występują wyraźne dysproporcje pomiędzy rozwojem sieci kanalizacji sanitarnej a dostępnością sieci wodociągowej.

Na poniższym wykresie zaprezentowano stan rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

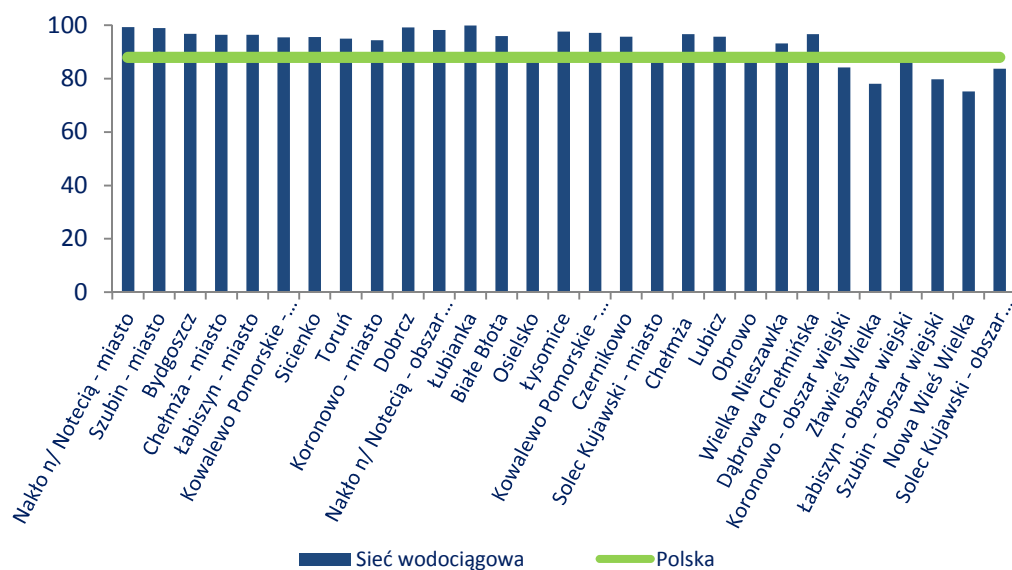
Wykres 48. Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie BTOF w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 06.04.2016r

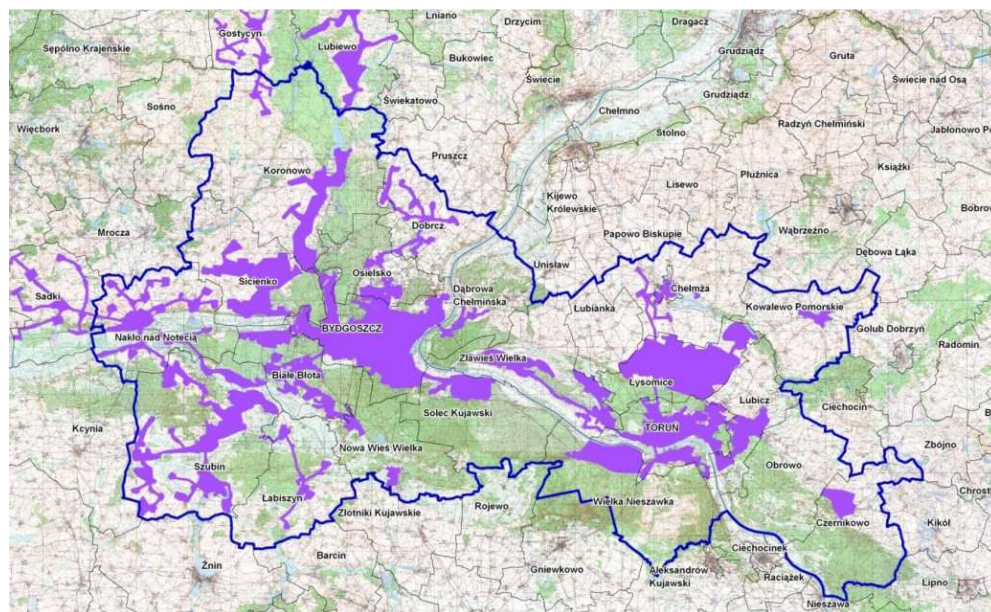
Na kolejnym wykresie pokazany został stan rozwoju sieci wodociągowej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 49. Odsetek mieszkańców BTOF korzystających z instalacji wodociągowej w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dostęp 06.04.2016r

Mapa 7 Aglomeracje kanalizacyjne w BTOF

Źródło: Opracowanie Kujawsko-Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego i Regionalnego na podstawie aktów ustanawiających aglomeracje – zamieszczone w opracowaniu pt. „Delimitacja i charakterystyka obszaru realizacji instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w obszarze funkcjonalnym Bydgoszczy i Torunia”; Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, marzec 2014

Odsetek gospodarstw posiadających dostęp do sieci kanalizacyjnej jest istotnie niższy aniżeli gospodarstw z dostępem do sieci wodociągowej. Powoduje to konieczność stosowania zbiorników bezodpływowych lub oczyszczalni przydomowych, z czym potencjalnie wiąże się szereg zagrożeń lub negatywnych oddziaływań na różne aspekty środowiska, w tym na jakość życia mieszkańców. W kontekście rozwoju gospodarczego brak kanalizacji jest czynnikiem ograniczającym atrakcyjność lokalizacyjną danego terenu – w praktyce wyklucza rozwój działalności wodochłonnych, wiążących się z wytwarzaniem dużej skali ścieków.

Tabela 47 Wykaz aglomeracji na terenie BTOF spełniających kryterium zaliczenia do kategorii 2-10 tys. RLM, ujętych w projekcie IV Aktualizacji Krajowego Planu Oczyszczania Ścieków Komunalnych

Aglomeracja	Obszar Aglomeracji	Podstawa prawna wyznaczenia aglomeracji	Ilość RLM
Czernikowo	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana we wsi Czernikowo. Obszar aglomeracji obejmuje Wieś Czernikowo oraz częściowo Wieś Czernikówko, Wygoda z terenu gminy Czernikowo	uchwała Nr XLIX/1335/10 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 30 sierpnia 2010 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Czernikowo	4 505
Kowalewo Pomorskie	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Kowalewo Pomorskie. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Kowalewo Pomorskie, Frydrychowo (w części), Mariany, Podborek, Wielkie Rychnowo, Zapluskowęsę miejscowości z terenu Gminy Kowalewo Pomorskie	uchwała Nr LIV/833/14 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Kowalewo Pomorskie	5 587
Łabiszyn	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Łabiszyn. Obszar aglomeracji obejmuje: Miasto Łabiszyn oraz wsie Antoniewo, Lubostroń, Nowe Dąbie, Smerzyn, Władysławowo, Załachowo, Annowo, Wielki Sosnowiec i Obórznia położone w Gminie Łabiszyn.	rozporządzenie Nr 13/2008 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 22 lipca 2008 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Łabiszyn	9 400
Brzoza	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Brzoza. Obszar aglomeracji obejmuje wsie: Strzeszek, Brzoza, Brzoza Bydgoska, Wałownica położone w Gminie Niwa Wieś Wielka.	rozporządzenie Nr 77/2006 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z 24 czerwca 2006 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Brzoza	3 191
Sicienko-Wojnowo	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Wojnowo. Obszar aglomeracji obejmuje wsie: Wojnowo, Strzelewo, Teresin, Osówiec, Kamieniec, Dąbrówka Nowa, Dąbrówczyn, Sicienko, Mochle, Mochełek, Zielonczyn, Kruszyn, Pawówek, Kruszyniec, Szczutki, Goncarzewy, Ugoda, Sitno, Trzemiętowo, Kasprowo położone w Gminie Sicienko.	rozporządzenie Nr 93/2006 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z 14 września 2006 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Sicienko-Wojnowo	2 200
Potulice	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Potulice. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Brzózki, Tur, Olek, Żurczyn, Zamość z terenu Gminy Szubin oraz miejscowości Potulice, Występ, Gorzeń z terenu Gminy Nakło nad Notecią.	uchwała Nr XXXIII/790/09 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2009 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Potulice	7 340
Zławieś Wielka	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Zławieś Wielka. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Czarnowo (w części), Gierkowo, Pędzewo (w części), Rzęczkowo (w części), Skłudzewo (w części), Toporzysko (w części), Zławieś Mała (w części), Zławieś Wielka (w części).	uchwała Nr III/68/15 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 stycznia 2015 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Zławieś Wielka	8 262

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dziennika Urzędowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, dostęp 28.04.2016r.

Agglomeracje: Czernikowo, Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Brzoza, Sicienko-Wojnowo i Zławieś Wielka są ujęte w opracowanym w toku IV Aktualizacji KPOŚK Masterplanem dla wdrażania dyrektywy 91/271/EWG zawierającym listę potrzeb inwestycyjnych w poszczególnych aglomeracjach. Aglomeracja Potulice nie została ujęta we wspomnianym wyżej Masterplanie.

Tabela 48 Wykaz aglomeracji na terenie BTOF spełniających kryterium zaliczenia do kategorii 2-10 tys. RLM zgodnie z Uchwałami Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego podjętymi po dniu 28 lutego 2015 roku.

Aglomeracja	Obszar Aglomeracji	Ilość RLM
Czernikowo	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Czernikowo. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowość Czernikowo.	3 133
Lubicz	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Lubicz Górny. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Lubicz Górny, Lubicz Dolny, Nowa Wieś, Złotoria, Krobia.	8 629
Łabiszyn	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Łabiszyn. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: część miasta Łabiszyna, Smerzyn (w części), Lubostroń, Załachowo (w części).	5 753
Łubianka	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Przeczno. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Łubianka, Wybcz, Dębiny, Przeczno, Pigża, Zamek Bierzgłowski	2 771
Brzoza	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Brzoza. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Brzoza i Olimpin, położone na terenie gminy Nowa Wieś Wielka .	4 470
Obrowo	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Dobrzejewice. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Obrowo, Kawęczyn, Zawaly, Dobrzejewice, Łążyn II, Głogowo, Brzozówka, Szembekowo. Wszystkie miejscowości znajdują się w obszarze aglomeracji Obrowo częściowo.	9 363
Sicienko-Wojnowo	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Wojnowo. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Sicienko, Wojnowo.	2 100
Potulice	Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w miejscowości Potulice. Obszar aglomeracji obejmuje miejscowości: Potulice i Występ, położone na terenie gminy Nakło nad Notecią .	4 928

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dziennika Urzędowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, dostęp 28.03.2016

Zgodnie z harmonogramem prac zawartym w dokumencie „Mapa drogowa dla aglomeracji ubiegających się o ujęcie w V aktualizacji Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych” wydanym przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, aglomeracje wskazane w Tabeli 47 będą ubiegać się o ujęcie w projekcie V Aktualizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych i w opracowywanym w toku jej aktualizacji Masterplanem.

Gmina Wielka Nieszawka aktualnie nie ma na swoim obszarze wyznaczonej aglomeracji spełniającej kryterium zaliczenia do kategorii 2-10 tys. RLM. Chcąc ubiegać się o dofinansowanie ze środków w ramach RPO WK-P 2014-2020, podjęcie działania zmierzające do uzyskania aktu prawa miejscowego wyznaczającego aglomerację. Ostateczny termin dla podjęcia uchwały w sprawie wyznaczenia aglomeracji to 30 września 2016r

System obszarów chronionych

BTOF cechuje się objęciem około 30% powierzchni granicami parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu. Dodatkowo kilka procent jest objętych obszarami Natura 2000 (te kilka procent stanowią obszary nie pokrywające się z PK i OCHK), których powierzchnie nie są podawane w statystyce publicznej w ujęciu poszczególnych gmin.

Na analizowanym terenie znajduje się 18 z ponad 90 rezerwatów przyrody wyznaczonych w województwie, a także 2 paki krajobrazowe (Nadwiślański i Chełmiński), 11 z 31 obszarów chronionego krajobrazu (Zalewu Koronowskiego, Rynny Jezior Byszewskich, Północnego Pasa Rekreacyjnego Miasta Bydgoszczy, Nadnotecki, Łąki Nadnoteckie, Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej (część wschodnia i zachodnia), Jezior Żędowskich, Strefy Krawędziowej Kotliny Toruńskiej, Doliny Drwęcy, „Zgniłka-Wieczno-Wronie”, Niziny Ciechocińskiej) oraz zespół

przyrodniczo-krajobrazowy. Dodatkowo znajduje się tu kilkanaście obszarów Natura 2000 – zarówno wyznaczonych w ramach dyrektywy siedliskowej, jak i ptasiej. Listę tę uzupełnia kilkadziesiąt użytków ekologicznych oraz kilkaset pomników przyrody.

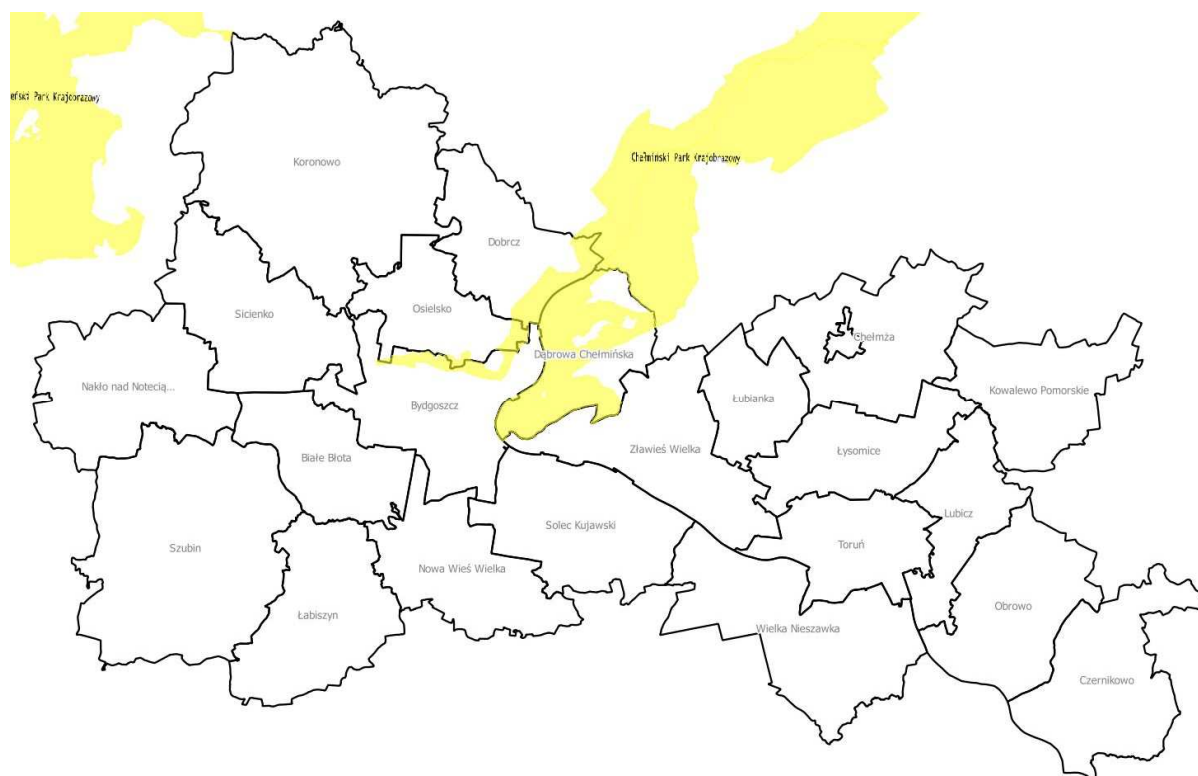
Obowiązujące zasady zagospodarowania (zakazy) są formułowane w stosownych aktach prawnych, w których można także znaleźć szczegółowe określenie ich granic – dla form o największej powierzchni – parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, są to uchwały Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Na załącznikach graficznych przedstawiono (na podstawie usługi wms udostępnianej przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska) zasięgi form o charakterze powierzchniowym. Pomimo schematycznego charakteru pozwalają one na zorientowanie się w zróżnicowaniach terytorialnych – gminy BTOF są objęte formami ochrony w stopniu bardzo różnym. Z przyrodniczego punktu widzenia na szczególną uwagę zasługują obszary, gdzie nakładają się formy różnych rodzajów – np. rezerваты i parki krajobrazowe albo obszary chronionego krajobrazu oraz obszary Natura 2000. Takie koncentracje świadczą o wyjątkowej wartości – leżącej u podstaw zaliczenia do różnych form chronionych.

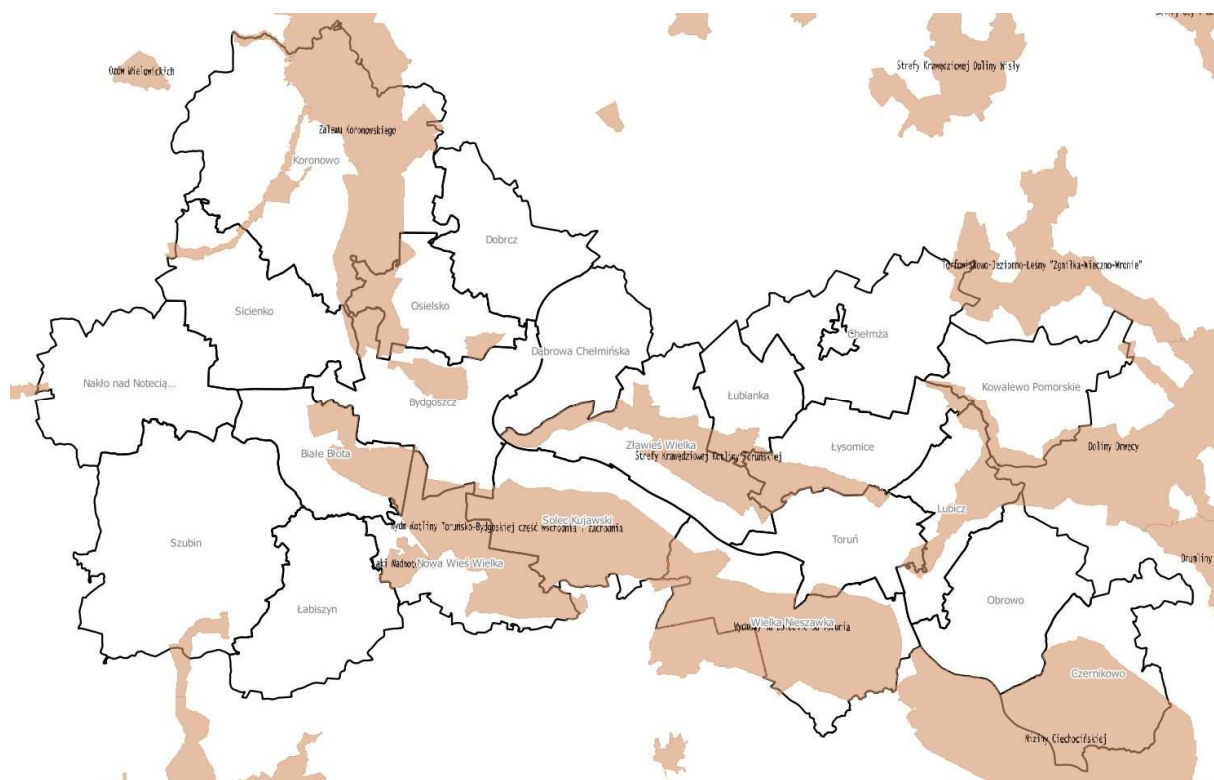
Uwagę zwraca fakt, że w strukturze form chronionych na terenie województwa, BTOF zalicza się do obszarów cennych – o dużej powierzchni, zróżnicowanej randze i węzłowym charakterze obszarów chronionych. Tym bardziej realizacja działalności społeczno-gospodarczych musi uwzględniać potencjał środowiskowy i ograniczenia z niego wynikające.

Znaczna część obszarów chronionych pokrywa się z terenami leśnymi lub rozległymi dolinami rzecznyymi – co jest uwarunkowaniem korzystnym dla celów ich ochrony, ponieważ chroni je przed nadmierną antropopresją, która w obszarach o tak silnym zurbanizowaniu w sposób naturalny jest bardzo duża.

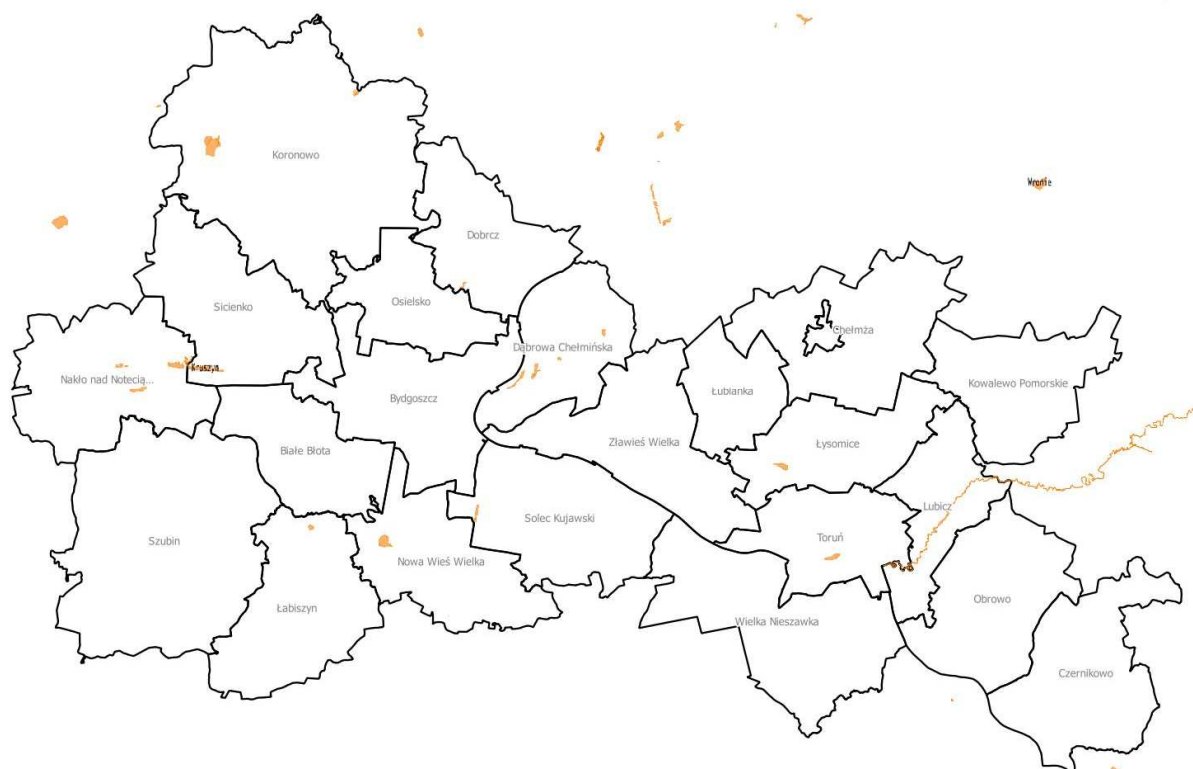
Mapa 8 System obszarów chronionych w BTOF – zasięgi form ochrony

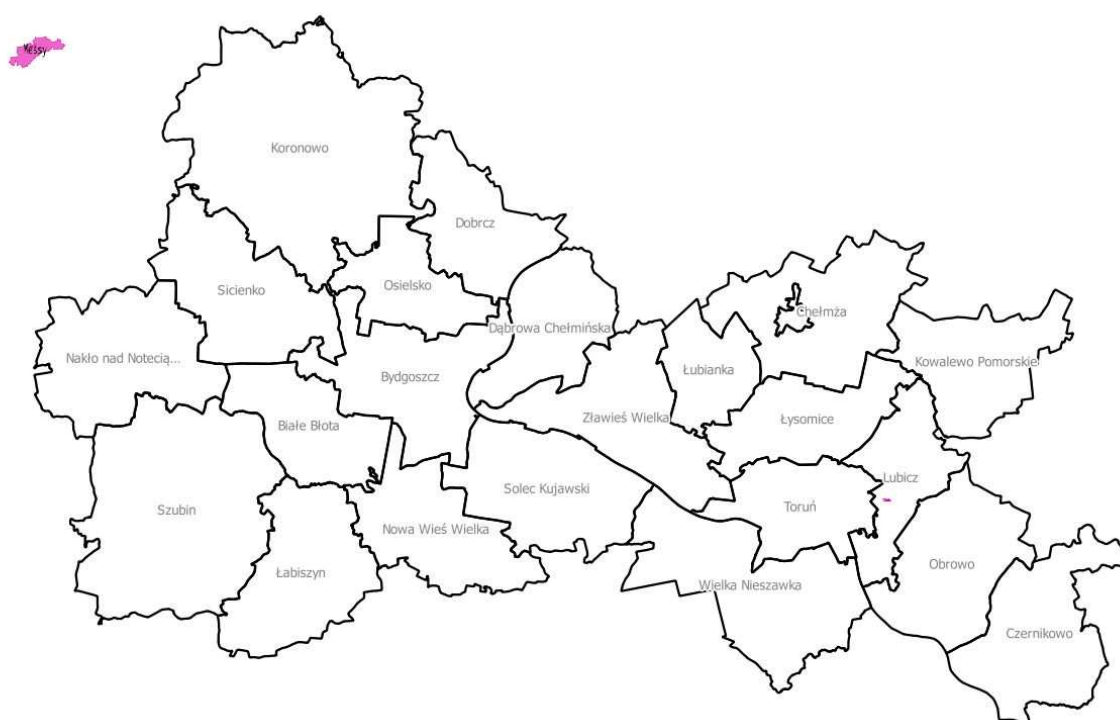
Zasięg parków krajobrazowych

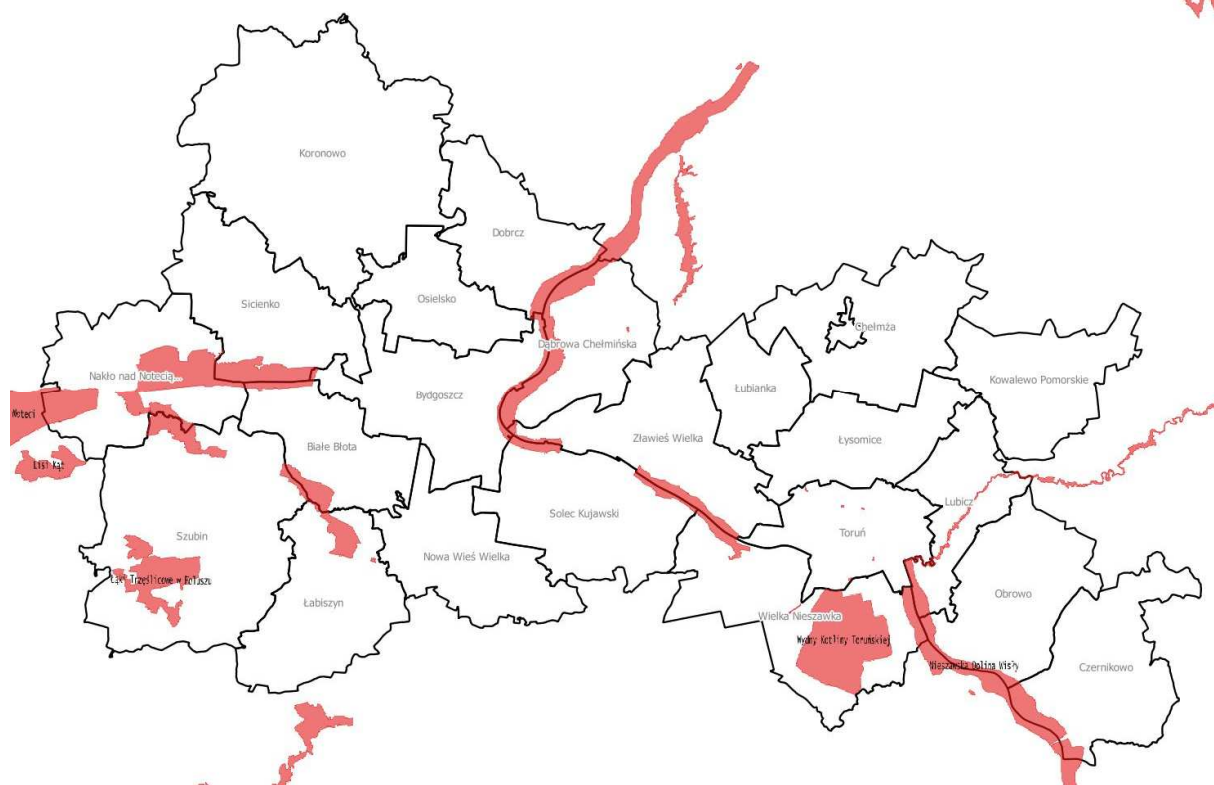
Zasięg obszarów chronionego krajobrazu

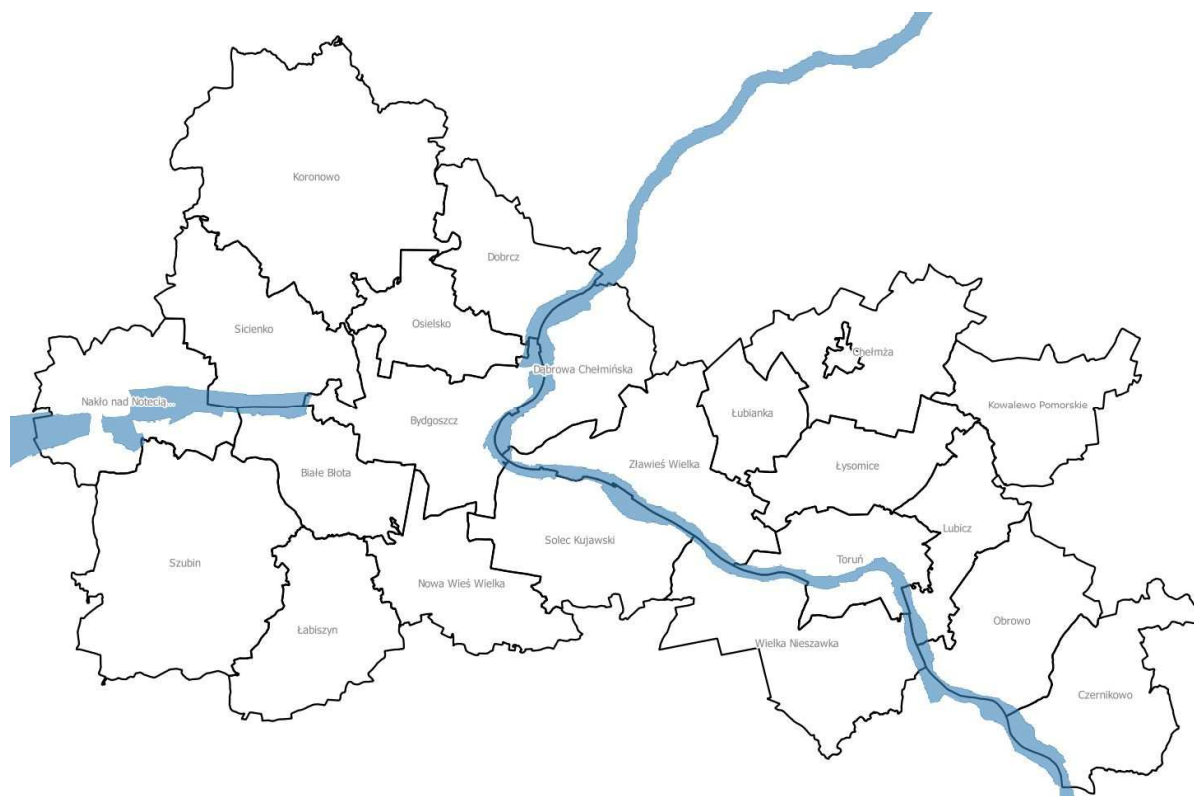
Rezerваты przyrody

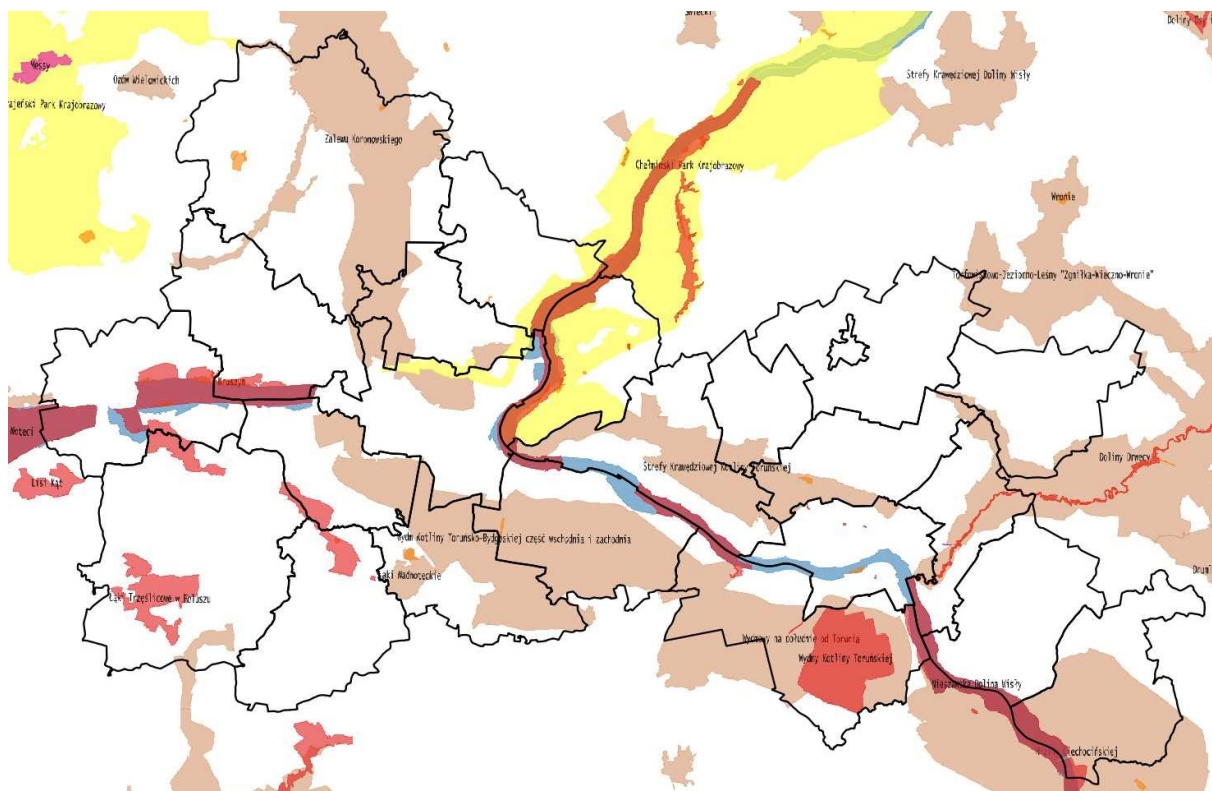
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy (Jar Przy Strudze Lubickiej)

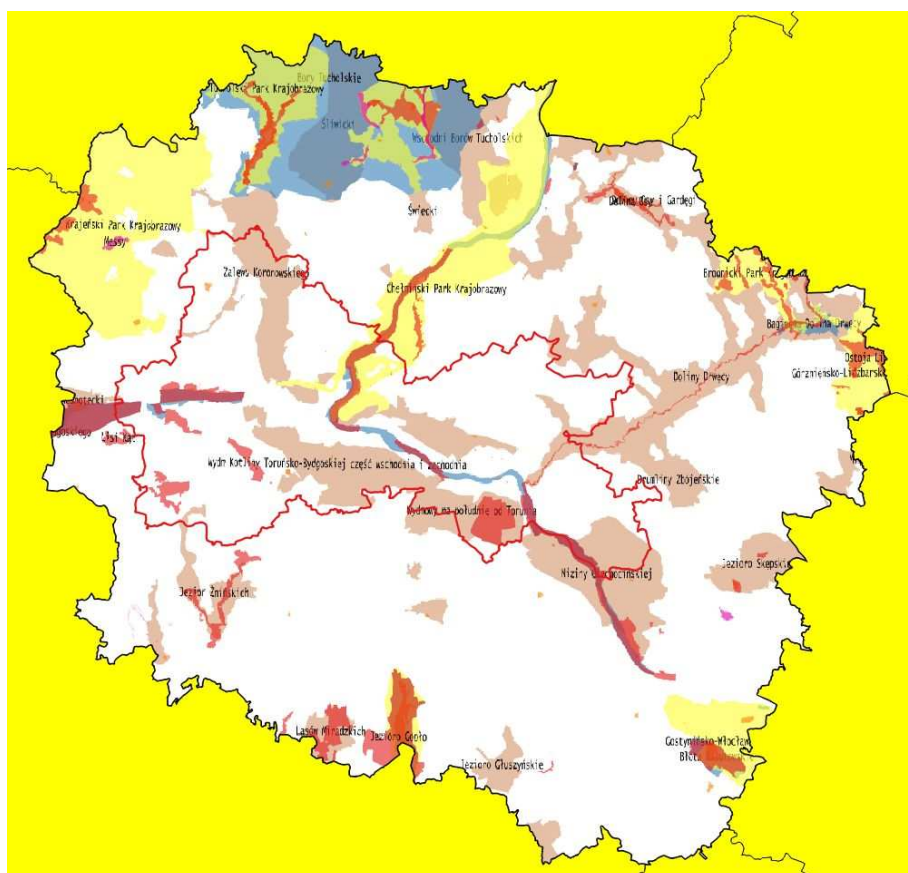
Obszary w sieci Natura 2000 – Specjalne Obszary Ochrony („dyrektywa ptasia”)

Obszary w sieci Natura 2000 – Obszary Specjalnej Ochrony („dyrektywa siedliskowa”)

Mapa zbiorcza – koncentracja form chronionych

Znaczenie BTOF w systemie przyrodniczym województwa

Źródło: usługa wms Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, data uzyskania 31.01.2016 r

Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi

Systemy gospodarki odpadami opierają się o istniejącą infrastrukturę i odpowiadają bieżącym potrzebom w tym zakresie. Zagadnienie to jest regulowane przez wojewódzki program branżowy – cyklicznie aktualizowany. Rozbudowa obszarów zamieszkania oraz zmiany struktury tych obszarów wymusza ciągle dostosowywanie systemu oraz poprawę jego dostępności. Brak takich działań powoduje zagrożenie niewydolnością systemu, co skutkuje wzrostem zagrożenia powstawania tzw. dzikich wysypisk lub pozbywania się odpadów w sposób nieuprawniony.

Kluczową inwestycją z punktu widzenia gospodarki odpadami na terenie BTOF była w ostatnich latach budowa Zakładu Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych w Bydgoszczy. Zakład – oddany do użytku w końcu roku 2015 - ma służyć zarówno mieszkańcom całej aglomeracji bydgosko-toruńskiej.

Jednym z największych wyzwań BTOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych. Brak pełnej wiedzy na temat stopnia i zakresu zanieczyszczeń na terenach przemysłowych powoduje zagrożenie zanieczyszczeniem wód i gruntu, a więc pośrednio także zagrożenie dla zdrowia ludności.

Największym niezrekultywowanym terenem przemysłowym na terenie BTOF pozostają tereny dawnych Zakładów Chemicznych Zachem S.A. Władze Miasta Bydgoszczy mając świadomość zagrożeń wynikających z zanieczyszczenia tego obszaru złożyły do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy wniosek o określenie stopnia i zakresu zanieczyszczenia terenu. Podstawą do złożenia wniosku były wyniki badań w ramach monitoringu wód podziemnych prowadzonych na obszarze zakładów, które wykazywały przekroczenia dopuszczalnych zawartości substancji występujących w odpadach składowanych w przeszłości na terenie Zachem S.A. Obecnie trwają badania terenu prowadzone przez służby Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Wyniki badań będą podstawą do określenia stopnia i zakresu zanieczyszczenia, co pozwoli na podjęcie decyzji co do koniecznego zakresu prac mających na celu zapobieżenie rozprzestrzenianiu się zanieczyszczeń oraz ewentualnej rekultywacji tego terenu.

Ochrona i kształtowanie terenów zieleni

Terenami zieleni w mieście są obszary zadrzewień, parki, zieleńce i ogrody. Brak ich ochrony spowoduje postępującą degradację, utratę ich funkcji przyrodniczych oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi. Skutkiem zaniechania działań w tym zakresie jest także utrata obszarów cennych z historycznego i kulturowego punktu widzenia. Dotyczy to w szczególności parków zabytkowych czy innych obszarów, gdzie występuje cenny starodrzew lub historyczne założenia parkowe. Utrzymanie terenów zieleni jest bardzo ważne także ze względu na spełnianie przez nie w wielu wypadkach funkcji korytarzy ekologicznych i enklaw bioróżnorodności.

Do terenów zieleni poza granicami miast zaliczyć możemy głównie obszary lasów, niezagospodarowane obszary łąk, zadrzewienia śródpolne. Brak ich ochrony spowoduje – tak jak w poprzednim przypadku – postępującą degradację, utratę ich funkcji oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi..

Naturalne zbiorniki wodne pełnią funkcje siedlisk lub obszarów bytowania flory i fauny, a także korytarzy ekologicznych.

Brak zagospodarowania nabrzeży spowoduje zjawisko odwrócenia się miast od rzek. W Bydgoszczy i Toruniu koryta rzek mają szczególne znaczenie jako element mogący łączyć i komunikować inne obszary i tereny zieleni. Brak działań w tym obszarze może spowodować utratę unikalnego charakteru tej części przestrzeni miejskiej.

Istotne jest, aby działania samorządów nie ograniczały się do ochrony terenów zieleni oraz wód, a więc aby były połączone z ich kształtowaniem i zagospodarowaniem, zwiększając dostępność tych terenów dla mieszkańców.

Ochrona przed hałasem

Jednym z najbardziej miarodajnych wskaźników stosowanych w mapach akustycznych jest długookresowy średni poziom dźwięku LDWN. Dopuszczalne wartości tego wskaźnika są różne w zależności od typu zabudowy i funkcji poszczególnych części obszaru miejskiego. I tak, przykładowo dla zabudowy jednorodzinnej wynoszą 64 dB, dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej 68 dB a dla zabudowy śródmiejskiej miast 70 dB. Wartości tego wskaźnika są określane w opracowywanych dla miast mapach akustycznych.

W przypadku Bydgoszczy przekroczenie dopuszczalnych poziomów natężenia hałasu również ma miejsce jedynie w przypadku sąsiedztwa głównych ciągów komunikacyjnych miasta.

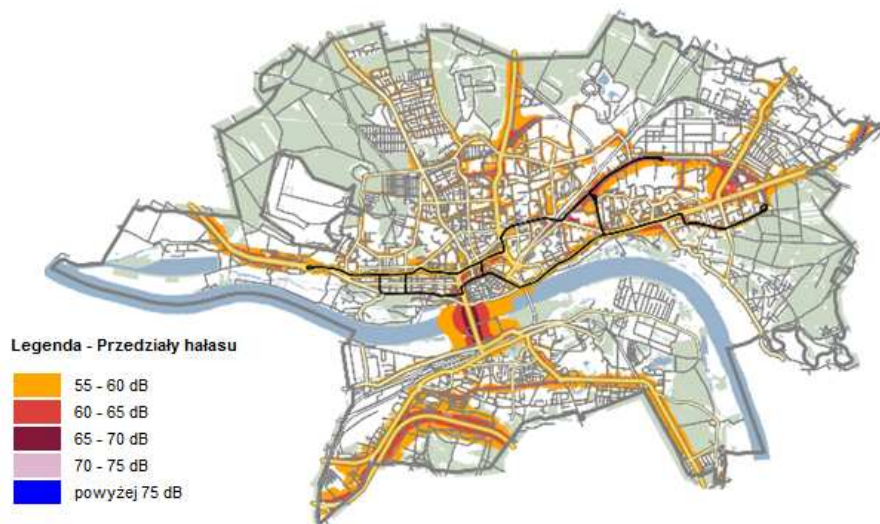
Mapa 9 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Bydgoszczy w 2011 r.

Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Bydgoszczy

Jak można zauważyć na poniższej mapie zakres występowania natężenia hałasu wyższego od podanych dopuszczalnych poziomów na terenie Torunia jest niewielki i dotyczy jedynie obszarów bezpośrednio sąsiadujących z głównymi trasami komunikacyjnymi.

Mapa 10 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Toruniu w 2012 r.

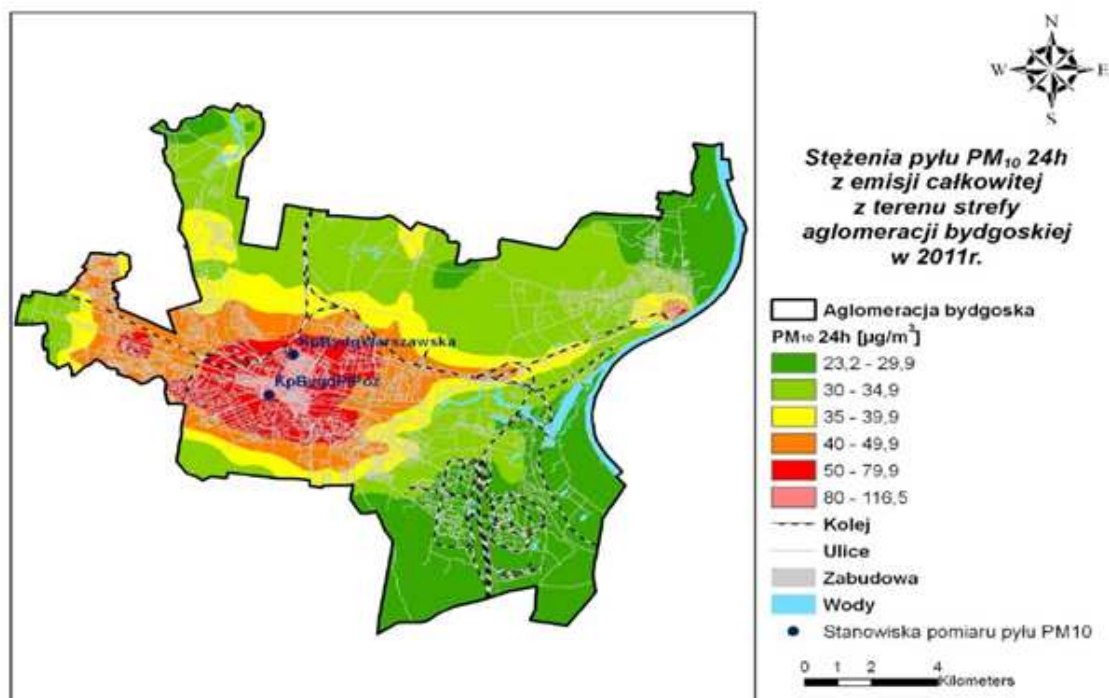
Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Torunia

Ochrona powietrza

Na obszarze BTOF, szczególnie na terenach miast rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych.

Na poniższej mapie przedstawiony został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Bydgoszczy.

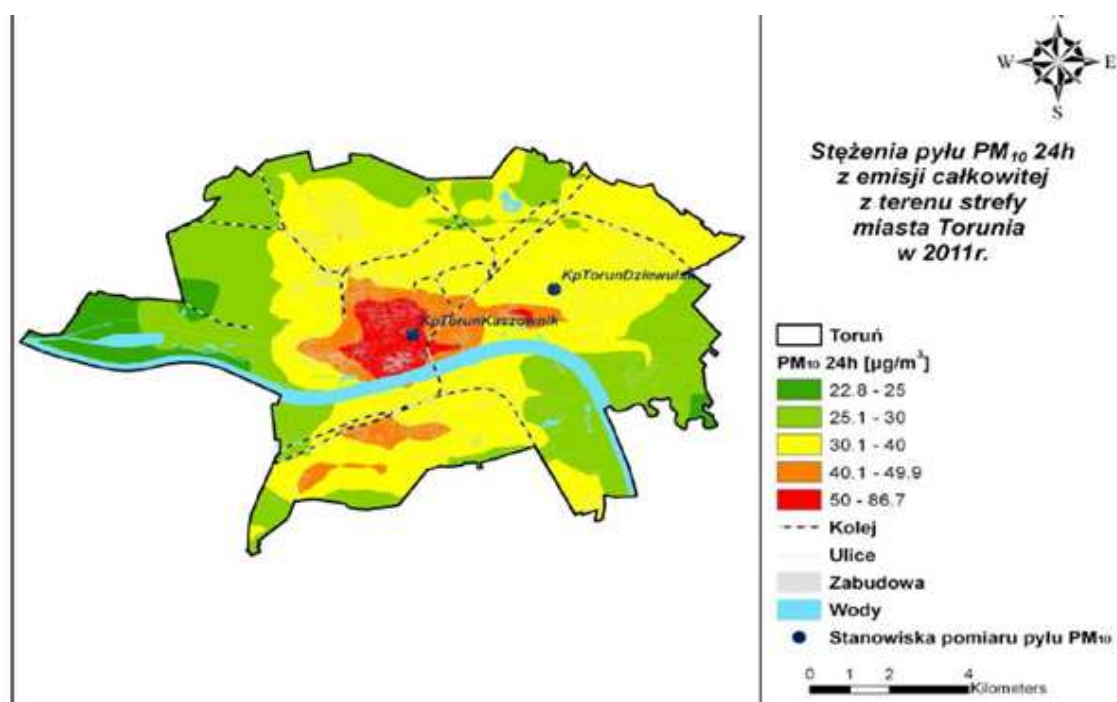
Mapa 11 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Bydgoszcz w 2011 r.

Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Aglomeracja Bydgoska

Na poniższej mapie zobrazowany został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Torunia.

Mapa 12 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Toruń w 2011 r.

Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Miasto Toruń

Nadmierne zanieczyszczenie powietrza wpływa negatywnie na zdrowie i komfort życia w obszarach nim objętych. Substancje stanowiące zanieczyszczenie, jeśli występują w nadmiernych ilościach, skutkują zwiększeniem częstotliwości występowania chorób dróg oddechowych czy alergii. W niektórych sytuacjach mogą być również źródłem uciążliwości zapachowych. Powoduje to obniżenie samopoczucia osób narażonych na przebywanie w takich obszarach. Przyczyną takich zjawisk jest między innymi eksploatacja pieców oraz kotłów grzewczych starszego typu, w których paliwem jest węgiel i miał. Kolejnym źródłem tzw. niskiej emisji⁸⁷ jest komunikacja samochodowa. Stosowanie nowoczesnych źródeł ciepła oraz włączanie obiektów do zintegrowanych sieci ciepłowniczych pozwala na eliminację tych zjawisk. Dodatkowym efektem tych działań jest ograniczenie możliwości spalania odpadów. Emisję ze źródeł komunikacyjnych pozwoli ograniczyć silne wspieranie rozwoju niskoemisyjnego transportu publicznego.

Infrastruktura teleinformatyczna

Ocena dostępu do internetu

W 2014 r. w województwie kujawsko-pomorskim 72,6% gospodarstw domowych posiadało komputer, zaś 69,9% dysponowało szerokopasmowym Internetem. Praktycznie powszechny jest dostęp przedsiębiorców do internetu, a dostęp gospodarstw domowych jest limitowany raczej kosztami użytkowania lub oceną potrzeby użytkowania, a nie względami technicznymi, bowiem już w roku 2012 w zasięgu Internetu było 97,86% budynków; podobnie – w 2012 dostęp do sieci posiadało 93,5% przedsiębiorstw w województwie.

Tabela 49. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery i dostępność gospodarstw domowych do internetu – porównanie województw

Województwo	komputer osobisty ogółem				komputer osobisty z dostępem do Internetu				komputer osobisty z szerokopasmowym dostępem do Internetu			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Polska	66,7	68,3	71,5	73,1	62,3	64,7	68,8	71,2	48,2	52,4	55,4	58,9
Dolnośląskie	65,3	66,1	68,6	70,4	60,9	62,6	66	68,4	57	60,7	62,5	66,6
Kujawsko-pomorskie	66,4	64,9	69	72,6	59,5	59,2	64,5	70,2	59,4	59,1	64,5	69,9
Lubelskie	61,5	64,8	68,9	69,9	55,4	59,5	65,4	67,9	43,3	48,3	55,4	64,2
Lubuskie	62,8	64,1	68,1	71,9	59,9	59,7	65,9	71	41,1	49,9	53,6	63,4
Łódzkie	60,3	63,1	65,2	69,4	54,9	59,2	62,8	67,3	36,4	41,5	45	52
Małopolskie	67,5	69,1	74,4	75,6	64,2	67,2	72,7	74,6	41,8	43,9	53,8	56,6
Mazowieckie	71,4	73,1	75,8	77,4	67,5	69,2	73	75,5	54,1	57,3	54,4	58,3
Opolskie	66,9	70,6	69,1	69,5	63,4	66,7	66,5	66,7	62,2	65,3	65	66,4
Podkarpackie	67	66,9	71,2	72,9	62,2	62,6	67,6	71,4	59,8	62,6	67,6	71,3
Podlaskie	62,7	64,2	64,4	66,9	57,5	59,4	61	65,4	46,5	48,8	52,1	58,6
Pomorskie	72,9	73,7	77,3	78,2	69,4	71	76,1	76,6	43	49,8	43,7	44,9
Śląskie	67,9	69,6	73,9	73,6	65,2	67,9	72,9	72,5	45,7	49,7	54,6	51,5
Świętokrzyskie	60,5	62,7	68,7	68,5	52,5	56,7	64,3	65	29,9	33,7	35,2	43,3
Warmińsko-mazurskie	61,9	62,1	66	69,1	58,1	58,2	61,5	65,1	49,5	53,7	55,8	60,4
Wielkopolskie	69,6	72,3	74,5	75,4	64,3	68,5	71,7	72,7	52,8	58,4	63,1	62,5
Zachodniopomorskie	64,5	67,4	68	70	61	64	65,5	68,2	39	48,4	56,9	63,5

Źródło: Dane GUS

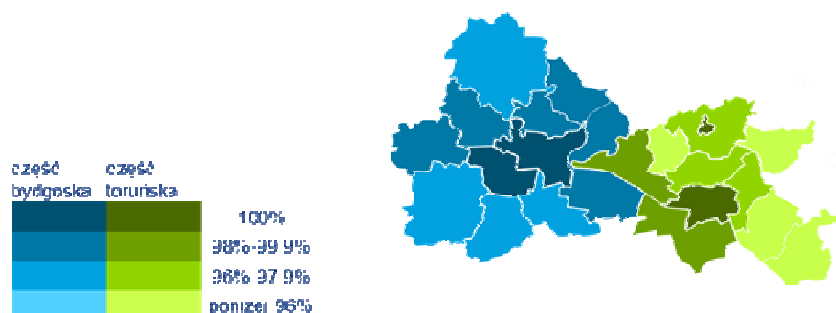
W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym pokrycie budynków zasięgiem Internetu w zależności od tego, czy brano pod uwagę operatorów telefonii komórkowej wynosiła w roku 2012 odpowiednio 99,3% i 85,4%. 100% zasięgu odnotowano w Bydgoszczy, Toruniu i Chełmży oraz na miejskich obszarach Szubina, Koronowa, Solca Kujawskiego i Nakła nad Notecią⁸⁸. Niższa

⁸⁷ Niska emisja to emisja szkodliwych gazów i pyłów, generowana przez domowe piece grzewcze i lokalne kotłownie węglowe, gdzie węgiel o niskich parametrach spalany jest w sposób nieefektywny. Charakterystyczne jest to, że jest ona generowana przez liczne źródła, które oddają do atmosfery niewielkie ilości zanieczyszczeń. Innym źródłem niskiej emisji są środki komunikacji, a także wtórna emisja zanieczyszczeń, np. z dróg czy chodników.

⁸⁸ Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

dostępność występowała w gminach Łubianka i Czernikowo oraz na obszarach wiejskich w gminach Łabiszyn i Koronowo, gdzie zasięg Internetu wynosił poniżej 95%. Pomimo, że zasięg Internetu na obszarze funkcjonalnym był ogólnie wysoki, infrastruktura teleinformatyczna na terenie BTOF wymagała dalszych inwestycji.

Mapa 13 Pokrycie terytorium BTOF zasięgiem Internetu w 2013 r.*

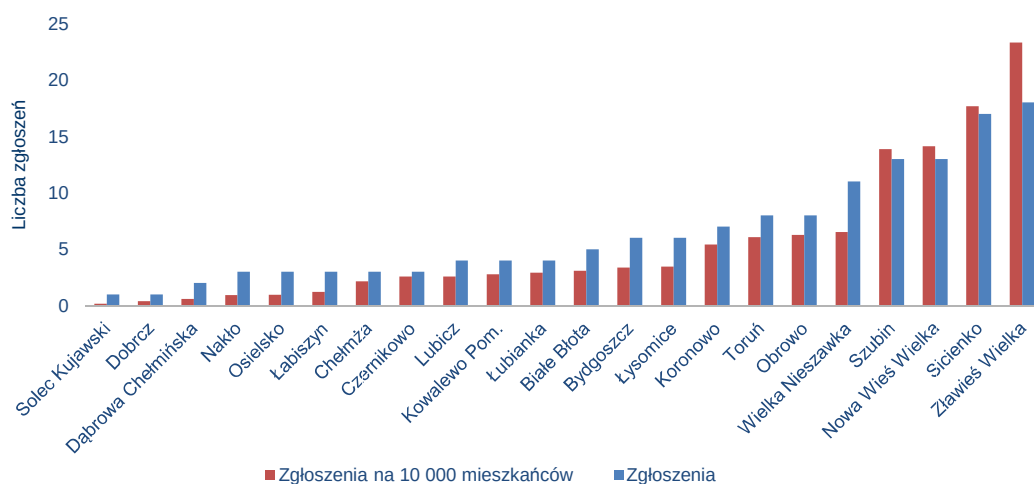
* zasięg łącznie z operatorami telefonii komórkowej

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych UKE, 2013 r.

Stopień pokrycia dostępem do Internetu można ocenić dobrze, zwłaszcza, że był on wyższy od średniej dla województwa i Polski, która wynosi 97,1%. Warto jednak zaznaczyć, że np. w Bydgoszczy, gdyby odliczyć zasięg oferowany przez operatorów mobilnych, penetracja Internetu wyniosła 80,7%. Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, był on niższy o prawie 10 punktów procentowych od średniej krajowej, która wyniosła 90,2%. Nie można też zapominać, że pomimo wysokich wskaźników zasięgu dla całego obszaru, aż 55 miejscowości było całkowicie odcięta od Internetu (0% zasięgu licząc z operatorami mobilnymi).

Skalę potrzeb inwestycyjnych w infrastrukturę można oszacować na podstawie ankiety przeprowadzanej przez UKE dotyczącej zapotrzebowania na Internet stacjonarny. Wynika z niej, że średnia dla obszaru BTOF wyniosła 1,68 zgłoszenia na 10 tys. mieszkańców, co było wynikiem niższym od średniej krajowej wynoszącej 2,54 zgłoszenia.

Wykres 50. Zgłoszone zapotrzebowanie na Internet stacjonarny na terenie BTOF w 2013 r.

Źródło: Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, UKE 2013 r.

Największe potrzeby odnotowano w gminach Sicienko i Nowa Wieś Wielka, gdzie w 2013 r. zanotowano odpowiednio 17 i 13 zgłoszeń o dostęp do Internetu oraz gminach Zławieś Wielka i Wielka Nieszawka, gdzie zanotowano 18 i 11 zgłoszeń.⁸⁹

Dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzeniowymi

W analizie infrastruktury internetowej warto też zwrócić uwagę na rozwój Internetu światłowodowego na terenie obszaru. Na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje Kujawsko-Pomorska Sieć Informacyjna (K-PSI), która została wybudowana w ramach projektu „Budowa regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformatycznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim”. W latach 2004-2008 kosztem prawie 77 mln położono 900 km sieci światłowodowej obejmującej cały obszar województwa⁹⁰. Do czerwca 2015 r. zakładano budowę kolejnych 77 km światłowodów, które uzupełnią istniejącą sieć w kujawsko-pomorskim⁹¹.

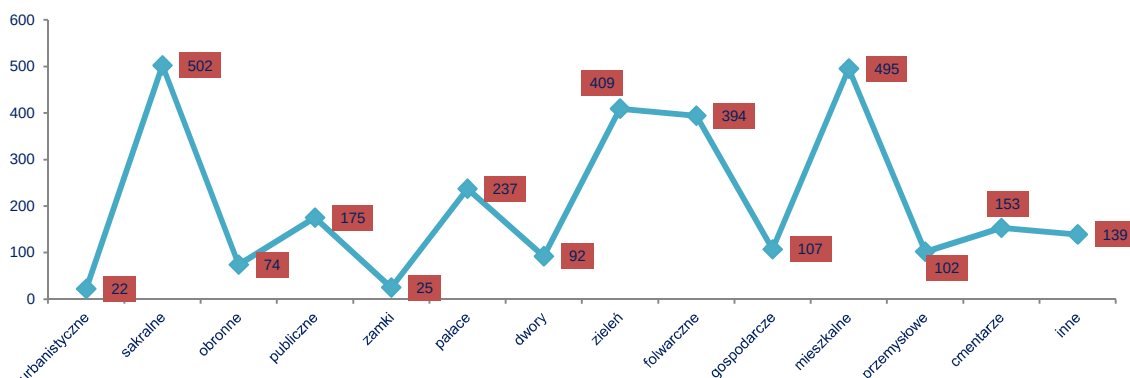
Sieć K-PSI oferuje dostęp do Internetu jednostkom samorządu terytorialnego, urzędom administracji państwowej, placówkom oświatowym (bibliotekom, szkołom), jednostkom kultury, służby zdrowia (szpitalom, przychodniom), oraz jednostkom ratowniczym (straży pożarnej, policji, pogotowiu) funkcjonującym na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego. Operator udostępnia też swoje łącza lokalnym dostawcom Internetu.

Detaliczny dostęp do szerokopasmowego Internetu przesyłanego światłowodem dostępny jest jednak tylko w 20% miejscowości znajdujących się na terenie BTOF. Najlepsza sytuacja jest oczywiście w Bydgoszczy i Toruniu oraz sąsiednich gminach, gdzie światłowodowy Internet oferuje nawet 10 różnych operatorów⁹².

Przestrzeń kulturowa BTOF

W województwie kujawsko-pomorskim znajduje się 2926 zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru zabytków⁹³. Kategorie zabytków znajdujących się na terenie województwa przedstawia poniższy wykres.

Wykres 51. Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. (liczba zabytków)

Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

⁸⁹ Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

⁹⁰ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1163&Itemid=193

⁹¹ http://mac.gov.pl/files/mapa_budowy_sieci_-_listopad_2013.pdf

⁹² Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

⁹³ Stan na dzień 31.03.2013 r., Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Znaczna część obiektów zabytkowych jest położona w obszarze funkcjonalnym.

Wśród typów cennych obiektów znajdują się:

- Budowle sakralne: kościoły, synagogi, kaplice, cmentarze
- Kamienice i budynki użyteczności publicznej
- Zespoły dworsko-parkowe
- Zamki i fragmenty murów miejskich
- Zabudowa staromiejska dawnych rynków miast oraz historyczne układy urbanistyczne i ulice
- Zabytkowe obiekty przemysłowe
- Zabytki hydrotechniczne
- Fortyfikacje, zespoły architektury militarnej
- Założenia parkowe.

Toruń posiada największą, po Krakowie, liczbę autentycznych zabytków sztuki i architektury gotyckiej w Polsce. Do rejestru zabytków wpisanych jest w Toruniu ponad 350 zabytków architektury, z czego większość skoncentrowana jest w obszarze średniowiecznej starówki. O wartości toruńskich zabytków świadczy wpisanie toruńskiej starówki na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. Bydgoszcz posiada kilkaset obiektów wpisanych w rejestrze zabytków, w tym m.in. rozległe secesyjne śródmieście najlepiej zachowane w kraju po Łodzi, czy zabytek sztuki inżynierskiej, jakim jest Kanał Bydgoski ze śluzami. Chlubą Bydgoszczy jest także zrewitalizowana Wyspa Młyńska, Stacja Pomp w Lesie Gdańskim, Wieża Ciśnień na ul. Filareckiej; historyczne Stare Miasto z gotyckim kościołem farnym i zespołem szachulcowych spichrzy. W gminach okalających miasta rdzenia znajdują się przede wszystkim zabytki o charakterze sakralnym, np. kościół ewangelicki w Złejwsi Wielkiej, ale także zabytkowe zespoły dworsko-pałacowe (np. w Przysieku, Skłudzewie), spichlerze czy ruiny zamków. Na terenie całego województwa zewidencjonowanych jest ponad tysiąc zespołów pałacowo- i dworsko-parkowych, z których najważniejsze o randze ponadregionalnej leżą w obszarze funkcjonalnym. Są to zespoły w Lubostroniu (gm. Łabiszyn) i Ostromecku (gm. Dąbrowa Chełmińska).

Na terenie obszaru funkcjonalnego leży zamek krzyżacki - Zamek Bierzgłowski (gm. Łubianka), który dzięki pracom renowacyjnym trwającym od 1992 r. właściwie odzyskał swój dawny blask i stanowi aktualnie atrakcję turystyczną. Ruiny zamków znajdują się natomiast np. w Kowalewie Pomorskim, Szubinie, Złotorii, Toruniu oraz w Małej Nieszawce. Obiekty te pozostawione w formie „trwałej ruiny” lub adaptowane do nowych funkcji mogą stanowić bazę dla prowadzenia tematycznych tras krajoznawczych. Atrakcję turystyczną stanowią również zachowane na terenie województwa zespoły fortyfikacji m.in. w Toruniu oraz stanowisko archeologiczne w miejscowości Grodno gmina Chełmża.

Na terenie województwa zewidencjonowanych jest ok. 4,5 tys. obiektów przemysłowych i gospodarczych, z czego w obszarze funkcjonalnym m.in. most kolejowy - Buszkowo (gm. Koronowo – nad doliną rzeki Krówka), most kolejowy – Koronowo (nad rzeką Brdą) oraz Kanał Bydgoski (łączy Wisłę z Odrą poprzez Brdę, Noteć i Wartę).⁹⁴ Wśród najbardziej wartościowych zabytków z terenu powiatu bydgoskiego wymienia się także m.in: Zespół pocysterski w Koronowie, Kościół św. Andrzeja w Koronowie, dawna Synagoga i Pałac Opata w Koronowie, Kościół Świętej Trójcy w Byszewie, Kościół św. Magdaleny we Włókach, Kościół św. Michała Archaniola we Wtelnie, Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Żołędowie, Kościół Świętych Mikołaja, Stanisława i Jana w Ostromecku, Kościół św. Wojciecha w Boluminku, Zespół pałacowo – parkowy w Ostromecku, ruiny zamku w Nowym Jasińcu, most kolejowy wąskotorowy nad Brdą w Koronowie, ratusz Miejski w Koronowie z I połowy XIX w., pałac w Żołędowie, Dom mieszkalny - Zespół Szkół Zawodowych w Solcu Kujawskim, oficyna Dworska w Karolewie.

Pierwszy etap przywracania blasku zabytkom toruńskiej starówki pochłonął niemal 40 milionów złotych i był jednym z największych przedsięwzięć konserwatorskich w kraju⁹⁵. Do udanych inwestycji

⁹⁴ Strategia rozwoju turystyki w Województwie Kujawsko-Pomorskim, Kujawsko -Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego, 2004 r.

⁹⁵ Projekt współfinansowany ze środków UE zat. Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO

należała także rewitalizacja zabytkowych obiektów Wyspy Młyńskiej w Bydgoszczy. W kolejnym okresie programowania 2014-2020 planowane jest kontynuowanie prac konserwatorskich i renowacyjnych. Najważniejsze inwestycje Miasta Bydgoszczy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego planowane do realizacji to: Rewitalizacja i adaptacja Młynów Rothera, rewitalizacja dawnych budynków Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej, rewitalizacja zabudowy staromiejskiej i śródmiejskiej, w tym Wenecji Bydgoskiego i Kanału Bydgoskiego, remonty zdegradowanych, zabytkowych śluz. Dalszej odnowie ma podlegać zarówno toruńska starówka, jak i m.in. architektura Bydgoskiego Przedmieścia, Park Forteczny na Skarpie, zagospodarowanie fragmentu średniowiecznego nabrzeża portowego na Wiśle, rewitalizacja historycznego systemu forteczno-wodnego (obejmuje on swoim zakresem przeprowadzenie prac konserwatorskich Grodzy V i Grodzy VI z urządzeniami hydrotechnicznymi, odbudowę układu fosi przy ul. Podgórskiej oraz rewitalizację otoczenia, Fort IV im. Stanisława Żółkiewskiego, Fort św. Jakuba z Parkiem Glazja, Fort VI im. Jaremy Wiśniowieckiego). Prace konserwatorskie posiadanych zabytków chciałyby przeprowadzić także np. gmina Koronowo, Chełmża, Łubianka, Łysomice czy Zławieś Wielka.

Przez obszar funkcjonalny przebiegają liczne szlaki turystyczne (m.in. Europejski Szlak Kulturowy – św. Jakuba, Szlak przemysłu, wody i rzemiosła TeH2O, międzynarodowe szlaki E - 11 i R - 3). Są wśród nich szlaki historyczne, m.in. szlaki walk i męczeństwa z okresu II wojny światowej i stalinizmu. Program zakładający rozwój szlaków jest realizowany pod auspicjami Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Chęć realizacji projektów polegających na przygotowaniu kolejnych odcinków szlaku walk i męczeństwa zgłosiła część gmin z obszaru funkcjonalnego. Główne działania, które miałyby być realizowane w ramach projektów to nie tylko inwentaryzacja, uporządkowanie i zagospodarowanie terenu wzdłuż szlaku, monitoring i oświetlenie, oznakowanie szlaku, ale także działania edukacyjne skierowane do dzieci.

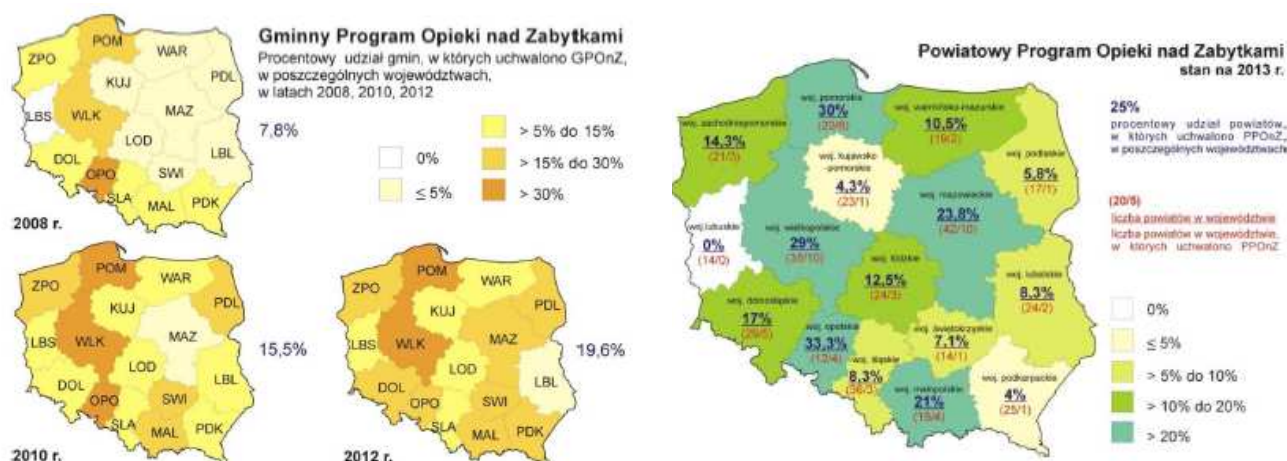
Podobne turystyczne szlaki tematyczne można stworzyć np. w oparciu o liczne, zachowane zespoły dworskie i pałacowe, czy też obiekty pozostawione w formie „trwałej ruiny”, które uzupełniane o niezbędną infrastrukturę turystyczną będą skutecznie przyciągać nie tylko mieszkańców obszaru funkcjonalnego w czasie weekendowych wycieczek, ale także turystów spoza regionu.

Ze względu na walory przyrodnicze oraz bogactwo obiektów zabytkowych, a także znaczny potencjał szlaków wodnych i turystyki rowerowej jednym z kierunków rozwoju dla obszaru BTOF jest turystyka. Biorąc pod uwagę wskaźniki dot. liczby obiektów noclegowych, liczbę udzielonych noclegów, liczbę korzystających z noclegów turystów krajowych i zagranicznych województwo kujawsko-pomorskie plasuje się pomiędzy 9 a 11 pozycją wśród wszystkich województw, natomiast posiada potencjał, aby w najbliższych latach przesunąć się na wyższe lokaty, dzięki rozwojowi rynku turystycznego na obszarze BTOF. Zarówno w Bydgoszczy jak i w Toruniu w ostatnich latach wzrastała liczba turystów krajowych i zagranicznych.⁹⁶

Ochrona dziedzictwa kulturowego staje się coraz bardziej istotna w planowaniu rozwoju gmin. Zasady opieki nad zabytkami zostały określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 z 17 września 2003, poz. 1568 z późniejszymi zmianami). W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ustawa nakazuje również tworzenie na okres czterech lat programów opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami jest ewidencja zabytków. Programy takie posiadają miasta Bydgoszcz i Toruń. Od kilku lat wzrasta również liczba gminnych programów opieki nad zabytkami. Powiatowe programy opieki nad zabytkami posiada zarówno Powiat Bydgoski, jak i Powiat Toruński.

⁹⁶ Monitoring ruchu turystycznego, Turystyczny Toruń 2013, Raport końcowy, Ośrodek Informacji Turystycznej w Toruniu, 2014 r., Badanie ruchu turystycznego Bydgoszcz 2012, Instytut Gospodarki Turystycznej i Geografii Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz 2012 r.

Mapa 14 Liczba obowiązujących gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013

Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

W programach opieki nad zabytkami nie tylko zostały zinwentaryzowane zabytki wymagające prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz wymagające zabezpieczenia, ale także wskazano kierunki głównych działań takie jak:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego
- Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wzrost konkurencyjności regionu
- Promocja walorów kulturowych i tradycji regionu.

Termomodernizacja

Zasadniczą korzyścią płynącą bezpośrednio z działań termomodernizacyjnych oraz ze zmniejszenia ilości energii cieplnej jest korzyść ekologiczna (zmniejszenie eksploatacji nieodnawialnych źródeł energii i zmniejszenie emisji dwutlenku węgla do atmosfery) i ekonomiczna (ograniczenie kosztów ogrzewania). Dodatkowo, poprzez docieplenie elewacji⁹⁷, budynki zyskują odświeżony wygląd, co wpływa na poprawę estetyki przestrzeni miejskich. Korzyści odczuwają także mieszkańcy oraz pracownicy budynków poddanych termomodernizacji poprzez większy komfort użytkowania budynku i zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego (zmniejszenie wilgotności, pleśni, zwiększenie komfortu termicznego).

W ramach działań termomodernizacyjnych wyróżnia się najczęściej poniższe typy działań:

- Ocieplenie ścian zewnętrznych budynków
- Ocieplenie podłóg na gruncie
- Ocieplenie stropów nad nieogrzewanymi piwnicami
- Ocieplenie dachów i stropodachów
- Ocieplenie ścian wewnętrznych pomiędzy pomieszczeniami ogrzewanymi i nieogrzewanymi
- Ocieplenie elewacji od wewnątrz (w przypadku budynków zabytkowych o elewacjach bogatych w detal architektoniczny)

⁹⁷ Dla budynków zabytkowych, o bogatym elewacyjnym detalu architektonicznym, należy (przy braku przeciwwskazań konserwatorskich) stosować np. docieplenie wewnętrzne.

- Wymiana okien i drzwi zewnętrznych.⁹⁸

Istotnymi aspektami są także usprawnienie systemu wentylacji, zastosowanie wentylacji mechanicznej z rekuperacją, modernizacja lub wymiana źródła ciepła (np. lokalnej kotłowni lub węzła ciepłowniczego) i instalacji grzewczych, zastosowanie automatyki sterującej, modernizacja sieci przesyłowych.

W przedsięwzięciach termomodernizacyjnych często wykonywane są także prace związane z modernizacją lub wymianą systemu zaopatrzenia w ciepłą wodę użytkową, zastosowaniem urządzeń zmniejszających zużycie wody, wprowadzeniem urządzeń wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych (np. pompy ciepła, kotły na biomasę, kolektory słoneczne).

Potrzeby gmin w zakresie działań termomodernizacyjnych są bezpośrednio związane z techniką budowania oraz jakością wykorzystywanych materiałów. Ocena tego typu cech budynku pod kątem potrzeb termomodernizacyjnych, tj. poprzez przeprowadzenie audytu energetycznego, jest procesem bardzo czasochłonnym. Potrzeby te w dużej mierze są zdeterminowane także liczbą budynków (skala potrzeb), wiekiem zabudowy oraz jej charakterem (np. dotyczącym ochrony konserwatorskiej). Poniższy wykres prezentuje liczbę budynków (użyteczności publicznej oraz mieszkalnych).

Wykres 52. Zestawienie liczby budynków ogółem i mieszkań w 2014 r. w powiecie bydgoskim i toruńskim oraz miastach Bydgoszczy i Toruniu

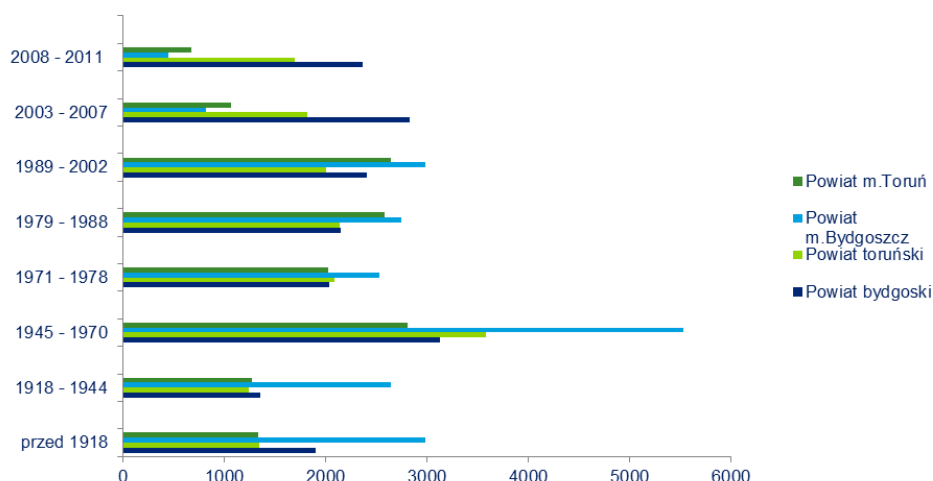
Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie www.stat.gov.pl

Analiza liczby budynków (w tym budynków użyteczności publicznej) i mieszkań na terenie powiatu bydgoskiego, powiatu toruńskiego oraz Bydgoszczy i Torunia prowadzi do oczywistych wniosków, że najwięcej budynków i mieszkań znajduje się na terenie miast rdzenia.⁹⁹ Powyższa sytuacja powodowana jest tym, że są to największe miasta, dodatkowo będące ważnymi ośrodkami administracyjnymi, gospodarczymi, oświatowymi, akademickimi i kulturalnymi (co wyjaśnia dużą liczbę budynków użyteczności publicznej). Zarówno w Bydgoszczy, jak i Toruniu mieści się także wiele rozległych obszarowo budynków spółdzielni mieszkaniowych. Na terenie obydwu tych miast znajduje się także największa liczba budynków starych, które stanowią zazwyczaj większość wśród budynków kwalifikowanych do termomodernizacji.

⁹⁸ W budynkach zabytkowych remont lub rekonstrukcja.

⁹⁹ Jako obszar analizy wieku zabudowy istniejącej na podstawie danych GUS na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjęto powiat bydgoski, powiat toruński, powiat Miasta Bydgoszcz i Powiat Miasta Toruń. Jednostki te są obszarowo najbliższe Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnego oraz są obszarami, gdzie GUS przeprowadził narodowy spis powszechny budynków i mieszkań. Poszczególne gminy w większości nie posiadają szczegółowej dokumentacji dotyczącej wieku zabudowy istniejącej. Analizowano dane roczne z roku 2011 z Narodowego Spisu Powszechnego pod kątem wieku budynków i mieszkań.

Wykres 53. Zestawienie liczby budynków (szt.) z podziałem na lata ich powstania w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie www.stat.gov.pl

Duża część zapotrzebowania gmin na działania termomodernizacyjne objęła budynki gminne, (choć nie tylko) w śródmieściach, które często z racji swojej publicznej roli powinny być reprezentacyjne. Przykładowo, na terenie Śródmieścia zlokalizowana jest większość zabytkowych gmachów obiektów użyteczności publicznej, szczególnie w przypadku miast rdzenia. Według dokumentu Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń, którego celem było umożliwienie kompleksowej i sprawnej realizacji zadań termomodernizacyjnych i modernizacyjnych w zakresie zmniejszenia kosztów zużycia mediów (energii cieplnej, elektrycznej, wody i ścieków), działań remontowo-termomodernizacyjnych w ramach obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń wymaga około 45¹⁰⁰ ze 140 budynków (działania planowane na lata 2007-2028).¹⁰¹

Cechą charakteryzującą Toruń jest fakt istnienia także znaczącego odsetka budynków historycznych, wybudowanych przed 1918 rokiem. Średniowieczny zespół miejski Torunia to jeden z najcenniejszych zespołów zabytkowych w Polsce. W 1997 został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO i obejmuje Stare i Nowe Miasto z zachowanym niemal bez zmian XIII-wiecznym układem urbanistycznym oraz teren zamku krzyżackiego. Ponad 1300 budynków wybudowanych przed 1918 rokiem, z których większość wpisana jest do ewidencji lub rejestru zabytków, będzie wymagało interwencji w zakresie termomodernizacji z uwzględnieniem wartości historycznych oraz wymogów konserwatorskich.

Potrzeby termomodernizacyjne gmin obszaru funkcjonalnego określono na podstawie wskazanego przez gminy zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne, jego priorytetyzacji oraz danych GUS (w zakresie wieku zabudowy, liczby budynków). Skalę potrzeb termomodernizacyjnych w zakresie budynków użyteczności publicznej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego prezentuje poniższa mapa.

¹⁰⁰ Informacja dotycząca obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń została pozyskana od Wydziału Rozwoju i Programowania Europejskiego Urzędu Miasta Torunia. Przekazana lista obiektów zawierała informację dotyczącą budynków „wykonanych” oraz dotychczas „niewykonanych”.

¹⁰¹ Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń (Załącznik do uchwały nr 1151/06 Rady Miasta Torunia z dnia 12 października 2006 r.),

Mapa 15 Potrzeby gmin w zakresie termomodernizacji na terenie BTOF w 2014 r.

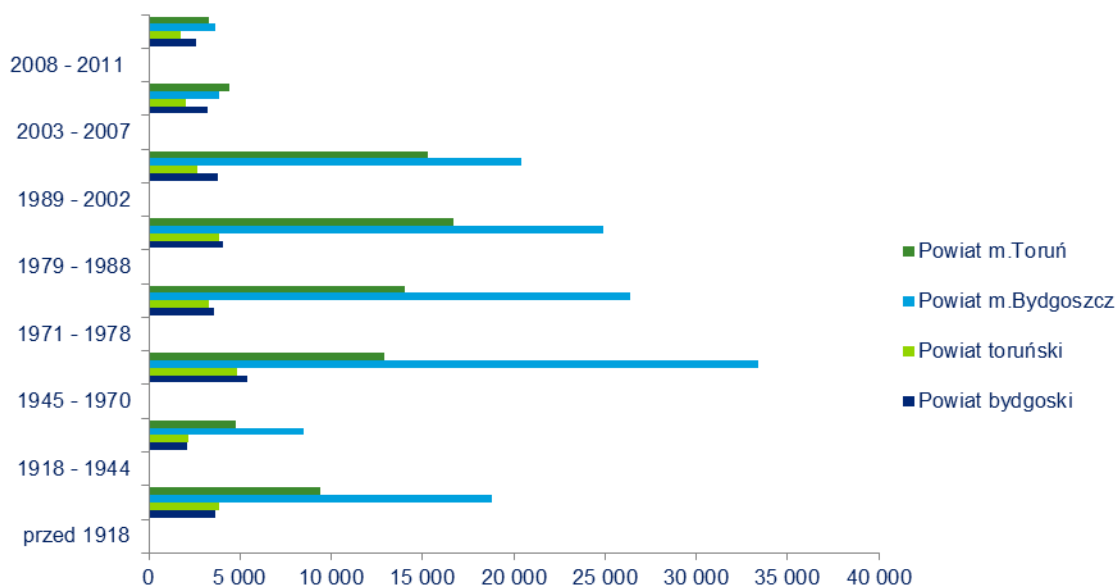
Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie zgłoszonego w 2014 r. zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne przez gminy BTOF

* W legendzie słowo projekt/y należy interpretować jako budynek/i.

Z racji mniejszej liczby mieszkańców oraz liczby budynków (w tym budynków użyteczności publicznej), potrzeby gmin BTOF okalających miasta rdzenia są relatywnie niższe. Analizując potrzeby Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w zakresie termomodernizacji zauważyć można, że względnie duże zapotrzebowanie zidentyfikowano w gminie Kowalewo Pomorskie, gminie Łubianka, Koronowo i Dobrcz, gminie Żławieś Wielka i gminie Nakło nad Notecią.

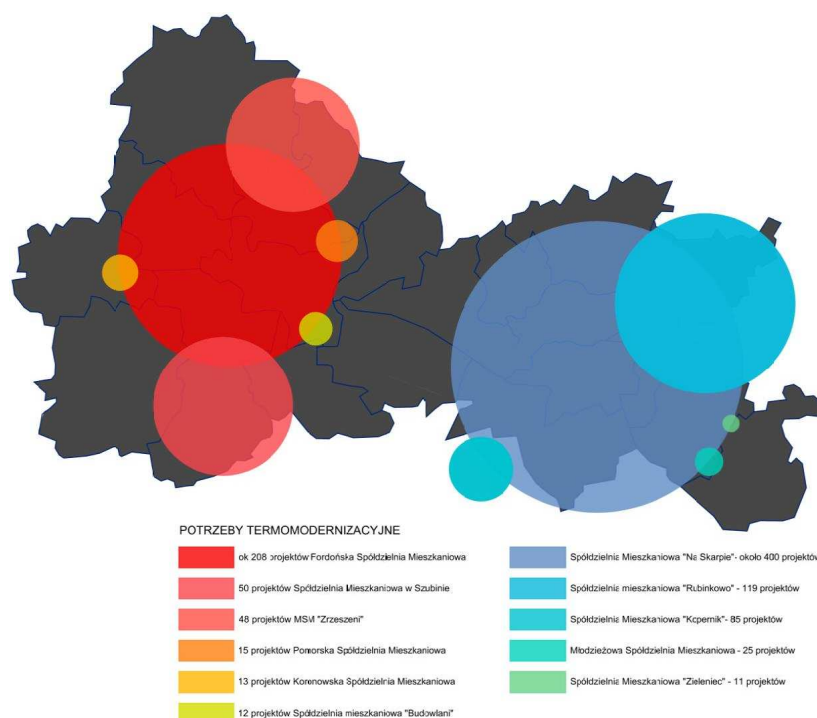
Szczegółowy wykaz zapotrzebowania na kluczowe działania termomodernizacyjne (obejmujące potrzeby termomodernizacyjne budynków użyteczności publicznej), stan obecny został przedstawiony w załączniku nr 1.

Wykres 54. Zestawienie liczby mieszkań (szt.) z podziałem na lata ich powstania w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie www.stat.gov.pl

Mapa 16 Potrzeby termomodernizacyjne zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej na terenie BTOF w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie danych przesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe w 2014 r.

* W legendzie słowo projekt/y należy interpretować jako budynek/i.

Największe potrzeby termomodernizacji budynków mieszkalnych zostały wskazane przez największe, obszarowo rozległe spółdzielnie mieszkaniowe obszaru funkcjonalnego.

W przypadku Bydgoszczy - Śródmieście, Bocianowo, Bielawy, Skrzetusko, Babia Wieś, Okole, Zawisza, Osiedle Leśne, Bartodzieje, Wzgórze Wolności, Szwederowo, Kapuściska - to rejony o największym zapotrzebowaniu na działania termomodernizacyjne. Są to również tereny o największym zagęszczeniu zabudowy.¹⁰²

W przypadku Torunia, największe potrzeby w zakresie wykonania kompleksowych modernizacji (w tym termomodernizacji) zabudowy, znajdują się w jednostkach urbanistycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo, oraz Na Skarpie.¹⁰³

Zapotrzebowanie na działania termomodernizacyjne podzielono głównie według charakteru zabudowy oraz przeznaczenia obiektu. Charakter zabudowy / typ budynku determinuje często zakres działań termomodernizacyjnych. Gminy obszaru funkcjonalnego najczęściej wskazywały poniższe typy budynków:

- Budynki oświaty i kultury
- Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych
- Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej
- Obiekty mieszkalne komunalne, socjalne i prywatne.

Identyfikacja potrzeb termomodernizacyjnych (nie tylko w zakresie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, ale także budynków użyteczności publicznej) objęła także segmentację niezbędnych

¹⁰² Uchwała Nr XLIII/913/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 26 czerwca 2013 r.

¹⁰³ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Torunia na lata 2007-2015

działań do podjęcia oraz ich specyfiki. Zidentyfikowane potrzeby pogrupowano według typów działań.¹⁰⁴

Tabela 50. Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych

Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych	% udział potrzeb w ogóle potrzeb zgłoszonych przez gminy BTOF	
	Powiat bydgoski + Nakło n/Notecią, Szubin, Łabiszyn	Powiat toruński + Kowalewo Pomorskie
Docieplenie ścian zewnętrznych / dachów / stropodachów / stropów międzykondygnacyjnych / ścian fundamentowych	28%	24%
Modernizacja / wymiana źródeł ciepła	12%	19%
Ograniczenie przesyłowych strat ciepła (np. poprzez budowę nowych ciepłociągów)	8%	2%
Usprawnienie instalacji grzewczych / wentylacji	18%	16%
Wymiana stolarki okiennej i/lub drzwiowej	17%	6%
Wymiana wyposażenia budynków / instalacji elektrycznej i oświetleniowej na energooszczędną	9%	7%
Zastosowanie wysokoefektywnych systemów alternatywnych zaopatrzenia w energię i ciepło	8%	26%

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte) na podstawie zapotrzebowania gmin w zakresie działań termomodernizacyjnych

Wszystkie planowane działania mają na celu m.in. podniesienie jakości powietrza atmosferycznego poprzez redukcję emisji gazów cieplarnianych oraz ograniczanie strat ciepła, do czego niewątpliwie przyczynią się planowane przedsięwzięcia, zakładające termomodernizację obiektów. Działania te niewątpliwie przyczynią się także do wzrostu konkurencyjności całego regionu.

Wstępna identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, „rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, przez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.” Innymi słowy, według Krajowej Polityki Miejskiej rewitalizacja wymaga skoordynowania oraz kompleksowego podejścia do przemian społecznych, ekonomicznych, przestrzennych i technicznych na obszarze zdegradowanym, w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego.¹⁰⁵ Celem rewitalizacji jest bowiem osiągnięcie efektu społecznego na danym terenie problemowym.

¹⁰⁴ Analiza kluczowych potrzeb termomodernizacyjnych na terenie BTOF w podziale na typy działań termomodernizacyjnych została wykonana na podstawie analizy i segmentacji fiszek projektowych przesłanych przez gminy.

¹⁰⁵ Krajowa Polityka Miejska 2023, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa 2015 r.

Gminy, które zdecydują się na podjęcie działań rewitalizacyjnych przeprowadzają analizę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy oraz dokumentów lokalnych i ponadlokalnych. Następnie za pomocą obiektywnych metod badawczych stwierdzają, czy na terenie gminy znajduje się obszar zdegradowany. W przypadku istnienia takiego obszaru gmina określa jego zasięg przestrzenny. W dalszej kolejności, w oparciu o obiektywne przesłanki, gmina wskazuje, która część obszaru zdegradowanego stanowić będzie obszar rewitalizacji, tj. obszar na którym w pierwszej kolejności podjęte zostaną działania naprawcze, mające wyprowadzić dany teren ze stanu kryzysowego. Tym samym to dla tego obszaru zaprogramowane zostaną działania w ramach programu rewitalizacji. Obszar rewitalizacji może obejmować cały obszar zdegradowany, jednakże pod warunkiem, że nie obejmie terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy¹⁰⁶.

Na terenie ZIT BTOF, programy rewitalizacji będą mogły być współfinansowane z funduszy RPO WK-P 2014-2020 (EFS i EFRR), środków KPO (EFS, EFRR, FS), ze środków budżetu państwa oraz budżetu jednostek samorządu terytorialnego, a także pozostałych (np. prywatnych).

Przy pomocy unijnych środków finansowych wspierane będą jedynie te działania na rzecz rewitalizacji, które pozwolą na osiągnięcie przynajmniej jednego ze wskazanych poniżej efektów na zdegradowanych obszarach miejskich i wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego: wzrost aktywności społecznej, ożywienie społeczne; zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego (związanego m.in. z oddaleniem od rynku pracy, degradacją obszarów, niewystarczającym dostępem do dobrej jakości, niedrogich usług społecznych), w tym poprzez poprawę warunków uczestnictwa osób w trudnej sytuacji w życiu społecznym i gospodarczym; wzrost zatrudnienia; ożywienie gospodarcze, wzrost potencjału gospodarczego między innymi poprzez wsparcie rozwoju przedsiębiorczości¹⁰⁷.

Działania dokonywane w ramach rewitalizacji to inicjatywy mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców. Inicjatywy te powinny polegać, przede wszystkim na zaplanowaniu działań ukierunkowanych na zmniejszenie lub likwidację negatywnych zjawisk społecznych, występujących na danym obszarze. Dlatego działania rewitalizacyjne finansowane z EFRR mogą być realizowane wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS i muszą stanowić niezbędne uzupełnienie działań realizowanych z EFS. W celu wzmocnienia tego typu przedsięwzięć IZ RPO WK-P przewiduje zastosowanie formuły projektów zintegrowanych. W związku z powyższym w przypadku projektów zaplanowanych do wsparcia w ramach działań na rewitalizację finansowanych z EFRR, wnioskodawca we wniosku o dofinansowanie projektu zobowiązany będzie wykazać, iż zrealizował lub planuje realizację projektu „miękkiego”, finansowanego ze środków EFS, ukierunkowanego na rozwiązanie zdiagnozowanych problemów społecznych występujących na danym obszarze, któremu podporządkowany zostanie przedmiotowy projekt infrastrukturalny. Na wnioskodawcy spoczywał będzie ciężar wykazania, iż w relacji projektów zintegrowanych inwestycja infrastrukturalna jest jedynie narzędziem pomocniczym (wspierającym) względem konkretnej interwencji zrealizowanej lub planowanej do realizacji ze środków EFS, która w tym wypadku pełni rolę wiodącą i wyznacza kierunek działania dla zniwelowania lub likwidacji negatywnych zjawisk społecznych zachodzących na danym obszarze.¹⁰⁸

W województwie kujawsko-pomorskim sposób prowadzenia rewitalizacji został zróżnicowany wg typów jednostek osadniczych. Wyznaczone zostały trzy poziomy prowadzenia rewitalizacji: największe miasta, małe miasta i obszary wiejskie. Dokładny sposób wyznaczania obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji poszczególnych wymienionych powyżej typów, został określony przez IZ¹⁰⁹.

Dla BTOF podział na poszczególne poziomy przedstawia się następująco:

¹⁰⁶ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Warszawa 2015

¹⁰⁷ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach RPO WK-P 2014-2020.

¹⁰⁸ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, 2015

¹⁰⁹ J.w.

Poziom I – Największe miasta:

1. Miasto Bydgoszcz,
2. Gmina Miasta Toruń,

Poziom II – Miasta małe:

1. Gmina Miasta Chełmża,
2. Gmina Koronowo,
3. Gmina Kowalewo Pomorskie,
4. Gmina Łabiszyn,
5. Gmina Nakło nad Notecią,
6. Gmina Solec Kujawski,
7. Gmina Szubin

Poziom III – Obszary wiejskie (gminy wiejskie):

1. Gmina Białe Błota,
2. Gmina Chełmża,
3. Gmina Czernikowo,
4. Gmina Dąbrowa Chełmińska,
5. Gmina Dobrcz,
6. Gmina Lubicz,
7. Gmina Łubianka,
8. Gmina Łysomice,
9. Gmina Nowa Wieś Wielka,
10. Gmina Obrowo,
11. Gmina Osielsko,
12. Gmina Sicienko,
13. Gmina Wielka Nieszawka,
14. Gmina Zławieś Wielka.

Na poziomie I i II projekty rewitalizacyjne będą wspierane w ramach RPO WK-P 2014-2020 w szczególności:

- Poddziałania 6.4.1 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach ZIT (EFRR)
- Poddziałania 9.1.1 Aktywne włączenie społeczne w ramach ZIT (EFS, Preferencje)
- Poddziałania 9.1.2 Rozwój usług opiekuńczych w ramach ZIT (EFS, Preferencje)
- Poddziałania 9.2.1 Aktywne włączenie społeczne (EFS, Preferencje)
- Poddziałania 9.3.2. Rozwój usług społecznych (EFS, Preferencje)
- Działania 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR (EFS, Preferencje)

Alokacja przewidziana w ramach ZIT na poddziałanie 6.4.1 w wysokości 25 399 119 euro nie zostanie podzielona na uprawnione podmioty wg *Założeń podziału środków na rewitalizację dla miast województwa kujawsko-pomorskiego (w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b)* lecz wg klucza zaproponowanego przez jst wchodzące w skład ZIT BTOF. W ramach instrumentu ZIT realizowane będą jedynie interwencje na terenie 8 z 9 miast – zgodnie z listą powyżej. Z tych środków zrezygnowała Gmina Łabiszyn, która zamierza skorzystać ze środków na rewitalizację w ramach PI 9d.

Na poziomie III projekty rewitalizacyjne będą wspierane w ramach RPO WK-P 2014-2020 w szczególności:

- Działania 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (EFRR)
- Poddziałania 9.1.1 Aktywne włączenie społeczne w ramach ZIT (EFS, Preferencje)
- Poddziałania 9.1.2 Rozwój usług opiekuńczych w ramach ZIT (EFS, Preferencje)
- Poddziałania 9.2.1 Aktywne włączenie społeczne (EFS, Preferencje)
- Poddziałania 9.3.2. Rozwój usług społecznych (EFS, Preferencje)

- Działania 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR (EFS, Preferencje)

Działania rewitalizacyjne na obszarach wiejskich muszą być komplementarne z działaniami realizowanymi w ramach PROW 2014-2020. W ramach działania 7.1 RPO WK-P (PI 9d) konieczność prowadzenia działań rewitalizacyjnych będzie wynikać z poszczególnych Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR). Na obszarach wiejskich działania rewitalizacyjne będą przeprowadzane poza ZIT BTOF.

Gminy z wszystkich wskazanych powyżej trzech poziomów, chcące ubiegać się o wsparcie na realizację projektów rewitalizacyjnych zobowiązane są do stworzenia programów rewitalizacji, zawierających ściśle określone cechy i elementy¹¹⁰. Zapewnienie zgodności i komplementarności pomiędzy Strategią ZIT a programami rewitalizacji jest zadaniem gmin biorących udział w ZIT. W przypadku gmin wiejskich programy rewitalizacji muszą zachować spójność także z zapisami LSR. Jedynie projekty rewitalizacyjne wpisane lub wynikające z programów rewitalizacji będą mogły ubiegać się o współfinansowanie UE¹¹¹. Program rewitalizacji jest obligatoryjnym dokumentem przy ubieganiu się o wsparcie z priorytetu inwestycyjnego 9b i 9d oraz umożliwia uzyskanie preferencji przy ubieganiu się o środki UE z pozostałych priorytetów inwestycyjnych.

W chwili obecnej trwają prace związane z przygotowaniem programów rewitalizacyjnych, które są dopiero w fazie wstępnej, związanej z rozpoczęciem procedury przygotowawczej na przeprowadzenie diagnoz oraz z prowadzeniem konsultacji społecznych - projektów uchwał w sprawie wyznaczenia obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji.

We wrześniu 2014 r. dla 9 miast Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego powstał Program Rewitalizacji Miast (PRM). Jest to opracowanie eksperckie, stanowiące instrument zintegrowanego podejścia w zakresie rewitalizacji w miastach BTOF, jednakże niemający umocowania prawnego. Może on stanowić bazę do opracowania gminnych dokumentów operacyjnych. PRM powstał między innymi na podstawie aktów prawnych dotyczących rewitalizacji¹¹² oraz przygotowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji aktualnych na czas tworzenia PRM¹¹³, jednak przed przyjęciem obecnie obowiązujących aktów prawnych¹¹⁴ w tym zakresie.

Z uwagi na brak aktualnych programów rewitalizacji dla miast BTOF, a co za tym idzie brak aktualnych diagnoz, do opisu zjawisk negatywnych na terenie miast BTOF, posłużono się diagnozą zamieszczoną w PRM oraz informacjami uzyskanymi od samorządów.

Z wstępnie przeprowadzonych diagnoz ustalono, że najczęściej spotykanymi negatywnymi zjawiskami są: ubóstwo, starzejące się społeczeństwo, bezrobocie, zła sytuacja osób młodych na rynku pracy, a także, zdegradowane tereny poprzemysłowe i przestrzeń publiczną, zniszczone budynki mieszkalne/zamieszkania zbiorowego, tereny wokół budynków oraz infrastruktura techniczna wymagająca modernizacji.

Poniżej przedstawione zostały zjawiska negatywne zaobserwowane na terenie 9 miast położonych na terenie ZIT BTOF.

Bydgoszcz

Problemy społeczne zaobserwowane na terenie jednostek urbanistycznych:

- Starzenie się społeczeństwa (Błonie)

¹¹⁰ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa 2015

¹¹¹ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Warszawa 2015

¹¹² Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 9 czerwca 2010 r. w sprawie udzielenia pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych (Dz.U. nr 117, poz. 787)

¹¹³ Wytyczne dotyczące przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji (załącznik do uchwały nr 70/878/08 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 11 września 2008 r.

¹¹⁴ m.in. ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U.2015.poz.1777), Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Warszawa 2015, Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, 2015,

- Wysokie bezrobocie (Stary Fordon, Śródmieście, Okole, Bocianowo) w tym wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych (Stary Fordon, Bocianowo, Błonie) oraz osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej (Śródmieście, Bocianowo, Okole)
- Wysoka liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (Stary Fordon, Śródmieście, Bocianowo, Okole)
- Wysoka liczba wyroków eksmisyjnych (Stary Fordon, Śródmieście, Bocianowo, Okole)
- Wysoka przestępczość (Stary Fordon, Śródmieście)
- Niska wartość/Mała liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (Stary Fordon, Błonie, Okole)
- Duża liczba osób w wieku 7-18 lat, które nie uczęszczają do szkół (Okole, Bocianowo)

Ponadto wyróżnione zostały problemy infrastrukturalne w dzielnicach:

Śródmieście:

- Znaczna degradacja substancji budynków, w tym w zdecydowanej większości mieszkalnych położonych głównie w zachodniej części Śródmieścia
- Znaczna część zdegradowanej zabudowy, w tym wartościowych układów urbanistycznych objęta jest ochroną konserwatorską, w ramach której znajdują się obszary do bezwzględnego zachowania i obszary ze znacznym udziałem elementów historycznie ukształtowanej struktury przestrzennej o wartościach kulturowych
- Zdegradowane przestrzenie rekreacyjne, tereny zieleni (m.in. parki miejskie)
- Występowanie opuszczonych i zaniedbanych obiektów przemysłowych i terenów zdegradowanych stanowiących zagrożenie bezpieczeństwa i prawdopodobieństwo katastrofy budowlanej. Są to miejsca nieoświetlone, niezabezpieczone, w których mogą gromadzić się bezdomni lub drobni przestępcy (m.in. obszar w rejonie ulic Focha – Marcinkowskiego – Obrońców Bydgoszczy – Warmińskiego; teren po Fabryce Narzędzi na Marcinkowskiego; Młyny Rothera na Wyspie Młyńskiej, Pralchem na św. Trójcy, obiekty magazynowo-składowe, położone głównie w zachodniej części obszaru Śródmieścia)
- Zaniedbane obiekty zabytkowe
- Zmniejszenie funkcji usługowo-handlowych śródmiejskich ulic poprzez m.in. rozwój centrów handlowych lokowanych w samym Śródmieściu i w jego najbliższej okolicy

Stary Fordon

- Znaczna degradacja substancji wartościowych budynków zwartej, pierzejowej zabudowy mieszkaniowo-usługowej
- Niska jakość przestrzeni publicznych związana z niezagospodarowanymi przestrzeniami, placami, terenami zieleni, nienależytym stanem dróg (w znacznym stopniu gruntowych) i koniecznością przebudowy sieci uzbrojenia terenu

Bocianowo

- Znaczna degradacja substancji wartościowych budynków w praktycznie całej zachodniej części jednostki (substandardy, degradacja całych kwartałów), wpływająca także niekorzystnie na rozwój działalności gospodarczej
- Zaniedbane przestrzenie publiczne
- Występowanie terenów i obiektów przemysłowych, magazynowo-składowych
- Deficyty terenów zieleni i sportowo-rekreacyjnych
- Negatywny wizerunek obszaru

Okole

- Zły stan zabudowy we wschodniej części obszaru związanej z funkcją mieszkaniową (zabudowa śródmiejska wymagająca w dużym stopniu modernizacji i odrestaurowania szczególnie w

zakresie elewacji frontowych, miejscami występują tu także substandardy i degradacje całych ulic)

- Zaniedbane obszary poeksploatacyjne
- Niedostateczny poziom zainwestowania w tereny nad Kanałem Bydgoskim oraz w szczególności nad Brdą w zachodnio-północnej części jednostki
- Niedobór obiektów sportowo-rekreacyjnych

Wilczak

- Zły stan zabudowy śródmiejskiej i ulic, szczególnie w obszarze: Nakielska – Stawowa – Na Wzgórzu – Lubelska
- Niedostateczny poziom zainwestowania w tereny zieleni (tereny nad Kanałem Bydgoskim, nieurządzony teren i znaczny stopień jego zdegradowania w obszarze ulic: Czerwonego Krzyża – Lotników – Stawowa)
- Brak obiektów sportowych

Toruń

Problemy społeczne zaobserwowane na terenie jednostek urbanistycznych:

- Starzenie się społeczeństwa (Bydgoskie Przedmieście, Mokre Przedmieście),
- Wysokie bezrobocie (Stare Miasto, Grębocin przy Lesie, Podgórz, Jakubskie Przedmieście) w tym wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych (Stare Miasto, Bydgoskie Przedmieście, Podgórz, Jakubskie Przedmieście) oraz osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej (Stare Miasto, Grębocin przy Lesie, Podgórz)
- Wysoka liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (Stare Miasto, Grębocin przy Lesie, Podgórz)
- Wysoka liczba wyroków eksmisyjnych (Stare Miasto, Grębocin przy Lesie, Podgórz)
- Wysoka przestępczość (Stare Miasto, Grębocin przy Lesie)
- Niska wartość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (Bydgoskie Przedmieście, Podgórz)

Ponadto wyróżnione zostały problemy infrastrukturalne w najbardziej zagrożonych dzielnicach:

Bydgoskie Przedmieście:

- Zdegradowana zabudowa mieszkaniowa i tereny wokół
- Zdegradowana zabudowa zabytkowa,
- Zły stan techniczny infrastruktury drogowej, w tym problem z przepustowością ulic, miejscami do parkowania, bezpieczeństwem pieszych
- Niedostateczne zagospodarowanie przestrzeni publicznych (terenów zieleni i rekreacyjnych, deptaki, place) oraz półpublicznych (podwórza)
- Ograniczony wachlarz usług (mała liczba kawiarni, restauracji, małych sklepów osiedlowych, siłowni, klubów fitness, usług oferowanych przez zawody zanikające – szewc, krawcowa itp.)

Podgórz:

- Niski standard zasobów mieszkaniowych
- Zdegradowana zabudowa zabytkowa,
- Zły stan techniczny infrastruktury drogowej, trudności związane ze skomunikowaniem z prawobrzeżną częścią miasta
- Nieuporządkowane tereny zieleni, niewystarczająca liczba zagospodarowanych terenów zieleni i rekreacyjnych
- Ograniczony wachlarz usług (mała liczba kawiarni, restauracji, małych sklepów osiedlowych, siłowni, klubów fitness, usług oferowanych przez zawody zanikające – szewc, krawcowa itp.)

Stare Miasto:

- Zamieranie handlu, małe zróżnicowanie oferty handlowej (dominacja usług finansowych i bankowych, niewielka oferta branży odzieżowej (sklepy tzw. „sieciówek” przenoszą się do galerii handlowych)
- Organizacja ruchu samochodowego skierowana na priorytetyzację ruchu samochodowego i brak miejsc parkingowych (budząca kontrowersje organizacja miejsc parkingowych i ruchu samochodowego na obszarze Zespołu Staromiejskiego)
- Niski standard zasobów mieszkaniowych
- Zdegradowana zabudowa zabytkowa
- Występowanie tzw. „pustostanów” (opuszczone, nieużywane lokale użytkowe lub mieszkalne)
- Nieprzyjazna nawierzchnia traktów komunikacyjnych (stan techniczny wykonanej kostki brukowej utrudnia poruszenie się po Starówce), nieprzystosowanie przestrzeni publicznej dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami
- Niedostosowany do potrzeb mieszkańców i podmiotów gospodarczych system odbioru odpadów komunalnych
- Niewystarczająca liczba urządzonych terenów zieleni i rekreacyjnych oraz zaniedbane przestrzenie półpubliczne (podwórza)

Mokre Przedmieście:

- Niski standard zasobów mieszkaniowych
- Zdegradowana zabudowa zabytkowa (szczególnie z końca XIX i początku XX wieku), wysokie koszty restauracji zabytków
- Nieuporządkowane tereny zieleni, niewystarczająca liczba zagospodarowanych terenów zieleni i rekreacyjnych

Jakubskie Przedmieście:

- Zdegradowany teren przemysłowy
- Nieuporządkowane tereny zieleni, niewystarczająca liczba zagospodarowanych terenów zieleni i rekreacyjnych
- Zdegradowana zabudowa mieszkaniowa i tereny wokół
- Zdegradowana zabudowa zabytkowa, wysokie koszty restauracji zabytków

Chelmża

- Względnie wysoki wskaźnik liczby osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym. Ponad połowę bezrobotnych stanowią kobiety. Ponadto, około 34% osób bezrobotnych to osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym. Blisko 62% bezrobotnych stanowią osoby długotrwale pozostające bez pracy. W większości problem ten dotyczy kobiet. Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego.
- Spadek liczby mieszkańców miasta. Spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast wzrost liczby osób wieku poprodukcyjnym.
- Duża liczba osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej – na 1000 mieszkańców świadczenia otrzymuje blisko 189 osób
- Wysoki wskaźnik przestępczości, na 1000 mieszkańców przypada 60 przestępstw i wykroczeń, nie licząc zdarzeń drogowych i przestępstw gospodarczych.
- Zdegradowana substancja budynków, zły stan techniczny większości kamienic, zły stan wielorodzinnych budynków mieszkalnych szczególnie w starej, zabytkowej części miasta
- Zły stan infrastruktury drogowej (ul. 3-go Maja, ul. Tadeusza Kościuszki, ul. Polna, ul. Dworcowa, Hallera, Ks. P. Skargi, Paderewskiego)
- Zły stan sieci wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, gazowej (przy ul. Tadeusza Kościuszki, Paderewskiego, Ks. P. Skargi, centrum miasta)
- Duża ilość terenów wokół budynków wymagających zagospodarowania na osiedlach zabudowy jedno i wielorodzinnej
- Niewystarczająca ilość dróg osiedlowych, zły stan dróg osiedlowych (obręb Osiedla 3-go Maja, Frelichowskiego, a także tzw. Osiedli Pensjonatowego oraz Pisarskiego)
- Infrastruktura azbestowa występująca na terenie całego miasta

- Degradacja istniejących terenów zieleni oraz rekreacyjno-wypoczynkowych w pobliżu Jeziora Chełmżyńskiego
- Problem z zagospodarowaniem w zakresie terenów o charakterze turystycznym (tereny położone przy plażach Stolbud oraz płatnej)
- Zły stan stacji uzdatniania wody znajdującej się w pobliżu Jeziora Chełmżyńskiego
- Zły stan budynków użyteczności publicznej, w tym obiektów oświatowych

Koronowo

- Wysoki poziom bezrobocia, wykluczenie społeczne, ubóstwo, brak bezpieczeństwa, patologie społeczne, wynikające między innymi z: znacznej liczby wyroków eksmisyjnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców; wysokiego odsetka osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w liczbie osób bezrobotnych; znacznej liczby osób w wieku 7-18 lat niewypełniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
- Mała liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
- Zniszczona zabudowa w strefie pełnej ochrony konserwatorskiej w strefie staromiejskiej
- Zniszczone nawierzchnie ulic i chodników, brak infrastruktury parkingowej w strefie staromiejskiej i na osiedlach mieszkaniowych, brak ścieżek rowerowych
- Niewystarczająca infrastruktura techniczna w strefie staromiejskiej i na osiedlach mieszkaniowych
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych
- Brak kompleksowego zagospodarowania terenu w tzw. „Parku Grabina”
- Tworzenie się osuwisk na terenie miasta
- Zniszczona substancja budynków mieszkalnych na osiedlach zabudowy mieszkaniowej
- Zły stan obiektów użyteczności publicznej, takie jak: place zabaw, skwery oraz zieleńce na osiedlach zabudowy mieszkaniowej
- Niezagospodarowane i będące w złym stanie technicznym budynki po dawnych zakładach przemysłowych
- Zniszczone, nieuporządkowane otoczenie budynków przemysłowych
- Niedostateczna infrastruktura nad Zalewem Koronowskim
- Nieuporządkowana przestrzeń po byłym wysypisku śmieci w Koronowie-Srebrnicy
- Niska świadomość ekologiczna mieszkańców

Kowalewo Pomorskie

- Niższy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym oraz wyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru
- Wysoki odsetek osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym
- Zdegradowana substancja budynków mieszkalnych oraz ich zły stan techniczny
- Niefunkcjonalność budynku administracji publicznej, nieprzystosowanie budynku administracji publicznej dla osób z niepełnosprawnościami (budynek urzędu miejskiego zlokalizowany w trzech oddzielnych budynkach)
- Zły stan infrastruktury drogowej
- Niezadawalająca ilość oświetlenia dróg i chodników
- Zły stan sieci wodociągowej, zły stan i awaryjność urządzeń odprowadzających ścieki
- Niewystarczająca ilość i niezadawalający stan skwerów, placów zabaw, terenów zieleni wokół budynków, zwłaszcza na terenie osiedli mieszkaniowych
- Niezagospodarowane obszary pokolejowe

Łabiszyn

- Wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych
- Duża liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
- Wysoki poziom przestępczości
- Zdegradowana substancja budynków w centralnej części miasta
- Zdegradowane tereny zieleni – park przy ul. Mickiewicza i przestrzenie publiczne – plac rekreacyjny przy ul. Poznańskiej
- Zły stan techniczny spichlerza zbożowego z XVIII wieku
- Braki w długości sieci kanalizacyjnej szczególnie w starej części miasta
- Niski stopień gazyfikacji miasta
- Niewystarczająca ilość miejsc parkingowych w centrum
- Niewykorzystane walory przyrodnicze i turystyczne rzeki Noteć

Nakło nad Notecią

- Wysoki poziom bezrobocia, w tym wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych, wpływający na zagrożenie wykluczeniem społecznym;
- Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej, które nie wykazują chęci zmiany swojego położenia;
- Niski poziom wykształcenia
- Wysoka liczba wyroków eksmisyjnych
- Ubóstwo mieszkańców miasta i gminy
- Zły stan budynków w centrum i niezagospodarowane tereny wokół nich
- Niezadowalający stan infrastruktury społeczno-kulturalnej
- Duża ilość obszarów, na których jest wysoki wskaźnik zdegradowania (centrum miasta, tereny przemysłowe i pokolejowe)
- Zły stan techniczny zabytkowej części nadnoteckich „łazienek”
- Niedostatecznie zagospodarowane tereny nadnoteckie

Solec Kujawski

- Malejąca liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym
- Zjawisko starzenia się społeczeństwa,
- Niekorzystne zjawisko zwiększającej się grupy osób młodych pozostających bez pracy
- Duży odsetek osób długotrwale bezrobotnych (częsty powód: niskie kwalifikacje), co przyczynia się do ubożenia ludności i prowadzi do wykluczenia społecznego
- Utrzymująca się na wysokim poziomie liczba osób korzystających z pomocy społecznej, głównie z powodu ubóstwa, bezrobocia oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- Ograniczone możliwości rozwoju usług około turystycznych w pobliżu Jura Parku oraz Parku Wodnego
- Niewykorzystany potencjał turystyczny miasta na Rynku Staromiejskim i w jego najbliższym otoczeniu, a także na terenach położonych nad rzeką Wisłą
- Mała liczba miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych oraz przywracanie funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnych terenów zielonych miasta
- Rozbudowa infrastruktury rowerowej – miejskich i gminnych sieci ścieżek rowerowych
- Zły stan techniczny budynków komunalnych oraz użyteczności publicznej, Urzędu Miasta i Gminy, Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej
- Zdegradowany krajobraz kulturowy w otoczeniu zabytków
- Niewystarczająca dostępność infrastruktury technicznej, w zakresie wyposażenia dotyczy staromiejskich zabudowań w centrum miasta, natomiast w przypadku nowej zabudowy - podłączenia do sieci wodociągowej
- Zły stan infrastruktury drogowej, zły stan oświetlenia miejskiego
- Niedostosowane istniejących dróg dla osób z niepełnosprawnościami

- Mała liczba miejsc parkingowych, niewłaściwa organizacja ruchu drogowego, niezagospodarowana przestrzeń centralnej części miasta (Plac Jana Pawła II)
- Istniejąca infrastruktura azbestowa
- Zły stan techniczny Stadionu Miejskiego
- Szamba na terenach wyposażonych w kanalizację sanitarną

Szubin

- Wysoka liczba osób bezrobotnych oraz tych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej
- Mały odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym oraz większy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru
- Wysoka liczba wyroków eksmisyjnych
- Niewielką liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (66 podmiotów)
- Duża liczba osób w wieku 7-18 lat, które nie uczęszczają do szkół
- Zniszczona substancja budynków mieszkalnych, szczególnie w starej części miasta - zniszczona stolarka okienna i drzwiowa, nieszczelne pokrycia dachowe (często eternitowe), wyeksploatowane instalacje
- Zły stan techniczny obiektów, które potencjalnie mogą pełnić funkcje społeczno (Dom Harcerza, ruiny zamku, budynek po byłym zakładzie poprawczym)
- zdegradowane obszary zieleni (znajdujące się w południowo-wschodniej części miasta, w szczególności Lasek Wesółka i park przy ul. Browarnej
- Zaniedbane osiedlowe tereny zieleni, zniszczone place zabaw na osiedlach mieszkaniowych – Bydgoskie, Leśne oraz Stare Miasto
- Zły stan osiedlowej infrastruktury drogowej, nieutwardzone drogi, brak ścieżek rowerowych, szczególnie przy ul. Zamek
- Zdegradowane tereny zieleni położone w południowo-wschodniej części miasta, w szczególności Lasek Wesółka i park przy ul. Browarnej
- Zdegradowane ruiny zamku, nieuporządkowany teren wokół obiektu
- Niewykorzystane walory rzeki Gąsawki i Białej Strugi
- Występowanie na jednym obszarze funkcji usługowych, produkcyjnych i mieszkaniowych

Działania rewitalizacyjne będą prowadzone również na obszarach wiejskich jednakże poza alokacją ZIT BTOF (w ramach PI 9d). Problemy, jakie mogą ewentualnie występować na obszarach wiejskich oraz działania rewitalizacyjne, których zadaniem będzie niwelowanie tych zjawisk, zostaną dopiero określone, gdyż obecnie prowadzone są prace związane ze zdiagnozowaniem problemów oraz z przygotowaniem programów rewitalizacyjnych dla gmin wiejskich.

3.4. Szczegółowa prognoza rozwoju ludności do roku 2040

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwoju BTOF jest prognoza demograficzna. Analizowany obszar – podobnie jak cały kraj – stoi w obliczu znaczących zmian struktur ludności, związanych przede wszystkim z zaawansowaniem procesów starzenia ludności, które będą skutkowały zmniejszaniem liczby i udziału ludności młodej oraz wzrostem liczby i udziału ludności starszej. W kategoriach ekonomicznych – liczne zaawansowane wiekowo roczniki grupy produkcyjnej zaczną przechodzić do grupy poprodukcyjnej, wskutek czego zmienią się relacje pomiędzy poszczególnymi grupami (znacząco wzrośnie udział grupy poprodukcyjnej). Wydłużenie trwania wieku produkcyjnego nieco opóźni ten proces w kategoriach ekonomicznych i społecznych.

BTOF prezentuje pod tym względem szczególnie złożoną sytuację, powodującą istotne trudności w dokonaniu precyzyjnej prognozy. Największe miasta już od kilkunastu lat wykazują wyraźnie starszą strukturę wieku od obszarów wiejskich (te dysproporcje w piramidzie wieku wciąż zwiększają się). Niekorzystną sytuację powoduje i wciąż pogłębia fakt znaczącej skali migracji ludzi młodych z miast centralnych BTOF do gmin podmiejskich – proces ten trwa na dużą skalę od około dwóch dekad. Napływ znacznej liczby ludności młodej znacząco wypacza strukturę wieku obszarów podmiejskich (w

migracjach zazwyczaj uczestniczą około 30-40-latkowie, którzy dodatkowo „zabierają” z miast dzieci - już w nich narodzone lub narodzone dopiero w nowym miejscu zamieszkania). W perspektywie około 25-30 lat, wraz z przesuwaniem się tych grup migrantów w piramidzie wieku, będzie to skutkowało nieproporcjonalnie dużym udziałem ludności starszej, która bądź pozostanie w gminach podmiejskich (powodując znaczne obciążenie w zakresie realizacji zadań własnych kierowanych do ludności starszej) bądź będzie powrotnie migrować do miast rdzeniowych (pogłębiając tym samym problemy demograficzne tych miast). W takiej sytuacji szczególnie istotne znaczenie w kształtowaniu struktury wieku (pogłębianiu stanu kryzysowego lub jego łagodzeniu) będą mieć przede wszystkim migracje w relacjach zewnętrznych. Wszystkie te procesy są w bardzo dużym stopniu nieprzewidywalne, stąd w prognozie demograficznej należy zakładać możliwość wystąpienia błędów na poziomie formułowania jej założeń. Ewentualne błędy w stosunkowo niewielkim stopniu wpłyną na prognozę ogólną – dla całego BTOF (niezależnie od migracji pomiędzy ośrodkami rdzeniowymi a obszarami podmiejskimi, ludność ta będzie przecież wciąż zamieszkiwać obszar funkcjonalny), ale mogą być istotne zwłaszcza w relacjach miasta rdzeniowe – obszary podmiejskie.

Prognozy rozwoju ludności – ogółem i dla poszczególnych grup wiekowych – są sporządzane przez Główny Urząd Statystyczny, przy czym podstawową jednostką są tu powiaty (w ramach których dokonuje się podziału na ludność miejską i wiejską). W BTOF oprócz czterech jednostek, dla których GUS sporządza prognozy (miasta Bydgoszcz i Toruń oraz powiaty bydgoski i toruński) znajdują się cztery gminy stanowiące części trzech innych powiatów. W zamieszczonej poniżej prognozie dla wskazanych czterech jednostek, dla których GUS sporządza prognozy, wykorzystano prognozę GUS, natomiast dla pozostałych czterech gmin szacowano zmiany na podstawie prognoz sporządzonych dla powiatów, w których gminy te się znajdują, uwzględniając udział tych gmin w ogólnej liczbie ich ludności (z podziałem na miasta i obszary wiejskie). Metoda taka jest bardzo uproszczona, ale ponieważ gminy Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią i Szubin stanowią tylko około 9% ludności całego obszaru, ewentualne błędy popełnione przy tego typu symulacji, nie wpłyną w sposób zauważalny na wyniki prognozy w skali całego BTOF. Jak się wydaje, większe znaczenie dla rzetelności prognozy może mieć nieprzewidywalność procesów wpływających na kształtowanie liczby i struktur ludności.

Tabela 51. Prognoza rozwoju ludności dla obszaru BTOF wg podziału terytorialnego i grup wiekowych

Stan 2014									
stan dla całego obszaru									
	grupy wiekowe								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	357652	9537	13940	17582	8578	9891	24468	64305	7089
m.Toruń	203158	5683	8205	10357	5170	5989	14821	32473	3488
Powiat bydgoski	111734	3236	5571	7889	3971	4002	9391	12797	1340
Powiat toruński	102167	3216	5279	7554	3730	3684	8662	11172	1241
pozostałe* gminy	78296	2391	3765	5056	2560	2776	6708	10004	976
łącznie obszar ZIT	853007	24063	36760	48438	24009	26342	64050	130751	14134
stan dla miast									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	357652	9537	13940	17582	8578	9891	24468	64305	7089
m.Toruń	203158	5683	8205	10357	5170	5989	14821	32473	3488
Powiat bydgoski	27011	723	1185	1693	836	849	2175	3742	376
Powiat toruński	14905	407	669	900	472	505	1198	2002	180

pozostałe gminy*	37405	1050	1652	2270	1139	1266	2903	5546	513
łącznie obszar ZIT	640131	17400	25651	32802	16195	18500	45565	108068	11646
stan dla obszarów wiejskich									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	0	0	0	0	0	0	0	0	0
m.Toruń	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat bydgoski	84723	2513	4386	6196	3135	3153	7216	9055	964
Powiat toruński	87262	2809	4610	6654	3258	3179	7464	9170	1061
pozostałe gminy*	40891	1341	2113	2786	1421	1510	3805	4458	463
łącznie obszar ZIT	212876	6663	11109	15636	7814	7842	18485	22683	2488

* suma dla gmin: Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

prognoza na rok 2020									
prognoza dla całego obszaru									
	grupy wiekowe								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	343750	8516	11535	19231	8909	7943	18004	76511	8809
m.Toruń	197213	5006	6702	11367	5307	4624	10752	40360	4211
Powiat bydgoski	119943	3357	4701	8752	4459	4036	8302	17074	1535
Powiat toruński	109334	3403	4704	8121	4125	3824	7632	14865	1434
pozostałe gminy*	78012	2335	3129	5300	2567	2430	5390	13035	1314
łącznie obszar ZIT	848252	22617	30771	52771	25367	22857	50080	161845	17303
prognoza dla miast									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	343750	8516	11535	19231	8909	7943	18004	76511	8809
m.Toruń	197213	5006	6702	11367	5307	4624	10752	40360	4211
Powiat bydgoski	27618	707	978	1807	902	837	1699	4799	486
Powiat toruński	14809	380	526	906	449	433	970	2565	263
pozostałe gminy*	36845	1032	1393	2355	1161	1056	2394	6947	698
łącznie obszar ZIT	620235	15641	21134	35666	16728	14893	33819	131182	14467
prognoza dla obszarów wiejskich									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	0	0	0	0	0	0	0	0	0
m.Toruń	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat bydgoski	92325	2650	3723	6945	3557	3199	6603	12275	1049
Powiat toruński	94525	3023	4178	7215	3676	3391	6662	12300	1171

toruński									
pozostałe gminy*	41167	1303	1735	2944	1406	1374	2997	6088	615
łącznie obszar ZIT	228017	6976	9636	17104	8639	7964	16262	30663	2835

* suma dla gmin: Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

prognoza na rok 2025									
prognoza dla całego obszaru									
	grupy wiekowe								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	331714	7725	10853	16630	9064	9871	16260	83365	9553
m.Toruń	192176	4591	6437	9706	5445	5675	9708	45276	4623
Powiat bydgoski	125927	3375	4843	7700	4506	5052	8533	21021	1621
Powiat toruński	114703	3383	4785	7502	4038	4660	7942	18451	1487
pozostałe gminy*	77442	2183	3019	4664	2595	2783	4942	15370	1479
łącznie obszar ZIT	841962	21257	29937	46202	25648	28041	47385	183483	18763
prognoza dla miast									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	331714	7725	10853	16630	9064	9871	16260	83365	9553
m.Toruń	192176	4591	6437	9706	5445	5675	9708	45276	4623
Powiat bydgoski	27774	675	954	1533	909	982	1712	5628	529
Powiat toruński	14541	355	497	759	422	489	855	3105	296
pozostałe gminy*	36143	953	1313	2063	1139	1234	2190	8018	826
łącznie obszar ZIT	602348	14299	20054	30691	16979	18251	30725	145392	15827
prognoza dla obszarów wiejskich									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	0	0	0	0	0	0	0	0	0
m.Toruń	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat bydgoski	98153	2700	3889	6167	3597	4070	6821	15393	1092
Powiat toruński	100162	3028	4288	6743	3616	4171	7087	15346	1191
pozostałe gminy*	41299	1230	1705	2601	1456	1549	2752	7352	653
łącznie obszar ZIT	239614	6958	9882	15511	8669	9790	16660	38091	2936

* suma dla gmin: Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

prognoza na rok 2030									
prognoza dla całego obszaru									
	grupy wiekowe								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	318561	6818	9698	15550	7936	8341	18689	83622	9736
m.Toruń	186230	4048	5794	9253	4638	4955	11002	46079	4783
Powiat bydgoski	131116	3350	4790	7878	4069	4279	9887	23822	1735
Powiat toruński	119402	3337	4695	7599	3909	3979	8950	20979	1529
pozostałe gminy*	76492	2002	2786	4481	2310	2420	5386	16638	1477
łącznie obszar ZIT	831801	19555	27763	44761	22862	23974	53914	191140	19260
prognoza dla miast									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	318561	6818	9698	15550	7936	8341	18689	83622	9736
m.Toruń	186230	4048	5794	9253	4638	4955	11002	46079	4783
Powiat bydgoski	27735	635	899	1489	776	831	1922	6113	583
Powiat toruński	14175	322	457	716	364	372	903	3375	297
pozostałe gminy*	35293	868	1203	1932	1004	1052	2405	8463	833
łącznie obszar ZIT	581994	12691	18051	28940	14718	15551	34921	147652	16232
prognoza dla obszarów wiejskich									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	0	0	0	0	0	0	0	0	0
m.Toruń	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat bydgoski	103381	2715	3891	6389	3293	3448	7965	17709	1152
Powiat toruński	105227	3015	4238	6883	3545	3607	8047	17604	1232
pozostałe gminy*	41199	1134	1583	2549	1306	1368	2981	8175	644
łącznie obszar ZIT	249807	6864	9712	15821	8144	8423	18993	43488	3028

* suma dla gmin: Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

prognoza na rok 2035									
prognoza dla całego obszaru									
	grupy wiekowe								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	304421	6319	8639	13908	7471	7661	16411	82409	14074
m.Toruń	179428	3741	5151	8343	4450	4526	9773	45779	7326
Powiat bydgoski	135563	3410	4774	7789	4165	4228	8740	26669	2939
Powiat toruński	123452	3372	4651	7457	3963	4009	8131	23290	2448
pozostałe gminy*	75143	1886	2574	4149	2230	2287	4813	17427	2320
łącznie obszar ZIT	818007	18728	25789	41646	22279	22711	47868	195574	29107
	prognoza dla miast								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	304421	6319	8639	13908	7471	7661	16411	82409	14074
m.Toruń	179428	3741	5151	8343	4450	4526	9773	45779	7326
Powiat bydgoski	27569	615	853	1403	755	772	1663	6513	899
Powiat toruński	13755	299	417	656	342	352	747	3492	420
pozostałe gminy*	34303	814	1104	1775	952	986	2112	8660	1334
łącznie obszar ZIT	559476	11788	16164	26085	13970	14297	30706	146853	24053
prognoza dla obszarów wiejskich									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	0	0	0	0	0	0	0	0	0
m.Toruń	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat bydgoski	107994	2795	3921	6386	3410	3456	7077	20156	2040
Powiat toruński	109697	3073	4234	6801	3621	3657	7384	19798	2028
pozostałe gminy*	40840	1072	1470	2374	1278	1301	2701	8768	986
łącznie obszar ZIT	258531	6940	9625	15561	8309	8414	17162	48722	5054

* suma dla gmin: Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

prognoza na rok 2040									
prognoza dla całego obszaru									
	grupy wiekowe								
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	289980	6235	8169	12386	6615	7038	15120	83687	18056
m.Toruń	172223	3702	4868	7426	3967	4219	8975	47135	9674
Powiat bydgoski	139509	3530	4891	7741	4082	4251	8643	30731	4179
Powiat toruński	127012	3466	4734	7378	3860	3999	8148	26922	3679
pozostałe gminy*	73479	1828	2453	3838	2051	2165	4539	18545	3159
łącznie obszar ZIT	802203	18761	25115	38769	20575	21672	45425	207020	38747
prognoza dla miast									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	289980	6235	8169	12386	6615	7038	15120	83687	18056
m.Toruń	172223	3702	4868	7426	3967	4219	8975	47135	9674
Powiat bydgoski	27321	617	837	1333	708	742	1557	6927	1199
Powiat toruński	13272	281	390	603	313	330	693	3671	602
pozostałe gminy*	33201	785	1048	1634	871	921	1957	9058	1746
łącznie obszar ZIT	535997	11620	15312	23382	12474	13250	28302	150478	31277
prognoza dla obszarów wiejskich									
	ogółem	0-2	3-6	7-12	13-15	16-18	19-24	65+	85+
m.Bydgoszcz	0	0	0	0	0	0	0	0	0
m.Toruń	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat bydgoski	112188	2913	4054	6408	3374	3509	7086	23804	2980
Powiat toruński	113740	3185	4344	6775	3547	3669	7455	23251	3077
pozostałe gminy*	40278	1042	1405	2204	1180	1244	2582	9487	1413
łącznie obszar ZIT	266206	7140	9803	15387	8101	8422	17123	56542	7470

* suma dla gmin: Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Nakło nad Notecią, Szubin

Źródło: Obliczenia własne na podstawie i z wykorzystaniem prognozy GUS

Dokonana prognoza prowadzi do następujących wniosków:

1. Prognozuje się, że ogólna liczba ludności BTOF będzie się zmniejszać. W roku 2020 może być o około 4,7 tys. mniejsza, niż w 2014, w roku 2030 – o ponad 21 tys., a w roku 2040 – aż o 51 tys. Jednak dla całego okresu, który objęto prognozą – zakłada się coraz silniejszy spadek liczby ludności miast i coraz większy wzrost liczby ludności obszarów wiejskich. Jeśli potwierdzą się wyniki prognozy, to w roku 2020 w miastach będzie zamieszkiwało o prawie 20 tys. osób mniej niż obecnie, a na obszarach wiejskich – o ponad 15 tys. osób więcej, w roku 2030 będzie to odpowiednio: 58 tys. i 37 tys. a w roku 2040 – 104 tys. i 53 tys. Prognoza zakłada więc, że w ciągu około 25 lat liczba ludności miast w BTOF zmniejszy się o ponad 100 tysięcy.

2. Bydgoszcz wg prognozy prawdopodobnie zmniejszy liczbę mieszkańców do poziomu około 343 tys. w roku 2020, 319 tys. w roku 2030 i 290 tys. w roku 2040.
3. Toruń wg prognozy prawdopodobnie zmniejszy liczbę mieszkańców do poziomu około 197 tys. w roku 2020, 186 tys. w roku 2030 i 172 tys. w roku 2040.
4. Powiat bydgoski wg prognozy prawdopodobnie zwiększy liczbę mieszkańców do poziomu około 120 tys. w roku 2020, 131 tys. w roku 2030 i 140 tys. w roku 2040.
5. Powiat toruński wg prognozy prawdopodobnie zwiększy liczbę mieszkańców do poziomu około 109 tys. w roku 2020, 119 tys. w roku 2030 i 127 tys. w roku 2040.
6. Pozostałe cztery gminy – dla których dokonano tylko szacunku, a nie rzetelnej prognozy – prawdopodobnie aż do roku 2030 będą notować minimalne spadki liczby mieszkańców, a w kolejnej dekadzie zanotują nieco silniejszy spadek. Łącznie w całym okresie zmiany te dotyczyć będą tylko kilku procent obecnych mieszkańców.
7. Bardzo prawdopodobne jest, że w ujęciu: miasta rdzeniowe – pozostała część BTOF zasadniczo zmieniają się relacje. O ile obecnie Bydgoszcz i Toruń zamieszkuje około 66% % ogólnej liczby mieszkańców BTOF, to zgodnie z prognozą, w roku 2030 będzie tu już tylko nieco ponad 60%, a w roku 2040 – poniżej 58%.
8. Ponieważ zgodnie z prognozą Toruń do roku 2040 zmniejszy liczbę ludności w mniejszym stopniu niż Bydgoszcz, zmieniają się także relacje pomiędzy tymi miastami – o ile w roku 2014 stosunek liczby ludności wynosi 1,76:1 to w roku 2025 może to być 1,73:1, a w roku 2040 – 1,68:1.
9. Udział grupy wiekowej 65+, który obecnie wynosi ogółem 15,3%, przy czym 18,0% w Bydgoszczy, 16,0% w Toruniu i 10,7% na obszarach wiejskich BTOF, w roku 2025 będzie – zgodnie z prognozą - wynosił: ogółem 21,8%, przy czym 25,1% w Bydgoszczy, 23,6% w Toruniu i 15,9% na obszarach wiejskich BTOF
10. Bezwzględna przyrost liczebności grupy 65+ wyniesie prawdopodobnie 31 tys. do roku 2020, 53 tys. do roku 2025, 60 tys., do roku 2030 i 76 tys. do roku 2040.
11. Udział grupy wiekowej 85+, który obecnie wynosi ogółem 1,7%, przy czym 2,0% w Bydgoszczy, 1,7% w Toruniu i 1,2% na obszarach wiejskich BTOF, w roku 2025 zgodnie z prognozą będzie wynosił: ogółem 2,2%, przy czym 2,9% w Bydgoszczy, 2,4% w Toruniu i 1,2% na obszarach wiejskich BTOF. W roku 2040 będą to wartości odpowiednio: 4,8%, 6,2%, 5,6% i 2,8%.
12. Bezwzględna zmiana liczebności grupy 85+ zgodnie z prognozą wyniesie do roku 2020 ponad 3 tys. osób, a do roku 2030 – ponad 5 tys. osób.
13. Prognozuje się, że udział grupy 0-18 lat, który obecnie wynosi ogółem 18,7%, przy czym 16,6% w Bydgoszczy, 17,4% w Toruniu i 23,0% na obszarach wiejskich BTOF, w roku 2025 będzie wynosił: ogółem 17,9%, przy czym 16,3% w Bydgoszczy, 16,6% w Toruniu i 21,2% na obszarach wiejskich BTOF
14. prognoza wskazuje na bezwzględny spadek liczebności grupy 0-18 lat - do roku 2020 o około 5 tys., ale do roku 2030 – już o około 20,7 tys. (przy obecnym stanie niespełna 160 tys. osób)
15. W grupach wiekowych istotnych dla pełnienia zadań własnych w sferze edukacji, prognozuje się zmiany rzędu od kilku – do ponad 20% w ciągu dekady, przy czym w zależności od konkretnej grupy wiekowej i konkretnego obszaru – zmiany te mogą być dodatnie lub ujemne. Należy także uwzględnić fakt, że w bardzo młodych grupach wiekowych, w dodatku niezbyt licznych (składających się tylko z kilku roczników) ryzyko popełnienia błędu w prognozie na skutek złożoności uwarunkowań jest już nawet w okresie dekady dosyć duże, a wraz z wydłużaniem okresu prognozy -wzrasta. Zasadne jest więc prowadzenie monitoringu zmian, a do celów planowania rozwoju infrastruktury - dokonywanie bieżących prognoz krótkookresowych.

Prognoza rozwoju ludności wskazuje więc, że już w roku 2025 ludność BTOF może cechować się zasadniczo odmienną od obecnej strukturą, a w kolejnych latach prawdopodobnie zmiany te będą się

jeszcze pogłębiać. Analiza porównawcza obydwu ośrodków rdzeniowych BTOF z innymi miastami – siedzibami województw w Polsce dowodzi, że problemy zmian demograficznych będą typowe dla wszystkich ośrodków – choć w niektórych skala zmian będzie większa, a w innych mniejsza. W kujawsko-pomorskim pod względem zmian liczby ludności ogółem korzystniejszą sytuację wykazuje Toruń, ale pod względem przewidywanych zmian grup wiekowych – w nieco korzystniejszej sytuacji znajduje się Bydgoszcz. Ponieważ to właśnie największe miasta wykazują największą skalę problemu, to ogólna prognoza dla województwa kujawsko-pomorskiego jest korzystniejsza, niż dla obydwu miast rdzeniowych, podobnie jak sytuacja dla Polski jest korzystniejsza, niż dla większości stolic województw. W dłuższym okresie zaznaczają się znaczące zmiany liczby ludności miast, które doprowadzą nawet do zmiany pozycji niektórych miast (np. jeśli nie zmienią się prognozowane trendy, to prawdopodobnie około roku 2030 Bydgoszcz zostanie wyprzedzona przez Lublin pod względem liczby mieszkańców), ale najważniejszym czynnikiem różnicującym miasta będzie udział poszczególnych grup wiekowych.

Tabela 52. Prognoza rozwoju ludności – porównanie sytuacji Polski, województwa kujawsko-pomorskiego oraz miast wojewódzkich (wg GUS)

Jednostka	Stan w roku 2014			Prognoza dla 2020			Prognoza dla 2030			Prognoza dla 2040		
	grupy wiekowe			prognozowana zmiana liczby ludności ogółem i w grupach wiekowych (w stosunku do roku 2014 - zmiany w %)								
	ogółem	0 do 19	65+	ogółem	0 do 19	65+	ogółem	0 do 19	65+	ogółem	0 do 19	65+
Polska	38478602	7802648	5874047	-0,9	-4,5	22,5	-3,4	-14,0	47,2	-7,3	-24,0	60,5
Kujawsko-pomorskie	2089992	432464	307049	-1,2	-6,3	24,3	-4,1	-16,8	51,6	-8,7	-26,5	65,1
Bydgoszcz	357652	63047	64305	-3,9	-6,5	19,0	-10,9	-18,7	30,0	-18,9	-32,0	30,1
Toruń	203158	37620	32473	-2,9	-7,9	24,3	-8,3	-19,0	41,9	-15,2	-31,8	45,2
Białystok	295459	55636	44531	-0,7	-2,2	22,2	-3,0	-8,3	51,6	-7,0	-19,5	66,7
Gdańsk	461489	82715	81827	-0,8	2,6	20,3	-3,1	-0,4	29,6	-6,5	-10,3	35,6
Gorzów Wielkopolski	124145	23433	19484	-2,0	-4,0	31,1	-6,6	-15,9	51,5	-12,5	-26,6	55,6
Katowice	301834	48797	57546	-4,8	-4,3	12,8	-13,5	-14,8	23,0	-22,7	-30,6	19,7
Kielce	198857	34420	35696	-4,3	-6,2	22,0	-12,3	-20,7	33,5	-21,6	-35,5	32,1
Kraków	761873	132811	134041	-0,3	1,6	17,4	-1,6	-1,2	29,7	-4,4	-13,3	38,3
Lublin	341722	62120	57850	-2,4	-5,1	22,2	-7,8	-17,1	37,9	-15,0	-31,3	44,1
Łódź	706004	112326	141323	-5,3	-5,7	17,1	-14,0	-20,0	21,9	-23,1	-33,9	17,2
Olsztyn	173831	32517	26466	-0,9	-4,4	26,1	-4,0	-11,2	48,6	-9,1	-23,2	55,7
Opole	119574	19791	21170	-3,2	-6,4	21,4	-9,6	-19,2	35,6	-17,1	-31,7	37,1
Poznań	545680	94650	96988	-3,6	-2,0	16,9	-10,5	-13,1	22,8	-18,7	-30,9	21,9
Rzeszów	185123	36442	26969	1,5	0,3	27,9	3,1	-0,9	55,9	2,1	-13,0	68,3
Szczecin	407180	71044	70969	-2,1	-5,0	22,8	-6,3	-14,7	36,3	-11,4	-24,0	41,1
Warszawa	1735442	308113	323058	0,7	9,2	16,0	1,2	6,1	22,8	1,0	-3,8	31,9
Wrocław	634487	106539	112488	-1,4	4,2	17,9	-3,6	3,6	25,7	-6,8	-8,1	28,4
Zielona Góra	118920	22089	19926	-1,2	-0,8	24,2	-3,8	-4,6	40,2	-7,3	-14,1	43,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Tabela 53. Prognoza rozwoju ludności dla grup 0-2 i 3-6 lat (wg GUS) dla Bydgoszczy, Torunia oraz powiatów bydgoskiego i toruńskiego

Poniżej przytoczono prognozę GUS dla grup wiekowych 0-2 oraz 3-6 lat co pozwala w sposób przybliżony rozpoznać zapotrzebowanie na usługi przedszkolne i żłobkowe. Pomimo, że wiek uczęszczania do obydwu typów placówek może być odmienny od grup podawanych przez GUS, prognoza - nawet jeśli pod względem wartości bezwzględnych nie jest pełna (zmiany formalne i nieformalne w systemie opieki nad dziećmi i edukacji przedszkolnej w praktyce wykluczają możliwość jednoznacznego określenia grupy docelowej dla tych placówek) – pozwala bardzo wiarygodnie rozpoznać tendencje wzrostowe i malejące w obrębie tych grup.

Dla zachowania rzetelności prognozy zrezygnowano z interpolacji dla gmin leżących poza Bydgoszczą i Toruniem oraz powiatami bydgoskim i toruńskim. Dokonywanie tego typu interpolacji dla tak małych populacji i dla bardzo krótkiego okresu, jest szczególnie ryzykowne, a uzyskane wyniki nie byłyby wiarygodne.

Jednostka	ogółem		miasto		wieś	
	Grupa 0-2	Grupa 3-6	Grupa 0-2	Grupa 3-6	Grupa 0-2	Grupa 3-6
	stan na rok 2014					
Powiat bydgoski	3236	5571	723	1185	2513	4386
Powiat toruński	3216	5279	407	669	2809	4610
Powiat m.Bydgoszcz	9537	13940	9537	13940	0	0
Powiat m.Toruń	5683	8205	5683	8205	0	0
	prognoza na rok 2017					
Powiat bydgoski	3257	4838	708	1046	2549	3792
Powiat toruński	3342	4666	388	547	2954	4119
Powiat m.Bydgoszcz	8768	12304	8768	12304	0	0
Powiat m.Toruń	5086	7346	5086	7346	0	0
	prognoza na rok 2018					
Powiat bydgoski	3284	4753	707	1018	2577	3735
Powiat toruński	3359	4657	386	532	2973	4125
Powiat m.Bydgoszcz	8668	12033	8668	12033	0	0
Powiat m.Toruń	5053	7091	5053	7091	0	0
	prognoza na rok 2019					
Powiat bydgoski	3319	4659	706	980	2613	3679
Powiat toruński	3381	4673	383	526	2998	4147
Powiat m.Bydgoszcz	8594	11752	8594	11752	0	0
Powiat m.Toruń	5031	6804	5031	6804	0	0
	prognoza na rok 2020					
Powiat bydgoski	3357	4701	707	978	2650	3723
Powiat toruński	3403	4704	380	526	3023	4178
Powiat m.Bydgoszcz	8516	11535	8516	11535	0	0
Powiat m.Toruń	5006	6702	5006	6702	0	0
	ZMIANY W STOSUNKU DO ROKU 2014 (OSOBY)					
	prognoza na rok 2017					
Powiat bydgoski	21	-733	-15	-139	36	-594
Powiat toruński	126	-613	-19	-122	145	-491
Powiat m.Bydgoszcz	-769	-1636	-769	-1636	0	0
Powiat m.Toruń	-597	-859	-597	-859	0	0
	prognoza na rok 2018					
Powiat bydgoski	48	-818	-16	-167	64	-651
Powiat toruński	143	-622	-21	-137	164	-485
Powiat m.Bydgoszcz	-869	-1907	-869	-1907	0	0
Powiat m.Toruń	-630	-1114	-630	-1114	0	0
	prognoza na rok 2019					
Powiat bydgoski	83	-912	-17	-205	100	-707
Powiat toruński	165	-606	-24	-143	189	-463
Powiat m.Bydgoszcz	-943	-2188	-943	-2188	0	0
Powiat m.Toruń	-652	-1401	-652	-1401	0	0
	prognoza na rok 2020					
Powiat bydgoski	121	-870	-16	-207	137	-663
Powiat toruński	187	-575	-27	-143	214	-432
Powiat m.Bydgoszcz	-1021	-2405	-1021	-2405	0	0
Powiat m.Toruń	-677	-1503	-677	-1503	0	0

Źródło: Dane GUS oraz obliczenia własne na podstawie danych GUS

4 Analiza SWOT

4.1 Identyfikacja problemów i potencjałów rozwojowych BTOF

Identyfikacji problemów i potencjałów rozwojowych dokonano z założeniem identyfikacji wyłącznie zagadnień o silnym, bezpośrednim znaczeniu dla rozwoju BTOF w kontekście oczekiwań stawianych przed BTOF zarówno na poziomie lokalnym (gmin należących do BTOF), jak i na poziomie regionalnym (roli i znaczenie obszaru dla realizacji celów rozwojowych województwa). W przypadku potencjałów dokonano podziału na dwie kategorie. Pierwszą stanowią te już obecnie dobrze rozwinięte, które współcześnie stanowią pozytywne uwarunkowanie rozwoju BTOF, stanowią o jego sile i przewagach konkurencyjnych i dla których prognozuje się utrzymanie takiego charakteru w przyszłości (to znaczy wciąż będą stanowiły korzystne uwarunkowania rozwoju/funkcjonowania i będą wykorzystywane dla stymulowania rozwoju BTOF). Drugą kategorię stanowią potencjały kształtujące się lub wymagające stymulacji, które mogą w przyszłości być silnym korzystnym uwarunkowaniem rozwoju, ale pod warunkiem doprowadzenia do ich rozwoju (lub zaistnienia) – te potencjały można więc rozpatrywać głównie w kategoriach szans rozwojowych.

Identyfikacja głównych problemów rozwoju BTOF

1. Relatywnie niski potencjał gospodarczy (wyrażany wskaźnikami przedsiębiorczości - na tle większości ośrodków regionalnych).
2. Niewystarczający poziom kształcenia szkół na wszystkich poziomach, skutkujący brakiem odpowiednio przygotowanych kadr dla nowoczesnej gospodarki. Szczególnie istotnym problemem jest stan szkolnictwa zawodowego, wymagającego likwidacji deficytów w zakresie rozwoju doradztwa, wyposażenia pracowni przedmiotowych, rozwoju kierunków zamawianych. W przypadku bydgoskich szkół wyższych, ich niska atrakcyjność dodatkowo powoduje, że nie tylko nie przyciągają one do BTOF młodzieży z innych regionów, ale wręcz skutkuje drenażem młodzieży z regionu przez bardziej atrakcyjne ośrodki akademickie.
3. Stosunkowo niska innowacyjność gospodarki oraz wciąż zbyt mała zdolność szkół wyższych do wypracowywania rozwiązań innowacyjnych dla gospodarki.
4. Wyraźnie słabsze niż w przypadku większości ośrodków regionalnych, osadzenie Bydgoszczy i Torunia w sieci powiązań międzyregionalnych i międzynarodowych. Przyczyną tego jest z jednej strony niższy potencjał działalności generujących takie powiązania, ale także ze słabo rozwinięte sieci transportowe, które zapewniają techniczną możliwość realizacji takich powiązań (należy tu zauważyć, że wzrost dostępności międzyregionalnej będzie zapewne stymulował także wzrost potencjału instytucji generujących ten rodzaj powiązań).
5. Zróżnicowany w ujęciu terytorialnym stan rozwoju infrastruktury żłobkowej i przedszkolnej – jej nierównomierne rozmieszczenie w przestrzeni powoduje, że pomimo ogólnie korzystnych przeciętnych wskaźników dostępności, notuje się rejony o dostępności bardzo ograniczonej

- lub pozbawione usług w akceptowalnej odległości od miejsca zamieszkania. Powoduje to konieczność działań inwestycyjnych na rzecz zapewnienia porównywalnie dobrej dostępności.
6. Zbyt niski potencjał lokalnych instytucji kultury (mierzony możliwościami lokalowymi i prowadzoną aktywnością) w kontekście oczekiwanego pełnienia przez nie roli centrów rozwoju, integracji i aktywizacji społecznej
 7. Zauważalna skala różnego rodzaju wykluczeń społecznych – powodująca konieczność podjęcia działań na rzecz ograniczania tych problemów, między innymi poprzez programy rewitalizacji
 8. Znaczące potrzeby w zakresie rozwoju transportu niskoemisyjnego. Konieczność podjęcia działań w tej dziedzinie stwarza jednak jednocześnie szansę dla zmian organizacyjnych w zakresie transportu publicznego, usprawniającego funkcjonowanie systemów miejskich i aglomeracyjnego oraz rozwój systemów przesiadkowych i infrastruktury dla transportu rowerowego. Problem polegający na konieczności podjęcia działań w tej dziedzinie jest więc jednocześnie istotną szansą nie tylko w kategoriach poprawy stanu środowiska, ale też znacznej poprawy efektywności systemów i pośrednio jakości życia mieszkańców.
 9. Niedorozwój infrastruktury technicznej (w tym wodno-kanalizacyjnej).
 10. Liczne obszary zdegradowane (w różnym wymiarze społecznym, infrastrukturalnym, środowiskowym itp.) wymagające rewitalizacji, identyfikowane w największym stopniu w miastach (zwłaszcza w Bydgoszczy i Toruniu).
 11. Znaczące potrzeby w zakresie rewitalizacji, identyfikowane w największym stopniu w miastach (zwłaszcza w Bydgoszczy i Toruniu).
 12. Identyfikowane znaczące potrzeby w zakresie unowocześnienia systemów oświetlenia ulicznego oraz sieci ciepłowniczych. Jednocześnie możliwości dofinansowania przejścia na technologie niskoemisyjne w tych dziedzinach stwarzają szansę znacznej poprawy sytuacji – poprzez realizację infrastruktury bardzo nowoczesnej - i osiągnięcia istotnych korzyści środowiskowych.
 13. Identyfikowane znaczące potrzeby w zakresie ograniczania emisji zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł komunikacyjnych i systemów grzewczych
 14. Wciąż niesatysfakcjonujący stan rozwoju infrastruktury szerokopasmowej stanowiący przeszkodę dla w pełni efektywnego wykorzystywania technologii informacyjnych.
 15. Zbyt mała współpraca obydwu ośrodków stołecznych na rzecz działań rozwojowych. Zagadnienie to jest trudno mierzalne (bo trudno jednoznacznie określić stan optymalny, brak też analogii do innych ośrodków funkcjonujących w układzie bipolarnym), a podstawą do jego sformułowania jako problemu jest przede wszystkim powszechnie dostrzegane przeświadczenie o zbyt słabej współpracy, a także obiektywnie obserwowana mała liczba wspólnych inicjatyw obydwu miast.
 16. Postępujące procesy starzenia się społeczeństwa, skutkujące zmniejszeniem potencjału rozwojowego oraz znaczącym wzrostem kosztów realizacji zadań własnych samorządów, a dodatkowo prognoza zmniejszania się liczby mieszkańców, zarówno wskutek ruchu naturalnego, jak i migracji.
 17. Odpływ mieszkańców z terenów miast Bydgoszczy i Torunia na obszary podmiejskie oraz do innych aglomeracji miejskich o wyższym potencjale rozwojowym. Obiektywnie stan rozwoju, jakość i dostępność usług oraz stan przestrzeni publicznych w obydwu miastach nie odbiega od powszechnie obserwowanych w większości ośrodków, ale dla poprawy pozycji konkurencyjnej niezbędne są działania na rzecz poprawy atrakcyjności obydwu miast – dla zapobiegania odpływu oraz stymulowania napływu. W szczególności należy tu wskazać działania w sferze przestrzeni, środowiska, terenów zieleni i dziedzictwa kultury (jego ochrony i adaptacji na funkcje rozwoju społecznego) prowadzące do ukształtowania atrakcyjnych przestrzeni publicznych o funkcjach integracyjnych, rekreacyjnych i ekologicznych. Innym

obszarem interwencji jest rozwój usług publicznych dla wszystkich pokoleń – w szczególności opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej (dla rozwoju społecznego i powrotu kobiet na rynek pracy) oraz działalności adresowanych dla ludności starszej.

18. Niska konkurencyjność BTOF wobec otaczających go ośrodków regionalnych obszarów funkcjonalnych Poznania, Trójmiasta, Łodzi i Warszawy wykazujących wysoki potencjał usług regionalnych. W przypadku niektórych rodzajów działalności stosunkowo bliskie sąsiedztwo dobrze rozwiniętych ośrodków regionalnych stanowi rzeczywisty lub potencjalny problem w kategoriach popytu i podaży dóbr i usług - stanowiąc istotną konkurencję dla BTOF w relacjach wewnątrz i międzywojewódzkich.

Identyfikacja głównych potencjałów rozwojowych BTOF

- A. Potencjały już obecnie dobrze rozwinięte – dla których prognozuje się dalsze korzystne uwarunkowania rozwoju/funkcjonowania i wykorzystanie w przyszłości dla stymulowania rozwoju BTOF
1. Wielofunkcyjny charakter umożliwiający realizację zróżnicowanych działalności (potencjalnie szeroka baza ekonomiczna). Na terenie BTOF poza nieobecnymi tu uzdrowiskami dobrze i wielokierunkowo rozwinięte są wszystkie podstawowe dziedziny gospodarki – przemysł, rolnictwo i usługi.
 2. Dobra dostępność terytorialna i prawidłowo rozwinięty profil większości usług publicznych na każdym poziomie obsługi ludności (począwszy od usług znaczenia lokalnego, przez powiatowe po regionalne). Istotnym wyjątkiem jest wciąż niewystarczający poziom rozwoju opieki przedszkolnej i żłobkowej. Duże znaczenie dla zapewnienia dobrej dostępności do usług ma pełnienie funkcji ośrodków regionalnych przez obydwa miasta – oznacza to, że na terenie BTOF dostępne są także usługi o znaczeniu regionalnym, mające istotny wpływ na kształtowanie jakości życia mieszkańców.
 3. Ugruntowana pozycja BTOF jako silnego ośrodka kultury (zwłaszcza muzycznej) – o renomie krajowej i międzynarodowej (przy dużym i wzajemnie uzupełniającym się potencjale Bydgoszczy i Torunia). Także wybrane instytucje reprezentujące inne rodzaje usług osiągnęły wysoką pozycję i znaczenie na arenie międzyregionalnej, ale w przypadku kultury ta wysoka pozycja ma charakter powszechny dla całego sektora.
 4. Dobrze rozwinięty przemysł, działający w branżach o stosunkowo stabilnej sytuacji rynkowej, w tym obecność przedsiębiorstw o ugruntowanej pozycji i marce na arenie krajowej i międzynarodowej.
 5. Stosunkowo niskie koszty inwestowania na terenie BTOF wynikające z łatwej dostępności oferty terenowej oraz zasobów kadrowych, których przydatność dla niektórych rodzajów działalności jest oceniana wysoko
 6. Wysoki ogólny stan rozwoju społeczno-gospodarczego wielu gmin podmiejskich – zapewniający relatywnie korzystne warunki życia.
- B. Potencjały kształtujące się lub wymagające stymulacji – dla których prognozuje się wzrost znaczenia i osiągnięcie pozycji istotnego korzystnego uwarunkowania rozwoju BTOF
1. Rozwój dośrodkowego układu komunikacyjnego w skali wojewódzkiej, zapewniającego łatwy dostęp mieszkańców całego regionu do dóbr i usług oferowanych w BTOF – potencjał ten wiązałby się ze znacznym wzrostem popytu na dobra i usługi oferowane w BTOF
 2. Realizacja brakującej sieci dróg ekspresowych (S5 i S10) oraz modernizacja głównych linii kolejowych pozwalających na wielokierunkowe włączenie BTOF w sieć połączeń międzyregionalnych i międzynarodowych. Potencjał ten pozwoliłby na znaczną poprawę zdolności do uczestnictwa w sieciach współpracy międzynarodowej – jest to bardzo istotne

zwłaszcza dla Bydgoszczy i Torunia jako miast aspirujących do rangi ośrodków metropolitalnych.

3. Realizacja (poprzez przebudowę w kierunku podniesienia klasy technicznej) drogi wodnej Dolnej Wisły, umożliwiającej stworzenie platformy multimodalnej i rozwój funkcji logistycznych i transportowych (transport towarów z portów Trójmiasta w głąb kraju dla odciążenia szlaków kolejowych i drogowych, a jednocześnie zwiększenia przepustowości tych portów). Potencjał ten wiązałby się ze znacznym ożywieniem gospodarczym, przede wszystkim poprzez utworzenie bardzo dużej liczby miejsc pracy dla ludności o różnicowanych kwalifikacjach.
4. Potencjał wynikający z planowanej modernizacji systemów transportu publicznego, związanych z upowszechnianiem technologii niskoemisyjnych (potencjał powiązany ze zidentyfikowanym problemem znaczących potrzeb w zakresie rozwoju transportu niskoemisyjnego). Konieczność działań w kierunku przejścia na technologie niskoemisyjne można wykorzystać do usprawnienia systemów transportu publicznego o charakterze aglomeracyjnym (poprzez realizację niezbędnej infrastruktury – dróg rowerowych, parkingów, buspasów oraz poprzez działania organizacyjne). Przyczyni się to do wzrostu popularności transportu publicznego, poprawy integralności transportowej BTOF oraz ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza.

4.2 Analiza SWOT na terenie BTOF

Analizę SWOT wykonano z założeniem identyfikacji wyłącznie zagadnień o silnym, bezpośrednim znaczeniu dla rozwoju BTOF w kontekście oczekiwań stawianych przed BTOF zarówno na poziomie lokalnym (gmin należących do BTOF), jak i na poziomie regionalnym (roli i znaczenie obszaru dla realizacji celów rozwojowych województwa)

Mocne strony	Słabe strony
Wielofunkcyjny charakter umożliwiający realizację różnicowanych działalności (potencjalnie szeroka baza ekonomiczna) Dobra dostępność terytorialna i prawidłowo rozwinięty profil większości usług publicznych na każdym poziomie obsługi ludności (począwszy od usług znaczenia lokalnego, przez powiatowe po regionalne), Istotnym wyjątkiem jest wciąż niewystarczający poziom rozwoju opieki przedszkolnej i żłobkowej. Duże znaczenie dla zapewnienia dobrej dostępności do usług ma pełnienie funkcji ośrodków regionalnych przez dwa miasta Ugruntowana pozycja BTOF jako silnego ośrodka kultury (zwłaszcza muzycznej) – o renomie krajowej i międzynarodowej (przy dużym i wzajemnie uzupełniającym się potencjale Bydgoszczy i Torunia). Także wybrane instytucje reprezentujące inne rodzaje usług osiągnęły wysoką pozycję i znaczenie na arenie międzyregionalnej, ale tylko w przypadku kultury ta wysoka pozycja ma charakter powszechny dla całego sektora Dobrze rozwinięty przemysł, działający w branżach o stosunkowo stabilnej sytuacji	Relatywnie niski potencjał gospodarczy (wyrażany wskaźnikami przedsiębiorczości - na tle większości ośrodków regionalnych) Słabo wykształcony dośrodkowy układ komunikacyjny w skali wojewódzkiej, który nie zapewnia łatwego dostępu mieszkańców całego regionu do dóbr i usług oferowanych w BTOF Słabo zorganizowany system transportu publicznego o charakterze aglomeracyjnym (brak niezbędnej infrastruktury – dróg rowerowych, parkingów, bus pasów), który przekłada się na małą popularność transportu publicznego, brak integralności transportowej BTOF oraz dużą emisję zanieczyszczeń powietrza Relatywnie niski poziom kształcenia bydgoskich szkół wyższych. Ich niska atrakcyjność powoduje, że nie tylko nie przyciągają one do BTOF młodzieży z innych regionów, ale wręcz skutkuje drenażem młodzieży z regionu przez bardziej atrakcyjne ośrodki akademickie. Niedostateczny stan rozwoju szkolnictwa zawodowego, w tym doradztwa zawodowego i wyposażenia pracowni przedmiotowych, zbyt mała liczba kierunków zamawianych, co

rynkowej, w tym obecność przedsiębiorstw o ugruntowanej pozycji i marce na arenie krajowej i międzynarodowej. Stosunkowo niskie koszty inwestowania na terenie BTOF wynikające z łatwej dostępności oferty terenowej oraz zasobów kadrowych, których przydatność dla niektórych rodzajów działalności jest oceniana wysoko Wysoki ogólny stan rozwoju społeczno-gospodarczego wielu gmin podmiejskich – zapewniający relatywnie korzystne warunki życia.	przekłada się na słabe dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy Zauważalna skala różnego rodzaju wykluczeń społecznych – powodująca konieczność podjęcia działań na rzecz ograniczania tych problemów. Między innymi poprzez programy rewitalizacji Stosunkowo niska innowacyjność gospodarki oraz zbyt mała zdolność szkół wyższych do wypracowywania rozwiązań innowacyjnych dla gospodarki. Wyraźnie słabsze niż w przypadku większości ośrodków regionalnych, osadzenie Bydgoszczy i Torunia w sieci powiązań międzyregionalnych i międzynarodowych, wynikająca z niższego potencjału działalności generujących powiązania, ale także ze słabo rozwiniętych sieci transportowych zapewniających dostępność w takich relacjach. Zbyt mała współpraca obydwu ośrodków stołecznych na rzecz działań rozwojowych Niedorozwój infrastruktury technicznej (w tym wodno-kanalizacyjnej) oraz znaczące potrzeby w zakresie termomodernizacji Znaczące potrzeby w zakresie ograniczania emisji zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł komunikacyjnych i systemów grzewczych Stosunkowo słaby stan rozwoju infrastruktury szerokopasmowej Zróznicowany w ujęciu terytorialnym stan rozwoju infrastruktury żłobkowej i przedszkolnej – jej nierównomierne rozmieszczenie w przestrzeni powoduje, że pomimo ogólnie korzystnych przeciętnych wskaźników dostępności, notuje się rejon o dostępności bardzo ograniczonej lub pozbawione usług w akceptowalnej odległości od miejsca zamieszkania. Powoduje to konieczność działań inwestycyjnych na rzecz zapewnienia porównywalnie dobrej dostępności.
Szanse	Zagrożenia
Realizacja brakującej sieci dróg ekspresowych (S5 i S10) oraz modernizacja głównych linii kolejowych pozwalających na wielokierunkowe włączenie BTOF w sieć połączeń międzyregionalnych i międzynarodowych Realizacja (poprzez przebudowę w kierunku podniesienia klasy technicznej) drogi wodnej Dolnej Wisły, umożliwiającej stworzenie platformy multimodalnej i rozwój funkcji logistycznych i transportowych.	Utrzymywanie stanu względnej peryferyzacji BTOF w sieci transportowej najwyższych kategorii. Bliskość dużych dobrze rozwiniętych obszarów funkcjonalnych Poznania, Trójmiasta, Łodzi i Warszawy, stanowiących istotną konkurencję dla BTOF w relacjach wewnątrz i międzywojewódzkich Ryzyko zmniejszania się liczby mieszkańców, zarówno wskutek ruchu naturalnego, jak i

Poprawa ogólnej atrakcyjności w wymiarze społecznym i gospodarczym, która wpłynie na odwrócenie niekorzystnych trendów migracyjnych i wzrost migracji do BTOF z innych województw Działania w sferze przestrzeni, środowiska, terenów zieleni i dziedzictwa kultury (jego ochrony i adaptacji na funkcje rozwoju społecznego) prowadzące do ukształtowania atrakcyjnych przestrzeni publicznych o funkcjach integracyjnych, rekreacyjnych i ekologicznych Rozwój lokalnych instytucji kultury – jako centrów rozwoju, integracji i aktywizacji społecznej. Rozwój usług publicznych dla wszystkich pokoleń – w szczególności opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej (dla rozwoju społecznego i powrotu kobiet na rynek pracy) oraz działalności adresowanych dla ludności starszej. Kontynuacja procesów rewitalizacji jako czynnik aktywizacji społeczno-gospodarczej zdegradowanych części miast Wykorzystanie możliwości dofinansowania przejścia na technologie niskoemisyjne do unowocześnienia systemów oświetlenia ulicznego oraz sieci ciepłowniczych	migracji (zwłaszcza ludności młodej) w efekcie utrzymywania niższej konkurencyjności BTOF w stosunku do największych ośrodków regionalnych. Postępujące procesy starzenia się społeczeństwa, skutkujące zmniejszeniem potencjału rozwojowego oraz znaczącym wzrostem kosztów realizacji zadań własnych samorządów
--	---

5 Cele strategiczne ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje cele strategiczne Strategii ZIT wraz z uzasadnieniem ich wyboru, odniesienie do Celów Tematycznych i Priorytetów Inwestycyjnych RPO, a także propozycje pakietów projektów do realizacji w formule ZIT.

Wybór kierunków interwencji, Celów Tematycznych oraz Priorytetów Inwestycyjnych został dokonany w oparciu o wspólną wizję rozwoju JST sygnatariuszy Porozumienia, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększonej efektywności projektów komplementarnych realizowanych poza ZIT, a finansowanych z programów krajowych (np. POIiŚ).

Jak wskazano we wcześniejszych rozdziałach, zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, realizacja ZIT w Polsce ma na celu:

- Promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych w miejskich obszarach funkcjonalnych
- Zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie
- Zwiększanie wpływu miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

Strategia ZIT jest w pełni spójna ze Strategią Rozwoju Województwa Kujawsko–Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ w zakresie priorytetu SILNA METROPOLIA, stąd poszczególne jej cele strategiczne wpisują się w zadania rozwojowe wyznaczone strategią wojewódzką w ujęciu jej celów strategicznych, kierunków działań a nawet zidentyfikowanych przedsięwzięć, istotnych dla osiągnięcia docelowej wizji regionu. Efektem takiego, kaskadowego podejścia jest przyjęcie przez Strategię ZIT części wskaźników ze strategii regionalnej jako dodatkowych wskaźników mierzących poziom realizacji celów.

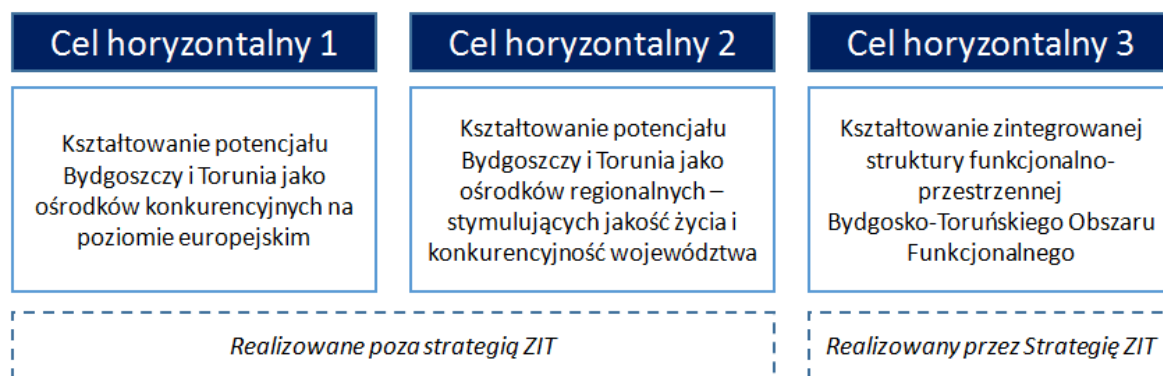
Strategia ZIT jest dokumentem o charakterze operacyjnym w stosunku do Strategii Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W związku z tym zachodzi bezpośrednia zależność pomiędzy celami strategicznymi Strategii BTOF a celami strategicznymi sformułowanymi w Strategii ZIT (zaprezentowane na poniższym schemacie). Jednocześnie charakter narzędzia „Zintegrowane Inwestycje Terytorialne” narzuca ograniczenia w zakresie wyboru obszarów interwencji. Uzasadnienie wyboru konkretnych Priorytetów Inwestycyjnych (PI) zawiera tabela zaprezentowana w rozdziale 2.4.

W ujęciu horyzontalnym, związanym z osadzeniem BTOF w strukturze sieci osadniczej, cele interwencji w obszarze BTOF należy formułować na trzech płaszczyznach:

1. Kształtowanie potencjału Bydgoszczy i Torunia jako konkurencyjnych ośrodków regionalnych w skali europejskiej. Na tym poziomie najważniejszą rolą Bydgoszczy i Torunia jest zapewnienie dostępności regionu w ujęciu międzynarodowym oraz rozwój takich działalności i osiąganie na tyle wysokiego ich stanu jakościowego, by obydwa miasta były postrzegane jako ośrodki nie tylko zauważalne, ale wręcz ważne w skali Europy. Dotyczy to tych aspektów, które są powszechnie nazywane działalnościami (funkcjami) o charakterze metropolitalnym.
2. Kształtowanie potencjału Bydgoszczy i Torunia jako w pełni rozwiniętych ośrodków regionalnych, zapewniających wysoki poziom obsługi ludności i gospodarki na poziomie województwa, a więc bezpośrednio przekładające się na jakość życia i konkurencyjność województwa w ujęciu międzywojewódzkim.
3. Kształtowanie trwałej, zwartej struktury funkcjonalno-przestrzennej Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na tej płaszczyźnie szczególnie istotne są działalności, które budują i/lub wzmacniają integralność przestrzenną i funkcjonalną całego obszaru, a więc powodują coraz większe wzajemne zależności wewnątrz obszaru funkcjonalnego. Są to zagadnienia nie wpływające bezpośrednio na potencjał w zakresie celów 1 i 2, ale stanowiące niezbędne tło ich funkcjonowania, przy dobrym stanie – katalizujące rozwój funkcji międzynarodowych i regionalnych, przede wszystkim poprzez sprawne i efektywne funkcjonowanie zadań lokalnych, realizowanych na bardzo wysokim poziomie. W Strategii ZIT ten poziom jest rozwijany w największym stopniu – można więc tę strategię określić przede wszystkim jako strategię budowania wysokiej jakości tła (kontekstu) dla realizacji funkcji o znaczeniu wojewódzkim i ponadwojewódzkim (krajowym, międzynarodowym), a w znacznie mniejszym stopniu – jako strategię wzmacniania tych funkcji. Uwzględniając dotychczasowe deficyty w zakresie integralności infrastrukturalnej i społecznej, są to działania niezbędne. i zakłada się, że

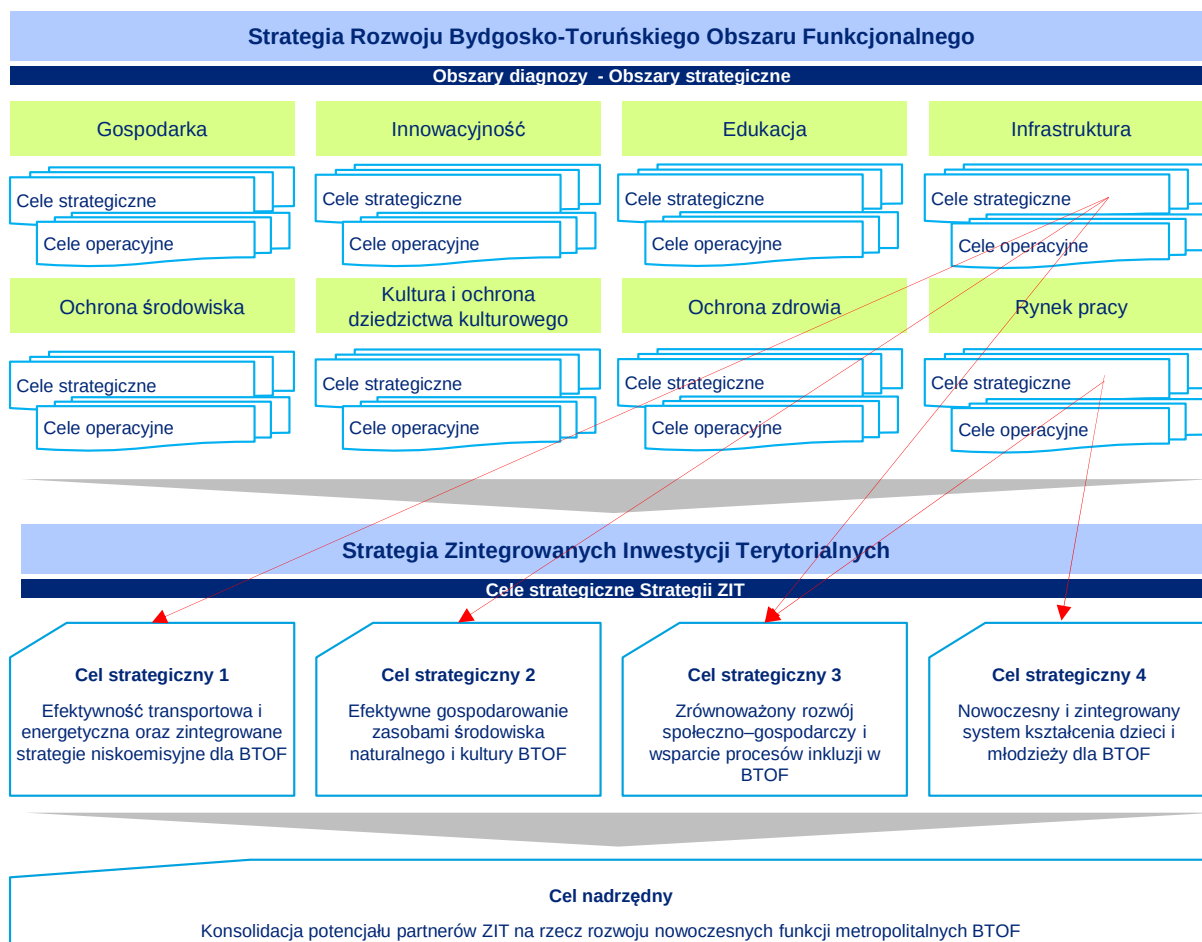
Płaszczyzny 1 i 2 nie są przedmiotem bezpośredniej interwencji w ramach Strategii ZIT, natomiast płaszczyzna 3 jest podejmowana w Strategii ZIT i służy jej cały planowany zakres interwencji.

Schemat 6. Umieszczenie Strategii ZIT w horyzontalnym układzie celów interwencji.

Źródło: Opracowanie własne

Schemat 7. Wzajemne, przykładowe relacje pomiędzy celami strategicznymi Strategii BTOF a celami strategicznymi Strategii ZIT¹¹⁵

→ Przykładowe powiązania pomiędzy celami strategicznymi Strategii Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego a celami strategicznymi Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

¹¹⁵ W dalszej części dokumentu, przy każdym z celów znajduje się uzasadnienie, które m.in. odsyła do Strategii Rozwoju BTOF jako dokumentu zawierającego jakościowo sformułowane cele strategiczne albowiem Strategia ZIT jest dokumentem o charakterze bardziej operacyjnym niż strategicznym – stąd cele można odczytywać jako pewien status, do którego dąży OF np. posiadanie: Nowoczesnego i efektywnego kształcenia dzieci i młodzieży = CS4

5.1 Wizja rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Podstawowym celem rozwoju BTOF jest rozwój funkcji gospodarczych oraz poprawa jakości życia, dla osiągnięcia satysfakcjonującego – wysokiego poziomu rozwoju na trzech płaszczyznach:

- a) na poziomie BTOF – to znaczy zaspokojenie endogenicznych potrzeb i interesów gmin go tworzących, zwłaszcza w aspektach wymagających współpracy na rzecz rozwiązywania wspólnych problemów lub realizacji wspólnych celów,
- b) na poziomie województwa kujawsko-pomorskiego – to znaczy wzmocnienie zdolności BTOF, a zwłaszcza obydwu ośrodków stołecznych do pełnienia roli ośrodków regionalnych, czyli skutecznego nadawania impulsów dla rozwoju gospodarczego i społecznego na terenie całego regionu; na tej płaszczyźnie rolą miast centralnych jest głównie rozwój zaplecza usługowego i tworzenie miejsc pracy, ale także obszary podmiejskie mogą pełnić czynną rolę w kształtowaniu rozwoju województwa poprzez oferowanie miejsc pracy dla mieszkańców obszarów leżących poza BTOF,
- c) na poziomie ponadregionalnym i międzynarodowym – to znaczy osiągnięcie trwałej pozycji obszaru na tyle atrakcyjnego, że będzie przedmiotem dwustronnych przepływów ludności, wiedzy, usług, kapitału, informacji z innymi ośrodkami regionalnymi w Polsce i poza granicami kraju.

Zakłada się więc, że już w roku 2020 BTOF będzie obszarem o znacząco wyższym niż obecnie potencjale – w zakresie funkcji gospodarczych, w zakresie zarówno obiektywnej jak i subiektywnie postrzeganej jakości życia oraz w zakresie zintegrowania komunikacyjnego z innymi ośrodkami regionalnymi, a jednocześnie będzie się cechował wysokim ładem przestrzennym i korzystnym stanem środowiska. W kolejnych latach te już trwające i rozwijane lub dopiero zainicjowane w wyniku interwencji procesy, będą sukcesywnie poprawiać potencjał i pozycję BTOF. Przy realizacji powyższych założeń, BTOF będzie też spełniać oczekiwania stawiane przed nim w polityce regionalnej, a dotyczące przyspieszenia procesów rozwojowych w skali województwa, zgodnie z założeniami określonego w Strategii rozwoju województwa priorytetu „Silna metropolia”.

Całokształt interwencji na rzecz rozwoju BTOF będzie więc prowadzić do poprawy jego konkurencyjności na płaszczyźnie gospodarczej i społecznej. Obecnie w tym aspekcie obserwuje się zauważalne deficyty w stosunku do liderujących polskich ośrodków regionalnych. Dynamika rozwoju niektórych zagadnień w ostatnich latach wskazuje wręcz na względną utratę pozycji Bydgoszczy i Torunia na tle innych ośrodków wojewódzkich – pogłębia się dystans do ośrodków wiodących, a zmniejsza do ośrodków dotąd prezentujących niższy potencjał. Te niekorzystne procesy zamierza się odwrócić poprzez przyspieszenie rozwoju. Do priorytetowych obszarów interwencji należy więc zaliczyć:

- rozwój gospodarczy – w kilku aspektach: wzrostu liczby działających podmiotów, tworzenia miejsc pracy, poprawy innowacyjności, doradztwa zawodowego, budowy współpracy pomiędzy pracodawcami a uczelniami (w kierunku transferu wiedzy) i szkołami zawodowymi (w kierunku przygotowania kadr), poprawy wysokości wynagrodzeń, stymulującego wpływu działalności gospodarczych na: otoczenie gospodarki, poziom dochodów gospodarstw domowych, migracje, budownictwo mieszkaniowe,
- rozwój sfery usług publicznych – w kilku aspektach: poprawy jakości świadczenia usług (zwłaszcza edukacyjnych na wszystkich poziomach kształcenia), sukcesywnego dostosowania sfery usług do zmian zapotrzebowania wynikających z postępujących zmian struktury wieku, poprawy dostępu do usług przedszkolnych i żłobkowych. Na sferze usług publicznych ciąży szczególna odpowiedzialność w kształtowaniu kapitału ludzkiego i społecznego – poprawy poziomu wykształcenia, zwiększenia zaangażowania w sprawy rozwoju lokalnego, nabywania kompetencji cyfrowych, likwidacji wykluczeń społecznych, zwiększania mobilności. Są to procesy wymagające

skoordynowanej i długotrwałej interwencji, ale niski stan rozwoju i BTOF i województwa kujawsko-pomorskiego w tych aspektach szczególnie niekorzystnie wpływa na ich konkurencyjność,

- działania w sferze rozwoju systemów transportu publicznego – na poziomie aglomeracyjnym, na poziomie regionalnym i na poziomie międzyregionalnym,
- działania w sferze przestrzeni i środowiska – wiążące się przede wszystkim z ograniczaniem emisji zanieczyszczeń, odnową i wykorzystaniem dla aktywizacji społecznej dziedzictwa kultury, poprawą stanu przestrzeni publicznych oraz jej udostępniania dla wszystkich pokoleń, poprawą stanu terenów zielonych oraz rozwojem infrastruktury technicznej,
- kontynuację procesów rewitalizacji w miastach, mającą na celu kompleksowe włączenie kolejnych dzielnic w życie społeczno-gospodarcze.

Szczególną rolę w rozwoju BTOF mieć będzie harmonijny rozwój wszystkich gmin go tworzących, a więc także kształtowanie korzystnych dla wszystkich partnerów relacji między gminami. W kolejnych latach następować będzie dalsza integracja funkcjonalna, społeczna i przestrzenna całego obszaru BTOF. Wzrastać będzie liczba mieszkańców obszarów podmiejskich, a więc także codzienna mobilność dla zaspokojenia potrzeb w zakresie pracy, nauki, usług, rekreacji. Dla obszarów podmiejskich szczególnie duże znaczenie mają:

- rozwój sieci transportowych (multimodalnych i niskoemisyjnych) integrujących gminy nie tylko w relacjach dośrodkowych (do miast rdzeniowych) - wysoka skala dojazdów do pracy wskazuje na duże zapotrzebowanie także na transport publiczny o charakterze rękodowym (do sąsiednich gmin) – niezbędne są tu działania i techniczne (inwestycyjne) i organizacyjne,
- rozwój sfery usług publicznych przede wszystkim dla zapewnienia wysokiej ich jakości, atrakcyjności oferty dla ludności starszej, a w przypadku edukacji przedszkolnej i opieki żłobkowej – także dla zapewnienia ich swobodnej dostępności,
- rozwój infrastruktury technicznej dla ochrony zasobów środowiska przed degradacją (zwłaszcza zasobów wód).

Podnoszenie poziomu spójności społecznej i gospodarczej, poprzez postępującą integrację i wykorzystywanie szans wynikających z potencjałów endogenicznych i specjalizacji poszczególnych gmin, będzie pośrednio generować pozytywne oddziaływania prorozwojowe na pozostałą część województwa, przede wszystkim poprzez dyfuzję innowacji, wiedzy, kapitału – w zakresie których obszary najsilniej zurbanizowane, związane z ośrodkami regionalnymi, zawsze wykazują korzystniejszy stan rozwoju.

Wizję stanu rozwoju BTOF osiągniętego w wyniku podjętej interwencji można więc przedstawić w następujący sposób:

1. BTOF będzie obszarem o wyraźnie korzystniejszych warunkach życia mierzonych dostępem do usług oraz jakością świadczenia tych usług – a więc obszarem z jednej strony łatwiejszego kształtowania rozwoju społecznego, a z drugiej – obszarem sprzyjającym rozwojowi każdej grupy wiekowej.
2. W szczególności BTOF będzie obszarem o wyraźnie wyższym poziomie kształcenia na każdym z etapów edukacji, a przede wszystkim zakłada się znacznie lepsze przygotowanie kadr dla potrzeb nowoczesnej gospodarki.
3. Na płaszczyźnie społecznej zakłada się także osiągnięcie istotnych efektów w wyniku realizacji programów rewitalizacji – które ograniczą (w aspekcie przestrzennym i w aspekcie natężenia) występowanie problemów społecznych i wykluczeń.
4. BTOF będzie obszarem silnie zintegrowanym transportowo. Dostępność całego obszaru oraz zdolność do mobilności ludności, znacznie się poprawią. Dotyczy to zwłaszcza dostępności centrów Bydgoszczy i Torunia dla mieszkańców gmin podmiejskich - dzięki rozwiniętym

systemom transportu publicznego, węzłom przesiadkowym ale także modernizacji wewnętrznych układów transportowych tych miast (zwłaszcza tych stanowiących sieć szkieletową – szczególnie istotną dla sprawnego poruszania się).

5. BTOF będzie obszarem o wyraźnie lepszym niż obecnie stanie rozwoju przedsiębiorczości, mierzonym liczbą działających podmiotów, a co za tym idzie – liczbą oferowanych miejsc pracy i w końcowym efekcie – sytuacją ekonomiczną ludności (wyższym poziomem zamożności - zarówno mieszkańców BTOF, jak i osób dojeżdżających tu do pracy). BTOF będzie także obszarem o wyższym poziomie innowacyjności, czemu sprzyjać będzie poprawa kształcenia, a więc pośrednio poprawa zdolności do tworzenia i praktycznego wykorzystania innowacji.
6. BTOF będzie obszarem o wyraźnie korzystniejszym stanie środowiska – co zostanie osiągnięte dzięki interwencji na dwóch zasadniczych płaszczyznach: rozwojowi technologii niskoemisyjnych w transporcie i w energetyce oraz działaniom prośrodowiskowym w przestrzeni (zwłaszcza w obszarach kształtowania i podnoszenia jakości terenów zieleni i w obszarze gospodarki ściekowej, a więc czystości wód).

W relacji „ośrodki centralne BTOF – obszary podmiejskie BTOF” dojdzie przede wszystkim do znacznego zintegrowania. Podstawą będzie integracja transportowa, która doprowadzi do swobodnych przepływów na obszarze funkcjonalnym w celu realizacji potrzeb związanych z pracą, nauką, rekreacją i wypoczynkiem. BTOF stanie się więc w znacznie silniejszym, niż obecnie, stopniu rzeczywistym „obszarem funkcjonalnym” rozumianym jako obszar realizacji codziennych aktywności społecznych i gospodarczych, bez względu na fizyczny adres zamieszkania, czy też zarejestrowania działalności gospodarczej. Doprowadzi to do poprawy jakości życia na obszarach podmiejskich, o dotąd często utrudnionym dostępie do usług.

W relacji „ośrodki regionalne – pozostała część województwa” stanowiącą jedną z głównych płaszczyzn funkcjonowania BTOF, w wyniku przeprowadzonej interwencji osiągnie się następujące rezultaty:

1. Poprzez poprawę funkcjonowania systemów społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych w ramach BTOF, stanie się on obszarem o dużo większej sprawności i funkcjonalności, co wprawdzie pośrednio, ale w dużym stopniu, przyczyni się do poprawy zdolności do stymulowania szeroko rozumianego rozwoju całego regionu.
2. BTOF będzie obszarem o wyraźnie wyższym potencjale w zakresie przedsiębiorczości, a więc pośrednio – tworzenia miejsc pracy.
3. BTOF będzie obszarem o wyraźnie wyższym potencjale w zakresie szeroko rozumianej innowacyjności i stymulowania nowoczesnych rozwiązań na różnych płaszczyznach (m.in. postępu technologicznego, edukacji, technologii niskoemisyjnych, jakości spędzania wolnego czasu).
4. BTOF będzie obszarem o wyraźnie wyższym potencjale w zakresie usług publicznych – a więc także oddziaływania na rozwój społeczny mieszkańców całego regionu.

Z kolei w międzyregionalnym i międzynarodowym wymiarze funkcjonowania BTOF (relacja „BTOF – inne regiony/wielkie ośrodki miejskie”) zakłada się następującą wizję oczekiwanego stanu:

1. BTOF będzie obszarem o wyraźnie większej zdolności do funkcjonowania w sieciach powiązań społecznych i gospodarczych. Będzie to skutkowało większą skalą powiązań i wymiany osób, informacji, usług, towarów i kapitału.
2. BTOF będzie obszarem o wyraźnie wyższym poziomie konkurencyjności w relacjach z innymi obszarami funkcjonalnymi dużych ośrodków krajowych i europejskich.

5.2 Układ celów strategicznych Strategii ZIT wraz z uzasadnieniem ich wyboru

Przeprowadzona w ramach przygotowywania Strategii ZIT wielowymiarowa diagnoza wydzielonego obszaru funkcjonalnego, pozwoliła sformułować zarówno cel nadrzędny Strategii ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak i cele strategiczne umożliwiające wykorzystanie istniejących szans i niwelowanie pojawiających się zagrożeń.

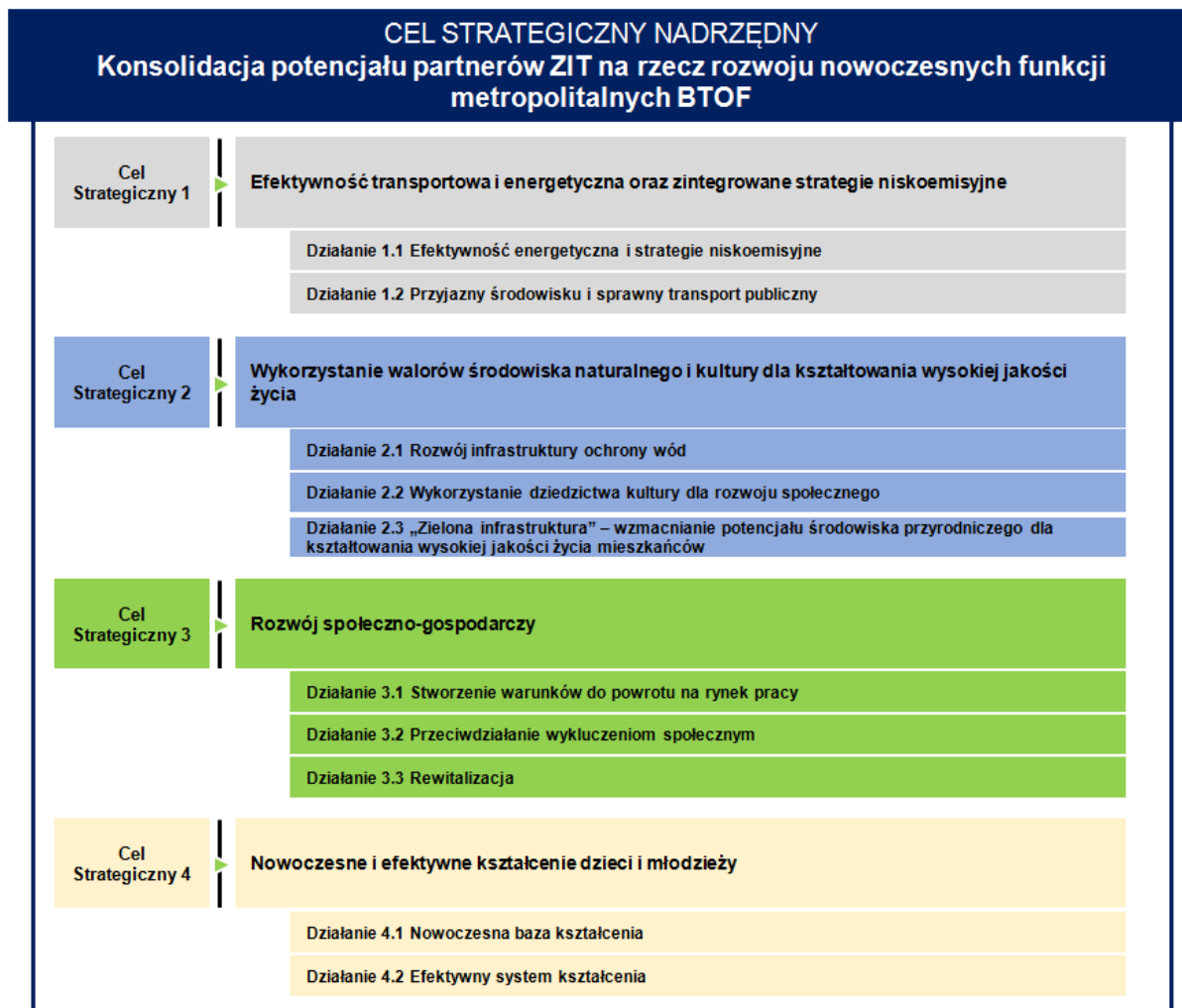
Na tym etapie należy zauważyć, iż sformułowany Cel Nadrzędny w pełni koresponduje z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ w zakresie priorytetu SILNA METROPOLIA.

Przedstawiony poniżej układ Celów Strategicznych Strategii ZIT wynika bezpośrednio z przeprowadzonej diagnozy i jednocześnie kieruje planowaną interwencją zgodnie z najlepszymi praktykami kreowania obszarów funkcjonalnych obejmujących interwencję w aktualnym, średnim i długim horyzoncie czasowym.

Interwencja ta może zostać opisana w postaci następujących zaleceń:

1. Spowodowanie, aby mieszkańcy traktowali obszar jako jeden spójny, niepodzielony granicami administracyjnymi teren (pola interwencji: komunikacja publiczna, projekty związane ze zwalczaniem / zapobieganiem smogowi itp.) Powyższe pola interwencji ujęto w **Strategii ZIT w Celu Strategicznym 1.**
2. Udostępnienie / rozpropagowanie zasobów istniejących na obszarze na rzecz mieszkańców, co jest możliwe do realizacji wyłącznie w sytuacji dobrze funkcjonującej komunikacji publicznej wspartej alternatywnymi systemami transportu np. rowerowego (pola interwencji: zasoby kulturowe, zasoby przyrodnicze i rekreacyjne związane z obszarami zieleni) Udostępnianie zasobów przyrodniczych musi odbywać się z uwzględnieniem zasad ochrony przed nadmierną antropopresją. **Powyższe pola interwencji ujęto w Strategii ZIT w Celu Strategicznym 2.**
3. Uruchomienie uśpionych zasobów siły roboczej pozostających poza rynkiem pracy stanowiących potencjalnie kluczowy zasób rozwojowy w obliczu nasilających się, niekorzystnych trendów demograficznych. Mianem uśpionych zasobów siły roboczej określa się osoby nieaktywne na rynku pracy w wyniku zachodzących procesów wykluczenia społecznego bez względu na ich przyczynę (pola interwencji to np. usługi opieki nad dziećmi do lat trzech, usługi wsparcia w wejściu na rynek pracy dla defaworyzowanych grup społecznych w tym spółdzielnie socjalne i wieloletnie procesy rewitalizacyjne dla obszarów o szczególnym nasileniu wskaźników wykluczenia społecznego). **Powyższe pola interwencji ujęto w Strategii ZIT w Celu Strategicznym 3.**
4. Systemowe podnoszenie jakości kształcenia na całym obszarze. Miasta wojewódzkie, jako główne ośrodki rozwoju społeczno-gospodarczego wymagają stałego dopływu wysokiej jakości kadr dla wszystkich sektorów. Kluczowymi elementami kształcenia na wszystkich etapach, w kontekście potrzeb gospodarki powinny być elastyczność, przedsiębiorczość i samodzielność, umiejętność rozwiązywania problemów oraz skłonność do kształcenia się przez całe życie z uwzględnieniem TIK. **Powyższe pola interwencji ujęto w Strategii ZIT w Celu Strategicznym 4.**

Schemat 8. Układ celów strategicznych Strategii ZIT

Źródło: Opracowanie własne Biura ZIT BTOF na podstawie projektu Deloitte

Zaprezentowane poniżej cele strategiczne zostały wypracowane w oparciu o diagnozę, a także zgłaszane przez interesariuszy główne problemy oraz potrzeby inwestycyjne, dzięki którym zostały wskazane kluczowe wyzwania rozwojowe możliwe do realizacji w formule ZIT. Do każdego celu strategicznego przyporządkowano działania i pakiety projektów / projekty.

Cel nadrzędny. Konsolidacja potencjału partnerów ZIT na rzecz rozwoju nowoczesnych funkcji metropolitalnych BTOF

Wyniki przeprowadzonej analizy dotyczącej uwarunkowań rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego umożliwiły identyfikację kluczowych czynników warunkujących jego przyszłość. Przeprowadzona analiza miała charakter wieloetapowy i uwzględniała zarówno wagi poszczególnych czynników, ich korelację, jak i współzależności strategiczne wewnątrz obszaru. Wybrany cel nadrzędny uwzględnia charakter nowego narzędzia wspierającego rozwój terytorialny (ZIT), jak i ograniczoną ilość dostępnych środków (w ramach RPO WK-P oraz Programów Operacyjnych na

poziomie krajowym). Założona w Strategii ZIT interwencja zostaje skierowana tam, gdzie działania mogą przynieść największą wartość dodaną z punktu widzenia rozwoju BTOF.

Zakłada się, iż realizacja rekomendowanych projektów integrujących w istotny sposób przyczyni się do osiągnięcia celów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego dotyczących uczynienia z miast lokomotyw rozwoju regionu, nadania przez miasta impetu do wzrostu gospodarczego, a tym samym osiągania przez województwo coraz wyższych wskaźników gospodarczych i zatrudnieniowych.

Cel strategiczny 1. Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne

Osiągnięcie zaplanowanych, skumulowanych efektów środowiskowych jest możliwe jedynie w przypadku realizacji szeregu działań nakierowanych na zwiększanie efektywności energetycznej wszystkich działów gospodarki w regionie. Z przeprowadzonych diagnoz wynika, że głównym problemem w tym obszarze są z jednej strony zanieczyszczenia wynikające z rozwoju transportu kołowego (pojazdy indywidualne), z drugiej zaś tzw. niska emisja, której źródłem są gospodarstwa domowe zaopatrzone w mało wydajne piece węglowe. Oba źródła są wynikiem stosowania skrajnie nieefektywnych rozwiązań w zakresie wykorzystania energii.

Istotą nowoczesnej gospodarki niskoemisyjnej jest wskazanie korzyści ekonomicznych, społecznych i środowiskowych (zasady zrównoważonego rozwoju), np. poprzez wdrożenie nowych, oszczędnych technologii, zmniejszenie energochłonności i zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego w regionie. Docelowo działania te zwiększają konkurencyjność gospodarki, zmniejszając jednocześnie presję środowiskową poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery i rozwój energetyki zrównoważonej.¹¹⁶

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zapisy zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ w odniesieniu do priorytetu SILNA METROPOLIA oraz celów strategicznych: **Gospodarka i miejsca pracy; Dostępność i spójność; Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi; Bezpieczeństwo; Sprawne zarządzanie**
- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF
- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 1 Strategii ZIT realizowane będą dwa kierunki interwencji wskazane jako istotne w dokumencie kierunkowym. Są to:
 - o Rozwój systemu przyjaznego środowisku i niskoemisyjnego transportu publicznego wspólnego dla całego BTOF
 - o Wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych.

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 1.

Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne (wspierane w ramach PI 4c)

Działanie 1.2 Przyjazny środowisku i sprawny transport publiczny (wspierane w ramach PI 4e)

¹¹⁶ Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA 2020.

Cel strategiczny 2. Wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i kultury dla kształtowania wysokiej jakości życia

Środowisko przyrodnicze i kulturowe należy traktować obok kapitału ludzkiego i przemysłowego jako jeden z podstawowych zasobów rozwojowych obszaru funkcjonalnego. Oznacza to z jednej strony konieczną dbałość o właściwą ochronę zasobów rzadkich, w tym środowiska naturalnego (cel: zmniejszenie antropopresji i udostępnienie) i szczególnych dóbr kultury, jakimi są obiekty zabytkowe (cel: zabezpieczenie i udostępnienie), z drugiej zaś budowanie przewag konkurencyjnych w oparciu o udostępniane zasoby.

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zapisy zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ w odniesieniu do priorytetu SILNA METROPOLIA oraz celów strategicznych **Gospodarka i miejsca pracy; Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi; Bezpieczeństwo; Sprawne zarządzanie; Tożsamość i dziedzictwo.**
- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF
- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 2 Strategii ZIT realizowany będzie kierunek interwencji wskazany jako istotny w dokumencie kierunkowym, tj.:
 - o Poprawa stanu środowiska przyrodniczego w obszarze funkcjonalnym

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 2:

Działanie 2.1 Rozwój infrastruktury ochrony wód (wspierane w ramach PI 6b)

Działanie 2.2 Wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego (wspierane w ramach PI 6c)

Działanie 2.3 „Zielona infrastruktura” – wzmacnianie potencjału środowiska przyrodniczego dla kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców (wspierane w ramach PI 6d)

Cel strategiczny 3. Rozwój społeczno-gospodarczy

Cel strategiczny 3 dotyczy podstawowego zasobu, kluczowego dla rozwoju obszaru funkcjonalnego, ale też i całego regionu – mianowicie szeroko rozumianych istniejących zasobów ludzkich. Zdiagnozowany na OF poziom zagrożenia wykluczeniem społecznym oraz biernością zawodową związaną z urodzeniem i posiadaniem dziecka nakazuje podjąć interwencję nakierowaną nie tylko na tworzenie przyszłych kadr nowoczesnej gospodarki (CS 4), ale przede wszystkim na uwolnienie uśpionego potencjału zasobów już istniejących. Interwencja nakierowana na zwalczanie szeroko rozumianego wykluczenia społecznego przynosi jednocześnie szanse obniżenia nakładów na opiekę społeczną w przyszłości, a także ma niezbywalny walor edukacyjny i wspierający w zakresie poczucia wpływu na swoje życie, szczególnie w środowiskach zagrożonych dziedziczeniem dysfunkcji społecznych (bezrobocie, zależność od instytucji opiekuńczych, itp.)

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zapisy zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ w odniesieniu do priorytetu SILNA METROPOLIA oraz celów strategicznych **Gospodarka i miejsca pracy; Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi; Dostępność i spójność; Sprawne zarządzanie; Bezpieczeństwo; Tożsamość i dziedzictwo**
- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF

- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 3 Strategii ZIT - realizowane będą dwa kierunki interwencji wskazane jako istotne w dokumencie kierunkowym. Są to:
 - o Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych OF
 - o Wzmacnianie rozwoju funkcji symbolicznych budujących międzynarodowy charakter i ponadregionalną rangę OF oraz poprawa dostępu i jakości usług publicznych w całym OF.

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 3:

Działanie 3.1 Stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy (wspierane w ramach PI 8iv)

Działanie 3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym (wspierane w ramach PI 9i, 9iv)

Działanie 3.3 Rewitalizacja (wspierane w ramach PI 9b)

Cel strategiczny 4. Nowoczesne i efektywne kształcenie dzieci i młodzieży

Cel strategiczny 4 nakierowany jest na budowanie przewag konkurencyjnych obszaru funkcjonalnego a w ten sposób i regionu poprzez usprawnienie systemu kształcenia na każdym etapie życia (przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła ponadgimnazjalna ze szczególnym uwzględnieniem szkół zawodowych). Usprawnienie to dotyczy z jednej strony uzbrojenia technicznego w nowoczesne narzędzia edukacji (obiekty, pomoce naukowe itp.), a z drugiej – wzrost jakości kształcenia poprzez podniesienie umiejętności dydaktycznych kadry oraz zwiększenie udziału TIK w procesie dydaktycznym.

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zapisy zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ w odniesieniu do priorytetu SILNA METROPOLIA oraz celów strategicznych **Gospodarka i miejsca pracy; Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi; Innowacyjność; Nowoczesny sektor rolno – spożywczy; Sprawne zarządzanie.**
- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF
- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 4 Strategii ZIT realizowany będzie kierunek interwencji wskazany, jako element działań na rzecz przywracania funkcji społeczno-gospodarczych w dokumencie kierunkowym. Mając jednak na względzie rosnącą rolę wiedzy i kompetencji kluczowych we współczesnej gospodarce, podjęto decyzję o wydzieleniu celu jako kluczowego dla akceleracji rozwoju BTOF.

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 4:

Działanie 4.1 Nowoczesna baza kształcenia (wspierane w ramach PI 10a)

Działanie 4.2 Efektywny system kształcenia (wspierane w ramach PI 10i, 10iv)

Miejsce Strategii ZIT BTOF w planowaniu strategicznym województwa kujawsko-pomorskiego. Relacje „Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego” oraz „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan Modernizacji 2020+”

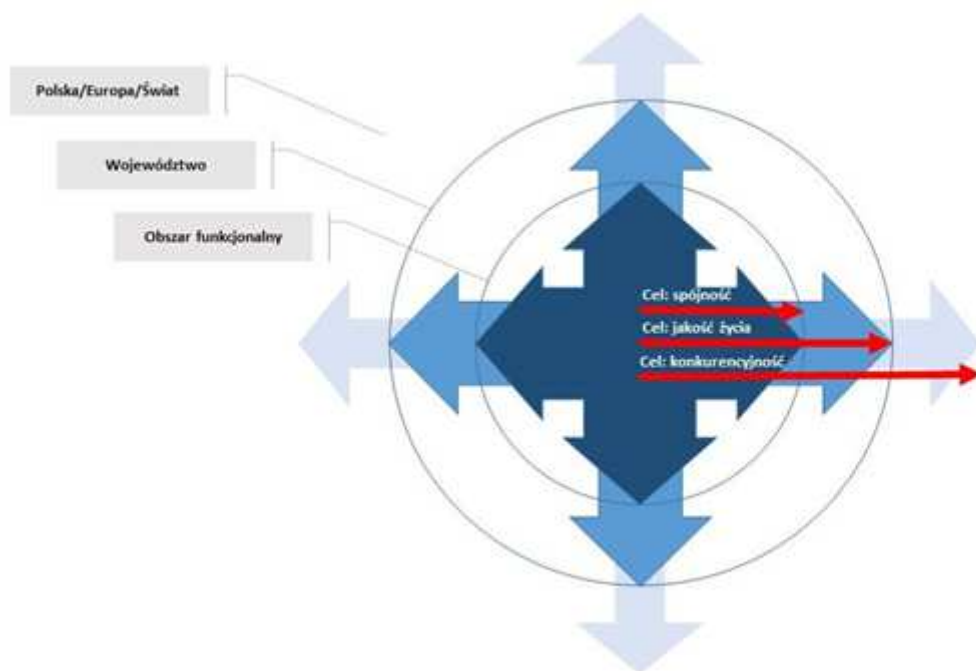
„Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego” zajmuje bardzo istotne miejsce w planowaniu strategicznym województwa kujawsko-pomorskiego. Sporządzenie strategii ZIT dla BTOF jest wprawdzie bezpośrednio pochodną polityki państwa w zakresie kształtowania rozwoju największych ośrodków miejskich w kraju, ale też jednoznacznie wpisuje się w fundamentalne założenie rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, wyrażone w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego - Plan modernizacji 2020+ (która nie wprowadza tu żadnej nowej idei, a w zasadzie tylko podtrzymuje i wzmacnia założenie formułowane od początku istnienia województwa kujawsko-pomorskiego) o kluczowym znaczeniu obszaru stanowiącego obecnie BTOF w kształtowaniu rozwoju województwa.

Jednym z instrumentów realizacji Strategii rozwoju województwa jest polityka terytorialna. Podstawowym jej założeniem jest różnicowanie działań wobec przestrzeni województwa w oparciu o układy hierarchiczne osadnictwa. Zakłada się, że w zależności od potencjału danego ośrodka (wyrażanego jego pozycją w hierarchii sieci osadniczej) zróżnicowana jest jego odpowiedzialność za rozwój województwa, ale też zróżnicowane będzie wsparcie mające na celu stymulowanie rozwoju z pozycji polityki regionalnej. Inaczej ujmując – potencjały rozwojowe miast będą wspierane w polityce regionalnej, ale wsparcie to powinno znaleźć przełożenie w rozwoju województwa poprzez realizację zadań istotnych dla polityki regionalnej. Każdy z poziomów hierarchicznych jest w ten sposób współodpowiedzialny za realizację zadań o znaczeniu wojewódzkim, do których realizacji jest w największym stopniu predestynowany. Przy takim założeniu, centralna część województwa – ośrodki stołeczne oraz gminy podmiejskie stanowiące z nimi jednorodny układ przestrzenno-funkcjonalny – obciążona jest największą odpowiedzialnością za rozwój województwa, bowiem jej potencjał i wpływ na procesy rozwojowe – zdecydowanie przewyższają możliwości ośrodków lokowanych na niższych poziomach układu hierarchicznego.

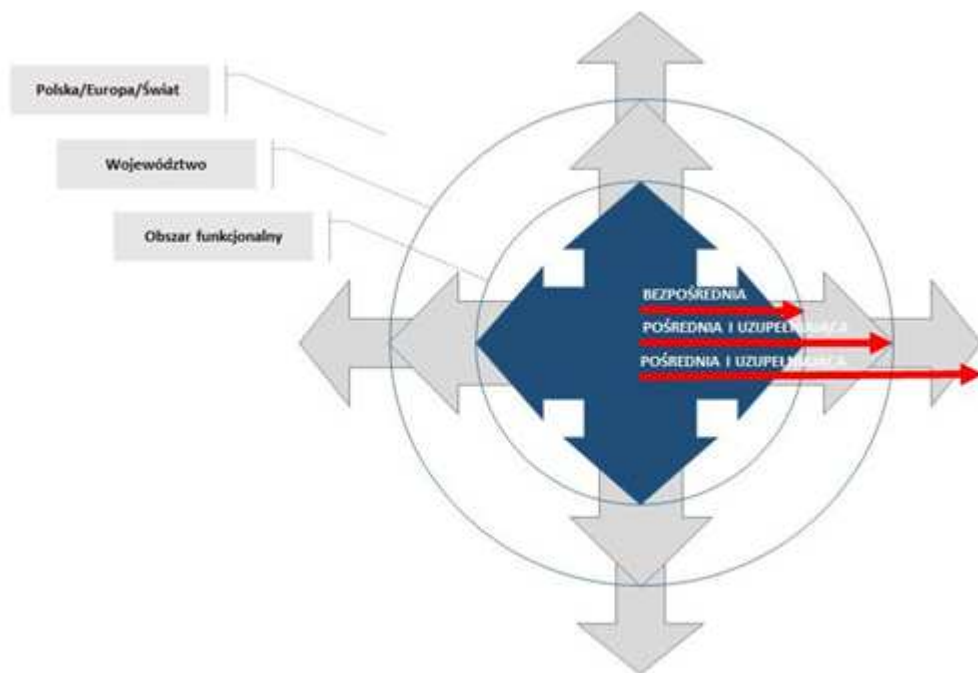
W układzie terytorialnym, Plan modernizacji 2020+ wyznacza Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu zadania na trzech poziomach odniesienia:

- a) Poziomie aglomeracyjnym (wewnętrznym, endogennym, dotyczącym wyłącznie gmin BTOF) – tu głównym celem działań jest wykształcenie zdolnej do trwania jako jednorodny i spójny układ społeczno-gospodarczy struktury funkcjonalno-przestrzennej – to znaczy wykształcenie zintegrowanego pod względem społecznym, funkcjonalnym, infrastrukturalnym obszaru obejmującego dwa miasta rdzeniowe oraz ich obszary podmiejskie,
- b) Poziomie regionalnym – tu głównym celem jest wykształcenie takiego potencjału (pod względem ilościowym i jakościowym) usług publicznych i komercyjnych o znaczeniu wojewódzkim, by zapewnić całemu województwu kujawsko-pomorskiemu obsługę na takim poziomie, który będzie gwarantował realizację aspiracji mieszkańców województwa w zakresie jakości życia i stymulowania gospodarki; w największym uproszczeniu ten poziom odpowiedzialności sprowadza się do budowy pozycji Bydgoszczy i Torunia jako silnych stolic województwa,
- c) Poziomie międzyregionalnym – tu głównym celem jest osadzenie województwa w relacjach międzyregionalnych i międzynarodowych, to znaczy wykształcenie działalności w zakresie których, kujawsko-pomorskie będzie atrakcyjnym i konkurencyjnym partnerem sieci współpracy i wymiany.

Schemat 9. Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego: odpowiedzialność BTOF za realizację celów rozwojowych województwa

Schemat 10. Rola Strategii ZIT BTOF w realizacji celów rozwojowych województwa w zależności od płaszczyzny interwencji

Powyższe poziomy odpowiedzialności BTOF za rozwój województwa zostały przedstawione w rozdziale „Cele strategiczne ZIT”, gdzie powyższymi płaszczyznami przypisano „cele horyzontalne”

(odpowiednio: 3, 2 i 1) oraz wyjaśniono, że Strategia ZIT dla BTOF koncentruje się na pierwszym z opisanych powyżej, poziomie „aglomeracyjnym” (a więc Celu horyzontalnym 3), natomiast pozostałe płaszczyzny będą realizowane bezpośrednio poprzez innego rodzaju działania, wykraczające poza Strategię ZIT BTOF.

Oprócz przedstawionego powyżej ujęcia terytorialnego, Plan modernizacji 2020+ wyznacza Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu także zadania wiążące się z realizacją określonych rodzajów funkcji społeczno-gospodarczych. Wychodząc od wspomnianych wcześniej układów hierarchicznych, wskazuje się tu funkcje, dla których ten poziom hierarchiczny jest szczególnie predestynowany lub też ze względu na wymagany stosunkowo duży potencjał społeczno-gospodarczy, jest jedynym poziomem, który jest w stanie te zadania realizować. Wymienić tu można następujące zadania:

- Kształtowanie przestrzeni o wysokiej jakości życia i atrakcyjnej dla rozwoju gospodarki
- Tworzenie miejsc pracy
- Rozwój szkolnictwa wyższego, nauki i badań oraz wytwarzanie i implementacja postępu technologicznego oraz innowacyjności
- Rozwój otoczenia biznesu na poziomie regionalnym i międzynarodowym
- Zapewnienie dostępności transportowej w ujęciu międzyregionalnym (tzw. „funkcja bramowa”)
- Rozwój wyspecjalizowanych dziedzin kultury i sztuki
- Rozwój specjalistycznej opieki zdrowotnej
- Rozwój funkcji/dziedzin „symbolicznych” – budujących wizerunek regionu w relacjach zewnętrznych

W szerszym ujęciu – wychodząc poza stricte zapisy Planu Modernizacji – BTOF ma także szczególną rolę w realizacji celów z zakresu gospodarki niskoemisyjnej (ponieważ cechuje się wyjątkowo dużą skalą zabudowy oraz transportu, w tym transportu publicznego – wymagających działań modernizacyjnych w tym kierunku) oraz w zakresie rewitalizacji (ponieważ zamieszkiwany jest przez znaczącą część całej ludności województwa, w tym szczególnie znaczenie ma koncentracja problemów społecznych dwóch największych miast). Nie są to dziedziny podlegające typowemu planowaniu strategicznemu i tylko w pewnym stopniu wiążą się z najważniejszymi celami rozwojowymi województwa, ale ze względu na skalę problematyki w obszarze BTOF, doprowadzenie do istotnej poprawy stanu w tym obszarze, będzie w sposób oczywisty wpływać na realizację zobowiązań województwa określonych w innych dokumentach, zwłaszcza w RPO 2014-2020.

W stosunku do wymienionych powyżej dziedzin, rolę i znaczenie Strategii ZIT dla BTOF należy postrzegać na trzech płaszczyznach:

- Strategia ZIT dla BTOF będzie w sposób bezpośredni realizować niektóre z celów o znaczeniu wojewódzkim – to znaczy w sposób bezpośredni wpłynie na realizację ustaleń Planu Modernizacji 2020+
- Strategia ZIT dla BTOF będzie w sposób pośredni oddziaływać na niektóre z celów o znaczeniu wojewódzkim – to znaczy będzie w pewnym stopniu realizować zadania stanowiące składową celu wojewódzkiego (ale nie odnosząc się i nie interweniując tu bezpośrednio, przede wszystkim ze względu na zbyt małą skalę interwencji albo na podejmowanie interwencji tylko w wąskim zakresie zagadnień); w największym stopniu rolę Strategii ZIT można tu określić jako „pomocniczą”, przede wszystkim poprzez tworzenie „sprzyjającego tła” („pozytywnego klimatu”) dla realizacji tych zadań za pomocą innych instrumentów
- W stosunku do pozostałych zagadnień Strategia ZIT dla BTOF będzie komplementarna wobec działań programowanych w ramach innych instrumentów interwencji. Na etapie formułowania założeń Strategii ZIT dokonano wyboru kierunków interwencji – podyktowanego wolą interesariuszy lub uwarunkowaniami formalnymi realizacji wskazanych lub pominiętych obszarów interwencji, ale kierowano się również świadomością, że szereg aspektów istotnych dla funkcjonowania BTOF (a pośrednio także całego województwa) będzie realizowanych za pomocą innych instrumentów, wobec których działania programowane w ZIT będą komplementarne. „Komplementarność” należy tu postrzegać jako „niezbędną obecność” – to znaczy powodzenie realizacji tych aspektów bez równoczesnej realizacji działań planowanych

w ramach ZIT byłyby albo niepełne albo zagrożone. Należy także zauważyć, że dziedziny, wobec których Strategia ZIT jest komplementarna, w dużej części są domeną Celów horyzontalnych 1 i 2 wg klasyfikacji interwencji dokonanej w rozdziale „Cele strategiczne ZIT”, a więc dotyczą oddziaływania regionalnego i ponadregionalnego BTOF.

Bezpośrednia realizacja ustaleń Planu Modernizacji 2020+ przez Strategię ZIT dla BTOF w największym stopniu ma miejsce w przypadku obszaru związanego z kształtowaniem atrakcyjnej przestrzeni dla zamieszkania i inwestowania (jest to kwestia kluczowa dla ograniczania odpływu migracyjnego i zachęcania do napływu). Składa się na nią kilka aspektów, wśród których wymienić należy: rozwój infrastruktury opieki nad małymi dziećmi i edukacji przedszkolnej, poprawę jakości kształcenia na poziomie średnim (napływ wykształconych kadr dla nowoczesnej gospodarki), ograniczanie wykluczeń poprzez rewitalizację zdegradowanych dzielnic, poprawę funkcjonowania systemów transportowych, działania na rzecz ochrony środowiska – zarówno w aspekcie rozwoju technologii niskoemisyjnych, jak i ochrony wód, działania na rzecz przestrzeni publicznych. Niektóre z tych działań planuje się na stosunkowo niewielką skalę, ale zakłada się wystąpienie pozytywnych efektów przede wszystkim poprzez efekt synergii oraz ogólną poprawę sytuacji w różnych aspektach (jest to więc interwencja w większym stopniu rozproszona, niż skoncentrowana). Są to działania, które w efekcie poprawią sprawność funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego w widoczny sposób, a tym samym zwiększą konkurencyjność BTOF na tle innych obszarów funkcjonalnych ośrodków regionalnych. Wszystkie wiążą się bezpośrednio z określonym w Planie Modernizacji 2020+ priorytetem „Silna metropolia”.

Pośrednie oddziaływanie Strategii ZIT dla BTOF na ustalenia Planu Modernizacji 2020+ w największym stopniu dotyczy priorytetów Planu Modernizacji 2020+ - „Konkurencyjna gospodarka” oraz „Nowoczesne społeczeństwo”. W tych aspektach Strategia ZIT dla BTOF skupia się zarówno na poprawie potencjału obydwu ośrodków stołecznych województwa, jak i na poprawie spójności społecznej i gospodarczej BTOF – przede wszystkim poprzez pośrednie działania na rzecz poprawy sytuacji na rynku pracy, co ma miejsce poprzez interwencję w poprawę kształcenia (nowoczesna baza i efektywny system kształcenia) oraz poprzez interwencję na rzecz rozwoju społecznego (wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego, aktywizacja zawodowa kobiet, rewitalizacja, tworzenie przestrzeni publicznych). Podkreślić jednak należy, że tę interwencję można uznać w kontekście realizacji celów rozwojowych województwa, jedynie za pomocniczą wobec innych działań, bowiem nie przewiduje się tu na tyle dużej skali zmian, która wpłynęłaby na wskaźniki wojewódzkie.

Ogół działań podejmowanych w ramach Strategii ZIT będzie miał natomiast silny pośredni wpływ na rozwój funkcji i obiektów „symbolicznych”, których głównym celem jest promowanie danego obszaru i kształtowanie jego wizerunku. Rozwój szeroko rozumianych produktów markowych na obszarze ZIT będzie finansowany m.in. w ramach poszczególnych budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywać będzie samorząd województwa, dla którego promocja walorów i możliwości rozwojowych województwa *stanowi jedno z głównych ustawowych zadań w ramach polityki rozwoju województwa*. Markowy produkt regionu – gotycka Toruńska Starówka wpisana na Światową Listę Dziedzictwa UNESCO jest ujęty w art. 6 Kontraktu Terytorialnego i posiada możliwość finansowania w ramach POIS 2014-2020 (w trybie konkursowym). Z kolei Bydgoszcz budować będzie swoją markę miasta silnie związanego z wodą i wykorzystującego jej walory w ramach Miasta Muzyki na Wodzie, np. przy udziale projektów międzynarodowych. Przykładem współfinansowania regionalnego produktu ze środków budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest Akcja „Kujawsko-Pomorska gęšina na św. Marcina” mająca na celu powrót gęsiny na polskie stoły oraz łączenie tradycji dnia św. Marcina z Narodowym Świętem Niepodległości. Doskonałym przykładem markowego produktu regionu są strzeleckie powidła wytwarzane na obszarze BTOF, toruńskie pierniki oraz kajmak wpisany na ministerialną Listę Produktów Tradycyjnych i Regionalnych jako produkt tradycyjny Pomorza i Kujaw. Gminy Dąbrowa Chełmińska, Łysomice, Łubianka, oraz Chełmża przyłączyły się do inicjatywy o nazwie Szlak Tradycji i Smaku, który powstał przy współpracy Fundacji "Ziemia Gotyku" oraz LGD "Zakole Dolnej Wisły". Projekt ten

jest inicjatywą mającą na celu promocję regionu poprzez swoje wyroby, usługi i miejsca godne odwiedzenia.

Powstanie marki regionalnej, a więc rozpoznanie walorów wspólnych dla społeczności całego regionu i wykorzystanie ich do budowy regionalnej tożsamości, ma przyczynić się do zintegrowania wspólnoty mieszkańców województwa i wzmocnić ich poczucie przynależności do regionu. Ma tu miejsce bardzo silna wzajemna zależność – obiekty i funkcje symboliczne niewspółmiernie silnie promują dany obszar, ale ogół planowanych procesów rozwojowych będzie się przyczyniał do wzrostu popytu na ofertę, którą stanowią.

Schemat 11. Relacje pomiędzy oczekiwaniami stawianymi BTOF w polityce regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego, a sposobem ich uwzględnienia w Strategii ZIT BTOF

Bardzo szeroki jest zakres interwencji na rzecz rozwoju BTOF, która będzie realizowana za pomocą innych, niż strategia ZIT, instrumentów, wobec których interwencja planowana w ZIT będzie miała charakter komplementarny, lub które będą katalizatorami dla procesów uruchamiany w ramach Strategii ZIT.

Ważnym elementem rozwoju BTOF jest **tworzenie miejsc pracy**. W ramach ZIT nie przewiduje się wsparcia dla przedsiębiorców, którego celem byłoby zwiększenie zatrudnienia. Taka pomoc do obszaru BTOF płynąć może między innymi ze środków Funduszu Pracy oraz ze środków PFRON, swoją ofertę mają również Powiatowe Urzędy Pracy. PUP-y oferują różne możliwości uzyskania dofinansowania w związku z tworzeniem nowych miejsc pracy i zatrudnianiem bezrobotnych z grup ryzyka: prace interwencyjne, refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy, zatrudnienie wspierane, świadczenia aktywizacyjne czy pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego. Te ostatnie są zwrotnymi środkami niskooprocentowanymi, w ramach Programu pn. "Pierwszy biznes - Wsparcie w starcie II", realizowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

Inną formą wspomagania tworzenia miejsc pracy jest wspieranie przedsiębiorczości poprzez działalność inkubatorów przedsiębiorczości. Na terenie BTOF funkcjonują akademickie inkubatory przedsiębiorczości (w Bydgoszczy i Toruniu) oraz regionalne inkubatory przedsiębiorczości (także w obu miastach rdzenia). **Ich zadaniem jest wsparcie osób zainteresowanych prowadzeniem**

własnej działalności gospodarczej wiedzą praktyczną z zakresu prowadzenia biznesu. Przejawia się to pomocą w kwestiach formalnych, prawnych, księgowych.

Wsparcie dla szeroko rozumianego rynku pracy na obszarze BTOF płynąć może również z Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Będzie ono realizowane między innymi poprzez instrumenty i usługi rynku pracy służące rozwojowi przedsiębiorczości i samo zatrudnieniu. Przewiduje się pomoc osobom młodym w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, poprzez udzielenie pomocy bezzwrotnej (dotacji) na utworzenie przedsiębiorstwa oraz doradztwo i szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej, a także wsparcie pomostowe. Program przewiduje również realizację projektów, których efektem będzie modernizacja instytucji działających na rynku pracy, takich jak publiczne i prywatne służby zatrudnienia, oraz lepsze dostosowanie do potrzeb rynku pracy, poprzez przedsięwzięcia służące zwiększaniu ponadnarodowej mobilności pracowników. Inną formą pomocy będzie wsparcie podmiotów ekonomii społecznej za pomocą zwrotnych instrumentów finansowych, między innymi poprzez rozszerzenie oferty pożyczkowej, czy realizację nowej oferty wsparcia zwrotnego na rzecz rozwoju tych podmiotów.

Komplementarność Strategii ZIT oraz wskazanych powyżej instrumentów będzie dotyczyła przede wszystkim działań na rzecz poprawy kształcenia, zwłaszcza zawodowego – a więc wprowadzania na rynek pracy wykwalifikowanych kadr, dzięki którym instrumenty te staną się bardziej efektywne. Inne działania komplementarne to stwarzanie w strategii ZIT warunków powrotu kobiet na rynek pracy.

Jednym z kluczowych zadań stawianych przez największymi ośrodkami miejskimi, jest **rozwój szkolnictwa wyższego, nauki, badań i wdrożeń z zakresu nowoczesnych technologii i innowacyjności**. Przedsiębiorstwa jak i konsorcja naukowe z obszaru BTOF będą uzyskiwać wsparcie na działania związane z rozwojem nauki i badań, jak i bezpośrednie wsparcie rozwoju technologicznego oraz innowacyjności w głównej mierze ze środków Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój (POIR). Wsparcie dotyczyć będzie m.in. prowadzenia przedsięwzięć badawczo-rozwojowych przez naukowców i przedsiębiorców, których wyniki znajdą praktyczne zastosowanie w gospodarce. Wsparciem objęte będą działania innowacyjne: od tworzenia koncepcji niespotykanych produktów, usług lub technologii, przez przygotowanie prototypów/linii, po ich komercjalizację. Zakłada się, że 4 priorytety POIR realizowane będą na obszarze ZIT BTOF, dzięki czemu realizowany będzie cel strategiczny: *Innowacyjność* według Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+, tj.

- I. Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa
- II. Wsparcie otoczenia i potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności B+R+I
- III. Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach
- IV. Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego

Zakłada się, że w ramach Priorytetu I dofinansowanie uzyskają przedsiębiorcy oraz grupy przedsiębiorstw, na badania przemysłowe i rozwojowe, eksperymentalne prace rozwojowe. Ponadto przewiduje się wsparcie realizacji dużych przedsięwzięć B+R istotnych dla rozwoju poszczególnych branż/sektorów gospodarki, przedstawiając konkretne zapotrzebowanie sektora na prace B+R. Zakłada się również wsparcie projektów B+R realizowanych przez przedsiębiorstwa, w tym z udziałem funduszy kapitałowych.

Ze wsparcia skorzystają przedsiębiorcy, którzy zamierzają utworzyć lub rozwinąć centra badawczo-rozwojowe, opracować nowy produkt w ramach współpracy z jednostkami naukowymi bądź uzyskać ochronę własności przemysłowej, np. w formie patentu na wynalazek.

Z obszaru ZIT BTOF wsparciem objęte będą projekty polegające na prowadzeniu badań naukowych i prac rozwojowych realizowanych przez konsorcja naukowe, wsparcie wspólnych inicjatyw przedsiębiorców i jednostek naukowych w formie regionalnych agend naukowo-badawczych, które umożliwią zapewnienie właściwej koordynacji w zakresie prowadzenia prac B+R wpisujących się w

regionalne inteligentne specjalizacje. Agendy pozwolą na wyselekcjonowanie najwyższej jakości projektów mających znaczący wpływ na rozwój gospodarczy Polski oraz poszczególnych regionów. Ponadto przewiduje się realizację tzw. programów badawczych wirtualnych instytutów, które grupować będą istniejące i nowoutworzone zespoły naukowe w wybranym obszarze badawczym, w którym Polska dysponuje najwyższym potencjałem intelektualnym oraz biznesowym. Wspierane będą również projekty strategicznej infrastruktury badawczej, o charakterze ogólnokrajowym lub międzynarodowym, znajdujących się na Polskiej Mapie Drogowej Infrastruktury Badawczej, np. Radioteleskop UMK oraz zapewniające skuteczny dostęp do tej infrastruktury dla przedsiębiorców i innych zainteresowanych podmiotów.

Ponadto istotnym wsparciem dla podmiotów działających na obszarze ZIT m.in. dla jednostek naukowych, uczelni, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców będzie możliwość skorzystania ze środków dostępnych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na projekty, których efektem będą m.in. nowe, atrakcyjne dla użytkowników e-usługi, świadczone za pośrednictwem aplikacji i portali.

W stosunku do powyższych działalności komplementarność na poziomie Strategii ZIT dotyczy przede wszystkim kształtowania ogólnie sprzyjającego klimatu prowadzenia działalności badawczych i działalności gospodarczych. Stosunkowo duża dostępność terenów oraz kadr (na których kształcenie kładzie się w Strategii ZIT duży nacisk), w połączeniu z działaniami na rzecz „zielonej infrastruktury”, rozwojem technologii niskoemisyjnych, usprawnianiem systemów transportu publicznego - ma stanowić przewagę konkurencyjną BTOF nad podobnymi krajowymi ośrodkami. W wyniku zamierzonej interwencji, BTOF ma w większym stopniu realizować ideę smart city, która powszechnie jest uważana za sprzyjającą rozwojowi nauki i badań.

Istotnym obszarem wsparcia rozwoju gospodarczego podmiotów z obszaru BTOF jest rozwój **sektora otoczenia biznesu**. Na obszarze ZIT BTOF zlokalizowana jest większość inicjatyw klastrowych oraz instytucji otoczenia biznesu (IOB) świadczących proinnowacyjne usługi m.in. doradcze, szkoleniowe, informacyjne oraz finansowe. Podmioty te będą mogły skorzystać m.in. ze środków RPO WK-P na lata 2014-2020 na tzw. projekty grantowe zakładające wsparcie przedsiębiorstw poprzez udostępnienie wsparcia na: prowadzenie prac badawczo-rozwojowych przez przedsiębiorstwa, bony na zakup przez MŚP prac badawczo-rozwojowych w jednostkach naukowych oraz bony na patent. Ponadto w ramach RPO WK-P przewiduje się wsparcie dla centrów obsługi inwestorów i eksporterów (COIE) obejmujące przygotowanie i rozwój pakietu usług doradczych w zakresie prowadzenia działalności eksportowej i inwestycyjnej. Niezwykle istotnym instrumentem pomocy z RPO WK-P dla rozwoju otoczenia biznesu na poziomie międzynarodowym będzie tzw. wsparcie procesu umiędzynarodowienia przedsiębiorstw m.in. na promowanie postaw eksportowych, nawiązywanie zagranicznych kontaktów gospodarczych, udział w międzynarodowych targach i wystawach oraz w misjach gospodarczych, promocję gospodarczą regionu. Wsparciem tym objęte będą inicjatywy partnerskie obejmujące m. in. instytucje otoczenia biznesu oraz sieci przedsiębiorstw (klastry).

W ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój wsparte będą mogły zostać projekty mające na celu wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw działających w ramach Krajowych Klastrow Kluczowych na rynkach międzynarodowych. Grupę odbiorców wsparcia tworzyć będą także instytucje otoczenia biznesu (IOB), które wspierają przedsiębiorców z sektora MŚP w procesie opracowania i wdrożenia innowacji technologicznych w obszarach Krajowych Inteligentnych Specjalizacji (KIS).

Komplementarność Strategii ZIT dla opisanych powyżej działań w sektorze otoczenia biznesu, ma podobny charakter jak przy tworzeniu miejsc pracy – zresztą nastąpi tu dodatkowe sprzężenie, bo także wzrost przedsiębiorczości (i to w największym stopniu) będzie ożywiał IOB.

Immanentną cechą silnych ośrodków miejskich jest ich **dobra dostępność międzyregionalna i międzynarodowa**. Środki przeznaczone na transport w ramach instrumentu ZIT przeznaczone będą

na rozwój i usprawnienie systemu transportu miejskiego o znaczeniu lokalnym i regionalnym. Dlatego też zakłada się wsparcie transportu międzyregionalnego i o znaczeniu krajowym przede wszystkim ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Rezultatem realizacji projektów będzie skrócenie czasu przejazdu pomiędzy największymi polskimi miastami, większe wykorzystanie przyjaznego środowiska transportu w przewozie towarów, poprawa stanu infrastruktury drogowej wpływającej na dostępność transportową miast oraz zmniejszenie natężenia ruchu drogowego (tranzytowego) w miastach, projekty kolei poza TEN-T oraz systemu kolejowego w miastach. W ramach POIiŚ na terenie ZIT BTOF realizowane będą między innymi przedsięwzięcia dotyczące drogi krajowej S5 i S10.

Dodatkowo ujednoliceniu infrastruktury drogowej na terenie BTOF ma służyć Program rozwoju gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na lata 2016-2019. Na ten cel w latach 2016-2019, przewidziano na szczeblu krajowym ogółem kwotę 4 mld zł. Program rozwoju dróg gminnych i powiatowych ma służyć udzielaniu jednostkom samorządu terytorialnego dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie zadań własnych w zakresie budowy, przebudowy lub remontu dróg powiatowych i gminnych. Strategicznym celem Programu jest poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego oraz zwiększenie dostępności transportowej przez tworzenie spójnej, zrównoważonej i przyjaznej użytkownikowi sieci drogowej w wymiarze lokalnym. Efektem będzie lepsze powiązanie w BTOF dróg lokalnych z sobą wzajemnie oraz z drogami wojewódzkimi i krajowymi.

W zakresie dostępności zewnętrznej komplementarność Strategii ZIT ma charakter tylko pośredni – głównym pozytywnym oddziaływaniem może być udrożnienie dróg tranzytowych poprzez rozwój systemów transportu publicznego, a jednocześnie rozwój transportu publicznego sprzyja dostępności dworców w komunikacji międzyregionalnej. Ale w tym przypadku wskazuje się na silną odwrotną zależność – rozwój systemów transportu międzyregionalnego (niezależnych od planowania na poziomie ZIT) jest niezbędny dla osiągnięcia innych celów rozwojowych BTOF a pośrednio także celów wojewódzkich. Można się więc spodziewać, że zwłaszcza realizacja dróg S5 i S10 będzie katalizowała rozwój gospodarczy i poprawi mobilność mieszkańców.

Jedną z głównych funkcji regionalnych i międzyregionalnych ośrodków wojewódzkich, jest **pełnienie roli głównych ośrodków kulturalnych i ochrony oraz promocji dziedzictwa kultury narodowej**. Podmioty uczestniczące w formule ZIT, oprócz środków na rozwój kultury i sztuki przewidzianych na te cele w ramach RPO WK-P będą mogły uzyskać wsparcie m.in. z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ), środków budżetu państwa oraz projektów międzynarodowych, czy też Programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Zakłada się że w ramach POIiŚ podmioty z obszaru ZIT uzyskają wsparcie m.in. na projekty związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przykładem inwestycji wpisanej do Kontaktu Terytorialnego jest np. Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO – II etap oraz budowa siedziby Akademii Muzycznej w Bydgoszczy, jako wieloletni projekt realizowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W ramach projektów międzynarodowych, prywatne i publiczne organizacje oraz instytucje aktywnie działające w sektorze kultury i/lub kreatywnym działające na obszarze ZIT będą mogły korzystać m.in. z Programu Kreatywna Europa.

W powyższych aspektach zakłada się dużą komplementarność Strategii ZIT – przede wszystkim poprzez działania na rzecz rozwoju społecznego, w tym wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego. Wszelkie działania zmierzające do poprawy szeroko rozumianego poziomu rozwoju społecznego, w tym edukacji, włączeniu społecznym, wyrabianiu wrażliwości artystycznej – katalizują rozwój kultury, a jednocześnie prowadzą do wytworzenia mechanizmu zwrotnego – wpływu partycypacji w kulturze na pozostałe aspekty rozwoju.

Jednym z elementów rozwoju społecznego jest poprawa stanu zdrowia, co w kujawsko-pomorskim, ze względu na skalę problemu, urasta do rangi jednego z głównych problemów rozwojowych. Na ośrodkach stołecznych województwa spoczywa szczególna rola rozwoju lecznictwa wysokospecjalistycznego, w zakresie którego są najczęściej jedynymi ośrodkami obsługi na terenie całego województwa. Inwestycje w **infrastrukturę zdrowotną** dla obszaru ZIT finansowane mogą być z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego poza instrumentem ZIT (w ramach PI 9a – inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną oraz PI 9iv - ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym) jak i z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w ramach Priorytetu inwestycyjnego 9a – inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną.

Rezultatem interwencji na terenie BTOF powinna być poprawa świadczonych usług medycznych poprzez inwestycje w infrastrukturę ratownictwa medycznego (szpitalnych oddziałów ratunkowych, centrów urazowych, transport medyczny) oraz infrastrukturę ponadregionalnych podmiotów leczniczych (dedykowanych chorobom układu krążenia, nowotworowym, układu kostnowąznowo-mięśniowego, układu oddechowego, psychicznym, w zakresie ginekologii, położnictwa, neonatologii, pediatrii oraz innych oddziałów zajmujących się leczeniem dzieci, pracowni diagnostycznych).

Wsparcie będą mogły otrzymać również regionalne podmioty lecznicze, udzielające świadczeń zdrowotnych: w zakresie POZ i AOS, dedykowanych chorobom układu krążenia, nowotworowym, układu kostnowąznowo-mięśniowego, układu oddechowego, psychicznym, które stanowią istotną przyczynę dezaktywizacji zawodowej; ukierunkowanych na specyficzne dla regionu grupy chorób, wynikających z przeprowadzonej diagnozy sytuacji demograficzno-epidemiologicznej oraz zidentyfikowanych ograniczeń w dostępie do świadczeń zdrowotnych, które stanowią istotną przyczynę dezaktywizacji zawodowej; w zakresie ginekologii, położnictwa, neonatologii, pediatrii oraz innych jednostek zajmujących się leczeniem dzieci; w zakresie geriatry, opieki długoterminowej oraz opieki paliatywnej i hospicyjnej. Powyższe podmioty będą mogły przeprowadzić działania niezbędne z punktu widzenia udzielania świadczeń zdrowotnych inwestycji, w tym w zakresie dostosowania infrastruktury do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami, wyposażenia w sprzęt medyczny, czy wdrażania rozwiązań w zakresie IT.

Inną formą wsparcia będą działania związane z opracowaniem i wdrożeniem programów wczesnego wykrywania wad rozwojowych i rehabilitacji dzieci z niepełnosprawnościami oraz dzieci i młodzieży zagrożonych niepełnosprawnością. Dotyczy to przede wszystkim: badań przesiewowych słuchu, wzroku, mowy; programów wczesnego wykrywania i leczenia wad rozwojowych, w tym układu krążenia u noworodków, niemowląt i małych dzieci; działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie wiedzy na temat wad rozwojowych.

Podmioty związane z ochroną zdrowia z terenu BTOF będą mogły także skorzystać z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Celem działań wynikających z tego programu będzie tworzenie i rozwój nowoczesnych usług świadczonych drogą elektroniczną, prowadzących do wzmocnienia zastosowania TIK dla e-zdrowia. Grupą docelową będą między innymi Podmioty lecznicze prowadzące szpital w formie samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej oraz w formie spółki, w których podmioty publiczne posiadają co najmniej 51% akcji/udziałów.

W Strategii ZIT nie programuje się działań, które byłyby bezpośrednio komplementarne dla powyższych instrumentów poprawy stanu infrastruktury i sprawności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia. Pośrednie znacznie mieć będą działania na rzecz poprawy stanu środowiska, poprawy stanu wykształcenia (a więc także stanu świadomości zdrowotnej, zwłaszcza w aspekcie profilaktyki), rozwoju przestrzeni dla rekreacji. Ale jednocześnie realizację tych planowanych poza Strategią ZIT działań należy uznać jako bardzo ważną dla osiągnięcia celów ZIT w zakresie rozwoju społecznego, dla którego stanowią one niezbędne tło.

Przedstawione powyżej zestawienie relacji Strategii ZIT dla BTOF do założeń polityki strategicznej województwa wskazuje, że Strategia ZIT nie rozwiąże wszystkich problemów i nie zrealizuje wszystkich oczekiwań stawianych przed centralną częścią województwa w polityce regionalnej.

Stymulowanie rozwoju tego obszaru oraz wykorzystanie w pełni jego potencjału wymaga działań wielowątkowych, realizowanych przez różne podmioty na podstawie różnego rodzaju dokumentów programowych. Podstawowym zadaniem Strategii ZIT w takiej sytuacji jest umiejscowienie się w odpowiednim kontekście procesów rozwojowych, dzięki czemu wobec niektórych z nich Strategia ZIT będzie miała charakter wiodący, dla innych – uzupełniający i pomocniczy, a dla pozostałych – komplementarny (roli komplementarności nie należy tu umniejszać – także komplementarność zapewni część spodziewanych efektów synergicznych).

5.3 Wzajemne relacje w zakresie CT i PI pomiędzy Strategią ZIT i RPO WK-P

Instrument ZIT jako narzędzie finansowane ze środków polityki spójności musi zachować spójność z konstrukcją i systemem sprawozdawczości innych narzędzi tej polityki. W związku z tym w procesie tworzenia Strategii ZIT zachowano analogiczną, jak w przypadku RPO, matrycę logiczną interwencji, utrzymując spójność zarówno Celów Tematycznych, Priorytetów Inwestycyjnych, jak i wybranych wskaźników produktu i rezultatu.

Poniżej zaprezentowano matrycę logiczną interwencji.

Tabela 54. Matryca logiczna strategii inwestycyjnej Strategii ZIT oraz korespondujących osi priorytetowych / działań lub poddziałań ZIT w ramach RPO

Cele strategiczne ZIT	PI	CT	Oś priorytetowa RPO WK-P 2014-2020
Cel 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne	4c	CT 4	Oś 3 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie
	4e		
Cel 2 Wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i kultury dla kształtowania wysokiej jakości życia	6b	CT 6	Oś 4 Region przyjazny środowisku
	6c		
	6d		
Cel 3 Rozwój społeczno- gospodarczy	8iv	CT 8	Oś 8 Aktywni na rynku pracy
	9i.	CT 9	Oś 9 Solidarne społeczeństwo
	9iv		
	9b		Oś 6 Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry
Cel 4 Nowoczesne i efektywne kształcenie dzieci i młodzieży	10a	CT 10	Oś 10 Innowacyjna edukacja
	10i		
	10iv		

Zgodnie z przedstawioną powyżej logiką interwencji do celów strategicznych ZIT dobrano odpowiednie wskaźniki, wynikające z RPO WK-P (*Załącznik nr 2*). Dodatkowo, można pozostawić beneficjentowi możliwość wskazania innych wskaźników, które w jego opinii będą właściwe dla danego projektu.

6 Szczegółowy opis działań dla poszczególnych celów strategicznych

W treści rozdziału zaprezentowano cele strategiczne Strategii ZIT wraz z przedstawieniem działań, które będą w ramach danego celu realizowane. Ponadto, do każdego z działań przyporządkowano właściwy Priorytet Inwestycyjny oraz zdefiniowano pozostałe elementy niezbędne do realizacji działania (potencjalni beneficjenci, mechanizmy finansowania itp.).

Wskazane do realizacji w ramach każdego z PI pakiety działań zostały wybrane na podstawie:

- Przeprowadzonych analiz na poziomie BTOF (przedstawionych w części: diagnoza)
- Uwzględnionych zapisów z dokumentów kierujących system wsparcia w ramach funduszy UE
- Analizy potrzeb rozwojowych gmin zgłaszanych w tzw. fiskach projektowych
- Spotkań strategicznych z gminami, mających na celu m.in. dyskusje nad docelowymi pakietami w kontekście ich pilności i wymiaru terytorialnego dla BTOF
- Analiz luk funkcjonalnych i operacyjnych w ramach proponowanych przez członków ZIT pakietów projektów celem rekomendowania dodatkowych projektów o wysokiej wartości dodanej dla ZIT (walor integrujący OF)
- Analiz w zakresie kluczowych działań o charakterze strategicznym dla BTOF warunkujących możliwość wyboru operacji do dofinansowania w procedurze pozakonkursowej
- Analiz w zakresie potencjalnych źródeł finansowania dla przedsięwzięć kluczowych dla istnienia, funkcjonowania i realizacji celów ZIT w kontekście komplementarnego układu narzędzi polityki spójności.

Biorąc pod uwagę najlepsze praktyki kreowania OF i korespondujące z nimi Cele Strategiczne Strategii ZIT, a także zalecenia KE dotyczące minimalizowania roli projektów wybieranych do realizacji w trybach pozakonkursowych wydzielono dla budżetu ZIT maksymalnie ograniczoną liczbę projektów strategicznych do wyboru w procedurze pozakonkursowej. Projekty takie zostały ujęte w Załączniku nr 4 do Strategii ZIT.

Pozostałe projekty, opisane jako **pakiety projektów rekomendowane do wsparcia** są kompleksowymi przedsięwzięciami wynikającymi z przeprowadzonych analiz oraz z kluczowych potrzeb zgłaszanych przez wszystkie JST będące członkami ZIT. W ramach projektów rekomendowanych znajduje się grupa projektów, które są przedsięwzięciami kładącymi fundament do zarządzania obszarem, np. pełna inwentaryzacja przyrodnicza na całym obszarze, uruchomienie narzędzi zarządzania zużyciem energii w obiektach publicznych JST całego OF czy instrumenty wspierające systemową likwidację tzw. niskiej emisji czy budowy przydomowych oczyszczalni ścieków

tam, gdzie przyłączenie do sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie nieuzasadnione. Projekty te ze swojej istoty wypełniają wszystkie kryteria ogólne ZIT i mają najwyższy poziom „M” w zasadach kategoryzacji projektów.

Wspólna realizacja pakietów projektów rekomendowanych do wsparcia na obszarze BTOF jest niezbędna w kontekście: tworzenia silnego ośrodka wzrostu o randze krajowej oraz wykorzystania synergii związanej z realizacją projektów ze środków programów krajowych.

Zamieszczona poniżej tabela prezentuje różne typy przedsięwzięć i tryby ich realizacji, jakie mogą być wykorzystane dla wdrożenia poszczególnych pakietów. Część działań, w dalszej części rozdziału została opatrzona rekomendacją, co do trybu realizacji wynikającą z charakteru interwencji.

Tabela 55. Typy projektów i tryby realizacji przedsięwzięć dla realizacji rekomendowanych działań.

Typ projektu		Ogólna charakterystyka typu projektu
1	Strategiczny	Projekt niosący nowe rozwiązania oraz zmianę organizacyjną i funkcjonalną, tworzący nowe środowisko dla realizacji innych projektów. Projekt mający charakter „zilotwórczy”, niezbędny do realizacji podstawowego celu powołania ZIT BTOF, realizowany przez miasta rdzenia i przynoszący jako rezultat kluczową zmianę systemową w obszarze podejmowanej interwencji. Ten status posiadają kluczowe projekty komplementarne do ZIT oraz projekty w ramach budżetu ZIT wybierane w formule pozakonkursowej i konkursowej w zakresie Priorytetu Inwestycyjnego 4e. Stosunkowo wysoki budżet i zaangażowanie własne samorządów.
2	Integrujący	Projekt realizowany w wymiarze horyzontalnym (ze stosunkowo równym udziałem wszystkich lub niemal wszystkich członków ZIT), którego główną cechą jest wypracowanie i ujednolicenie rozwiązań organizacyjnych i funkcjonalnych stosowanych przez wszystkich członków ZIT celem stworzenia jednego narzędzia/ systemu/ rozwiązania w danym obszarze inwestycji. Charakterystyczną jego cechą jest dość długi okres przygotowań i konsultacji polegających na wspólnym wykreowaniu rozwiązania w oparciu o wkład i doświadczenia wszystkich członków.
3	Kompleksowy/ konkursowy realizujące cele strategii ZIT	Projekt realizowany przy różnym poziomie zaangażowania członków ZIT w zależności od ich roli w danym obszarze problemowym. Przedsięwzięcie składa się z szeregu różnych działań/zadań realizowanych przez różne podmioty (szczególna rola partnerstwa i podziału zadań zapobiegającego dublowaniu interwencji w tym pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym) a rezultatem przedsięwzięcia jest kompleksowe podejście do rozwiązania danego, zdiagnozowanego problemu. Projekt kompleksowy wyklucza istnienie innych „konkurencyjnych” projektów nakierowanych na dany problem. Przykładowe: • Nakierowane na szeroko rozumianą poprawę wyników nauczania w zakresie wyników egzaminów i testów ustawowych wśród dzieci i młodzieży z terenu OF • Kompleksowe programy opieki nad osobami/rodzinami wykluczonymi i zagrożonymi wszelkimi formami wykluczenia społecznego w tym projekty rewitalizacyjne. Przy średnim budżecie przedsięwzięcia kluczowa jest koordynacja działań i zadań opierająca się o ścisłą współpracę wszystkich zaangażowanych partnerów.
Każdy z powyższych typów projektów może być realizowany w dowolnym z trybów opisanych poniżej, ich połączeniu lub formie odmiennej, a umożliwiające skuteczniejsze osiągnięcie zakładanych rezultatów.		

Tryb realizacji przedsięwzięcia	Ogólna charakterystyka trybu realizacji projektu <i>(pojawienie się takiego określenia przy rekomendowanym projekcie oznacza wskazanie iż podobne przedsięwzięcia były przez inne podmioty realizowane najczęściej właśnie w takim trybie)</i>
Klasyczny projekt partnerski	Rozwiązanie najprostsze organizacyjnie oparte o podstawy zarządzania projektami finansowanymi ze środków zewnętrznych. Zgodnie z wymogami ZIT projektem podstawowym będzie zawsze projekt realizowany w partnerstwie, np.: • Projekt grupy JST(w tym całego ZIT BTOF) przekazany w trybie pzp lub równoważnym stronie trzeciej do realizacji. (rozwiązanie stosowane najczęściej w obszarach ścierania się różnych interesów partnerów dla utworzenia neutralnej płaszczyzny budowania i wdrażania rozwiązań) Partnerzy ZIT zachowują pełną odpowiedzialność oraz uprawnienia kontrolne natomiast odpowiedzialność wykonawcza za właściwą realizację projektu spoczywa na Wykonawcy. W tym trybie można realizować zarówno etap finalny dowolnego projektu jak i uruchomić działania w trybie zaprojektuj i wybuduj. Takie rozwiązanie ułatwia realizację dużych projektów integrujących, a także wprowadzenie formuły PPP. • Projekt grupy JST prowadzony przez wybranego lidera, wszyscy partnerzy dokonują wkładu finansowego i stosownych delegacji uprawnień. • Projekt grupy JST gdzie odpowiedzialność i zadania rozdzielone są na poszczególnych partnerów w ujęciu funkcjonalnym (typ zadania) lub obszarowym (zadanie na terenie własnym)
Wiązka projektów	Rozwiązanie stosowane często w przypadku bardzo rozległych projektów kompleksowych w ramach których partnerstwo zostaje zawarte przez jednostki z wielu sektorów (publiczny – komercyjny/prywatny - pozarządowy). Koordynacja i utrzymanie spójności w ramach uzgodnionego podziału zadań odbywa się na poziomie Komitetu Sterującego i niezbędnych spotkań operacyjnych. Kluczowe dla osiągnięcia rezultatów takiego projektu jest właściwe skalkulowanie ryzyka, jakie niesie za sobą niepełne osiągnięcie rezultatów każdego z podprojektów i podjęcie stosownych działań mitygujących.
Projekt parasolowy	Rozwiązanie stosowane często w sytuacji, gdy podmiot publiczny ma na celu stymulowanie rozwoju sieci jednostek/organizacji/grup, które mogą realizować zadania zlecone bądź inne istotne dla lokalnych społeczności. Działanie może być elementem projektu kompleksowego i polegać np. na: • Powołaniu/wsparciu zajęć pozalekcyjnych dla uczniów rozwijających kluczowe umiejętności w postaci klubów wynalazcy/inżyniera/programisty na różnych poziomach edukacji. Ale w oparciu nie tyle o struktury szkoły, co o inicjatywy sektora okołobiznesowego - organizacji konkursów i zadań na poziomie międzyszkolnym i wyższym wspierających rywalizację między zespołami oraz aktywny udział uczelni wyższych (lekcje w szkołach, festiwale nauki, dni otwarte, indeksy dla najlepszych itp.) i stowarzyszeń przedsiębiorców. • Wsparciu organizacji typu lokalne stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich na OF w zakresie działań integrujących osoby zagrożone wykluczeniem społecznym z lokalną społecznością (rozwiązanie zapobiegające stygmatyzacji związanej z korzystaniem z opieki społecznej) Rozwiązanie takie, choć trudniejsze do przeprowadzenia niż klasyczny projekt zarządzany centralnie daje w dłuższej perspektywie znacząco lepsze rezultaty w zakresie ożywienia społeczności lokalnej i generuje rozwiązania odciążające budżet sektora finansów publicznych. Rozwiązanie takie nie nosi znamion typowego konkursu ponieważ zarówno działania jak i ogólny sposób ich realizacji jest narzucony i wynika z systemowego podejścia do problemu. Rozwiązanie to jest stosowane dla uzyskania pewnego poziomu standaryzacji opartej jednak o inicjatywy sektorów poza sektorem finansów publicznych

Projekt konkursowy/ w typie budżetu obywatelskiego	Rozwiązanie stosowane w sytuacji, gdy celem jest pobudzenie aktywności lokalnych społeczności na rzecz samodzielnego wygenerowania i wdrożenia rozwiązań dla własnych zdiagnozowanych problemów przy założeniu odmienności potrzeb w każdym z przypadków. Ten tryb realizacji jest szczególnie polecany dla: • kompleksowych projektów rewitalizacyjnych w ramach, których poza klasycznymi projektami rewitalizacji społecznej podejmuje się działania na rzecz przejęcia odpowiedzialności za przekształconą przestrzeń publiczną przez mieszkańców/wspólnotę. Takie działanie może przyjąć formę konkursu na sposób zagospodarowania rekreacyjnego skweru/placu/obiektu a następnie środki na realizację małej infrastruktury/zieleni/modernizacji przy maksymalnym zaangażowaniu w prace mieszkańców (możliwe połączenie z modułem szkolenia zawodowego i nabywaniem nowych umiejętności przez członków lokalnej społeczności). Elementem zwiększającym długoterminowe efekty jest zapewnienie animatorów i mikrofinansowania na aktywność w zrewitalizowanych przestrzeniach np. dni mieszkańca, spotkania okolicznościowe, dekoracje świąteczne. – jedynie w sytuacji, gdy lokalna społeczność świadomie przy wsparciu opiekunów/animatorów podejmie decyzję, co do rodzaju działań i związanego z nim podziału obowiązków. • Konieczności podjęcia działań niestandardowych, poszukiwania nowych rozwiązań, dla których źródłem może być pomysłowość mieszkańców • Konieczności podjęcia działań aktywizujących lokalne społeczności w określonym kierunku jednak bez konieczności definiowania konkretnych działań (np. pomysły na grupowe wycieczki rowerowe po OF w oparciu o stworzony w ramach projektu strategicznego system ścieżek oraz zasoby przyrodnicze i kulturowe BTOF) Przygotowanie trybu konkursowego powinno opierać się o bezpośrednią współpracę z potencjalnymi aplikującymi w tym w zakresie formy aplikacji, kryteriów wyboru, możliwych kosztów kwalifikowanych, doboru wskaźników i oczekiwanych rezultatów działań. Właściwie przygotowane projekty konkursowe są efektywnym sposobem wspierania zmian społecznych w ramach dużych projektów kompleksowych.
--	--

Poniżej został przedstawiony opis szeroko rozumianej interwencji ZIT w oparciu o pakiety projektów i projekty komplementarne w układzie korespondującym z Celami Strategicznymi oraz przywołanymi w rozdziale 5 najlepszymi praktykami.

Działania, które najskuteczniej doprowadzą do wykreowania w świadomości mieszkańców wizji BTOF jako jednego, spójnego organizmu to:

- Udrożnienie systemu transportowego łączącego obszar funkcjonalny (warunek bezwzględny wdrożenia ZIT na terenie BTOF: realizacja inwestycji drogowej S 10 oraz S 5 – zadania ujęte w art.6 Kontraktu Terytorialnego)
- Realizacja połączenia w ramach BIT City
- Transport szynowy
- Rozwój Portu Lotniczego
- Uspójnienie systemu komunikacji publicznej (w tym pełna koordynacja rozkładów jazdy, bilet metropolitalny, wizualizacja, systemy informacyjne). Zaniedbanie tego elementu uniemożliwia uruchomienie pozostałych procesów integracyjnych. Jest to jednocześnie jedno z największych i najbardziej wymagających zadań inwestycyjnych z punktu widzenia ZIT, ściśle powiązane z pozostałymi kluczowymi inwestycjami miast rdzenia. (PI 4e).
- Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i atrakcyjności komunikacji publicznej w zakresie m.in. obsługi młodzieży szkolnej (budowanie nawyków korzystania z komunikacji publicznej jako podstawowego środka komunikacji w obszarze funkcjonalnym) wymaga z jednej strony znacznego zwiększenia zaufania rodziców,

z drugiej – jednolitych rozwiązań umożliwiających dojazd do wszystkich jednostek oświatowych na podobnych warunkach, w całym BTOF (PI 4e)

- Udrożnienie systemu transportu alternatywnego umożliwiającego mieszkańcom samodzielne eksplorowanie obszaru funkcjonalnego (w tym systemy roweru miejskiego i infrastruktury powiązanej w oparciu o spójny system ścieżek rowerowych) umożliwiającego wykorzystanie tego środka lokomocji nie tylko jako elementu rekreacji, ale także jako jednego z podstawowych środków lokomocji w sezonie (PI 4e) Zadanie uzgodnione jako zintegrowany projekt rozbudowy ścieżek rowerowych, możliwy do realizacji w procedurze konkursowej.

Opisane powyżej działania wymagają zdecydowanej i kierunkowej interwencji będącej pod całkowitą kontrolą już na etapie projektowania rozwiązań, zwłaszcza w kontekście wieloletniego harmonogramu realizacji i dużej kosztowności. W związku z tym zadania bezwzględnie muszą być realizowane przez miasta rdzenia jako projekty strategiczne (komplementarnie do projektów POLiŚ) zaplanowanych etapowo, realizujących wskaźniki na poziomie kolejnych etapów i podlegające szczególnemu monitoringowi jako zadania kluczowe. Przedsięwzięcia te są w dużej części uzgodnione i przygotowane (dojrzałe), co jest istotne z punktu widzenia tempa ich realizacji.

Działania, które są nakierowane na ustanowienie podstaw mechanizmów skutecznie przeciwdziałających zwiększonemu obciążeniu środowiska to:

- Wprowadzenie nowoczesnego, niskoemisyjnego taboru w celu promowania zrównoważonej mobilności miejskiej. Przedmiotowe działanie poprawi jakość środowiska poprzez: zmniejszenie emisji CO₂, tlenków azotu i pyłów, zmniejszenie hałasu oraz ograniczenie nadmiernego zużycia zasobów i energii, poprawę sprawności funkcjonowania i atrakcyjności podróżowania transportem zbiorowym
- Uruchomienie systemowego wsparcia dla likwidacji tzw. niskiej emisji, która jest drugim obok prywatnej komunikacji samochodowej źródłem zanieczyszczeń na obszarze BTOF. W chwili obecnej kilka JST z terenu BTOF posiada tego typu rozwiązania na skalę gminy, jednak ich oddziaływanie jest zawężone ze względu na poziom budżetu i ograniczenia w dostępie do informacji. Przeniesienie instrumentów z poziomu gmin do poziomu OF i wsparcie go dodatkowymi środkami oraz uruchomienie kampanii informacyjnej znacząco przyspieszy proces przechodzenia na rozwiązania mniej obciążające środowisko, również poprzez włączenie w system tych JST, które takich programów dotychczas nie prowadziły. Z punktu widzenia efektu skali większy instrument finansowy multiplikuje posiadane środki za pomocą bankowych dźwigni finansowych, a minimalizuje koszty jednostkowe udzielanego wsparcia (PI 4c)
- Realizacja kompleksowych, wzorcowych z punktu widzenia jakości i oddziaływania termomodernizacji obiektów publicznych (np. oświaty i kultury) z wykorzystaniem OZE. Dla osiągnięcia efektu systemowego konieczne jest podjęcie jednoczesnej interwencji w wielu lokalizacjach równomiernie na całym obszarze poddanym interwencji. Takie podejście z jednej strony skokowo oddziałuje na wskaźniki znacząco zmniejszając poziom zapotrzebowania na energię pierwotną ze strony sektora publicznego, z drugiej zaś ma istotny wymiar edukacyjny (skala osiąganych oszczędności zakomunikowana społeczności pozwoli uzmysłowić potencjalnym przyszłym inwestorom atrakcyjność tego typu projektów (PI 4c)
- Uruchomienie procesu uwspólniania zakupów energii na rzecz jak największej grupy JST w ramach OF – docelowo wspólne dla całego BTOF. Takie działanie jest możliwe wyłącznie po przeprowadzeniu integracji zarządzania energią na potrzeby BTOF. Pierwszym etapem procesu jest budowa systemu zdalnego monitorowania zużycia energii, która pozwoli oszacować nie tylko skalę zapotrzebowania na energię w ciągu danego okresu rozliczeniowego, ale także rozkład zużycia dobowego, tygodniowego

czy miesięcznego, co daje mocną pozycję negocjacyjną z dostawcami energii i jednocześnie zachęca do stosowania rozwiązań prosumenckich (łatwo wskazać miesiące gdzie samo zastosowanie np. fotowoltaiki pozwala zaspokoić ponad 50% zapotrzebowania dziennego na ciepłą wodę (PI 4c)

Opisane powyżej działania wymagają zdecydowanej i kierunkowej interwencji będącej pod całkowitą kontrolą już na etapie projektowania rozwiązań, zwłaszcza w kontekście wieloletniego harmonogramu realizacji i dużej kosztowności. Proponowane rozwiązania posiadają wszystkie cechy projektów kluczowych, których realizacja jest niezaprzeczalnie konieczna i jako taka jest postrzegana przez wszystkich stron Porozumienia ZIT BTOF. Jednocześnie konieczność koordynacji przedsięwzięcia na poziomie całego OF wymusza jego realizację pod kierownictwem wybranego lidera projektu (ew. liderów etapów). Harmonogram realizacji zakłada osiąganie wartości wskaźników w kolejnych latach, w miarę realizacji poszczególnych inwestycji, co pozwala w pełni monitorować realizację przedsięwzięcia w kontekście wymogów KE.

Działania nakierowane na udostępnianie zasobów, (zastosowany typ i tryb realizacji projektów powinien zależeć od charakteru danego zasobu):

- Przedsięwzięcia z zakresu udostępniania zasobów kultury (mających charakter jednostkowy, punktowy) powinny być realizowane w projektach wybieranych w trybie konkursowym wspierającym zacieśnianie współpracy jednostek np.: skierowany do młodzieży szkolnej BTOF pakiet działań nakierowany na wykształcenie nawyku korzystania z kultury, w tym kultury wysokiej. Zastosowanie takiego działania jest narzędziem wyrównywania szans rozwojowych dzieci i młodzieży oraz elementem kreowania przyszłego popytu na wysokiej jakości usługi na terenie BTOF. (PI 6c)
- Odmienny charakter mają zasoby przyrodnicze BTOF, które należy traktować horyzontalnie jako system połączonych obszarów zieleni istotnych przyrodniczo (bioróżnorodność, miejskie enklawy przyrodnicze/mikroklimatyczne, lokalne biocenozy w wysokim znaczeniu dla dobrostanu mieszkańców miast) (PI 6d). Takie podejście wymusza zastosowanie rozwiązań dla udostępnienia terenów zieleni ograniczających niekontrolowaną antropopresję, szczególnie w kontekście cennych zasobów wodnych BTOF. Zaproponowany pakiet działań zakłada prace na rzecz pełnej inwentaryzacji, ochrony i udostępnienia mieszkańcom istniejących zasobów przyrody. Skuteczność przedsięwzięcia zależy od zastosowanych jednolitych standardów i ustalonego podejścia na poziomie wszystkich JST wchodzących w skład ZIT BTOF.

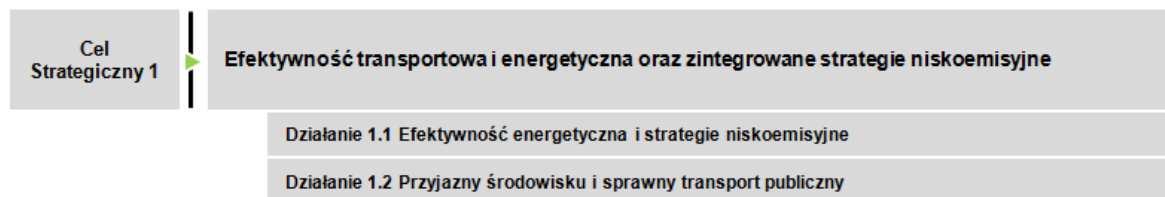
Dla Celów Strategicznych 3 i 4 charakter interwencji priorytetami inwestycyjnymi przyporządkowanymi do zaplanowanych działań wymaga:

1. Działań punktowych (PI 8iv) w odpowiedzi na lokalne potrzeby lub działań celowanych, powiązanych z interwencją rewitalizacyjną, która jest specyficznym połączeniem interwencji środkami EFRR i EFS i podlegać jej będą charakteryzujące się konkretnymi cechami obszary miejskie opisane w odrębnym dokumencie (Program Rewitalizacji Miast, Gminne Plany Rewitalizacji lub inne dokumenty z powyższego zakresu) (9b w połączeniu z 9i i 9iv)
2. Działań wyłącznie horyzontalnych - kompleksowych (9i i 9iv) skierowanych do grup mieszkańców spełniających odrębne kryteria profilujące. Alternatywą w tym przypadku było wskazanie projektów w procedurze pozakonkursowej na całość alokacji. Na etapie diagnozy stwierdzono, iż żaden z elementów interwencji nie stanowi samodzielnej i niezbędnej bazy dla pozostałych interwencji w ramach działania. Ze względu na wartość dodaną rywalizacji o środki i konieczność ustanowienia zasad współpracy pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej oraz innymi instytucjami tego typu funkcjonującymi w systemie 25 JST – członków ZIT, pozostawiono całość alokacji w systemie konkursowym. Kluczowa dla właściwej

współpracy jest wola współpracy wyrażona podjęciem wspólnych projektów. Dodatkowym argumentem była istotna rola organizacji III sektora w realizacji zadań z przedmiotowego zakresu.

3. Działań kompleksowych skierowanych na poprawę systemu kształcenia w zakresie bazy naukowo-dydaktycznej (inwestycje infrastrukturalne) oraz kadry i wykorzystywanych metod / technik kształcenia (10a; 10i; 10iv). Tak jak w przypadku interwencji w ramach CS3, interwencja w zakresie podnoszenia jakości kształcenia dzieci i młodzieży na obszarze BTOF ma charakter wyłącznie systemowy. Na etapie diagnozy stwierdzono, że wszystkie elementy interwencji są równie istotne dla przyszłości OF, co oznacza że mogą powstać strategiczne projekty kompleksowe, które wyczerpują całość alokacji. Pozytywny wpływ procesu budowania sieci współpracy JST opartych o wspólne, uświadomione korzyści wynikające z realizowanych projektów powinien promieniować na pozostałe dziedziny aktywności JST.

6.1 Cel Strategiczny 1 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 1

Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne	
Priorytet Inwestycyjny PI 4c <i>Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym¹¹⁷</i>	
Przykładowe typy projektów: W ramach PI wspierane będą działania polegające na kompleksowej modernizacji energetycznej (tzw. głęboka modernizacja oparta o system monitorowania i zarządzania energią) budynków publicznych raz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne w tym zastosowanie OZE. Typy projektów: 1. Przedsięwzięcia z zakresu głębokiej i kompleksowej modernizacji energetycznej budynków publicznych w tym m.in.: - ocieplenie budynku, wymiana pokrycia dachu, okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne wraz z instalacją, - przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą i przyłączeniem źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji oraz zastosowanie systemów zarządzania budynkiem, - realizacja mikrokogeneracji lub mikrotrigeneracji na potrzeby własne - budowa i przebudowa instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, - instalacja systemów chłodzących, w tym	Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe: - JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne jednostki sektora finansów publicznych; przedsiębiorstwa komunalne; organizacje pozarządowe; - kościół i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych; podmioty lecznicze udzielające świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych - podmiot wdrażający instrument finansowy - Dopuszcza się realizację projektów w formie współpracy między podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym, których celem jest poprawa realizacji inwestycji w projekty infrastrukturalne lub inne rodzaje operacji realizujących usługi publiczne, poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowe źródła kapitału (partnerstwo publiczno-prywatne zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt. 24 CPR). Spółdzielnie mieszkaniowe oraz wspólnoty mieszkaniowe z obszaru ZIT BTOF – mogą otrzymać dofinansowanie wyłącznie na poziomie krajowym¹¹⁸. Na poziomie RPO finansowanie mogą uzyskać: 1) Projekty dotyczące budynków publicznych,

¹¹⁷ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

¹¹⁸ Na poziomie krajowym dofinansowane będą projekty w zakresie kompleksowej modernizacji energetycznej budynków mieszkalnych (spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe). **Obszar, z którego kwalifikować się będą potencjalni beneficjenci, to obszar objęty realizacją Strategii ZIT.**

również z OZE. 2. Przedsięwzięcia z zakresu głębokiej i kompleksowej modernizacji energetycznej wielorodzinnych budynków mieszkaniowych w tym m.in.: • Ocieplenie obiektu, wymiana pokrycia dachu, okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne wraz z instalacją, • przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą i przyłączeniem źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji oraz zastosowanie systemów zarządzania budynkiem, • realizacja mikrokogeneracji lub mikrotrigeneracji na potrzeby własne, • budowa i przebudowa instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, • instalacja systemów chłodzących, w tym również z OZE. Wymiana oświetlenia na energooszczędne będzie możliwa do realizacji wyłącznie w częściach wspólnych budynku.	których właścicielem jest samorząd terytorialny oraz podległe mu organy i jednostki organizacyjne. Wsparcie udzielane może być również poprzez przedsiębiorstwa usług energetycznych (ESCO) 2) Projekty dotyczące budynków mieszkaniowych: - w ramach Strategii ZIT miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie: budynki mieszkalne wielorodzinne których właścicielem są podmioty wskazane jako potencjalni beneficjenci w niniejszej tabeli, zgodnie z SZOOP.
Wskaźniki produktu i rezultatu: • Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: • Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: • Instrumenty dotacyjne • Instrumenty finansowe przewidziane dla budynków mieszkaniowych (Podmioty będące właścicielami lub zarządzające budynkami mieszkaniowymi zgodnie z katalogiem beneficjentów Podziałania 3.5.1 SzOOP)¹¹⁹	

¹¹⁹ Wysokość alokacji na instrument zwrotny zostanie ostatecznie ustalony przez IŻ po aktualizacji analizy ex-ante w zakresie instrumentów finansowych dla RPO WK-P na lata 2014-2020

Tryb wyboru projektów i kryteria kierunkowe wynikające z PI::

- Inwestycje muszą wynikać z planu gospodarki niskoemisyjnej (PGN)
- Identyfikacja optymalnego zestawu działań zwiększających efektywność energetyczną w danym budynku dokonywana będzie na podstawie audytu energetycznego. Dla każdego projektu konieczne jest opracowanie audytu energetycznego zawierającego również analizę efektu ekologicznego przedsięwzięcia oraz wyliczenia redukcji wartości stężeń pyłu zawieszonego PM 10. Minimalny zakres audytu powinien obejmować działania realizowane w ramach projektu.
- Realizowane mogą być wyłącznie projekty wynikające ze strategii ZIT.
- Preferowane będą projekty zwiększające efektywność energetyczną powyżej 60%. Projekty zwiększające efektywność energetyczną poniżej 25% nie będą kwalifikowały się do wsparcia.
- W odniesieniu do projektów uwzględniających ocieplanie ścian i inne uszczelnianie budynków, niezbędne będzie wykonanie ekspertyz ornitologicznych.
- Indywidualne źródła ciepła:
 - nie będzie współfinansowane wprowadzanie pieców węglowych,
 - wsparte projekty muszą skutkować redukcją CO₂ o co najmniej 30% w odniesieniu do istniejących instalacji
 - wymiana źródła ciepła będzie niekwalifikowalna, jeżeli budynek jest podłączony do sieci ciepłowniczej/chłodniczej lub możliwe i racjonalne pod względem ekonomicznym jest jego podłączenie do ww. sieci.
 - wymiana źródła ciepła możliwa jest wyłącznie, gdy przeprowadzana jest jednocześnie z - - pozostałymi pracami z zakresu kompleksowej modernizacji energetycznej.
- Premiuwane będą projekty wynikające z Gminnego/Lokalnego Programu Rewitalizacji.
- Premiuwane będą projekty dotyczące budynków pełniących funkcje społeczne.
- Wsparcia nie uzyskają projekty, które zostały fizycznie ukończone lub w pełni zrealizowane przed złożeniem wniosku o dofinansowanie projektu/w dniu podjęcia decyzji inwestycyjnej (w przypadku wsparcia z instrumentów finansowych).
- Warunkiem uzyskania wsparcia będzie konieczność zastosowania indywidualnych liczników ciepła, ciepłej wody oraz chłodu, o ile wynika to z przeprowadzonego audytu energetycznego. Montaż liczników nie jest obligatoryjny w przypadku, gdy nie jest to technicznie i ekonomicznie uzasadnione lub gdy budynek będący przedmiotem kompleksowej modernizacji energetycznej został uprzednio wyposażony w ww. urządzenia
- Inwestycje związane z termomodernizacją infrastruktury w zakresie opieki szpitalnej mogą dotyczyć tylko obiektów ochrony zdrowia, których funkcjonowanie będzie uzasadnione w kontekście map potrzeb w dziedzinie medycyny.
- Dofinansowanie działań mających na celu poprawę efektywności energetycznej będzie opierało się o założenia wynikające z dokumentu rządowego pt. „Wspieranie Inwestycji w modernizację budynków”, czyli „Długoterminowej strategii wspierania inwestycji w renowację krajowych zasobów budynków mieszkaniowych i użytkowych, zarówno publicznych, jak i prywatnych” w związku z art. 4 dyrektywy 2012/27/UE w sprawie efektywności energetycznej (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012 s. 1) oraz Krajowego Planu mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niskim zużyciu energii, w związku z art. 9 dyrektywy 2010/31/UE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (Dz. Urz. UE L 153 z 18.06.2010, s. 13).
- Wszystkie projekty uzyskujące wsparcie będą musiały wykazać efektywność kosztową. Działania będą musiały wynikać z audytów energetycznych oraz być zgodne z zaleceniami KE z „Przewodnika technicznego finansowania modernizacji energetycznej budynków finansowanych w ramach Polityki Spójności”.
- Instalacje OZE – w przypadku otrzymania wsparcia posiadacz instalacji, w odniesieniu do mechanizmu cen referencyjnych, zobowiązany jest postępować zgodnie z zasadami określonymi w art. 39 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (Dz. U. poz. 478).

Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020

Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)¹²⁰

¹²⁰ zasada n+2 (n+3) - jeżeli zobowiązanie budżetowe KE w roku n nie zostanie wykorzystane do końca roku n plus 2 lata w postaci wniosków o płatność ze strony instytucji płatniczej, to kwota wynikająca z różnicy między kwotą zobowiązania a kwotą wniosków o płatność zostaje anulowana; w krajach, które wstąpiły do UE 1 maja 2004 r. rozszerzono regułę n+2 o jeden rok (reguła n+3)

Opisane poniżej przedsięwzięcia horyzontalne, obejmujące cały OF mają wysoki potencjał integrujący BTOF. Ponadto dla Działania 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne opracowano pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz zapisów Planów Gospodarki Niskoemisyjnej poszczególnych Gmin.

Tabela 56. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
Projekty o wymiarze horyzontalnym		
1	Kompleksowy audyt energetyczny obiektów użyteczności publicznej (możliwa realizacja w ujęciu branżowym jako pierwszy etap realizacji projektu inwestycyjnego)	Pakiet zakłada całościowy przegląd wszystkich obiektów użyteczności publicznej pod kątem ich efektywności energetycznej przy wykorzystaniu tych samych wskaźników i technik, co gwarantuje osiągnięcie pełnej porównywalności wyników (działanie może być zrealizowane jako zadanie w ramach projektu kompleksowej termomodernizacji obiektów danego rodzaju na BTOF)
2	Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii w obiektach gminnych	Pakiet rekomendowany ze względu na docelową możliwość pełnego oszacowania zapotrzebowania na energię ze strony jednostek samorządu terytorialnego a więc i możliwość wspólnej negocjacji warunków cenowych oraz zarządzania zużyciem energii. (Działanie może być zrealizowane jako zadanie w ramach projektu kompleksowej termomodernizacji obiektów danego rodzaju na BTOF)

Tabela 57. Pakiety projektów możliwe do realizacji w ramach ZIT¹²¹ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Kompleksowa termomodernizacja budynków oświaty i/lub kultury	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w budynkach oświaty i kultury
2	Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej publicznych placówek ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w placówkach ochrony zdrowia i pomocy społecznej
3	Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej budynków urzędu gminy i/lub	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w

¹²¹ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1,2,3 określono jako pilne do realizacji.

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
	jednostek komunalnych	budynkach urzędu gminy i jednostek komunalnych
4	Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej wielorodzinnych budynków mieszkaniowych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w wielorodzinnych budynkach mieszkaniowych

Działanie 1.2 Przyjazny środowisku i sprawny transport publiczny

Priorytet Inwestycyjny PI 4e

Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu¹²²

Przykładowe typy projektów:

1. Projekty dotyczące rozwoju i usprawnienia systemu transportu miejskiego (w miastach z funkcjonującym zorganizowanym transportem publicznym¹²³), w tym m.in.:
 - a) infrastruktura transportu publicznego: budowa i przebudowa sieci tramwajowych, zaplecza technicznego do obsługi taboru, infrastruktury punktowej (zajezdni tramwajowych i autobusowych, przystanków, wysepek, a także urządzeń dla osób z niepełnosprawnościami), centrów przesiadkowych; elementy wyposażenia dróg i ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego i pasażerów oraz pozostała infrastruktura (w tym drogowa) niezbędna do rozwoju transportu publicznego i ograniczenia wykorzystania samochodów osobowych
 - b) zakup taboru (wyłącznie jako uzupełnienie inwestycji infrastrukturalnych),
 - c) systemy zarządzania ruchem (ITS), w tym m.in.: systemy centralnego sterowania sygnalizacją oraz priorytetyzacją transportu publicznego, systemy sygnalizacji akustycznej, systemy sygnalizacji świetlnej wzbudzonej przez autobusy i trolejbusy (sygnalizacja akomodacyjna), systemy monitorowania ruchu na kluczowych trasach, w tunelach, w niewralgicznych punktach miasta wraz z

Potencjalni beneficjenci/Grupy docelowe:

- Przedsiębiorstwa; JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne jednostki sektora finansów publicznych; organizacje pozarządowe., zarządcy infrastruktury transportowej, służące organizacji transportu zbiorowego publicznego.
- Dopuszcza się realizację projektów w formie współpracy między podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym, których celem jest poprawa realizacji inwestycji w projekty infrastrukturalne lub inne rodzaje operacji realizujących usługi publiczne, poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowe źródła kapitału (partnerstwo publiczno-prywatne zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt. 24 CPR).

Wszystkie podejmowane działania muszą wynikać z przygotowanych przez jednostki samorządu terytorialnego planów, zawierających odniesienia do kwestii przechodzenia na bardziej ekologiczne i zrównoważone systemy transportowe w miastach, zawierających (elementy przygotowanych planów mobilności miejskiej).

¹²² Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

¹²³ W przypadku BTOF do tych miast należy zaliczyć Bydgoszcz i Toruń

informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej, system nawigacji satelitarnej dla usprawnienia ruchu i podniesienia bezpieczeństwa transportu publicznego, system informacji dla podróżnych – elektroniczne tablice informacyjne, w tym systemy on-line, systemy monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, węzłach przesiadkowych, parkingach oraz w taborze, d) działania związane z ułatwianiem podróży multimodalnych, polityką parkingową (budowa i przebudowa parkingów typu np. "park&ride", "bike&ride", „kiss&ride”) oraz priorytetyzacją ruchu pieszego i rowerowego (rozwój koncepcji "bike&ride", ścieżek i tras rowerowych oraz systemów rowerów publicznych/miejskich wraz z niezbędną infrastrukturą) e) działania mające za zadanie zmniejszenie zatłoczenia miast i ograniczenie ruchu samochodowego w centrach miast (np. ograniczenia w ruchu samochodowym w centrach miast, buspasy, priorytety w ruchu miejskim dla środków komunikacji publicznej). 2. Realizacja pozostałych inwestycji wynikających z planów gospodarki niskoemisyjnej niemożliwych do realizacji w ramach pozostałych działań/poddziałań, np. modernizacja systemów oświetlenia ulicznego (w tym budowa lub zamiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne), budowa i przebudowa ścieżek rowerowych oraz rozwój systemu rowerów publicznych/miejskich poza miastami z funkcjonującym zorganizowanym transportem publicznym. 3. Działania informacyjno-promocyjne (wyłącznie jako część powyższych projektów). Każdy z opisanych typów projektów może być składową większego projektu a ponadto powinien być uzupełniony działaniami promującymi i informującymi wspierającymi cel PI – zmiana zwyczajów transportowych mieszkańców i zwiększenie wykorzystania komunikacji publicznej. Inwestycje w ramach PI 4e nie będą obejmowały prac remontowych, jak również nie będą dotyczyły bieżącego utrzymania infrastruktury.	
Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	

Mechanizm finansowania:

- Instrumenty dotacyjne

Tryb wyboru projektów i kryteria kierunkowe wynikające z PI:

- Pozakonkursowy/konkursowy

Kluczowe będzie kryterium efektywności kosztowej w powiązaniu z osiąganymi efektami ekologicznymi w stosunku do planowanych nakładów finansowych. Wszystkie projekty w ramach PI 4e muszą być postrzegane w kontekście zmian w mobilności miejskiej w kierunku redukcji emisji CO₂ i innych zanieczyszczeń szkodliwych dla środowiska i mieszkańców aglomeracji i zwiększenia efektywności systemu transportowego.

Kryteria kierunkowe:

- Inwestycje muszą wynikać z Planów Gospodarki Niskoemisyjnej (PGN),
- inwestycje z RPO WK-P będą komplementarne z inwestycjami realizowanymi w ramach właściwych krajowych programów operacyjnych (odzwierciedlenie znajduje się w załączniku nr 4 pn.: „Koncepcja rozwoju systemu transportu Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego” ,
- inwestycje w drogi lokalne mogą być finansowane wyłącznie jako niezbędny i uzupełniający element kompleksowego projektu dotyczącego systemu zrównoważonej mobilności miejskiej. Warunek nie dotyczy inwestycji w infrastrukturę drogową i elementy drogowe służące nadaniu priorytetu transportowi publicznemu (zgodnie z SzOOP),
- w miastach posiadających transport szynowy (tramwaje) preferowany będzie rozwój tej gałęzi transportu zbiorowego poprzez inwestycje w infrastrukturę szynową,
- dozwolony jest zakup pojazdów spełniających co najmniej normę emisji spalin EURO VI. Priorytetowo będzie jednak traktowany zakup pojazdów o alternatywnych systemach napędowych (elektrycznych, hybrydowych, na biopaliwa, napędzanych wodorem, itp.). Zakup autobusów spełniających co najmniej normę EURO VI o napędzie innym niż alternatywny może być przewidziany jedynie w przypadku wyraźnego uzasadnienia na podstawie analizy społeczno-ekonomicznej,
- zakupowi niskoemisyjnego taboru powinny towarzyszyć inwestycje w infrastrukturę niezbędną dla właściwego funkcjonowania zrównoważonej mobilności,
- Premiowane będą projekty kompleksowe realizujące następujące cele jednocześnie:
 - szersze wykorzystanie bardziej efektywnego transportu publicznego i niezmotoryzowanego indywidualnego,
 - zmniejszenie wykorzystania samochodów osobowych,
 - lepszą integrację gałęzi transportu,
 - niższą emisję zanieczyszczeń powietrza, hałasu oraz niższe zatłoczenie,
 - poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego.
- Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020

Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)

Dla Działania 1.2 Przyjazny środowisku i sprawny transport publiczny opracowano opisane poniżej przedsięwzięcia horyzontalne, obejmujące cały OF, mają one wysoki potencjał integrujący BTOF.

Kolejna tabela prezentuje pakiety projektów wynikające m.in. z przeprowadzonych diagnoz oraz zapisów Planów Gospodarki Niskoemisyjnej poszczególnych Gmin.

Wszystkie zidentyfikowane w Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych projekty przewidziane do realizacji w formule ZIT w zakresie mobilności miejskiej uwzględniają szersze podejście i wpisują się w kwestie niskoemisyjności zidentyfikowanej we właściwych dokumentach strategicznych, tj.

przede wszystkim w planach gospodarki niskoemisyjnej oraz w załączniku nr 4 (stanowiącym integralną część przedmiotowej Strategii) pn.: „Koncepcja rozwoju systemu transportu Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego”.

Tabela 58. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
Projekty o wymiarze horyzontalnym		
1	Bezpieczna droga do szkoły¹²⁴	Pakiet zawiera działania mające na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa najmłodszych użytkowników komunikacji publicznej (systemy monitoringu, rozwiązania komunikacyjne w otoczeniu szkół, kampania informacyjna)
2	Utworzenie platformy współpracy i koordynacji komunikacyjnej na poziomie BTOF	Pakiet zawiera działania mające na celu stworzenie mechanizmów współpracy pomiędzy operatorami oraz zarządzającymi infrastrukturą w celu postępującej koordynacji transportu.

Tabela 59. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹²⁵ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Przebudowa/budowa sieci tramwajowych, infrastruktury służącej obsłudze transportu publicznego	Pakiet zawiera propozycje projektów, mających na celu rozwój i usprawnienie systemu transportu miejskiego.
2	Rozwój infrastruktury rowerowej na terenie BTOF¹²⁶	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest uzupełnienie infrastruktury ścieżek rowerowych gmin w obszarze funkcjonalnym oraz powiązanie jej z systemem roweru miejskiego, jako elementem rozwiązań multimodalnych. Projekt pn. „Rozwój infrastruktury rowerowej na terenie BTOF”. Przedmiotowy projekt będzie wynikał z PGN, a także z planu rozwoju ścieżek rowerowych, który zostanie opracowany dla całego obszaru ZIT BTOF.
3	Uzupełnienie niezbędnej infrastruktury tramwajowej w kontekście realizacji projektów komplementarnych	Pakiet zawiera propozycje projektów wynikających z realizacji projektów komplementarnych finansowanych z programów krajowych. Działania te są uzupełniające i mają na celu skuteczne i efektywne połączenie nowych inwestycji z tkanką miasta. (ściśle powiązanie z projektem komplementarnym)
4	Integracja systemu komunikacji miejskiej oraz rozwój komunikacji podmiejskiej na terenach BTOF	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest ułatwienie dostępu mieszkańcom gmin do ośrodków miejskich. W ramach pakietu zakłada się wprowadzenie elementów ITS oraz działania, których głównym celem jest budowa systemu parkingów zintegrowanych z systemem transportu publicznego oraz poprawa

¹²⁴ Działania realizowane częściowo z zastosowaniem instrumentu ZIT.

¹²⁵ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli większości gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1, 2 i 6 określono jako pilne do realizacji.

¹²⁶ Rekomendowane jest, aby pakiet był projektem wspólnym dwóch powiatów i miast wojewódzkich, ponieważ takie rozwiązanie gwarantuje uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych ponad granicami administracyjnymi gmin.

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
		stanu środowiska poprzez zmniejszenie ruchu kołowego w centrach miast. (ściśle powiązanie z projektem komplementarnym)
5	Modernizacja oświetlenia ulicznego	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. wymiana/remont oświetlenia ulicznego na bardziej energooszczędne i zapewnienie bezpieczeństwa przemieszczania się po zmroku.
6	Wymiana / zakup taboru autobusowego	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest poprawienie komfortu podróżowania mieszkańcom OF, a także spełnienie restrykcyjnych norm emisyjnych i poprawa stanu środowiska.
7	Bilet metropolitalny	Pakiet zawiera propozycję objęcia systemem biletu metropolitalnego pozostałego obszaru BTOF, nieobjętego etapem I (koordynacja rozkładów, infrastruktura powiązana, kampania promocyjna). (ściśle powiązanie z projektem komplementarnym)

6.2 Cel Strategiczny 2 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Cel Strategiczny 2	Wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i kultury dla kształtowania wysokiej jakości życia
	Działanie 2.1 Rozwój infrastruktury ochrony wód
	Działanie 2.2 Wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego
	Działanie 2.3 „Zielona infrastruktura” – wzmacnianie potencjału środowiska przyrodniczego dla kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 2

Działanie 2.1 Rozwój infrastruktury ochrony wód	
Priorytet Inwestycyjny PI 6b <i>Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie¹²⁷</i>	
Przykładowe typy projektów w aglomeracjach o wielkości od 2 tys. i poniżej 10 tys. RLM: 1. Kompleksowe projekty z zakresu gospodarki wodno-ściekowej z uwzględnieniem inteligentnych systemów zarządzania sieciami wodociągowymi, w tym wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych. 2. Budowa, przebudowa, modernizacja oczyszczalni ścieków. 3. Wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi z oczyszczalni komunalnych przez wspieranie metod przetwarzania odpadów ściekowych i ich optymalnego zagospodarowania. 4. W terenach zabudowy rozproszonej wsparcie uzyskują indywidualne systemy oczyszczania ścieków (na obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie lub technicznie niezasadna). 5. Inwestycje związane z zaopatrzeniem w wodę (m.in. systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody), inwestycje w urządzenia i aparaturę kontrolno-pomiarową	Potencjalni beneficjenci/Grupy docelowe: • JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne podmioty posiadające osobowość prawną; przedsiębiorstwa realizujące zadania publiczne w zakresie gospodarki wodno-ściekowej; • Dopuszcza się realizację projektów w formie współpracy między podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym, których celem jest poprawa realizacji inwestycji w projekty infrastrukturalne lub inne rodzaje operacji realizujących usługi publiczne, poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowe źródła kapitału (partnerstwo publiczno-prywatne).

¹²⁷ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

(m.in. laboratoria i instalacje kontrolno-pomiarowe) wyłącznie w ramach kompleksowych projektów gospodarki wodno-ściekowej i z zastrzeżeniem, że inwestycje z zakresu gospodarki wodnej stanowiąć będą niewielką część kompleksowego projektu - do 40% całkowitych wydatków związanych z realizacją projektu; lub gdy na danym terenie jest zapewniona sieć kanalizacyjna lub uregulowana gospodarka ściekowa zgodna z przepisami krajowymi unijnymi.	
Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: Instrumenty dotacyjne	
Tryb wyboru projektów i kryteria wynikające z PI: - Konkursowy Dokumentem stanowiącym podstawę do wyboru projektów będzie Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) w aglomeracjach od 2 tys. i poniżej 10 tys. RLM wraz z opracowanym w toku aktualizacji KPOŚK Masterplanem dla wdrażania dyrektywy 91/271/EWG zawierającym listę potrzeb inwestycyjnych w poszczególnych aglomeracjach. - Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020	
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)	

Dla Działania 2.1 Rozwój infrastruktury ochrony wód opracowano pakiety projektów rekomendowanych, mające bardzo wysoki potencjał integrujący BTOF.

Pakiety projektów w kolejnej tabeli wynikają z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Tabela 60 Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹²⁸ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Infrastruktura wodna	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. budowa i/lub modernizacja linii wodociągowych, zakup urządzeń i aparatury służących gromadzeniu i przesyłowi wody
2	Infrastruktura wodna i kanalizacyjna	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest poprawa stanu infrastruktury kanalizacyjnej na obszarze gmin (budowa i/lub modernizacja)
3	Przydomowe oczyszczalnie ścieków	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków
4	Budowa, przebudowa, modernizacja oczyszczalni ścieków	Pakiet przedstawia propozycje projektów, których głównym celem jest budowa, przebudowa, modernizacja oczyszczalni ścieków.

Działanie 2.2 Wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego

Priorytet Inwestycyjny PI 6c

Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego¹²⁹

Przykładowe typy projektów:

Interwencja przyczyni się do ochrony, zachowania i zabezpieczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych, rozwoju regionalnej i lokalnej infrastruktury kultury oraz zapobiegnie jej degradacji. Wsparcie w tym obszarze zapobiegnie ograniczaniu zakresu ich działalności i przyczyni się do komercyjnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego. Również ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego stworzy nowe możliwości inwestycyjne i może stymulować gospodarkę regionu przez wyznaczanie nowych kierunków i sposobów rozwoju. Typy projektów:

1. Projekty obejmujące prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane w obiektach zabytkowych, w otoczeniu zabytku i na obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych.
2. Rozbudowa, przebudowa instytucji kultury (w tym dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych, w tym edukacyjnych) wraz z zakupem wyposażenia związanego z prowadzeniem działalności

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne podmioty posiadające osobowość prawną; państwowe jednostki organizacyjne; organy władzy, administracji rządowej; przedsiębiorstwa; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.
- Dopuszcza się realizację projektów w formie współpracy między podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym, których celem jest poprawa realizacji inwestycji w projekty infrastrukturalne lub inne rodzaje operacji realizujących usługi publiczne, poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowe źródła kapitału (partnerstwo publiczno-prywatne zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt. 24 CPR).

¹²⁸ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1,2,3 określono jako pilne do realizacji.

¹²⁹ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

kulturalnej, w tym edukacyjnej. 3. Konserwacja zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne. 4. Wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych walorów środowiskowych i kulturowych regionu pod kątem komercyjnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu (np. produkt regionalny) jako element szerszych projektów w zakresie kultury, wskazanych w punktach 1-3.	
Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: Instrumenty dotacyjne	
Tryb wyboru projektów i kryteria kierunkowe wynikające z PI: - Konkursowy Kryteria kierunkowe: - Projekty tzw. „małej skali” o całkowitej wartości wydatków nieprzekraczającej 5 mln €, a obiektów znajdujących się na liście UNESCO do 10 mln euro (POIŚ). - Wsparcie nie może być kierowane na budowę od podstaw nowej infrastruktury kulturalnej, możliwe są inwestycje mające na celu dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych, w tym edukacyjnych. - Projekty zakładające inwestycje w obiekty zabytkowe, o znaczeniu regionalnym, wynikające ze Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+, lub inwestycje uzgodnione w Kontrakcie Terytorialnym, przyczyniające się do wzrostu gospodarczego i zwiększenia zatrudnienia. Przy wyborze projektów do dofinansowania w ramach CT 6, obok elementów takich jak analiza ekonomiczna, analiza finansowa czy analiza ryzyka, istotne są m.in. następujące aspekty: - analiza popytu - wykazanie zapotrzebowania na dany projekt, w tym szacowanej liczby odwiedzających; - realizacja priorytetów rozwoju kultury: poprawa dostępności do kultury; zachowanie dziedzictwa kulturowego; umożliwienie nowych form uczestnictwa w kulturze oraz podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu. (bliżej opisane w dokumencie RPO); - zapewnienie trwałości efektów, w tym generowane efekty mnożnikowe - promowane będą rozwiązania wpływające na poprawę efektywności funkcjonowania obiektów/instytucji w długim okresie (obniżenie kosztów utrzymania; zastosowanie innowacyjnych rozwiązań energooszczędnych; dywersyfikację źródeł finansowania działalności; dodatnie efekty ekonomiczne; tworzenie nowych miejsc pracy; - rozwijanie kompetencji odbiorców w zakresie uczestnictwa w kulturze (rozwój edukacji kulturalnej). - Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów	

wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)

Dla Działania 2.2 Wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego opracowano poniższe pakiety projektów mające wysoki potencjał integrujący BTOF.

W drugiej tabeli umieszczone zostały pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych, w ramach których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Tabela 61. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu) – jako pakiet uzupełniający większego projektu

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
Projekty o wymiarze horyzontalnym		
1	Karnet kulturalny	Pakiet zawiera propozycję rozwiązania kompleksowego nakierowanego na edukację kulturalną przyszłych świadomych odbiorców kultury - wytworzenie u młodzieży szkolnej nawyku korzystania z kultury, w tym kultury wysokiej. Podstawowe dla jego efektywności jest działanie dwukierunkowe: prezentacja dorobku instytucji kulturalnych miast rdzenia JST ościennych oraz karnet dla wszystkich uczniów z terenu BTOF na cykliczne spotkania z kulturą (filharmonia, muzea itp.) W ramach realizacji pakietu będą działania edukacyjne przygotowujące do uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych jak warsztaty, lekcje muzealne itp.
2	Kultura na nowo	Pakiet zawiera zestaw projektów innowacyjnych nakierowanych na zwiększenie udziału mieszkańców BTOF w kulturze. Z preferencją dla rozwiązań nowatorskich i angażujących nowe technologie

Tabela 62. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹³⁰ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Ochrona zabytków	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest prowadzenie prac konserwatorskich dotyczących obiektów zabytkowych znajdujących się w obszarze funkcjonalnym
2	Rozbudowa, przebudowa instytucji kultury	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rozbudowa/ przebudowa infrastruktury instytucji kultury / adaptacja na cele kulturalne / uatrakcyjnienie oferty kulturalnej oferowanej w ww. obiektach (w tym poprzez adaptację istniejących obiektów na cele kultury)
3	Historyczne i kulturowe szlaki turystyczne	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rozwijanie oferty edukacyjnej i turystycznej obszaru funkcjonalnego poprzez tworzenie szlaków turystycznych łączących ważne miejsca historyczne (np. związane z II wojną światową) i kulturowe, jako element szerszego projektu.
4	Kultura niestandardowo	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest realizacja innowacyjnych, nowatorskich projektów w obszarze kultury, które mogłyby wzbogacić ofertę kulturalną obszaru funkcjonalnego, przyczyniać się do

¹³⁰ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 2,3,5 określono jako pilne do realizacji.

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
		upowszechniania kultury i wzmacniać integralność obszaru funkcjonalnego
5	Promocja kultury i turystyki na terenie całego BTOF	Pakiet zawiera propozycję kompleksowego projektu, którego głównym celem jest stworzenie portalu poświęconego dziedzictwu kulturowemu i kulturze na obszarze funkcjonalnym (integracja informacji nt. dziedzictwa kulturowego regionu, jego ochrony, a także wydarzeń kulturalnych). (jedynie jako element szerszego projektu)

Działanie 2.3 „Zielona infrastruktura” – wzmacnianie potencjału środowiska przyrodniczego dla kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców

Priorytet Inwestycyjny PI 6d

Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę¹³¹

Przykładowe typy projektów:

1. Przedsięwzięcia zwiększające potencjał przyrodniczy regionu poprzez działania bezpośrednio związane z ochroną siedlisk i gatunków (w tym ochrona powierzchni i odtwarzanie siedlisk cennych przyrodniczo) w szczególności na terenach parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody (w tym położonych na obszarach Natura 2000- zgodne z Priorytetowymi Ramami Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE w latach 2014-2020),
2. Projekty w zakresie zwalczania gatunków inwazyjnych
3. Działania w ramach zielonej infrastruktury na obszarach miejskich
4. Działania rozwijające infrastrukturę związaną z właściwym ukierunkowaniem ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo – zapewniającą zarówno lepszą ochronę wartości przyrodniczych przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów, a jednocześnie przyczyniającą się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej tych obszarów.
5. Tworzenie, odnawianie szlaków przyrodniczych i ścieżek edukacyjnych.
6. Projekty centrów ochrony różnorodności biologicznej.
7. Inwentaryzacja przyrodnicza dla obszarów chronionych wraz z działaniami informacyjno –

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne podmioty posiadające osobowość prawną; państwowe jednostki organizacyjne; organy władzy, administracji rządowej; przedsiębiorstwa; organizacje pozarządowe

¹³¹ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

edukacyjnymi (jako element projektu inwestycyjnego) podnoszącymi świadomość mieszkańców w zakresie właściwych zachowań społecznych w odniesieniu do dziedzictwa przyrodniczego regionu; realizowanymi w sposób komplementarny i uzupełniający do kampanii ogólnopolskich.	
Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: Instrumenty dotacyjne	
Tryb wyboru projektów: - Konkursowy Preferencje dla projektów parków krajobrazowych realizowanych na obszarach Natura 2000 – dotyczy projektów związanych z ochroną siedlisk i gatunków. - Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020	
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)	

Dla Działania 2.3 „Zielona infrastruktura” – wzmacnianie potencjału środowiska przyrodniczego dla kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców opracowano pakiety projektów rekomendowanych mających wysoki potencjał integrujący BTOF. W kolejnej tabeli prezentowane są pakiety wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

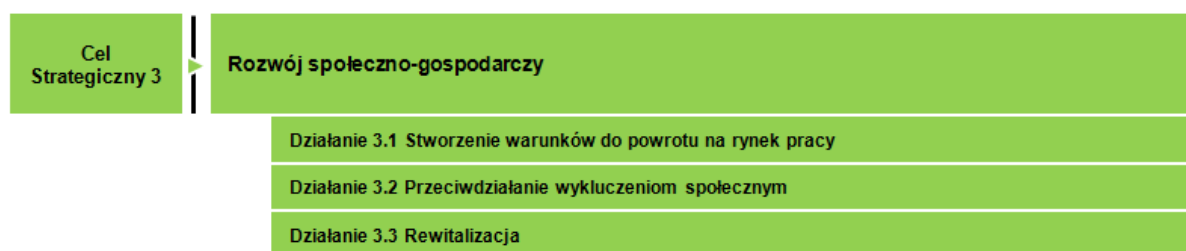
Tabela 63. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Inwentaryzacja przyrodnicza	Pakiet zawiera działania mające na celu przeprowadzenie pełnej inwentaryzacji przyrodniczej na obszarze BTOF, z określeniem granic obszarów chronionych oraz wskazaniem obiektów i obszarów najatrakcyjniejszych przyrodniczo celem udostępnienia ich mieszkańcom w ramach nowych, opracowanych szlaków turystycznych

Tabela 64. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wykorzystanie endogenicznych walorów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego
2	Zielona infrastruktura na obszarach miejskich	Pakiet zawiera działania związane z zazielenieniem miast i aktywnym spędzaniem czasu na świeżym powietrzu
3	Inwentaryzacja przyrodnicza	Pakiet zawiera propozycję projektów, których głównym celem jest wdrożenie narzędzi do inwentaryzacji zasobów przyrodniczych.
4	Tworzenie, odnawianie szlaków przyrodniczych i ścieżek edukacyjnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest poprawa jakości życia mieszkańców oraz propagowanie zdrowego stylu życia.

6.3 Cel Strategiczny 3 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 3

Działanie 3.1 Stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy	
Priorytet Inwestycyjny PI 8iv <i>Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę¹³²</i>	
Przykładowe typy projektów: Cel szczegółowy 1: zwiększenie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3.¹³³ Wspieranie aktywizacji osób powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/ rodzicielskich/ wychowawczych.	Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe: - Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) Grupy docelowe: - Dzieci do lat 3, osoby fizyczne w wieku

¹³² Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

¹³³ Działania realizowane bez zastosowania instrumentu ZIT

Przykłady przedsięwzięć: - finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 (np. voucher), - działania aktywizacyjno-szkoleniowe wspomagające proces powrotu na rynek pracy (jako uzupełnienie działań polegających na finansowaniu opieki nad dziećmi do lat 3). Cel szczegółowy 2: zwiększenie dostępności miejsc świadczenia usług opieki nad dziećmi do lat 3. Wsparcie tworzenia i funkcjonowania podmiotów świadczących usługi opieki nad dziećmi do lat 3. Przykłady przedsięwzięć: - tworzenie nowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami w istniejących lub nowo tworzonych formach opieki przewidzianych ustawą, - sfinansowanie kosztów przeszkolenia zawodowego dziennego opiekuna i niani, - pokrycie kosztów wynagrodzenia opiekuna dziennego zatrudnionego przez gminę w części odpowiadającej kosztom opieki nad dzieckiem skierowanym w ramach projektu, - dostosowanie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami.	aktywności zawodowej wyłączone z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki na dziećmi do lat 3 lub powracające na rynek pracy po urlopach macierzyńskich/rodzicielskich/wychowawczych • Żłobki, kluby dziecięce, opiekunowie dzienni, nianie • Pracodawcy
Wskaźniki produktu i rezultatu: • Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: • Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: • Instrumenty dotacyjne	
Tryb wyboru projektów i kierunkowe kryteria wynikające z PI: • Konkursowy • Kryteria kierunkowe: Konieczność zachowania trwałości utworzonych w ramach RPO WK-P miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. W ramach PI 8iv interwencja związana z osiągnięciem celu 2: zwiększenie dostępności miejsc świadczenia usług opieki nad dziećmi do lat 3 realizowana będzie przy zastosowaniu instrumentu ZIT dla obszarów miejskich (w rozumieniu art. 7 rozporządzenia EFRR) tj. na terenie Bydgoszczy i Torunia wraz z ich obszarem funkcjonalnym. • Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020	
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)	

Rekomendowane pakiety projektów wynikające z analizy dobrych praktyk realizowanych przez poszczególne JST. Pakiety projektów uwzględniają wymiar terytorialny w kontekście nowego narzędzia, jakim jest ZIT.

Tabela 65. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Zwiększanie dostępności do różnych form opieki dla dzieci do lat trzech	Pakiet zawiera projekty, przy zachowaniu wspólnych standardów, obejmujące tworzenie / zwiększanie dostępności do różnych form opieki nad dzieckiem do lat 3
2	Kompleksowy projekt wspierania osób powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich i wychowawczych ¹³⁴	Pakiet projektów obejmujący finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 oraz jako uzupełnienie szeroki wachlarz działań np. zajęcia z psychologiem, zajęcia z doradcą zawodowym, pakiet szkoleń.

Działanie 3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym

Priorytet Inwestycyjny PI 9i

Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie¹³⁵

Przykładowe typy projektów:

- Indywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane w oparciu o:

- program Aktywizacja i Integracja i/lub
- Kontrakt socjalny lub jego odmiany i/lub
- Program Aktywności Lokalnej i/lub
- Inne metody, modele, narzędzia pracy socjalnej;

Z obligatoryjnym wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej i/lub zawodowej i/lub edukacyjnej

- Indywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane poprzez:

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

Jednostki samorządu terytorialnego i/lub ich jednostki organizacyjne (w tym OPS/PCPR); podmioty wymienione w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (w tym organizacje pozarządowe; podmioty ekonomii społecznej).

Grupa docelowa:

- osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które w pierwszej kolejności wymagają aktywizacji społecznej, w tym osoby bezrobotne, które zgodnie z Ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy znajdują się w trzeciej grupie osób- tzw. oddalonych od rynku pracy (w odniesieniu do osób sprofilowanych przez powiatowe urzędy pracy),

¹³⁴ Projekt przewidziany do realizacji bez zastosowania instrumentu ZIT

¹³⁵ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

a) programy reintegracji zawodowej i społecznej realizowane poprzez podmioty o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym; b) programy na rzecz wsparcia zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełno sprawnościami (w tym w ramach WTZ i ZAZ) Zindywidualizowane i kompleksowe działania na rzecz poprawy szans na zatrudnienie oraz zdolności funkcjonowania w społeczeństwie młodzieży, wobec której zastosowano sądowy środek wychowawczy lub poprawczy¹³⁶. Przykłady przedsięwzięć: - działania służące wzmacnianiu kompetencji społecznych młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym; - działania resocjalizacyjne, terapeutyczne i wychowawcze dla młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym;	- osoby ze środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w szczególności z obszarów zdegradowanych, w tym objętych rewitalizacją; - otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuna osoby zagrożonej ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Katalog osób, które można zaliczyć do grupy osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym będzie zgodny z katalogiem zawartym w horyzontalnych, krajowych wytycznych ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego dotyczących realizacji CT 9.
Wskaźniki produktu i rezultatu: • Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: • Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: • Instrumenty dotacyjne	
Tryb wyboru projektów i kierunkowe kryteria wynikające z PI: • Konkursowy Kryteria kierunkowe: • Zaplanowane działania w PI koncentrować się będą na osiągnięciu krajowych celów Strategii Europa 2020, będą zgodne z Krajowym Programem Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 oraz regionalnymi strategiami lub/i dokumentami programowymi. • Przedsięwzięcia realizowane w ramach PI 9i będą zgodne z horyzontalnymi, krajowymi wytycznymi ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego dotyczących realizacji CT 9, w tym będą uwzględniały założenia minimalnej efektywności społeczno-zatrudnieniowej łączącej w sobie efekty aktywizacji społecznej względem osób o najwyższym stopniu wykluczenia oraz efekty zatrudnieniowe względem osób o relatywnie większym stopniu efektywności społeczno-zatrudnieniowej. Efektywność będzie wymagana na poziomie określonym w kryteriach wyboru projektów i stosowana zgodnie z zapisami Wytycznych horyzontalnych do wszystkich osób wobec, których stosowana jest aktywizacja społeczno-zawodowa (z wyłączeniem dzieci i młodzieży objętej środkiem poprawczym lub wychowawczym).	

¹³⁶ Działania realizowane bez zastosowania instrumentu ZIT

• katalog instrumentów możliwych do stosowania zostanie określony przez IZ RPO WK-P oraz, iż wsparcie realizowane będzie zgodnie z Podrozdziałem 5.2 Wytucznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020 • Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)

Rekomendowane pakiety projektów wynikające z analizy dobrych praktyk realizowanych przez poszczególne JST. Pakiety projektów uwzględniają wymiar terytorialny w kontekście nowego narzędzia, jakim jest ZIT.

Tabela 66. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

Lp.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Ekonomia społeczna dla procesów inkluzji	Pakiet zawiera projekty polegające na wykorzystaniu podmiotów ekonomii społecznej jako skutecznego narzędzia aktywizacji społeczno-zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełno-sprawnościami . Uzupełniając pakiet zawiera także inne działania, realizowane komplementarnie poza podmiotami ekonomii społecznej a nakierowane na aktywizację społeczno-zawodową osób, rodzin i grup wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem
2	Kompleksowy system monitorowania zjawisk społecznych oraz jakości i efektywności programów aktywnej integracji na terenie BTOF (9i) i komplementarnie system koordynacji i monitorowania usług społecznych i zdrowotnych (9iv) a także działań podejmowanych na rzecz obszarów poddawanych rewitalizacji (9b)	Pakiet zawiera projekty polegające na monitorowaniu, koordynacji i docelowym uspojnieniu lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych (Poszukiwanie i aplikowanie najlepszych praktyk w zakresie pomocy i integracji społecznej, Standaryzacja usług i podnoszenia jakości i efektywności podejmowanych działań)
3	Program budzenia aktywności mieszkańców obszarów poddawanych rewitalizacji (pakiet ściśle powiązany z działaniem 9b)	Działania od mieszkańców dla mieszkańców – mikrogranty na realizację działań aktywizujących zaproponowanych przez lokalne grupy niesformalizowane z terenów objętych działaniem 9b (w trybie podobnym do budżetu obywatelskiego)

Działanie 3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym

Priorytet Inwestycyjny PI 9iv

Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym¹³⁷

Przykładowe typy projektów:

1. Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do usług opiekuńczych nad osobami niesamodzielnymi, w tym starszymi z niepełnosprawnościami świadczone w lokalnej społeczności.

Przykłady przedsięwzięć:

- tworzenie i rozwój oferty placówek wsparcia i opieki;
- rozwój niestacjonarnych usług opiekuńczych świadczonych w środowisku;
- rozwój nowoczesnych technologii w usługach opiekuńczych
- działania ukierunkowane na podnoszenie umiejętności rodzin i opiekunów służące poprawie jakości usług opiekuńczych

2. Inicjatywy ukierunkowane na rozwój i poprawę dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej¹³⁸

Przykłady przedsięwzięć:

- usługi szkoleniowe, doradcze i specjalistyczne dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą, w tym dla rodzin zastępczych i kadry prowadzącej, zarządzającej, w tym dyrektorów rodzinnych domów dziecka oraz szkolenia kandydatów na asystentów rodziny (jako działania uzupełniające wsparcie realizowane w ramach POWER);
- działania służące wspieraniu rodzin i osób w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo wychowawczych realizowane przez placówki wsparcia dziennego, asystentów rodziny, rodziny wspierające lub inne alternatywne formy wsparcia;
- poradnictwo rodzinne, obejmujące wsparcie rodziny naturalnej i zastępczej, opieki nad osobą z niepełnosprawnościami, a także terapię rodzinną świadczone w formach zdeinstytucjonalizowanych jako element procesu aktywizacji społecznej;
- wsparcie rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej

3. Rozwój usług społecznych wspierających proces aktywizacji społeczno-zawodowej dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym¹³⁹

Przykłady przedsięwzięć:

- usługi informacyjne, edukacyjne, terapeutyczne, poradnictwo prawne (w zakresie prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów), poradnictwo psychologiczne i wsparcie indywidualne/grupowe w zakresie podniesienia kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych, służące przezwyciężaniu nieporadności życiowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym tzw. biednych pracujących, świadczone, jako jeden z elementów szerszego, kompleksowego wsparcia zdefiniowanego na podstawie indywidualnej diagnozy uczestników projektów;
- działania ukierunkowane na wsparcie osób bezdomnych;
- rozwój usług w mieszkaniach chronionych;
- rozwój usług w mieszkaniach treningowych – pobyt czasowy z uwzględnieniem usług w formie treningów,

¹³⁷ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

¹³⁸ Możliwość realizacji tylko poza instrumentem ZIT

¹³⁹ Możliwość realizacji tylko poza instrumentem ZIT

nauki samodzielności, poradnictwa, pracy socjalnej, zmierzające do całkowitego usamodzielnienia; - rozwój usług w mieszkaniach wspomaganych – pobyt stały dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, częściowo lub całkowicie niesamodzielnym i wymagających wsparcia w formie usług opiekuńczych.
Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe: • Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych). Grupa docelowa: - osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, - otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w takim zakresie w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze. Katalog osób, które można zaliczyć do grupy osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym będzie zgodny z katalogiem zawartym w horyzontalnych, krajowych wytycznych ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego dotyczących realizacji CT 9.
Wskaźniki produktu i rezultatu: • Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P
Max poziom dofinansowania: • Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Mechanizm finansowania: • Instrumenty dotacyjne
Tryb wyboru projektów i kryteria kierunkowe związane z PI: • Konkursowy Kryteria kierunkowe: • Działanie koncentruje się na osiąganiu krajowych celów Strategii Europa 2020, będą zgodne z Krajowym Programem Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 oraz regionalnymi strategiami lub/i dokumentami programowymi. (w tym zgodne z horyzontalnymi, krajowymi wytycznymi ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego dotyczących realizacji CT 9.) • Przedsięwzięcie jest realizowane po uprzednim dokonaniu analizy trendów demograficznych na danym obszarze. Zastosowano mechanizmy gwarantujące trwałość realizowanych z EFS przedsięwzięć dotyczących zapewniania dostępu do usług, w tym odpowiednie kryteria wyboru projektów oraz wymagany wkład własny beneficjentów, w razie potrzeby. • W zakresie działań związanych z programami zdrowotnymi przewidywane są mechanizmy koordynacyjne, zapobiegające powielaniu się wsparcia (działania w tym zakresie będą rozpatrywane przez Komitet Sterujący do spraw koordynacji interwencji EFSI w obszarze zdrowia). Kwestie programów profilaktycznych i programów zdrowotnych zostaną uregulowane w wytycznych ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz w dodatkowych opracowaniach ministra właściwego do spraw zdrowia (podręcznik dot. programów zdrowotnych). • Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)

Rekomendowane pakiety projektów wynikające z analizy dobrych praktyk realizowanych przez poszczególne JST. Pakiety projektów uwzględniają wymiar terytorialny w kontekście nowego narzędzia, jakim jest ZIT. Wszystkie poniżej opisane propozycje pakietów wymagają ścisłego powiązania z **Kompleksowym systemem monitorowania zjawisk społecznych oraz jakości i efektywności programów aktywnej integracji na terenie BTOF** opisanym w poprzednim działaniu.

Tabela 67. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

Lp.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Usługi opiekuńcze w odpowiedzi na zróżnicowane potrzeby społeczne	Pakiet zawiera projekty, których głównym celem jest wsparcie systemu usług opiekuńczych na różnym poziomie zindywidualizowania (stacjonarne, świadczone w placówkach, niestacjonarne świadczone w środowisku oraz zwiększanie umiejętności rodzin i opiekunów). Wsparcie dotyczyć będzie wyłącznie usług świadczonych w lokalnej społeczności oraz prowadzić będzie każdorazowo do zwiększenia liczby miejsc świadczenia usług opiekuńczych.

Tabela 68. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane poza instrumentem ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

Lp.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Usługi lecznicze i rehabilitacyjne na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Pakiet zawiera projekty obejmujące działania na rzecz kompleksowego zabezpieczenia usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. badania przesiewowe, programy wczesnej diagnostyki i leczenia wad rozwojowych, programy szczepień i profilaktyki zdrowotnej)
2	Wsparcie rodziny i form pieczy zastępczej	Pakiet zawiera działania wspierające w zakresie właściwego wypełniania ról społecznych i opiekuńczo – wychowawczych realizowanego w różnych formach.- Wsparcie w kierunku deinstytucjonalizacji form pieczy zastępczej oraz podnoszenie jakości tych form
3	Usługi środowiskowe dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym	Pakiet obejmujący wszelkie formy wsparcia w zakresie kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych w celu przezwyciężania tzw. nieporadności życiowej i bezdomności (w tym rozwój mieszkalnictwa chronionego, wspomaganego i treningowego)

Działanie 3.3 Rewitalizacja

Priorytet Inwestycyjny PI 9b

Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich¹⁴⁰

Wsparcie wyłącznie na operacje dotyczące kompleksowej rewitalizacji wspieranej z dwóch funduszy, tj. EFRR i EFS. W BTOF jedynie 9 miast może korzystać z alokacji przewidzianej dla PI 9b.¹⁴¹ Projekty z zakresu rewitalizacji muszą być realizowane jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru, a także muszą wynikać z Lokalnych/Gminnych Programów Rewitalizacji.

Wszystkie gminy miejskie i miasta gmin miejsko-wiejskich BTOF, które będą korzystały z alokacji przewidzianej dla PI 9b są zobligowane do przygotowania Programów Rewitalizacji zgodnie z zapisami odpowiednich wytycznych i/lub ustawy o rewitalizacji¹⁴².

Przykładowe typy projektów:

1. Zagospodarowanie przestrzeni miejskich, w tym przebudowa, modernizacja, adaptacja, remont zdegradowanych obiektów/budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów społecznych, gospodarczych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego/Gminnego Programu Rewitalizacji
2. Modernizacja, remont części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych wyłącznie w ramach 1 typu projektu.
3. Przebudowa, modernizacja, remont obiektów infrastruktury kulturalnej – wyłącznie w ramach 1 typu projektu.
4. Budowa, przebudowa, rozbudowa podstawowej infrastruktury komunalnej (np. przewodów lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych) na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu wszystkich obiektów i terenów rewitalizowanych do podstawowych usług komunalnych – wyłącznie w ramach 1 typu projektu.
5. Przebudowa, modernizacja infrastruktury dróg lokalnych w celu poprawy dostępności do rewitalizowanego obszaru – wyłącznie w ramach 1 typu projektu

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne, organy władzy, administracji rządowej, państwowe jednostki organizacyjne, inne jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, spółdzielnie mieszkaniowe oraz wspólnoty mieszkaniowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych
- Dopuszcza się realizację projektów w formie współpracy między podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym, których celem jest poprawa realizacji inwestycji w projekty infrastrukturalne lub inne rodzaje operacji realizujących usługi publiczne, poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowe źródła kapitału (partnerstwo publiczno-prywatne zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt. 24 CPR).

¹⁴⁰ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

¹⁴¹ Na podstawie „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”

¹⁴² Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa 2015, Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, 2015 oraz ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U.2015 poz.1777).

Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Mechanizm finansowania: Instrumenty dotacyjne
Tryb wyboru projektów i kryteria kierunkowe związane z PI: - Konkursowy Kryteria kierunkowe: - Projekty z zakresu rewitalizacji będą musiały być realizowane wyłącznie jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru, co powoduje, że będą musiały nabrać charakteru kompleksowego. - Wszystkie projekty wspierane w ramach PI 9b muszą uwzględniać dostosowanie infrastruktury oraz wyposażenia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami - Zasadność inwestycji musi zostać potwierdzona analizą ekonomiczną, finansową oraz analizą ryzyka, przy czym wysokość wsparcia projektów w zakresie kultury nie może przekroczyć 2 mln euro kosztów kwalifikowanych projektu. - Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)

Tabela 69. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT¹⁴³ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Rewitalizacja miejskich przestrzeni publicznych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest zrewitalizowanie przestrzeni/ budynków użyteczności publicznej, a także aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców na terenie obszaru zdegradowanego
2	Rewitalizacja zdegradowanych terenów przemysłowych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rewitalizacja terenów przemysłowych i nadanie im nowych funkcji
3	Zagospodarowanie miejskich terenów zieleni oraz ochrona bioróżnorodności na obszarach miejskich	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest ożywienie obszarów zdegradowanych i poprawa ich funkcjonalności, polegające m.in. na tworzeniu połączeń komunikacyjnych, miejsc służących rekreacji, aktywnemu spędzaniu czasu na świeżym powietrzu (zwłaszcza terenów zieleni zawierających złożoną infrastrukturę np. kulturalną – amfiteatry czy

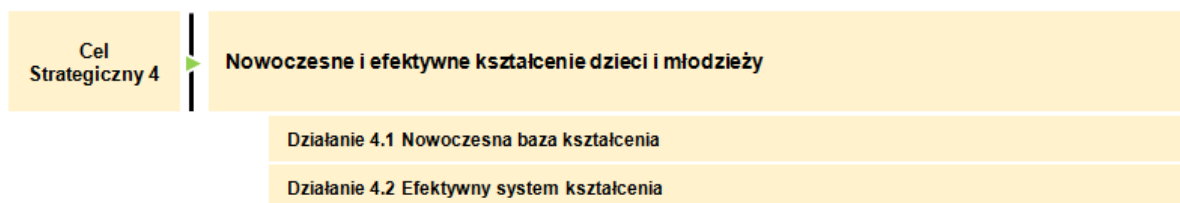
¹⁴³ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1, 2,3 określono jako pilne do realizacji.

		rekreacyjną)
4	Modernizacja/ remont części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rewitalizacja budynków mieszkalnych, możliwy do realizacji tylko w połączeniu z pakietami nr 1 i 2.

Wskazane w powyższej tabeli projekty z zakresu infrastruktury będą możliwe do zrealizowania w ramach poddziałania 6.4.1 ze środków EFRR tylko wtedy, gdy będą ściśle powiązane z działaniami EFS. Taki wymóg wynika zarówno z RPO WK-P 2014-2020, jak również z SZOOP RPO WK-P. Mając na uwadze konieczność wzmocnienia kompleksowości przedsięwzięć rewitalizacyjnych IZ RPO WK-P przewiduje zastosowanie formuły projektów zintegrowanych. Przy czym pamiętać należy, że w relacji projektów zintegrowanych inwestycja infrastrukturalna jest jedynie narzędziem pomocniczym (wspierającym) względem konkretnej interwencji zrealizowanej lub zaplanowanej do realizacji ze środków EFS, która w tym wypadku pełni rolę wiodącą i ma na celu zniwelowanie lub likwidację negatywnych zjawisk społecznych zachodzących na danym obszarze.

Projekty rewitalizacyjne muszą być realizowane w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby w danej lokalizacji, dlatego niemożliwe jest zastosowanie rozwiązania w postaci projektu kompleksowego (w rozumieniu zapisów Strategii ZIT BTOF). Projekty rewitalizacyjne będą realizowane jako projekty zintegrowane. Z tego powodu podstawowym pakietem o oddziaływaniu integrującym będzie narzędzie opisane w ramach działania 3.2 służące do monitorowania działań na rzecz inkluzji opisanych Priorytetami Inwestycyjnymi: 9i, 9iv i 9b.

6.4 Cel Strategiczny 4 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 4

Działanie 4.1 Nowoczesna baza kształcenia	
Priorytet Inwestycyjny PI 10a <i>Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej¹⁴⁴</i> PI 10a - Wsparcie inwestycyjne z EFRR możliwe będzie wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 10i. w zakresie wychowania przedszkolnego i 10iv w zakresie szkolnictwa zawodowego i jako element uzupełniający interwencję EFS prowadzący do osiągnięcia celów wynikających z CT10. Koniecznym warunkiem dla realizacji projektów z PI 10a jest posiadanie jasnej wizji i kompleksowych planów wykorzystania powstałej infrastruktury i jej powiązania z działaniami EFS (konieczność uwzględnienia kwestii demograficznych, analizy ekonomicznej inwestycji po zakończeniu projektu. Ponadto w przypadku szkolnictwa zawodowego istnieje konieczność uwzględnienia wymiaru dopasowania do potrzeb rynku pracy i Smart Specialisation).	
Przykładowe typy projektów: 1. Budowa, rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, adaptacja, modernizacja, remont obiektów na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego (przedszkoli lub innych form edukacji przedszkolnej) wraz z niezbędnym wyposażeniem odnoszącym się do zakresu infrastrukturalnego projektu, w tym również wyposażeniem placów zabaw. 2. Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową szkół oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne, polegające na: budowie, rozbudowie, nadbudowie i wyposażeniu w bazę dydaktyczną nowych obiektów, a także przebudowie, adaptacji, modernizacji, remoncie i wyposażeniu w bazę dydaktyczną już	Potencjalni beneficjenci • JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; państwowe jednostki organizacyjne; organizacje pozarządowe; przedsiębiorstwa (w odniesieniu do edukacji przedszkolnej); osoby fizyczne i prawne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki systemu oświaty realizujące kształcenie zawodowe i ustawiczne; zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli. Główne grupy docelowe • Mieszkańcy regionu • Uczniowie i wychowankowie oraz nauczyciele i pracownicy pedagogiczni szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne

¹⁴⁴ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

istniejących obiektów, ukierunkowane na tworzenie i rozwój warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego w branżach zgodnych z potrzebami rynku pracy, w tym z inteligentnymi specjalizacjami określonymi w RIS. 3. Działania z zakresu e-edukacji (jako element projektu wskazanego w pkt 1 i 2) m.in.: zakup sprzętu informatycznego, multimedialnego i oprogramowania do wykorzystania na zajęciach dydaktycznych.	• Dopuszcza się realizację projektów w formie współpracy między podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnym, których celem jest poprawa realizacji inwestycji w projekty infrastrukturalne lub inne rodzaje operacji realizujących usługi publiczne, poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowe źródła kapitału (partnerstwo publiczno-prywatne)
Wskaźniki produktu i rezultatu: • Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: • Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: • Instrumenty dotacyjne • Inne / dodatkowe / preferowane instrumenty finansowe (np. partnerstwo publiczno-prywatne) Nie przewiduje się zastosowania instrumentów zwrotnych W ramach PI 10a przewiduje się wykorzystanie mechanizmu cross-financingu, gdy jego zastosowanie będzie uzasadnione z punktu widzenia skuteczności lub efektywności osiągania założonych celów i rezultatów	
Tryb wyboru projektów i kryteria kierunkowe związane z PI: • Konkursowy Kryteria kierunkowe: • projekty muszą uwzględniać dostosowanie infrastruktury oraz wyposażenia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. • budowa nowej infrastruktury musi uwzględniać trendy demograficzne zachodzące na danym obszarze w celu zachowania równowagi pomiędzy lepszym dostępem do edukacji a długoterminową opłacalnością takiej inwestycji¹⁴⁵ • Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020	
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)	

¹⁴⁵ Analiza potrzeb, deficytów i trendów demograficznych zachodzących na obszarze planowanej interwencji, uzasadniająca budowę nowego obiektu, zawarta w dokumentach: „Diagnoza trendów demograficznych w zakresie tworzenia nowych miejsc przedszkolnych”; „Diagnoza trendów demograficznych w zakresie opracowania programów wsparcia szkół zawodowych”.

Priorytet Inwestycyjny PI 10i

Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej, jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia¹⁴⁶

Przykładowe typy projektów:

1. Tworzenie placówek wychowania przedszkolnego lub generowanie nowych miejsc w placówkach istniejących
2. Rozszerzenie oferty ośrodków wychowania przedszkolnego o dodatkowe zajęcia zwiększające szanse edukacyjne dzieci oraz wyrównujące zdiagnozowane deficyty
3. Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli oraz pracowników pedagogicznych niezbędnych do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, w tym z niepełnosprawnościami, metod indywidualnej pracy z uczniem, korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, doradztwa edukacyjno-zawodowego
4. Programy w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego związanego z wyborem dalszych kierunków kształcenia i uwzględniającego potrzeby rynku pracy
5. Programy ukierunkowane na: rozwijanie kompetencji kluczowych (m.in. TIK, nauk matematyczno-przyrodniczych, języków obcych), cyfrowych oraz kreatywności, innowacyjności, wsparcie dla uczniów zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty
6. Kompleksowe programy wyposażenia szkół i placówek w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne sprzyjające wysokiej jakości kształceniu, realizacji procesu indywidualnej pracy z uczniem młodszym lub ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
7. Tworzenie warunków do nauczania opartego na metodzie eksperymentu w zakresie przedmiotów przyrodniczych oraz matematyki.

Potencjalni beneficjenci:

- Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)

Główne grupy docelowe:

- dzieci w wieku przedszkolnym (zgodnie z Ustawą o systemie oświaty), rodzice dzieci z niepełnosprawnościami, ośrodki wychowania przedszkolnego; uczniowie i wychowankowie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne/zawodowe, ośrodki wychowania przedszkolnego, szkół podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne oraz placówki systemu oświaty prowadzące kształcenie ogólne; szkoły i placówki prowadzące kształcenie ogólne/zawodowe; nauczyciele i inni pracownicy pedagogiczni ośrodków wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych oraz placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne
- rodzice uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym w szczególności rodzice uczniów młodszych oraz z niepełnosprawnościami

¹⁴⁶ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Mechanizm finansowania: Instrumenty dotacyjne
Tryb wyboru projektów: - Konkursowy Kryteria Kierunkowe: - Projekty zawierające wydatki związane z zakupem sprzętu lub infrastruktury (w ramach cross- financingu) w szkołach i placówkach edukacyjnych będą mogły uzyskać dofinansowanie wyłącznie w przypadkach, w których zostanie zagwarantowana trwałość inwestycji z EFS. - Kryteria wyboru będą uwzględniać wyniki edukacyjne szkół. - Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)

Działanie 4.2 Efektywny system kształcenia

Priorytet Inwestycyjny PI 10iv

Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami¹⁴⁷

Przykładowe typy projektów:

1. Doradztwo edukacyjno-zawodowe ukierunkowane na dopasowanie podaży kwalifikacji do potrzeb rynku pracy
2. Realizacja zewnętrznego wsparcia szkół w obszarze doradztwa edukacyjno-zawodowego
3. Realizacja dodatkowych zajęć w zakresie przedmiotów zawodowych i zajęć specjalistycznych, wsparcie uczniów w zakresie

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Główne grupy docelowe:

- Uczniowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne/ zawodowe; szkoły ponadgimnazjalne oraz placówki systemu

¹⁴⁷ Informacje na temat PI, przykładowych typów projektów i beneficjentów na podstawie aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014 – 2020

zdobywania dodatkowych uprawnień zwiększających szansę na rynku pracy 4. Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli 5. Wyposażenie szkół i placówek w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne sprzyjające wysokiej jakości kształcenia zawodowego 6. Programy staży i praktyk zawodowych we współpracy z pracodawcami 7. Modernizacja procesu kształcenia zawodowego w kontekście wyzwań rynku pracy 8. Programy ukierunkowane na podniesienie kompetencji instruktorów praktycznej nauki zawodu 9. Współpraca szkół i placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorstwami, szkolnictwem wyższym oraz instytucjami rynku pracy 10. Wdrożenie nowych, innowacyjnych form nauczania zawodowego 11. Tworzenie klas patronackich	oświaty prowadzące kształcenie ogólne/ zawodowe; instruktorzy praktycznej nauki zawodu oraz opiekunowie praktyk lub staży u pracodawców; nauczyciele oraz pracownicy pedagogiczni kształcenia zawodowego; podmioty otoczenia społeczno-gospodarczego; szkoły policealne; słuchacze szkół policealnych;
Wskaźniki produktu i rezultatu: Zgodnie z Załącznikiem nr 2: Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT zgodnie z zapisami RPO WK-P	
Max poziom dofinansowania: Maksymalny poziom dofinansowania został określony w SzOOP zatwierdzonym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego	
Mechanizm finansowania: - Instrumenty dotacyjne - Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe	
Tryb wyboru projektów: - Konkursowy Kryteria kierunkowe: - Projekty zawierające wydatki związane z zakupem sprzętu lub infrastruktury (w ramach cross- financingu) w szkołach i placówkach edukacyjnych będą mogły uzyskać dofinansowanie wyłącznie w przypadkach, w których zostanie zagwarantowana trwałość inwestycji z EFS. - Kryteria wyboru będą uwzględniać wyniki edukacyjne szkół. - Beneficjenci zobowiązani są do uwzględnienia limitów i ograniczeń w realizacji projektów wynikających z aktualnego Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P na lata 2014-2020	
Termin realizacji: 2014 – 2023 (n+3)	

Dla Działania 4.1 Nowoczesna baza kształcenia oraz 4.2 Efektywny system kształcenia opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Rekomendowane, przykładowe pakiety projektów o wysokim potencjale integrującym BTOF. Projekty powinny bazować na potrzebach zdiagnozowanych w programach rozwojowych szkół. Dzięki realizacji niniejszych pakietów możliwe będzie niwelowanie dysproporcji w poziomie nauczania w miastach rdzenia i gminach ościennych.

Tabela 70. Dodatkowe działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Projekt podnoszenia kompetencji zawodowych kadry dydaktycznej BTOF	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu kompleksowego poprzedzonego szczegółową analizą luki kompetencyjnej dla wszystkich poziomów kształcenia OF. Projekt zawiera m.in. różnorodne formy wsparcia procesu kształcenia, asystę metodologiczną, pracę z psychologiem, wykorzystanie TIK w procesie dydaktycznym oraz budowę platformy współpracy pomiędzy szkołami wymiany doświadczeń i dobrych praktyk ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli kształcenia zawodowego
2	System doradztwa zawodowego	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu kompleksowego zapewniającego łatwo dostępne doradztwo zawodowe dla wszystkich uczniów w kluczowych momentach procesu edukacyjnego (gimnazjum)
3	Nowoczesne technologie w procesie kształcenia	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu kompleksowego poprzedzonego szczegółową analizą zasobów w tej dziedzinie oraz poziomów ich wykorzystania (co umożliwi uzupełnienie bazy dydaktyczno-naukowej), a także obejmuje indywidualne wsparcie dydaktyczne nauczycieli ułatwiające im przygotowanie nowych scenariuszy lekcji oraz tworzenie międzyszkolnej sieci centrów cyfrowych (projekt powiązany z działaniami miękkimi)
4	Pobudzenie kreatywności	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu konkursowego na nietypowe rozwiązania stymulujące kreatywność konkursy dla zespołów (nauczyciele oraz uczniowie) mające na celu przygotowanie do pracy w grupie, stymulowanie innowacyjności i przedsiębiorczości a jednocześnie umożliwiające wyłowienie talentów
5	Praca z uczniem wymagającym wsparcia	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu kompleksowego obejmującego ofertę zajęć dodatkowych, których głównym celem jest podniesienie kompetencji kluczowych uczniów (praca z uczniem wymagającym wsparcia)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
6	Praca z uczniem uzdolnionym	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu obejmującego ofertę zajęć dodatkowych rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów, ustandaryzowanych na poziomie BTOF w zakresie proponowanych ścieżek i możliwości rozwoju oraz dodatkowego wsparcia organizacji spoza sektora finansów publicznych.
7	Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu integrującego poprzedzonego szczegółową analizą potrzeb w kontekście realizowanych zadań dydaktycznych i poziomu wykorzystania posiadanych pomocy naukowych służących zwłaszcza do rozwijania kompetencji kluczowych i służący wyrównaniu deficytów w tym obszarze (zakup niezbędnego wyposażenia dydaktycznego)
8	Ułatwianie dostępu do edukacji przedszkolnej	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu kompleksowego tworzenia nowych miejsc w przedszkolach na obszarach gdzie dostęp do placówek wychowania przedszkolnego jest utrudniony
9	Programy stypendialne na różnych poziomach kształcenia¹⁴⁸	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu kompleksowego dla całego BTOF opartego o jednakowe kryteria przyznawania stypendiów
10	Projekt współpracy szkół z otoczeniem zewnętrznym	Pakiet zawiera rozwiązanie kompleksowe obejmujące różne formy kooperacji pomiędzy szkołami a otoczeniem zewnętrznym w szczególności pracodawcami w zakresie organizowania praktyk i staży, poradniami psychologicznymi, placówkami oświatowo- wychowawczymi Jako uzupełnienie działań proponowane jest tworzenie sieci centrów kształcenia praktycznego (np. przy wykorzystaniu istniejących zasobów)

Poniżej zaprezentowano pakiety fiszek wynikające ze zgłoszonych potrzeb.

Tabela 71. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji w ramach ZIT¹⁴⁹ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Doposażenie szkół i placówek oświatowych, w tym centrów kształcenia praktycznego, w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest uzupełnienie bazy dydaktyczno-naukowej placówek oświatowych
2	Współpraca szkół z pracodawcami	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest nawiązywanie współpracy pomiędzy szkołami a pracodawcami (warsztaty, staże, praktyki)

¹⁴⁸ Projekt przewidziany do realizacji bez zastosowania instrumentu ZIT

¹⁴⁹ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1, 6, 7 określono jako pilne do realizacji.

3	Podnoszenie kompetencji nauczycieli wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wsparcie metodyczne dla nauczycieli w zakresie podnoszenia kompetencji dydaktycznych i zawodowych, tworzenia nowoczesnych programów nauczania, a także odbywania szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych, laboratoriów dobrych praktyk, programów wsparcia z wykorzystaniem tutoringu nauczycielskiego
4	Wybór ścieżki zawodowej	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wsparcie ucznia w wyborze zawodu poprzez np. zajęcia z doradcą zawodowym i psychologiem, kursy przygotowawcze i wyrównawcze, program promocji oferty szkół zawodowych i technicznych wśród uczniów gimnazjum
5	Mówimy wszystkimi językami – szkolenia językowe dla uczniów szkół zawodowych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest umożliwienie uczniom szkół zawodowych nauki języka obcego technicznego prowadzonych m.in. przez native speakerów
6	Aktywny przedszkolak	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest tworzenie/modernizacja placówek wychowania przedszkolnego, rozszerzanie oferty edukacyjnej ww. placówek, podnoszenie kompetencji zawodowych nauczycieli wychowania przedszkolnego
7	Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. wyrównanie szans edukacyjnych, programy dla młodzieży szczególnie uzdolnionej, wspólne działania na rzecz dzieci, rodziców i nauczycieli pomagające rozwiązywać problemy edukacyjne i wychowawcze dziecka, adaptacja pomieszczeń na sale warsztatowe

7 Terytorialny wymiar wsparcia

Kluczowym elementem determinującym specyfikę wykorzystania instrumentu ZIT jest wymiar terytorialny. Interwencję publiczną zdefiniowano w oparciu o potrzeby zidentyfikowane w ramach poszczególnych, omówionych w diagnozie obszarów problemowych. Wsparcie działań realizowanych w formule ZIT ma charakter dwufunduszowy i pochodzić będzie zarówno ze środków EFRR, jak i EFS. Na realizację działań realizowanych w ZIT zaplanowano 7,56% alokacji RPO WK-P 2014-2020.

Podstawową determinantą określającą zakres interwencji *Strategii ZIT* są uwarunkowania zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, gdzie podkreślono, że interwencja dedykowana ZIT koncentruje się na przedstawionych poniżej Priorytetach Inwestycyjnych:

Tabela 72. Uzasadnienie wyboru Priorytetów Inwestycyjnych do ZIT

Lp.	PI	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
1	4 c	Interwencja w ramach PI 4c <i>Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym.</i> Wybór PI 4c do realizacji w wymiarze terytorialnym, czyli przekazanie części jego realizacji do ZIT pozwoli na zrealizowanie projektów wpływających kompleksowo na poprawę jakości powietrza na terenie całego obszaru BTOF, zgodnie z potrzebami zdiagnozowanymi w rozdz. 3 Strategii oraz PGN poszczególnych gmin. Realizacja przedsięwzięć z zakresu zwalczania niskiej emisji oraz kompleksowych programów termomodernizacji obiektów publicznych na terenie BTOF pozwoli na zrealizowanie kompleksowych przedsięwzięć, które swym oddziaływaniem przekraczają granice administracyjne poszczególnych gmin i powiatów (być skuteczne). Mimo rozproszonego i punktowego charakteru interwencji (kompleksowa termomodernizacja pojedynczych obiektów) skala tej interwencji pozwoli na znaczną poprawę stanu środowiska naturalnego na terenie OF.
2	4e	Interwencja w ramach PI 4e <i>Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.</i> Nadanie interwencji w ramach PI 4e wymiaru terytorialnego znacząco zwiększy jego oddziaływanie poprzez realizację kompleksowych projektów wspierających transport publiczny ponad granicami administracyjnymi w ścisłym powiązaniu z projektami komplementarnymi finansowanymi z POIiŚ. Realizacja działań w tym zakresie w powiązaniu z działaniami komplementarnymi pozwoli na promowanie mobilności miejskiej na obszarze BTOF. W odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby w ramach niniejszego PI zostaną zrealizowane inwestycje w infrastrukturę „szynową” i tabor niskoemisyjny oraz kompleksowe inwestycje wspierające transport publiczny i ruch rowerowy/pieszy (parkingi park&ride, bus-pasy, ścieżki rowerowe).
3	6b	Interwencja w ramach PI 6b <i>Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.</i> Realizacja PI umożliwi zmniejszenie presji na środowisko naturalne w obszarze gospodarki wodno-ściekowej poprzez realizację programu wspierającego przyłączanie się gospodarstw domowych z całego OF do sieci kanalizacyjnej lub alternatywnie budowę przydomowych oczyszczalni ścieków. Realizacja PI 6b w ramach ZIT realizowana będzie wyłącznie dla gmin

Lp.	PI	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
		spełniających kryterium zaliczenia do kategorii 2-10 tys. RLM. Pozostałe gminy z obszaru ZIT będą mogły skorzystać ze wsparcia na poziomie krajowym (POLiŚ) lub w ramach PROW.
4	6c	Interwencja w ramach PI 6c <i>Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</i>. Interwencja w ramach PI 6c wynika z konieczności ochrony i poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, stanowiących fundamenty dla rozwoju społeczno-gospodarczego i jest zgodna z Umową Partnerstwa 2014-2020. Na obszarze ZIT zdiagnozowało znaczące potrzeby w zakresie dóbr kultury i dziedzictwa kulturowego, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym (rozdz. 3 Diagnoza). Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6c pozwala na zastosowanie systemowego podejścia do zarządzania zasobami kultury na terenie całego OF, szczególnie w kontekście kreowania produktów turystycznych oraz udrożniania współpracy pomiędzy jednostkami kultury z miast rdzenia oraz gmin OF.
5	6d	Interwencja w ramach PI 6d <i>Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę</i>. Rozwój zielonej infrastruktury ma duże znaczenie dla mieszkańców BTOF. Pogłębiona diagnoza została przedstawiona w dokumencie „Aktywizacja społeczno-gospodarcza terenów leżących nad zbiornikami i ciekami wodnymi w BTOF”. W dokumencie tym wskazano najważniejsze inwestycje do realizacji na terenie BTOF w tym zakresie. Niestety IZ RPO WK- P znacząco obniżyła środki na ten cel, co ogranicza możliwości w tym zakresie. Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6d pozwala uzyskać efekt synergii wynikający z kompleksowości podejmowanych działań wobec wszystkich obszarów cennych przyrodniczo na terenie OF.
6	9b	Interwencja w ramach PI 9b <i>Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich</i>. Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 9b wynika z faktu, iż wykluczenie społeczne i powiązane z nim ubóstwo mają także aspekt terytorialny. W BTOF wyznaczono 9 miast na terenie których będą wdrażane działania rewitalizacyjne. Obecnie trwają prace nad opracowaniem programów rewitalizacyjnych, które określą kierunki działań rewitalizacyjnych poszczególnych jednostkach. Realizacja działań rewitalizacyjnych we wszystkich miastach z obszaru ZIT pozwoli na odnowę tkanki miejskiej, a tym samym powstrzymanie żywiołowego rozlewania się miast i kształtowanie przyjaznych przestrzeni publicznych przyjaznych dla mieszkańców BTOF. Zintegrowanie działań inwestycyjnych i tzw. „miękkich” w ramach priorytetów 9i czy 9iv stanowi jedyne skuteczne rozwiązanie w świetle dotychczasowych doświadczeń rewitalizacyjnych. Jest to podejście systematyzujące podejście do problemu wykluczenia i kierunkujące docelową interwencją, które daje dodatkowo szansę na podniesienie skuteczności podejmowanych działań.
7	10a	Interwencja w ramach PI 10a <i>Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</i>. Nadanie wymiaru terytorialnego PI 10a pozwala na taki rodzaj działań, który prowadzi do wyrównania poziomu i jakości bazy dydaktycznej w całym OF, co ma istotne znaczenie z punktu widzenia podnoszenia jakości kapitału ludzkiego i kapitału społecznego na przedmiotowym obszarze. Podejście terytorialne jest jedynym właściwym z punktu widzenia realizacji celów związanych ze stymulowaniem wzrostu gospodarczego, nie tylko dla miast rdzenia, ale i dla regionu, bowiem wyrównany, wysoki poziom nauczania stanowi z jednej strony doskonałą bazę dla innowacyjności regionu – z drugiej zaś jest źródłem jego niezbywalnej przewagi konkurencyjnej w postaci zasobów przyszłych kadr nowoczesnej gospodarki
8	8iv	Interwencja w ramach PI 8iv <i>Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę</i>. Diagnoza w tym obszarze wskazała tendencję wzrostową w dostępie do opieki żłobkowej (odsetek wyższy niż przeciętnie w Polsce). Jednak na terenie BTOF występują dysproporcje w tym obszarze pomiędzy ośrodkami miejskimi a innymi gminami wchodzącymi w jego skład. Nadanie wymiaru terytorialnego PI 8iv umożliwi wdrożenie systemowych rozwiązań i zrównoważony rozwój instytucji oferujących wsparcie w tym zakresie w obrębie OF.
9	9i	Interwencja w ramach PI 9i <i>Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie</i>. Diagnoza obszaru funkcjonalnego wskazała występowanie negatywnych zjawisk społecznych na obszarze BTOF, w tym m.in. wysokie bezrobocie, wysoki odsetek osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, uzależnienia, ubóstwo. W ramach tego priorytetu planowane są działania systemowe i jako takie mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych, realizowanych ponad granicami administracyjnymi JST w obrębie OF z uwzględnieniem dodatkowych działań w ramach interwencji infrastrukturalnych.
10	9iv	Interwencja w ramach PI 9iv <i>Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej</i>

Lp.	PI	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
		<i>jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.</i> Nadanie wymiaru terytorialnego PI 9iv jest jedynym racjonalnym podejściem, bowiem problemy zaadresowane w tym PI mają charakter systemowy i jako takie mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych, realizowanych ponad granicami administracyjnymi JST w obrębie OF z uwzględnieniem dodatkowych działań w ramach interwencji infrastrukturalnych.
11	10i	Interwencja w ramach PI 10i <i>Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia.</i> Nadanie wymiaru terytorialnego PI 10i pozwala uzyskać narzędzie unifikacji systemu podnoszenia poziomu kształcenia dla wszystkich jednostek oświatowych na poziomie OF, co pozwala zniwelować negatywne różnice pomiędzy jednostkami najaktywniejszymi i mniej aktywnymi na polu realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych. Co więcej, realizacja wspólnych projektów przyspieszy przepływ wiedzy i umiejętności pomiędzy poszczególnymi jednostkami wpływając, pozytywnie na globalne wyniki kluczowych egzaminów.
12	10iv	Interwencja w ramach PI 10iv <i>Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.</i> Nadanie wymiaru terytorialnego PI 10iv pozwala uzyskać narzędzie unifikacji dla systemu podnoszenia poziomu kształcenia w szkołach na obszarze OF, łącząc jednocześnie proces dydaktyczny z wymogami regionalnego rynku pracy. Zastosowanie rozwiązań standaryzujących (wspólne przedsięwzięcia / pakiety projektów) umożliwia uzyskanie zasobów kadrowych o podobnych umiejętnościach wynikających z zapotrzebowania regionalnego rynku pracy.

Komplementarnie do zadań realizowanych w formule ZIT w ramach RPO WK-P 2014 – 2020, realizowane będą zadania wspierane w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020. Zadania te realizowane mogą być w następujących obszarach:

- kompleksowa modernizacja energetyczna budynków mieszkalnych (PI 4.iii.)
- sieci ciepłownicze (PI 4.v.)
- sieci ciepłownicze w zakresie kogeneracji (PI 4.vi.)
- transport miejski (PI 4.v.)

W przypadku wskazanych powyżej obszarów wsparcia, zgodnie z zapisami POIiŚ 2014-2020 możliwa będzie realizacja projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym. Stosowany on będzie w przypadku miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych posiadających strategię ZIT. Wybór takich projektów będzie uzależniony od wpisania ich do Strategii ZIT. W związku z powyższym w niniejszej *Strategii ZIT BTOF* wskazano zadania możliwe do realizacji w ramach POIiŚ 2014-2020 (załącznik nr 5). Zadania realizowane w ramach programu regionalnego i krajowego, będą się uzupełniać, dzięki czemu możliwa będzie kompleksowa interwencja we wskazanych obszarach. Przyczyni się to do osiągnięcia celów zdefiniowanych w *Strategii ZIT BTOF*.

W związku z przedstawionymi powyżej uwarunkowaniami, w diagnozie stanowiącej rozdział 3 niniejszego dokumentu skupiono się na wskazaniu barier i problemów zgodnie z zaprojektowanym przez Instytucję Zarządzającą RPO WK-P 2014-2020 instrumentem wsparcia.

Istotą terytorialnego wymiaru wsparcia jest koncentracja działań w wymiarze przestrzennym z uwzględnieniem zdiagnozowanych problemów rozwojowych. Zidentyfikowane w toku diagnozy obszary funkcjonalnego problemu, w dużej mierze są wspólne dla całego BTOF.

Z uwagi na przyjęty przez IZ RPO WK-P konkursowy tryb wyboru zadań do realizacji w formule ZIT, poniżej przedstawiono obszar prowadzonej interwencji w poszczególnych typach działań/poddziałów i celów strategicznych ZIT BTOF.

Tabela 73. Obszar prowadzonej interwencji w poszczególnych typach działań/poddziałów i celów strategicznych ZIT BTOF

Cele strategiczne ZIT	Typy działań	Przykładowe typy poddziałów	Obszar prowadzonej interwencji
Cel 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne	Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategię niskoemisyjne	Przedsięwzięcia z zakresu głębokiej i kompleksowej modernizacji energetycznej budynków publicznych oraz wielorodzinnych budynków mieszkaniowych	Obszar BTOF
	Działanie 1.2 Przyjazny środowisku i sprawny transport publiczny	Przebudowa/budowa sieci tramwajowych, infrastruktury służącej obsłudze transportu publicznego wraz z zakupem taboru	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń,
		Systemy zarządzania ruchem (ITS)	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń,
		Budowa bus-pasów	Miasto Bydgoszcz,
		Budowa i przebudowa parkingów typu np. "park&ride", "bike&ride", „kiss&ride"	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Szubin.
		Rozwój infrastruktury rowerowej na terenie BTOF	Obszar BTOF
		Modernizacja oświetlenia ulicznego	Obszar BTOF
		Bezpieczna droga do szkoły	Obszar BTOF
Cel 2 Wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i kultury dla kształtowania wysokiej jakości życia	Działanie 2.1 Rozwój infrastruktury ochrony wód	Infrastruktura wodna i kanalizacyjna	Gmina Nowa Wieś Wielka, Gmina Sicienko, Miasto i Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Łabiszyn, Gmina Zławieś Wielka, Gmina Łubianka, Gmina Lubicz, Gmina Obrowo, Gmina Wielka Nieszawka ¹⁵⁰ , Gmina Kowalewo Pomorskie, Gmina Czernikowo
		Przydomowe oczyszczalnie ścieków	Gmina Nowa Wieś Wielka, Gmina Sicienko, Miasto i Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Łabiszyn, Gmina Zławieś Wielka, Gmina Łubianka, Gmina Lubicz, Gmina Obrowo, Gmina Wielka Nieszawka, Gmina Kowalewo Pomorskie, Gmina Czernikowo
	Działanie 2.2 Wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego	Ochrona zabytków	Obszar BTOF
		Rozbudowa, przebudowa instytucji kultury	Obszar BTOF
		Promocja kultury i turystyki na terenie całego BTOF	Obszar BTOF

¹⁵⁰ Gmina obecnie nie znajduje się w żadnej aglomeracji, jednakże będzie ubiegała się o wpis umożliwiający ubieganie się o środki w ramach poddziałania 4.6.1 RPO WKP.

Cele strategiczne ZIT	Typy działań	Przykładowe typy poddziałań	Obszar prowadzonej interwencji
	Działanie 2.3 „Zielona infrastruktura” – wzmocnienie potencjału środowiska przyrodniczego dla kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych	Obszar BTOF
		Inwentaryzacja przyrodnicza	Obszar BTOF
Cel 3 Rozwój społeczno -gospodarczy	Działanie 3.1 Stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy	Zwiększanie dostępności do różnych form opieki dla dzieci do lat trzech	Obszar BTOF
	Działanie 3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym	Program budzenia aktywności mieszkańców obszarów poddawanych rewitalizacji	Obszar BTOF
		Usługi opiekuńcze w odpowiedzi na zróżnicowane potrzeby społeczne	Obszar BTOF
	Działanie 3.3 Rewitalizacja	Rewitalizacja miejskich przestrzeni publicznych	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Miasto Chełmża, Gmina Łabiszyn Gmina Kowalewo Pomorskie, Gmina Koronowo, Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Solec Kujawski, Gmina Szubin,
		Rewitalizacja zdegradowanych terenów poprzemysłowych	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Miasto Chełmża, Gmina Łabiszyn Gmina Kowalewo Pomorskie, Gmina Koronowo, Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Solec Kujawski, Gmina Szubin,
		Zagospodarowanie miejskich terenów zieleni	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Miasto Chełmża, Gmina Łabiszyn Gmina Kowalewo Pomorskie, Gmina Koronowo, Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Solec Kujawski, Gmina Szubin,
		Modernizacja / remont części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Miasto Chełmża, Gmina Łabiszyn Gmina Kowalewo Pomorskie, Gmina Koronowo, Gmina Nakło nad Notecią, Gmina Solec Kujawski, Gmina Szubin,
Cel 4 Nowoczesne i efektywne kształcenie dzieci i młodzieży	Działanie 4.1 Nowoczesna baza kształcenia	Budowa, rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, modernizacja, adaptacja istniejących obiektów na potrzeby świadczenia usług edukacji przedszkolnej	Obszar BTOF
		Tworzenie oraz unowocześnianie pracowni kształcenia praktycznego oraz warsztatów szkolnych, szkół, centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne.	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Powiat Bydgoski, Powiat Toruński
	Działanie 4.2 Efektywny system kształcenia	Kształcenie ogólne	Obszar BTOF
	Działanie 4.2 Efektywny system kształcenia	Kształcenie zawodowe	Miasto Bydgoszcz, Gmina Miasta Toruń, Powiat Bydgoski, Powiat Toruński

8 Zasady i tryby wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT oraz projektów komplementarnych do ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje zasady i tryb wyboru projektów i pakietów projektów.

8.1 Zarys zasad i procedur wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji w ramach instrumentu ZIT prowadzony jest zgodnie z regulacjami dotyczącymi wyboru projektów współfinansowanych ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020 i koncentruje się w szczególności na zapewnieniu:

- efektywności procesu selekcji,
- przejrzystości,
- rzetelności,
- równego traktowania wnioskodawców,
- bezstronności dokonywanej oceny,
- sprawności proceduralnej.

Zgodnie z art. 38 ust. 1 ustawy wdrożeniowej wybór projektów do dofinansowania odbywa się w **trybie konkursowym i pozakonkursowym**, zgodnie z zasadami wynikającymi z rozporządzenia ogólnego oraz na podstawie kryteriów wyboru przyjętych przez komitet monitorujący.

Wybór projektów do dofinansowania został podzielony pomiędzy IP i IZ, gdzie IP odpowiada co najmniej za ocenę projektów pod kątem zgodności ze Strategią ZIT i ocenę stopnia tej zgodności, co stanowi element oceny zarówno w trybie konkursowym, jak i pozakonkursowym.

Zakres wykonywanych przez IP zadań związanych z instrumentem ZIT w zakresie działań/poddziałów SZOOP został określony w Porozumieniu pomiędzy IZ RPO WK-P a IP RPO WK-P, nr RR-VII-7.041.13.2015 z dnia 29.06.2015r. w sprawie powierzenia zadań IP w ramach ZIT RPO WK-P na lata 2014-2020.

TRYB KONKURSOWY

Podstawowym trybem wyboru projektów jest tryb konkursowy, który ma na celu dokonanie wyboru do dofinansowania projektów w ramach poszczególnych działań RPO WK-P 2014-2020, w których przewidziano realizację projektów w formule ZIT, spełniających kryteria wyboru projektów zatwierdzone przez KM RPO WK-P 2014-2020.

Projekty ZIT podlegające procedurze konkursowej przeprowadzane będą w dwóch systemach oceny:

- **Z ETAPEM PRESELEKCJI**, który zostanie zastosowany do wybranej grupy działań finansowanych ze środków EFRR.¹⁵¹
- **BEZ ETAPU PRESELEKCJI**, który zostanie zastosowany w przypadku konkursów dofinansowanych z EFRR i EFS.

Ocena projektów odbywa się w ramach jednej komisji oceny projektów (KOP), której przewodniczącym jest przedstawiciel IPW ramach wspólnego KOP-u działają podkomisje, jedna w IZ i jedna w IP, które są odpowiedzialne za swoje etapy oceny przedstawione poniżej. Po zakończeniu każdego z etapów oceny sporządzane są notatki, składające się na końcowym etapie oceny w jeden wspólny protokół podpisywany przez Przewodniczącą. Szczegółowe zadania i podział odpowiedzialności m.in. za poszczególne etapy oceny pomiędzy IZ i IP określać będzie Regulamin pracy KOP.

W wyniku dokonanej oceny zostaje sporządzona, lista o której mowa w art. 44 ust. 4 ustawy wdrożeniowej w tym lista rankingowa projektów, która podpisywana jest zarówno przez IP, jak i IZ. Podpis IP oznacza zatwierdzenie listy, o której mowa w art. 44 ust. 4 ustawy wdrożeniowej, w tym listy rankingowej, czyli wybór projektów do dofinansowania, co stanowi realizację art. 7 ust. 4 rozporządzenia EFRR¹⁵², natomiast podpis IZ jest równoznaczny z ostatecznym potwierdzeniem kwalifikowalności projektów znajdujących się na liście, zgodnie z art. 7 ust. 5 ww. rozporządzenia.

Mając na uwadze partnerski model współpracy JST wchodzących w skład ZIT BTOF, pracownicy IP podejmą działania informacyjno - doradcze skierowane do potencjalnych wnioskodawców. Celem tych działań będzie udzielanie rzetelnych informacji w zakresie warunków udziału w konkursach realizowanych w ramach ZIT oraz doradztwo w zakresie prawidłowego sporządzenia dokumentacji konkursowej.

Rezultatem powyższych działań będzie uzyskanie niezbędnej wiedzy przez potencjalnych wnioskodawców w zakresie oszacowania szans na uzyskanie dofinansowania projektu, zwłaszcza pod kątem wpisywania się w założenia Strategii ZIT.

SYSTEM OCENY PROJEKTÓW W FORMULE KONKURSOWEJ Z ETAPEM PRESELEKCJI

Zastosowanie etapu preselekcji w systemie oceny projektów jest wyrażeniem woli partnerów ZIT BTOF mającej na celu wyłonienie koncepcji projektów, które spełniają przyjęte w ramach danego konkursu założenia merytoryczne oraz identyfikację projektodawców posiadających odpowiedni potencjał do realizacji określonych działań i doświadczenie niezbędne dla realizacji danego projektu.

System oceny projektów w formule konkursowej z etapem preselekcji będzie obejmował łącznie III etapy:

- I ETAP - Ocena preselekcyjna,
- II ETAP - Ocena formalno-merytoryczna,
- III ETAP - Ocena strategiczna.

¹⁵¹ W 2016r. będzie to termomodernizacja oraz inne uzgodnione wspólnie przez IP i IZ,

¹⁵² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006

Ocena wniosków o dofinansowanie, na wszystkich w/w etapach, będzie odbywała się na podstawie kryteriów uzgodnionych pomiędzy IP a IZ, a następnie omówionych na grupie roboczej ds. ZIT i ostatecznie zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący RPO WK-P 2014-2020.

I ETAP - Ocena wniosków preselekcyjnych¹⁵³

Ocena wniosków preselekcyjnych poprzedzona jest ogłoszeniem konkursu wspólnie przez IP i IZ oraz naborem wniosków preselekcyjnych i badaniem wymogów formalnych, za który odpowiedzialna jest IP.

Wnioski preselekcyjne ocenione pozytywnie zostaną zamieszczone na liście projektów ocenionych na etapie preselekcji, która podlega zatwierdzeniu przez IP.. Następnie IP i IZ publikują listę projektów zakwalifikowanych do II etapu (oceny formalno-merytorycznej). IP przekazuje wnioskodawcom informacje o wyniku oceny preselekcyjnej oraz dodatkowo:

- w przypadku pozytywnej oceny - wezwie wnioskodawców do złożenia właściwych wniosków o dofinansowanie projektu wraz ze wskazaniem terminu naboru,
- w przypadku negatywnej oceny - pouczy wnioskodawców o możliwości złożenia protestu do IZ za pośrednictwem IP.

Uzyskanie pozytywnego wyniku w I etapie oceny nie gwarantuje pozytywnej oceny wniosku o dofinansowanie projektu na pozostałych etapach oceny.

Za I etap oceny oraz za autokontrolę, odpowiedzialna jest IP. IZ odpowiada za rozpatrywanie protestów (po zakończonej procedurze autokontroli przeprowadzonej przez IP).

II ETAP - Ocena formalno-merytoryczna

Ocena formalno-merytoryczna wniosków o dofinansowanie projektu poprzedzona jest badaniem wymogów formalnych wniosków o dofinansowanie projektu, za które odpowiada IZ.

Ocena 0-1¹⁵⁴ formalno-merytoryczna¹⁵⁵ będzie przeprowadzana przez IZ w zakresie kwalifikowalności projektu.

Rezultatem II etapu oceny będzie:

- przygotowanie przez IZ notatki z II etapu oceny i przekazanie jej do IP ,
- sporządzenie listy projektów ocenionych na etapie oceny formalno-merytorycznej przez IZ i przekazanie jej do IP. Następnie IZ i IP publikują listę projektów zakwalifikowanych do III etapu oceny - oceny strategicznej dokonywanej przez IP. Kolejność projektów na liście projektów zakwalifikowanych do kolejnego etapu, nie będzie miała wpływu na kolejność projektów, które po ocenie strategicznej znajdują się na liście projektów zakwalifikowanych do dofinansowania przez IP.

Za II etap oceny, oraz za rozpatrywanie protestów, odpowiada IZ.

III ETAP - Ocena strategiczna

Ocena strategiczna wniosków o dofinansowanie jest oceną punktową i dokonywana jest przez IP. Przedmiotowa ocena odbywać się będzie w oparciu o kryteria dotyczące m.in. zgodności oraz stopnia zgodności projektów ze Strategią ZIT.

Rezultatem tej oceny będzie sporządzenie przez IP listy, o której mowa w art. 44 ust.4 ustawy wdrożeniowej (w tym listy rankingowej), która w dalszej kolejności zostanie zatwierdzona przez IP i przedłożona, celem jej zatwierdzenia do IZ.

¹⁵³ Dla projektów zintegrowanych, szczegółowe zasady oceny na etapie preselekcji zostaną dookreślone w Regulaminie Pracy KOP ZIT.

¹⁵⁴ Nie dotyczy EFS. W konkursach ogłaszanych z EFRR ocena dokonywana w oparciu o kryteria uzgodnione z IP, których spełnienie oznacza uzyskanie wartości logicznej „Tak” (ocena metodą „Tak-Nie”) lub kryteria punktowe, przy czym uzyskane punkty będą miały charakter dostępowy, nie sumują się z punktacją IP i nie mają wpływu na listę rankingową przygotowaną przez IP.

¹⁵⁵ W przypadku posiedzenia podkomisji IZ, w posiedzeniu tym ma prawo wziąć udział Sekretarz KOP.

Za III etap oceny oraz za autokontrolę, odpowiada IP. IZ odpowiedzialna jest za rozpatrywanie protestów po zakończonej procedurze autokontroli przeprowadzonej przez IP).

Rozstrzygnięcie konkursu

Rozstrzygnięcie konkursu następuje przez zatwierdzenie (podpisanie) przez IP listy ocenionych projektów, o której mowa w art. 44 ust. 4 ustawy wdrożeniowej (w tym listy rankingowej) i potwierdzenie ich kwalifikowalności przez IZ (zatwierdzanie listy przez IZ nie może powodować zmiany kolejności projektów umieszczonych na liście przez IP), a decyzja o przyznaniu dofinansowania podejmowana jest przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w drodze uchwały.

IP i IZ podają do publicznej wiadomości wyniki konkursu, publikując listę projektów wybranych do dofinansowania oraz projektów, które spełniły kryteria wyboru projektów, ale z uwagi na wyczerpanie alokacji w konkursie nie uzyskały dofinansowania.

SYSTEM OCENY PROJEKTÓW W FORMULE KONKURSOWEJ BEZ ETAPU PRESELEKCJI

Procedura konkursowa

W ramach procedury konkursowej zostaną przeprowadzone II etapy oceny:

- I etap - ocena formalno-merytoryczna
- II etap - ocena strategiczna

Ocena wniosków o dofinansowanie, na wszystkich w/w etapach, będzie odbywała się na podstawie kryteriów uzgodnionych pomiędzy IP a IZ, a następnie omówionych na grupie roboczej ds. ZIT i ostatecznie zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący RPO WK-P 2014-2020.

I etap - Ocena formalno-merytoryczna

Ocena formalno-merytoryczna wniosków o dofinansowanie projektu poprzedzona jest naborem oraz badaniem wymogów formalnych wniosków o dofinansowanie projektu, za które odpowiada IZ.

Ocena 0-1¹⁵⁶ formalno-merytoryczna¹⁵⁷ będzie przeprowadzana przez IZ w zakresie kwalifikowalności projektu.

Rezultatem I etapu oceny będzie:

- przygotowanie notatki z I etapu oceny i przekazanie jej do IP
- sporządzenie listy projektów ocenionych na etapie oceny formalno-merytorycznej przez IZ i przekazanie jej do IP. Następnie IZ i IP publikują listę projektów zakwalifikowanych do II etapu oceny - oceny strategicznej. Kolejność projektów na liście projektów zakwalifikowanych do II etapu oceny, nie będzie miała wpływu na kolejność projektów, które po ocenie strategicznej znajdą się na liście projektów zakwalifikowanych do dofinansowania przez IP.

Za I etap oceny oraz rozpatrywanie protestów, odpowiada IZ.

II etap - Ocena strategiczna

Ocena strategiczna wniosków o dofinansowanie jest oceną punktową i dokonywana jest przez IP. Przedmiotowa ocena odbywać się będzie w oparciu o kryteria dotyczące m.in. zgodności oraz stopnia zgodności projektów ze Strategią ZIT.

Rezultatem tej oceny będzie przygotowanie listy ocenionych projektów, o której mowa w art. 44 ust. 4 ustawy wdrożeniowej, w tym listy rankingowej, która w dalszej kolejności zostanie zatwierdzona przez IP i przedłożona, celem jej zatwierdzenia do IZ.

¹⁵⁶ Nie dotyczy EFS. W konkursach ogłaszanych z EFRR ocena dokonywana w oparciu o kryteria uzgodnione z IP, których spełnienie oznacza uzyskanie wartości logicznej „Tak” (ocena metodą „Tak-Nie”) lub kryteria punktowe, przy czym uzyskane punkty będą miały charakter dostępowy, nie sumują się z punktacją IP i nie mają wpływu na listę rankingową przygotowaną przez IP.

¹⁵⁷ W przypadku posiedzenia podkomisji IZ, w posiedzeniu tym ma prawo wziąć udział Sekretarz KOP.

Za II etap oceny oraz za autokontrolę, odpowiada IP. IZ odpowiedzialna jest za rozpatrywanie protestów po zakończonej procedurze autokontroli przeprowadzonej przez IP.

Rozstrzygnięcie konkursu

Rozstrzygnięcie konkursu następuje przez zatwierdzenie (podpisanie) przez IP listy ocenionych projektów, o której mowa w art. 44 ust. 4 ustawy wdrożeniowej (w tym listy rankingowej) i potwierdzenie ich kwalifikowalności przez IZ (zatwierdzanie listy przez IZ nie może powodować zmiany kolejności projektów umieszczonych na liście przez IP), a decyzja o przyznaniu dofinansowania podejmowana jest przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w drodze uchwały.

IP i IZ podają do publicznej wiadomości wyniki konkursu, publikując listę projektów wybranych do dofinansowania oraz projektów, które spełniły kryteria wyboru projektów, ale z uwagi na wyczerpanie alokacji w konkursie nie uzyskały dofinansowania.

TRYB POZAKONKURSOWY

Zgodnie z art. 38 ust. 2 i 3 ustawy wdrożeniowej pozakonkursowy tryb wyboru projektów jest stosowany przy zaistnieniu łącznie dwóch okoliczności:

- wnioskodawcą danego projektu, ze względu na jego charakter lub cel, może być wyłącznie podmiot jednoznacznie określony przed złożeniem wniosku o dofinansowanie. Jednoznaczne określenie podmiotu oznacza wskazanie jednego potencjalnego wnioskodawcy, co równoznaczne jest z zakazem podejmowania działań przez właściwe instytucje w celu wyłonienia lub dookreślenia podmiotu jednoznacznie określonego przed złożeniem wniosku o dofinansowanie projektu, w tym w szczególności przeprowadzenia otwartego naboru mającego na celu wyłonienie takiego podmiotu,
- dany projekt ma strategiczne znaczenie dla społeczno-gospodarczego rozwoju kraju lub regionu lub obszaru objętego realizacją ZIT, lub dotyczy realizacji zadań publicznych. W przypadku projektów realizowanych w formule ZIT, strategiczne znaczenie oznacza, że dany projekt został wskazany w Strategii ZIT BTOF i realizuje cele tam określone.

W ramach trybu pozakonkursowego realizowane są projekty pozakonkursowe finansowane ze środków EFRR i EFS.

Wybór projektów w trybie pozakonkursowym obejmuje:

- zgłoszenie projektu,
- identyfikację projektu,
- wezwanie do złożenia wniosku o dofinansowanie,
- ocenę projektu,
- rozstrzygnięcie w zakresie wyboru projektu do dofinansowania.

Diagnoza projektów

Etap zgłoszenia i identyfikacji projektów poprzedzony został wcześniejszym zdiagnozowaniem propozycji inwestycji możliwych do realizacji na obszarze interwencji ZIT, które stanowią odpowiedź na zdiagnozowane deficyty rozwoju BTOF w sektorze transportowym. Podstawowym kryterium decydującym o wpisaniu projektu na listę projektów ZIT jest jego zintegrowany charakter i strategiczne znaczenie dla rozwoju BTOF.

Inwestycje te zostały uznane przez partnerów ZIT BTOF za kluczowe ze względu na osiągnięcie Celu strategicznego nr 1. Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF, Działanie 1.2. - Efektywność transportu publicznego (wspierane w ramach PI 4e) oraz ze względu na ważność i trudność ich realizacji m.in. ze względu na skalę, stopień skomplikowania oraz konieczność koordynacji działań różnych podmiotów.

Diagnoza problemów transportowych i komunikacyjnych została przedstawiona w załączniku nr 4, gdzie przywołano dokumenty planistyczne na podstawie których opracowano wyżej wymienioną diagnozę.

W związku z tym, że projekty pozakonkursowe znajdujące się na liście ZIT są wyłączone z możliwości ubiegania się o dofinansowanie w formule poza ZIT w ramach RPO oraz w ramach programów krajowych, tak ważnym było ich prawidłowe zdiagnozowanie i wpisanie na listę projektów strategicznych wynikających ze Strategii ZIT BTOF. Przy wyborze konkretnych inwestycji uwzględniono zakres tematyczny projektu, dostępną alokację i dobór wskaźników, które musiały być zgodne z zapisami RPO WK-P i odpowiednimi zapisami SZOOP RPO WK-P 2014-2020 oraz powiązanie z innymi projektami komplementarnymi do sfinansowania z POIiŚ, tzn. wskazywać konkretne projekty, z którymi dany projekt jest komplementarny i gdzie możliwa jest kompleksowa interwencja.

W trybie pozakonkursowym realizowane będą zatem wyłącznie kompleksowe projekty wspierające transport publiczny ponad granicami administracyjnymi w ścisłym powiązaniu z projektami komplementarnymi finansowanymi z POIiŚ. PI 4e jest jednym z tych priorytetów, których właściwa efektywność może zostać osiągnięta wyłącznie w narzędziach typu ZIT poprzez rozwiązania wspólne dla wszystkich JST z obszaru funkcjonalnego.

Lista projektów strategicznych wynikających ze Strategii ZIT BTOF umieszczonych w załączniku nr 4 do Strategii zawiera projekty transportowe przewidziane do realizacji w formule ZIT w trybie pozakonkursowym, i które powiązane są z projektami transportowymi planowanymi do realizacji w ramach środków POIiŚ 2014-2020, stanowiące załącznik nr 5 do Strategii ZIT.

Zgłoszenie i identyfikacja projektu

IZ opracowuje tryb zgłaszania oraz przyjmowania zgłoszeń w trybie pozakonkursowym, jednocześnie za zgłoszone może uznać projekty wskazane w dokumentach strategicznych lub implementacyjnych, np. w Strategii ZIT. W przypadku projektów realizowanych w formule ZIT za moment zgłoszenia uznaje się przekazanie Strategii ZIT do zaopiniowania zgodnie z art. 30 ust. 5 pkt 2) lit. a) i b) ustawy wdrożeniowej.

Po zgłoszeniu propozycji projektu w trybie pokonkursowym IZ przeprowadza proces identyfikacji projektu, na etapie opiniowania Strategii ZIT, zgodnie z własnymi procedurami wewnętrznymi. W ramach identyfikacji projektu dokonuje się wstępnej weryfikacji projektu pod względem szans na uzyskanie dofinansowania.

Weryfikacja projektu dotyczy w szczególności:

- spełnienia przesłanek, o których mowa w art. 38 ust. 2 i 3 ustawy wdrożeniowej,
- zgodności propozycji projektów z celami szczegółowymi lub rezultatami odpowiednich priorytetów RPO WK-P 2014-2020, poprzez które projekt przyczyni się do realizacji założonych celów szczegółowych lub rezultatów odpowiednich PI,
- możliwości realizacji w ramach alokacji przeznaczonej na dofinansowanie projektów,
- wykonalności, przez którą należy rozumieć możliwość zrealizowania przedsięwzięcia i osiągnięcia jego celów m.in. w świetle zaproponowanych ram czasowych lub przedstawionego planu poszczególnych zadań w ramach projektu.

Zidentyfikowanie projektu skutkuje:

- ostatecznym uznaniem projektu za projekt wybierany do dofinansowania w trybie pozakonkursowym,
- zobowiązaniem IZ do wpisania projektu w celach informacyjnych do wykazu projektów, zidentyfikowanych, stanowiącego załącznik nr 5 do SZOOP, wpis ten następuje najpóźniej w okresie 3 miesięcy od dnia zidentyfikowania projektu,
- zobowiązaniem potencjalnego wnioskodawcy do przystąpienia do opracowania wniosku o dofinansowanie i złożenia go w określonym przez właściwą instytucję terminie,
- uruchomieniem monitoringu i ewentualnego wsparcia przygotowania zidentyfikowanego projektu ze środków programu operacyjnego,
- możliwością integrowania projektów.

Wezwanie do złożenia wniosku o dofinansowanie

Zgodnie z zapisami art. 48 ust. 1 ustawy wdrożeniowej złożenie wniosku o dofinansowanie projektu następuje na wezwanie właściwej instytucji w terminie przez nią wyznaczonym. Wezwanie może

dotyczyć wyłącznie projektów wcześniej zidentyfikowanych. Instytucją wzywającą wnioskodawców jest IZ, która w wezwaniu określa kryteria wyboru projektu, wg których projekt podlegać będzie ocenie oraz formularz wniosku o dofinansowanie. Ponadto wezwanie określa termin złożenia wniosku o dofinansowanie, a także orientacyjny termin oceny projektu. Wnioski o dofinansowanie projektu składane są do IZ.

Ocena projektu

Ocena projektu służącego realizacji Strategii ZIT, zgłoszonego do objęcia współfinansowaniem w ramach RPO WK-P jest przeprowadzana w dwóch etapach:

- I ETAP - ocena formalno-merytoryczna,
- II ETAP - ocena strategiczna.

Ocena wniosków o dofinansowanie, na wszystkich w/w etapach, będzie odbywała się na podstawie kryteriów uzgodnionych pomiędzy IP a IZ, a następnie omówionych na grupie roboczej ds. ZIT i ostatecznie zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący RPO WK-P 2014-2020.

I etap – ocena formalno-merytoryczna

Ocena formalno-merytoryczna wniosków o dofinansowanie projektu przeprowadzana przez IZ w zakresie kwalifikowalności projektu.

Rezultatem I etapu oceny będzie przygotowanie i przesłanie IP informacji o wynikach oceny wniosków o dofinansowanie projektu.

W przypadku negatywnej oceny IZ przekazuje wnioskodawcy pisemną informację o negatywnej ocenie wniosku o dofinansowanie.

Za I etap oceny odpowiada IZ.

II etap – ocena strategiczna

Ocena strategiczna wniosków o dofinansowanie projektu przeprowadzana jest przez IP. Przedmiotowa ocena odbywać się będzie w oparciu o kryteria dotyczące m.in. zgodności oraz stopnia zgodności projektów ze Strategią ZIT.

IP przygotowuje załącznik do projektu uchwały Zarządu WK-P w sprawie zatwierdzenia projektu pozakonkursowego wybranego do dofinansowania, zawierający informacje o projekcie wybranym do dofinansowania.

Za II etap oceny odpowiada IP.

Rozstrzygnięcie w zakresie wyboru projektu do dofinansowania

Przez zakończenie oceny projektu należy rozumieć sytuację, w której projekt został oceniony pozytywnie i został wybrany do dofinansowania albo został oceniony negatywnie.

Do dofinansowania zostaje wybrany projekt, który spełnił kryteria wyboru projektów albo spełnił kryteria wyboru projektów i uzyskał wymaganą liczbę punktów. W odniesieniu do kryteriów zerojedynkowych, projekt będzie musiał spełnić wszystkie kryteria, chyba że część z nich będzie miała charakter fakultatywny. W odniesieniu do kryteriów punktowych będzie musiał uzyskać wymaganą liczbę punktów określoną przez IZ.

Decyzja o przyznaniu dofinansowania podejmowana jest przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w drodze uchwały.

IP+IZ podaje do publicznej wiadomości wyniki oceny w ramach trybu pozakonkursowego, publikując informacje o projekcie wybranym do dofinansowania.

8.2 Strategiczne projekty o charakterze komplementarnym i uzupełniającym możliwe do realizacji w formule poza ZIT

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, w perspektywie finansowej 2014-2020 wymiar terytorialny jest traktowany jako jedna z głównych zasad programowania. Podejście to, wraz z utrzymaną logiką interwencji opartą na celach horyzontalnych, zakłada zintegrowanie interwencji infrastrukturalnych, społecznych i edukacyjnych finansowanych ze wszystkich potencjalnych źródeł, ponad granicami administracyjnymi JST na rzecz zwiększenia ich skuteczności i szerokiego oddziaływania.

Dla wspomagania celów Umowy Partnerstwa określonych tematycznie, koncentracja środków w wymiarze terytorialnym następuje w pięciu wyodrębnionych obszarach strategicznej interwencji (OSI), z których jednym jest OSI B: Miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne. Docelowo ww. OSI wspierany jest w ramach różnych programów operacyjnych. Przede wszystkim część interwencji każdego z RPO dedykowana jest tym obszarom oraz realizowana poprzez ZIT (na bazie zapisów Strategii ZIT) wspierane środkami EFRR i EFS. Jednocześnie krajowe programy operacyjne (KPO), np. POIiŚ, również za pośrednictwem Funduszu Spójności wspierają działania komplementarne preferując projekty istotne dla osiągnięcia celów rozwojowych w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich.

Strategia ZIT BTOF w podstawowej swojej części jest finansowana z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego z osi finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Dodatkowo projekty miast rdzenia z niej wynikające (o charakterze komplementarnych i uzupełniającym do tych wspieranych przez RPO WK-P 2014-2020 zgodnie z formułą ZIT), będą miały różnego rodzaju preferencje tak w RPO jak i programach krajowych, głównie POIiŚ. Takie zapisy w ww. programach pojawiły się w ślad za zapisami Umowy Partnerstwa, gdzie uznaje się miasta wojewódzkie wraz z ich obszarami funkcjonalnymi za kluczowe centra rozwoju gospodarczego kraju i regionów, zwłaszcza z powodu pełnienia przez nie ważnych funkcji administracyjnych, społecznych, naukowych, kulturalnych i innych.

Rodzaje preferencji i wymogów formalnych dla projektów komplementarnych¹⁵⁸ i uzupełniających¹⁵⁹ do tych realizowanych w ramach ZIT mogą być następujące:

1. Procedura pozakonkursowa dla projektów uzgodnionych w ramach Kontraktu Terytorialnego (status projektów priorytetowych) ujętych jako komplementarne w Strategii ZIT (programy krajowe). Projekty te, wybrane na podstawie art. 38 Ustawy wdrożeniowej, jako projekty o strategicznym znaczeniu dla społeczno-gospodarczego rozwoju obszaru objętego realizacją ZIT ujęte zostały w załączniku nr 5.
2. Procedura konkursowa z kryterium formalnym i/lub preferencjami w kryteriach oceny dla projektów ujętych w Strategii ZIT o charakterze uzupełniającym do wsparcia w ramach ZIT (programy krajowe i RPO).
3. Inne preferencje/kryteria formalne – ustalone na etapie zatwierdzania szczegółowych opisów programów oraz kryteriów wyboru operacji do dofinansowania, np. w postaci dodatkowych punktów na etapie oceny merytorycznej dla projektów komplementarnych/wynikających ze Strategii ZIT.

Z punktu widzenia rozwoju BTOF można podzielić projekty „poza ZIT” na dwie kategorie, na podstawie ich wagi i roli, jaką mają wypełnić w rozwoju obszaru. Kategorie te opisane są w poniższej tabeli.

¹⁵⁸ Projekty realizowane w trybie pozakonkursowym w ramach POIiŚ.

¹⁵⁹ Projekty, które mogą stanowić uzupełnienie projektów realizowanych w ramach ZIT, inne niż projekty realizowane w trybie pozakonkursowym w ramach POIiŚ.

Oznaczenie kategorii	Opis wagi i roli przyporządkowanych do kategorii komplementarności projektów
A1	Kategoria komplementarności najwyższej (kategoria ta implikuje priorytet wpisania przedsięwzięcia do Kontraktu Terytorialnego. Do tej kategorii przyporządkowane są projekty, bez których faktyczna realizacja ZIT w rozumieniu UP jest niemożliwa/niezasadna, przedsięwzięcia te stanowią fundament interwencji a brak ich realizacji skutkuje utratą lub drastycznym zmniejszeniem celowości realizacji pozostałych projektów ZIT. Przykładem takich działań są inwestycje w połączenia komunikacyjne pomiędzy centrami umożliwiające rozpoczęcie procesu rozmywania granic administracyjnych.
A2	Kategoria komplementarności bezpośredniej (kategoria ta wskazuje na zasadność ujęcia danego przedsięwzięcia w Kontrakcie Terytorialnym bądź udzielenie mu preferencji w procedurach konkursowych na poziomie krajowym w odnośnym CT przy założeniu koordynacji harmonogramów realizacji pomiędzy różnymi beneficjentami projektów)

Na podstawie wykonanych wielowymiarowych analiz i w oparciu o zasadę partnerstwa zbudowany został schemat zależności pomiędzy dostępnymi źródłami finansowania kluczowych przedsięwzięć w ramach Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI): miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne.

Współpraca w ramach ZIT BTOF w znaczący sposób zwiększy oddziaływanie gospodarczo – społeczne na poziomie kraju i Europy, wymaga jednak skokowego zwiększania nakładów na przedsięwzięcia ją konstytuujące. Realizacja tego zadania jest możliwa w oparciu o środki polityki spójności, przy czym część środków pozostaje na poziomie krajowym, część w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Oznacza to, iż władze miast wojewódzkich w ramach strategicznego zarządzania rozwojem mają niepowtarzalną szansę wykorzystania komplementarnych, uzupełniających się źródeł finansowania skoku rozwojowego, a jednocześnie dysponują finansowym zapleczem (budżet ZIT) do realizacji mniejszych projektów pozwalających płynnie łączyć kluczowe przedsięwzięcia i maksymalnie wykorzystać ich potencjał rozwojowy.

Na tym etapie należy podkreślić, iż budżet ZIT to jedynie niewielka część całości środków, jakie są przeznaczone na realizację tego nowego narzędzia polityki terytorialnej. Bazą interwencji są przedsięwzięcia finansowane z krajowych programów operacyjnych zgłoszone do Kontraktu Terytorialnego (kategoria komplementarności A1 i A2). Uzupełniająco, z programów krajowych w procedurach konkursowych z preferencją dla ZIT zostaną przedłożone do sfinansowania przedsięwzięcia wzmacniające oddziaływanie integrujące narzędzia. Kolejnym poziomem budowania ZIT BTOF są przedsięwzięcia finansowane w ramach RPO WK-P 2014-2020, a jako ostatni element – spinający i dopełniający całość interwencji dla uzyskania maksymalnej synergii - należy wpisać przedsięwzięcia finansowane w ramach budżetu własnego ZIT BTOF (wybrane zarówno w procedurze pozakonkursowej jak i konkursowej). Taka konstrukcja gwarantuje solidne podstawy dla realizacji celów ZIT BTOF opisanych Umową Partnerstwa i umożliwia faktyczne uruchomienie procesów katalizujących rozwój.

Listy projektów komplementarnych do ZIT do działań podejmowanych w ramach ZIT oraz wybranych przedsięwzięć ujętych w art. 6 Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego, realizowanych na terenie BTOF zostały umieszczone w *Załączniku 5* do niniejszej Strategii.

9 Ramy finansowe i plan finansowy Strategii ZIT

Niniejszy rozdział zawiera zestawienia stanowiące ramy i plan finansowy Strategii ZIT w oparciu o zapisy RPO WKP 2014-2020.

Wsparcie ZIT na terenie obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, zgodnie z Umową Partnerstwa jest realizowane ze środków funduszy strukturalnych z tzw. rezerwy programowej w wysokości 4,5% funduszy (EFS i EFRR) przekazanych do RPO wg algorytmu podziału opierającego się o liczbę ludności w danym OF oraz kwoty zwiększającej budżet ZIT z alokacji podstawowej RPO WK-P. Zgodnie z zapisami RPO WK-P 2014 – 2020:

„Wsparcie Bydgoszczy i Torunia i ich obszaru funkcjonalnego polegać będzie na wzmacnianiu powiązań infrastrukturalnych i funkcjonalnych miast z ich otoczeniem. Interwencja zostanie skierowana przede wszystkim na realizację zintegrowanych działań skierowanych na rozwój zrównoważonego transportu łączącego miasta i ich obszar funkcjonalny, przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskiego obszaru funkcjonalnego, wspieranie efektywności energetycznej i promowanie strategii niskoemisyjnych, poprawę stanu środowiska przyrodniczego, wzmacnianie rozwoju funkcji symbolicznych budujących międzynarodowy charakter i ponadregionalną rangę miejskiego obszaru funkcjonalnego oraz poprawę dostępu i jakości usług publicznych na całym obszarze funkcjonalnym.

W ramach RPO nie zostały utworzone dedykowane ZIT osie priorytetowe. Interwencja realizowana będzie poprzez poszczególne PI odpowiadające na specyficzne potrzeby rozwojowe miast i ich obszaru funkcjonalnego.”¹⁶⁰

Dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego alokacja na ZIT wynosi:

- Łącznie EFRR 143 259 306 (10,5%)
- Łącznie EFS 23 531 425 (4,4%)

RAZEM EFRR + EFS = 166 790 732 (8,8%)

W RPO WK-P (tabela 20a Tabelaryczny opis realizacji ZIT wojewódzkiego w Programie) znajdują się informacje nt. kwot alokowanych na poszczególne Priorytety Inwestycyjne. Dodatkowo, na realizację Strategii ZIT przewiduje się wsparcie niezbędnych projektów komplementarnych wynikających ze Strategii ZIT, w formule poza ZIT – np. w ramach projektów kluczowych POliŚ. Opis tej interwencji znajduje się w stosownym podrozdziale, natomiast lista projektów komplementarnych do realizacji w formule poza ZIT znajduje się w *Załączniku nr 5 do Strategii ZIT*.

Poniższa Tabela, prezentuje ramy finansowe ZIT w ramach RPO WK-P.

¹⁶⁰ RPO WK-P, s.248

Tabela 74. Plan finansowy Strategii ZIT (szacunkowa alokacja w EUR na podstawie RPO WK-P s.249)

Działanie ZIT	PI	Współfinansowanie na poziomie regionalnym			
		Budżet ZIT	% ¹⁶¹	Inne środki (15%) ¹⁶²	Całość budżetu z RPO (85 + 15)
1.1 Efektywność energetyczna i strategię niskoemisyjne	4c	36 093 600,00 ¹⁶³	85	6 369 458,82	42 463 058,82
1.2 Efektywność transportu publicznego	4e	54 756 706,00	85	9 662 948,12	64 419 654,12
2.1 Zmniejszenie presji na środowisko – gospodarka wodna	6b	8 400 000,00	85	1 482 352,94	9 882 352,94
2.2 Udostępnianie zasobów	6c	5 609 881,00	85	989 979,00	6 599 860,00
2.3 Zielona infrastruktura	6d	2 000 000,00	85	352 941,18	2 352 941,18
3.1 Stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy	8iv	1 400 000,00	85	247 058,82	1 647 058,82
3.2 Inkluzja społeczna	9i	6 000 000,00	85	1 058 823,53	7 058 823,53
	9iv	1 893 413,00	85	334 131,71 ¹⁶⁴	2 227 544,71
3.3. Zrównoważona rewitalizacja	9b	25 399 119,00	85	4 482 197,47	29 881 316,47
4.1 Nowoczesna baza kształcenia	10a	11 000 000,00	85	1 941 176,47	12 941 176,47
4.2 Efektywny system kształcenia	10i	8 400 000,00	85	1 482 352,94	9 882 352,94
	10iv	5 838 012,00	85	1 030 237,41	6 868 249,41
suma		166 790 732,00	-	29 433 658,41	196 224 389,41

W ramach POIiŚ zabezpieczono alokację na projekty realizowane w trybie pozakonkursowym, w tym:

- PI 4 v niskoemisyjny transport miejski - 107 141 137 euro,
- PI 4.vi sieci ciepłownicze - 13 703 803 euro,
- PI 4.vi sieci ciepłownicze w zakresie kogeneracji - 12 229 559 euro.

Ponadto w trybie konkursowym wsparte zostaną przedsięwzięcia dotyczące kompleksowej modernizacji budynków mieszkalnych (4iii), na którą MR przeznaczył alokację 15 655 123 euro.

¹⁶¹ Poziom wsparcia w oparciu o tabelę 18a Plan finansowy programu (EUR) w RPO WK-P s. 237. Szacunek maksymalnego poziomu dofinansowania dotyczy sumarycznie całej osi priorytetowej, co oznacza, iż dla poszczególnych PI może się różnić ze względu na np. możliwość pojawiania się projektów przynoszących dochód (np. termomodernizacje i OZE). Ostateczny maksymalny poziom dofinansowania dla danego PI i grupy beneficjentów zostanie wskazany w tzw. uszczegółowieniu programu.

¹⁶² Wkład JST, innych jednostek sektora finansów publicznych, sektora komercyjnego oraz organizacji pozarządowych. (ostateczny wkład może przekraczać zakładane 15% minimum). Z doświadczeń z okresu programowania 2007-2013 wynika, że średnio współfinansowanie na poziomie projektu (na dzień 28 lutego 2014 r.) wynosi 59% w stosunku do wydatków ogółem i 69% w stosunku do wydatków kwalifikowanych, co oznacza, że realne współfinansowanie jest znacznie niższe niż współfinansowanie teoretyczne ustalone na poziomie osi priorytetowej. Można spodziewać się, że w okresie programowania 2014-2020 realne współfinansowanie na poziomie projektów może być nawet niższe z powodu restrykcyjnych przepisów o pomocy publicznej i stosowania przychodów ryczałtowo (także w przypadku takich sektorów jak TIK, B+R, efektywność energetyczna).

¹⁶³ Wysokość alokacji na instrument zwrotny zostanie ostatecznie ustalony przez IZ po aktualizacji analizy ex-ante w zakresie instrumentów finansowych dla RPO WK-P na lata 2014-2020

¹⁶⁴ w tym 5% wkład krajowy oraz 10% wkład własny.

10 System wdrażania i monitoringu Strategii ZIT¹⁶⁵

Niniejszy rozdział prezentuje strukturę organizacyjną ZIT BTOF oraz podstawowe procedury zarządzania ZIT, a także uproszczony harmonogram wdrażania Strategii ZIT.

10.1 System wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

System wdrażania Strategii ZIT dla BTOF stanowi wynik wzajemnego oddziaływania dokonanych uzgodnień pomiędzy IZ RPO WK-P 2014-2020, a ZIT BTOF, co do zakresu powierzenia zadań dla Instytucji Pośredniczącej. W ramach wspierania operacji w zakresie rozwoju miast zgodnie z art. 7 ust. 4 Rozporządzenia Parlamentu i Rady (UE) nr 1301/2013 władze miejskie powinny być wyznaczone jako IP, a więc stają się częścią systemu zarządzania programem i są poddawane audytowi oraz procedurze desygnacji proporcjonalnie do zakresu powierzonych zadań.

W dniu 8 kwietnia 2014 r. jednostki samorządu terytorialnego, które wyraziły wolę współpracy w ramach ZIT podpisały porozumienie, na mocy którego powstał Związek ZIT w województwie kujawsko-pomorskim. Powyższe Porozumienie zostało zmienione Aneksami z dnia 29 czerwca 2015 r. oraz 31 maja 2016 r.

Z uwagi na konieczność powierzenia podmiotowi zarządzającemu ZIT funkcji Instytucji Pośredniczącej, w celu wystandaryzowania schematu wdrażania ZIT, została przyjęta forma współpracy JST w ramach zarządzania ZIT jako porozumienie na podstawie tzw. ustawy wdrożeniowej – o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności (...) (art. 30 ust 4).

Członkowie ZIT BTOF powierzając funkcję IP Miastu Bydgoszcz, wyrazili zgodę na to, aby zadania IP realizowane były przez organ wykonawczy - Prezydenta Miasta Bydgoszczy.

10.1.1 System zarządzania ZIT

Podstawowe założenia dla procesu projektowania systemu zarządzania zostały zdefiniowane w oparciu o poniższe elementy.

¹⁶⁵ system wdrażania i monitoringu Strategii ZIT uwzględnia zapisy Porozumienia IZ z IP.

Schemat 12. Podstawowe założenia dla procesu projektowania systemu zarządzania Strategią ZIT

Wymagania będące podstawą opracowania założeń dla procesu projektowania
Konieczność uwzględnienia nietypowego w skali kraju, dipolowego rdzenia Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego
Konieczność operacyjnego i funkcjonalnego połączenia dwóch odrębnych OF, jakie powstały historycznie wokół każdego z miast wojewódzkich
Konieczność uwzględnienia powiatów, jako równoprawnych członków ZIT BTOF, co wyklucza możliwość zastosowania systemów głosowania opartych o wskaźniki ludnościowe
Konieczność zastosowania mechanizmów, które nie doprowadzą do nadmiernej dominacji miast wojewódzkich i marginalizacji pozostałych gmin wchodzących w skład ZIT BTOF
Konieczność zastosowania mechanizmów, które zniwelują, wyższe niż typowych ZIT wojewódzkich ryzyko konfliktu na poziomie decyzji kluczowych dla funkcjonowania ZIT BTOF

Źródło: Opracowanie własne (Deloitte)

W treści Porozumienia został zawarty opis ostatecznie wybranego systemu wdrażania Strategii ZIT. System ten jest zgodny z możliwymi rozwiązaniami i został uzgodniony jako model, który może podlegać zmianom na bazie uzgodnionego konsensusu członków.

Aneks do Porozumienia w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wskazuje też na powołanie wewnętrznych form organizacyjnych ZIT BTOF: Komitetu Sterującego (KS) oraz Zarządu, które zaangażowane są w realizację powierzonych zadań IP, w tym podejmowanie decyzji przez IP. KS i Zarząd pełnią funkcje opiniodawczo-doradcze w stosunku do decyzji wydawanych przez IP. Zaopiniowane przez Zarząd i KS sprawy, w tym Strategia ZIT, mające być przedmiotem decyzji, ostatecznie zatwierdza IP.

10.1.2 Struktura organizacyjna ZIT

Opis struktury organizacyjnej, uzgodnionej w Porozumieniu podpisanym 8 kwietnia 2014 r., został zmieniony Aneksami z dnia 29 czerwca 2015 r. oraz 31 maja 2016 r.

Przedmiotowa struktura została przedstawiona na poniższym schemacie.

Schemat 13. Struktura organizacyjna ZIT BTOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Aneksów z dnia 29 czerwca 2015 r. oraz 31 maja 2016 r. do Porozumienia z dnia 8 kwietnia 2014 r.

Opis poszczególnych elementów struktury organizacyjnej ZIT BTOF, w tym zadania KS, Zarządu i Biura ZIT BTOF wynikają z zapisów Porozumienia.

Podstawowe procedury w zakresie wyboru projektów

Zakres wyboru projektów, opis zasad i systemu wyboru projektów realizowanych w ramach ZIT, został szczegółowo opisany w rozdziale 8 „Zasady i tryby wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT”.

Procedury sprawozdawcze i monitoringowe

Wskaźniki zostały przedstawione w *Załączniku nr 2* Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT”, zgodnie z zapisami RPO WK-P 2014-2020.

Szczegółowe zasady monitoringu zostały uzgodnione na podstawie ustaleń pomiędzy IP a IZ RPO WK-P i odzwierciedlone w Porozumieniu nr RR-VII-T.041.13.2015 z dnia 29.06.2015 r., w sprawie powierzenia zadań Instytucji Pośredniczącej w ramach instrumentu ZIT RPO WK-P na lata 2014-2020.

Zgodnie z § 12 powyższego Porozumienia zakres zadań dotyczących sprawozdawczości i monitoringu obejmuje:

1. Instytucja Pośrednicząca jest zobowiązana do monitorowania w ramach działań osiągnięcia wskaźników ram wykonania Programu tj. wskaźników postępu finansowego, produktu i rezultatu wskazanych w *Załączniku nr 2*, zgodnie ze wzorem przekazanym przez Instytucję Zarządzającą

RPO WK-P, a w przypadku zidentyfikowania ryzyka ich niezrealizowania¹⁶⁶ – do podjęcia działań naprawczych w uzgodnieniu z Instytucją Zarządzającą RPO WK-P.

2. Instytucja Pośrednicząca jest zobowiązana do przekazywania dokumentów sprawozdawczych, dotyczących realizacji Działań, w terminie i w zakresie określonym przez Instytucję Zarządzającą RPO WK-P.
3. W przypadku stwierdzenia przez Instytucję Zarządzającą RPO WK-P błędów w dokumentach sprawozdawczych, o których mowa w ust. 2, Instytucja Pośrednicząca jest zobowiązana do usunięcia tych błędów w terminie wskazanym przez Instytucję Zarządzającą RPO WK-P. Na wniosek Instytucji Zarządzającej RPO WK-P Instytucja Pośrednicząca jest zobowiązana do przekazania wyjaśnień związanych z przedkładanymi dokumentami.
4. Dla zapewnienia sprawnej realizacji Programu, Instytucja Zarządzająca RPO WK-P może wystąpić o dodatkowe informacje, które nie zostały zawarte w formularzach dokumentów sprawozdawczych, o których mowa w ust. 2. Instytucja Pośrednicząca jest zobowiązana do przekazania ww. informacji w zakresie i terminie wskazanym przez Instytucję Zarządzającą RPO WK-P.
5. Instytucja Pośrednicząca zobowiązuje się do monitorowania stanu przygotowania projektów pozakonkursowych i do niezwłocznego informowania Instytucji Zarządzającej RPO WK-P o ewentualnych opóźnieniach w przygotowaniu do realizacji, jednocześnie przedkładając propozycję planu naprawczego.
6. Instytucja Zarządzająca RPO WK-P zapewni okresowe przekazywanie danych z systemu teleinformatycznego na temat stanu realizacji Działań w ramach ZIT wojewódzkiego.

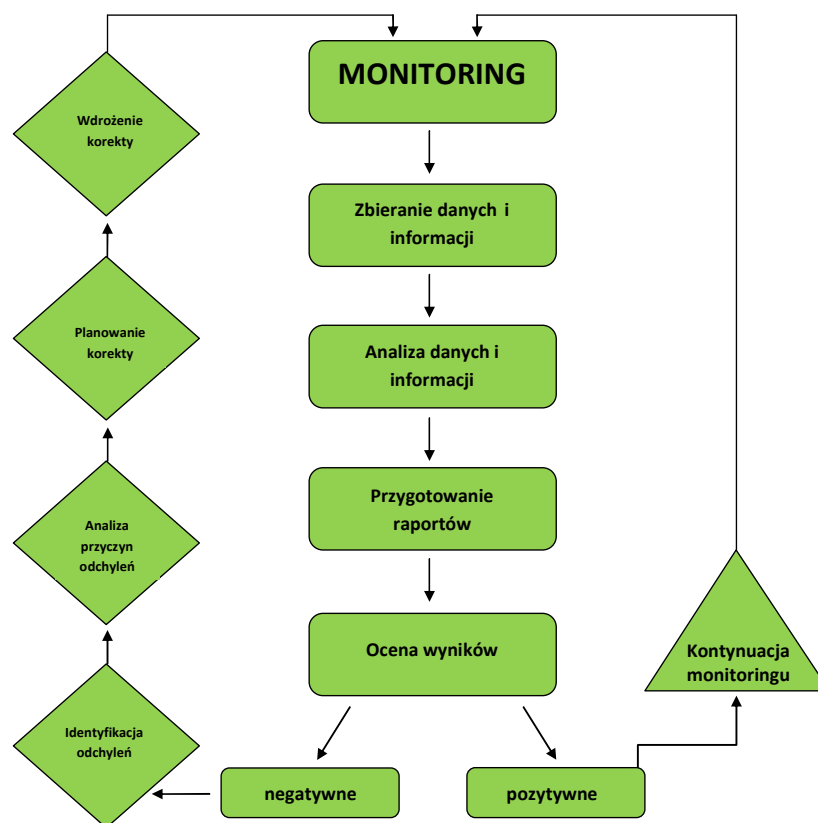
IP RPO WK-P będzie prowadzić monitoring zadań związanych z realizacją Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) w ramach RPO WK-P 2014-2020 oraz wdrażania Strategii ZIT BTOF. Prowadzony będzie bieżący monitoring stanu przygotowania projektów pozakonkursowych wskazanych w Strategii ZIT BTOF oraz monitoring realizacji wskaźników, na podstawie danych z systemu informatycznego - przekazywanych przez IZ. Dodatkowo IP będzie sporządzać sprawozdania półroczne, roczne i końcowe z realizowanych działań, które prześle IZ.

Monitoring z wdrażania Strategii ZIT BTOF polegać ma na bieżącej analizie postępów w osiąganiu założeń strategicznych, składającej się z kilku etapów, takich jak: zbieranie danych i informacji, analiza danych i informacji, przygotowanie raportów, ocena wyników oraz ich porównanie z przyjętymi normami. W przypadku oceny pozytywnej monitoring będzie kontynuowany w przyjętych cyklach. Natomiast w przypadku negatywnej oceny wyników monitorowania Strategii ZIT BTOF podjęte zostaną działania naprawcze. Nastąpi identyfikacja odchyleń, analiza ich przyczyn, planowanie korekt ich niezwłoczne wdrażanie.

Oznacza to, że istnieje potrzeba corocznego monitorowania Strategii ZIT, na podstawie wskaźników monitorowania rezultatu i produktu. Monitoring będzie prowadzony przez Biuro ZIT BTOF, które będzie przygotowywało roczne raporty, w oparciu o informacje i dane przekazywane przez beneficjentów z obszaru ZIT BTOF, na temat stanu zaawansowania realizacji celów Strategii ZIT.

¹⁶⁶ W sytuacji wykonania celów pośrednich i końcowych na poziomie o którym mowa w art. 6 ust. 3 i 4 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 215/2014 z dnia 7 marca 2014 r. (Dz. Urz. UE L 69 z 8.3.2014, str. 65), w zależności od decyzji Komisji Europejskiej, mogą mieć zastosowanie przepisy artykułu 22 rozporządzenia ogólnego dotyczące w szczególności zawieszenia płatności okresowej w całości lub części, konieczności podjęcia działań naprawczych lub zastosowania korekt finansowych.

Schemat 14 Monitoring z wdrażania Strategii ZIT

Raporty z realizacji zadań wynikających ze Strategii ZIT, w tym m. in. wskaźników postępu finansowego, produktu i rezultatu – wskazanych w załączniku nr 2 do Porozumienia nr RR-VII-T.041.13.2015 z dnia 29.06.2015r. w sprawie powierzenia zadań Instytucji Pośredniczącej w ramach instrumentu ZIT RPO WK-P na lata 2014-2020– będą przekazywane do IZ.

Ewaluacja Strategii ZIT

Działania ewaluacyjne dla Strategii ZIT będą prowadzone zgodnie z przyjętym przez IZ RPO WK-P na cały okres programowania *Planem Ewaluacji RPO WK-P na lata 2014-2020*. Celem badania będzie ocena realizacji założeń oraz osiągniętych efektów w ramach prowadzonej polityki terytorialnej w województwie kujawsko-pomorskim. Ewaluacja polegać będzie na ocenie skuteczności, efektywności, użyteczności oraz trwałości zaplanowanych i wdrażanych działań ZIT, co przyczyni się do poprawy jakości projektowania i wdrażania Strategii ZIT.

Kryteria ewaluacyjne, poprzez które będzie oceniana Strategia ZIT:

- skuteczność – ocenia w jakim stopniu realizowane projekty przyczyniają się do osiągnięcia zakładanych celów
- efektywność – ocenia relację między nakładami a osiągniętymi efektami interwencji
- użyteczność – ocenia całość rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję (planowanych i nieplanowanych) w odniesieniu do wyzwań społeczno-ekonomicznych
- trwałość – ocenia ciągłość efektów (głównie pozytywnych) w perspektywie średnio – i długookresowej.

Ewaluacja będzie prowadzona za pomocą metod i technik ilościowych, jak i jakościowych (w oparciu o źródła wtórne i pierwotne). Jej najważniejszym elementem będzie zdiagnozowanie zmian, jakie zaszły w wyniku realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych na obszarze BTOF.

Badania ewaluacyjne Strategii ZIT będą prowadzone przez podmiot zewnętrzny za zlecenie IZ RPO WK-P w ramach badań ujętych w *Planie Ewaluacji*.

10.2 Harmonogram wdrażania Strategii ZIT

W trakcie funkcjonowania Strategii ZIT przewidziana jest realizacja Ramowych Planów Działań mających na celu wypełnienie zapisów Strategii ZIT. Plany Działań powinny być wspólnie uzgadniane przez członków ZIT BTOF i aktualizowane w trybie rocznym.

Ponadto ZIT BTOF będzie odpowiedzialny za przygotowanie rocznych sprawozdań z realizacji Ramowych Planów Działań (w dokumencie powinny być zawarte ewentualne rekomendacje dotyczące konieczności wprowadzenia zmian do Ramowego Planu Działań).

Biorąc pod uwagę długi horyzont czasowy funkcjonowania Strategii ZIT, jak również dynamicznie zmieniające się uwarunkowania rynku, a tym samym konieczność modyfikacji priorytetów, czy kierunków działania, przewiduje się również możliwość aktualizacji Strategii ZIT.

Poniżej przedstawiony został ogólny harmonogram wdrażania Strategii ZIT.

Schemat 15 Harmonogram wdrażania Strategii ZIT (propozycja)

			Rok	2014			2015			2016			2017			2018			2019			2020			2021			2022			2023			2024																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
Jednostka odpowiedzialna za realizację zadania		Zadanie	Kwartał	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								
Zadania wstępne	Gminy OF	Przyjęcie porozumienia przez gminy BTOF																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	Gminy OF	Przyjęcie aneksu do porozumienia przez gminy BTOF																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Przyjęcie porozumienia w sprawie powierzenia zadań IP w ramach instrumentu ZIT RPO WK-P 2014-2020																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Przedłożenie do MR i IZ RPO WK-P 2014-2020 projektu Strategii ZIT do zaopiniowania																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Uzyskanie z MR i IZ RPO WK-P 2014-2020 pozytywnej opinii Strategii ZIT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Przygotowanie struktury organizacyjnej Związku ZIT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Przygotowanie procedur i regulaminów KS i Zarządu																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Przeprowadzenie procesów badawczych/ diagnostycznych na potrzeby projektów																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Przyjęcie Planu komunikacji wewnętrznej w ZIT BTOF																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Monitoring i ewaluacja wskaźników Strategii ZIT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
Zadania ciągłe	ZIT BTOF	Przygotowanie rocznych sprawozdań z realizacji Strategii ZIT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Analiza realizacji Strategii ZIT i jej ewentualna aktualizacja																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Monitoring diagnoz na potrzeby Strategii ZIT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	Liderzy projektów	Realizacja zaplanowanych projektów																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Analiza i ocena harmonogramu wdrażania Strategii ZIT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Dokonywanie odniesień do Strategii rozwoju w województwie																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Monitoring ogólnego poziomu rozwoju obszaru																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
	ZIT BTOF	Możliwość dokonywania korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
			Poanalizie w miarę potrzeb																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								

Koniec perspektywy finansowej 2014-2020

Po analizie w miarę potrzeb

10.3 Skuteczność Strategii ZIT

Strategia ZIT jako dokument strategiczno-operacyjny stanowi dla ZIT BTOF swego rodzaju oprządkowanie, dzięki któremu możliwe jest osiągnięcie założonych Celów Strategicznych. Miarą sukcesu w tym przypadku jest osiągnięcie założonych wartości wskaźników produktu i rezultatu, a także osiągnięcie szerokiego oddziaływania zrealizowanych przedsięwzięć na rzecz rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego. W przypadku BTOF szczególnie istotne dla skuteczności Strategii ZIT jest zbudowanie trwałego konsensusu wszystkich 25 JST wokół obranych celów i uzgodnionego sposobu ich realizacji. Specyficzny na skalę kraju charakter OF (rdzeń składający się z dwóch miast wojewódzkich) sprawia, że związek jest wyjątkowo wrażliwy na pojawiające się konflikty interesów.

Poniżej zaprezentowano szanse stworzone poprzez uruchomienie ZIT dla BTOF:

1. Istotne przekroczenie poziomu wykonania wskaźników dla większości PI ze względu na wysoki efekt skali uzyskany w projektach wspólnych, łączących kilka, kilkanaście JST.
2. Wysoki poziom oszczędności w wydatkach inwestycyjnych wynikający ze znacznie wzmocnionej pozycji negocjacyjnej JST w przetargach na rzecz kilkunastu podobnych inwestycji. Docelowo – spadek kosztów koordynacji i zarządzania obszarem funkcjonalnym wynikający z koordynacji, automatyzacji i łączenia służb publicznych.
3. Przyspieszona dyfuzja najlepszych praktyk wynikająca z procesów uczenia się w trakcie realizacji projektów partnerskich. Znaczący przyrost doświadczenia w realizacji projektów partnerskich, kluczowy w perspektywie 2014–2020 przy pozyskiwaniu środków w procedurach konkursowych.
4. Znaczące zwiększenie poziomu kapitału społecznego (wskazywanego jako jeden z kluczowych elementów przyspieszających rozwój społeczno-gospodarczy).
5. Znaczące zwiększenie atrakcyjności obszaru funkcjonalnego jako lokalizacji docelowej do zamieszkania, pracy i inwestycji.

Poniżej zaprezentowano główne zagrożenia dla skuteczności Strategii ZIT:

1. Niespójności w dokumentach/aktach prawnych istotnych dla realizacji przedsięwzięć w ramach ZIT.
2. Przedłużające się procedury tworzenia niezbędnych wytycznych/instrukcji wpływających na realizację Celów Strategicznych Strategii ZIT.
3. Niewystarczające do sprawnego funkcjonowania środki z POPT (szczególnie w zakresie szczegółowych analiz eksperckich dla projektów kompleksowych, opracowywania wzorów dokumentów dla partnerstw, obsługi eksperckiej procedur przetargowych czy wparcia prawnego).
4. Niewykorzystanie możliwości integracyjnych Strategii ZIT, tendencja do samodzielnej realizacji projektów połączonych jedynie w stopniu minimalnym.
5. Brak woli współpracy na rzecz wspólnego rozwiązywania zdiagnozowanych problemów, niechęć do zmiany nawyków działania w obrębie własnych granic administracyjnych.
6. Brak zrozumienia i wiary w skuteczność proponowanych, nowych rozwiązań. Tendencja do powielania działań realizowanych w ramach perspektywy 2007–2013.

Podsumowując, Strategia ZIT jest dokumentem mającym wspierać rozwój społeczno-gospodarczy BTOF poprzez stworzenie efektywnych mechanizmów zaangażowania środków UE na poziomie regionalnym (RPO WK-P) oraz na poziomie krajowym (np. dla projektów komplementarnych w POLiŚ). Niemniej jednak skuteczność Strategii, mierzona osiągnięciem zakładanych wskaźników produktu i rezultatu i oddziaływania przypisanego do ZIT jako nowego narzędzia polityki terytorialnej, zależy wyłącznie od przyjętego modelu wdrażania. Sam dokument może być aktualizowany i dostosowywany do zmieniających się potrzeb. W sytuacji zmaterializowania się opisanych powyżej zagrożeń – nawet najlepiej opracowany dokument nie zastąpi zgodnego współdziałania członków ZIT BTOF. Natomiast

Strategia ZIT jako narzędzie polityki terytorialnej w odniesieniu do miast wojewódzkich, została zaprojektowana dla uruchomienia potencjałów miast i ich obszarów funkcjonalnych. Oznacza to, że jej właściwe zadania znacząco wykraczają poza te bezpośrednio wskazane w RPO WK-P i programach krajowych. Fundusze polityki spójności oferują źródło finansowania, ale decyzje, co do tego, jakie przedsięwzięcia należy zrealizować z tych środków zostaną podjęte na poziomie ZIT BTOF. Taka konstrukcja tego narzędzia przenosi odpowiedzialność za całość interwencji na zarządzających BTOF. Mając na uwadze powyższe, rekomenduje się, aby spojrzeć na OF w perspektywie minimum 10-letniej i tak pokierować rozwojem ZIT BTOF, aby tuż po osiągnięciu dojrzałości organizacyjnej poza realizacją swoich zadań podstawowych mógł rozwinąć m.in. następujące aktywności:

- Przekształcenie ZIT BTOF w aktywną platformę współpracy JST służącą partnerskiemu podejściu do rozwiązywania problemów ponad granicami administracyjnymi
- Uruchamianie aktywności wynikających ze Strategii Rozwoju BTOF, a wybiegających poza Strategię ZIT
- Przygotowywanie ekspertyz i analiz niezbędnych do uruchamiania nowych projektów
- Samodzielne aplikowanie o środki rozwojowe i wzmacniające współpracę na rzecz ZIT BTOF jako uzupełnienie środków z POPT
- Koordynacja procesu powstawania projektów do realizacji w formule poza ZIT, nakierowanych na rozwój BTOF oraz ich wspieranie w procedurach aplikacyjnych (konkursowych i pozakonkursowych) w programach nie odnoszących się do polityki terytorialnej
- Inicjowanie nowych rozwiązań integrujących OF na podstawie najlepszych praktyk dostępnych na rynku (np. poprzez organizację wizyt studyjnych, warsztatów, szkoleń, itp.)
- Uruchamianie nowych form finansowania rozwoju regionalnego (np. Partnerstwo Publiczno-Prywatne (PPP))
- Działania włączające lokalną społeczność w procesy planowania i stymulowania rozwoju regionalnego na poziomie BTOF
- Inne działania zaakceptowane przez organy ZIT BTOF.

10.4 Zasada partnerstwa i zaangażowanie lokalnych partnerów w przygotowanie oraz wdrażanie Strategii ZIT i projektów ZIT BTOF

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne w odniesieniu do Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wdrażane będą w formule zinstytucjonalizowanego partnerstwa. Miasto Bydgoszcz oraz 24 jednostki samorządu terytorialnego podpisały w tym celu Porozumienie ZIT BTOF. Poniżej przedstawiono opis działań i czynności podjętych z inicjatywy Miasta Bydgoszczy w ramach uzgodnień z partnerami.

Przebieg procesu powstania ZIT BTOF

Przebieg prac nad powstaniem ZIT BTOF w formie porozumienia gmin obejmował następujące kluczowe wydarzenia:

- listopad 2013 r. – marzec 2014 r. spotkania robocze i konsultacyjne JST wyrażających chęć przynależenia do ZIT BTOF
- grudzień 2013 r. – kwiecień 2014 r. uchwały Rad Gmin, Miejskich i Powiatów w sprawie zgody przystąpienia do ZIT BTOF

Wolę podpisania Porozumienia jednostki samorządu terytorialnego wyraziły uchwałami:

- Nr XLV/344/14 Rady Miejskiej w Szubinie z dnia 3 kwietnia 2014 r.
- Nr XLI/275/2014 Rady Gminy Łysomice z dnia 3 kwietnia 2014 r.
- Nr XXXIV/282/14 Rady Gminy Sicienko z dnia 26 lutego 2014 r.
- Nr XXVIII/274/14 Rady Gminy Łabiszyn z dnia 19 lutego 2014 r.

- Nr XLVII/428/14 Rady Miejskiej w Koronowie z dnia 26 lutego 2014 r.
 - Nr XXXVI/320/2014 Rady Gminy Dąbrowa Chełmińska z dnia 27 lutego 2014 r. (aktualizacja uchwała Nr XXXVIII/322/2014 Rady Gminy Dąbrowa Chełmińska z dnia 7 kwietnia 2014 r.)
 - Nr XXXVIII/344/14 Rady Miejskiej w Solcu Kujawskim z dnia 26 lutego 2014 r.
 - Nr 383/XXXXV/14 Rady Powiatu Bydgoskiego z dnia 26 lutego 2014 r.
 - Nr XXXV/334/14 Rady Gminy Nowa Wieś Wielka z dnia 27 lutego 2014 r.
 - Nr RGK.0007.18.2014 Rady Gminy Białe Błota z dnia 27 lutego 2014 r.
 - Nr II/15/2014 Rady Gminy Osielsko z dnia 26 lutego 2014 r.
 - Nr XXIV/350/2014 Rady Gminy Dobrcz z dnia 14 lutego 2014 r.
 - Nr XLVI/363/14 Rady Gminy Chełmża z dnia 31 marca 2014 r.
 - Nr XXXII/246/14 Rady Miejskiej Chełmży z dnia 7 kwietnia 2014 r.
 - Nr XXX/218/2014 Rady Gminy Czernikowo z dnia 28 marca 2014 r.
 - Nr XXVI/257/14 Rady Miejskiej w Kowalewie Pomorskim z dnia 7 kwietnia 2014 r.
 - Nr XLVIII/572/2014 Rady Gminy Lubicz z dnia 4 kwietnia 2014 r.
 - Nr XXXIV/240/2013 Rady Gminy Łubianka z dnia 20 grudnia 2013 r.
 - Nr XXXVIII/232/2014 Rady Gminy Obrowo z dnia 4 kwietnia 2014 r.
 - Nr XXXVIII/184/2014 Rady Gminy Wielka Nieszawka z dnia 3 kwietnia 2014 r.
 - Nr XXXVI/259/2014 Rady Gminy Zławieś Wielka z dnia 7 kwietnia 2014 r.
 - Nr XLI/858/2014 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 27 lutego 2014 r.
 - Nr XLI/218/2014 Rady Powiatu Toruńskiego z dnia 7 kwietnia 2014 r.
 - Nr 737/14 Rady Miasta Torunia z dnia 3 kwietnia 2014 r.
 - Nr LV/1190/14 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 4 kwietnia 2014 r.
- styczeń 2014 r. – rozpoczęcie prac nad Strategią ZIT
 - 27 marca 2014 r. - spotkanie w Ministerstwie Infrastruktury i Rozwoju (MIR), w którym uczestniczyli Minister Infrastruktury i Rozwoju, Prezydenci Bydgoszczy i Torunia oraz Marszałek Województwa, podczas spotkania ustalono obszar oraz zasady funkcjonowania ZIT wojewódzkiego oraz kształt Porozumienia w sprawie utworzenia Związku ZIT
 - 8 kwietnia 2014 r. – podpisanie Porozumienia w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko – Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Obszar realizacji ZIT na terenie BTOF wyznacza Uchwała Nr 15 /463 /14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 kwietnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla Bydgoszczy, Torunia i obszaru powiązanego z nimi funkcjonalnie. Następnie podpisano Porozumienie w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego pomiędzy następującymi stronami:

1. Miastem Bydgoszcz, reprezentowanym przez Prezydenta – Pana Rafała Bruskiego
2. Gminą Miasta Toruń, reprezentowaną przez Prezydenta – Pana Michała Zaleskiego
3. Gminą Białe Błota, reprezentowaną przez Wójta – Pana Macieja Kulpę
4. Gminą Chełmża, reprezentowaną przez Wójta – Pana Jacka Czarneckiego
5. Gminą Czernikowo, reprezentowaną przez Wójta – Pana Zdzisława Gawrońskiego
6. Gminą Dąbrowa Chełmińska, reprezentowaną przez Wójta – Pana Radosława Ciechackiego
7. Gminą Dobrcz, reprezentowaną przez Wójta – Pana Krzysztofa Szalę
8. Gminą Koronowo, reprezentowaną przez Burmistrza – Pana Stanisława Gliszczyńskiego
9. Gminą Kowalewo Pomorskie, reprezentowaną przez Burmistrza – Pana Andrzeja Grabowskiego
10. Gminą Lubicz, reprezentowaną przez Wójta – Pana Marka Olszewskiego
11. Gminą Łabiszyn, reprezentowaną przez Burmistrza – Pana Jacka Idziego Kaczmarka
12. Gminą Łubianka, reprezentowaną przez Wójta – Pana Jerzego Zająkałę
13. Gminą Łysomice, reprezentowaną przez Wójta – Pana Piotra Kowala
14. Gminą Miasta Chełmża, reprezentowaną przez Burmistrza – Pana Jerzego Czerwińskiego
15. Gminą Nakło nad Notecią, reprezentowaną przez Burmistrza – Pana Sławomira Napierałę
16. Gminą Nowa Wieś Wielka, reprezentowaną przez Wójta – Pana Wojciecha Oskwarka
17. Gminą Obrowo, reprezentowaną przez Wójta – Pana Andrzeja Wieczyńskiego
18. Gminą Osielsko, reprezentowaną przez Wójta – Pana Wojciecha Sypniewskiego
19. Gminą Sicienko, reprezentowaną przez Wójta – Pana Jana Wachę
20. Gminą Solec Kujawski, reprezentowaną przez Burmistrza – Panią Teresę Substyk
21. Gminą Szubin, reprezentowaną przez Burmistrza – Pana Artura Michałaka
22. Gminą Wielka Nieszawka, reprezentowaną przez Wójta – Pana Kazimierza Kaczmarka
23. Gminą Zławieś Wielka, reprezentowaną przez Wójta – Pana Jana Surdykę
24. Powiatem Bydgoskim, reprezentowanym przez Starostę – Pana Wojciecha Porzycha

25. Powiatem Toruńskim, reprezentowanym przez Starostę – Pana Mirosława Graczyka

- 7 – 15 kwietnia 2014 r. odbyły się sesje tematyczne z udziałem interesariuszy projektu Strategii ZIT, na których opracowano wnioski z analizy oraz rekomendowane kierunki działań
- 5 czerwca 2014 r. - spotkanie w Ministerstwie Infrastruktury i Rozwoju (MIR), na którym przedstawiono projekt Strategii ZIT w powiązaniu z projektami zgłoszonymi do KT
- 29 czerwca 2015 r. w wyniku zmiany poziomu delegacji zadań Związku ZIT został podpisany Aneks nr 1 do Porozumienia w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego z dnia 8 kwietnia 2014 r.
- 29 czerwca 2015 r. podpisano Porozumienie w sprawie powierzenia zadań Instytucji Pośredniczącej w ramach Instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Zasada partnerstwa oraz zaangażowanie lokalnych partnerów

Zasada partnerstwa realizowana jest poprzez włączenie w proces programowania, wdrażania, oraz sprawozdawczości i monitoringu wszystkich JST z obszaru ZIT BTOF. Obok partnerskiej współpracy jednostek samorządu terytorialnego, zapewniony zostanie udział partnerów społecznych i gospodarczych na każdym etapie wdrażania Strategii ZIT BTOF w tym m.in.:

- na etapie monitoringu wdrażania Strategii ZIT
- na etapie ewaluacji wdrażania Strategii ZIT

Zasada partnerstwa szczególnie będzie widoczna przy zaangażowaniu społeczności lokalnej w przygotowanie dokumentów takich jak np. Gminne Programy Rewitalizacji, które stanowią element realizacji celów Strategii ZIT.

W czasie wdrażania Strategii ZIT BTOF prowadzony będzie proces informowania i konsultacji społecznych, tj.:

- upowszechnianie idei partnerskiego rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego
- upowszechnianie raportów dotyczących przygotowania i realizacji Strategii ZIT na stronie internetowej www.zit.btof.pl
- informowanie społeczności BTOF o planowanych działaniach w ramach ZIT BTOF
- informowanie o efektach projektów realizowanych w ramach ZIT
- promowanie partnerskiego podejścia do rozwoju BTOF poprzez wskazywanie na znaczenie ZIT dla rozwoju wszystkich ośrodków wchodzących w skład BTOF oraz dla poprawy życia mieszkańców obszaru
- ewentualne przekazywanie do zaopiniowania partnerom społecznym projektów dokumentów stanowiących podstawę do podejmowania merytorycznych decyzji dotyczących np. kryteriów wyboru projektów

Realizacja polityki informacyjnej wśród partnerów Porozumienia ma na celu zagwarantowanie wysokich standardów komunikacji jego Stron, będących wyrazem poszanowania zasad powszechnego i równego dostępu do informacji. Zgodnie z § 7 Aneksu do Porozumienia, Zarząd ZIT BTOF opracował zasady polityki informacyjnej w ZIT BTOF w dokumencie „Plan Komunikacji Wewnętrznej”. Zgodnie z tymi zasadami wszelkie informacje dotyczące realizacji celów Porozumienia oraz korespondencja w sprawie realizacji ZIT z IZ RPO WK-P i MR, oraz inna mogąca mieć wpływ na funkcjonowanie ZIT BTOF jest jawna dla wszystkich Stron Porozumienia. Żadnej ze Stron Porozumienia nie można odmówić dostępu do informacji bądź korespondencji prowadzonej w sprawie ZIT BTOF.

Ponadto w czerwcu 2015 r. została powołana Grupa robocza do spraw ZIT w ramach Komitetu Monitorującego RPO WK-P na lata 2014-2020 składająca się z przedstawicieli IZ RPO WK-P, JST wchodzących w skład w ZIT, organizacji pracodawców, NGO itp. Do zadań grupy należy m.in. współtworzenie kryteriów zarówno dla projektów konkursowych, jak i pozakonkursowych, monitorowanie wdrażania Strategii ZIT oraz jej wpływu na rozwój obszaru funkcjonalnego.

Zaangażowanie lokalnych partnerów i konsultacje społeczne przy przygotowywaniu projektu Strategii ZIT BTOF

Tworzenie Strategii ZIT BTOF wymagało uruchomienia procesu włączenia partnerów społeczno-gospodarczych w proces jego przygotowania i wdrażania. Proces konsultacji założeń i projektu Strategii ZIT prowadzony był na dwóch płaszczyznach: konsultacje pośrednie i bezpośrednie.

Konsultacje pośrednie polegały na:

- Uruchomieniu bardzo szerokiego, podwójnego naboru tzw. „fiszek projektowych”, pomysłów na projekty do zrealizowania w ramach planowanego ZIT, zbierano także wszelkie inne pomysły na szeroko rozumiane projekty komplementarne, wypracowywane przez inne, dowolne podmioty (bez względu na potencjalne źródło dofinansowania). Analiza tak szerokiej bazy dała podstawę do właściwego planowania interwencji
- Włączeniu do interesariuszy, z którymi były przeprowadzane wywiady pogłębione, reprezentantów różnych środowisk (w tym np. przedstawicieli uczelni, organizacji biznesowych, stowarzyszeń, fundacji, agencji rozwoju, przedstawicieli gmin wchodzących w zakres porozumienia itp.)
- Przeprowadzeniu uproszczonego badania ankietowego wśród zainteresowanych jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład BTOF oraz mieszkańców BTOF, studentów, NGO i przedsiębiorców
- Przeprowadzeniu głosowań podczas sesji strategicznych dotyczących konieczności uzupełnienia zaproponowanych pakietów rozwiązań. Uzupełnione pakiety w kolejnym głosowaniu zostały uszeregowane wg ich pilności / ważności, a także siły oddziaływania na integralność całego obszaru funkcjonalnego.

Konsultacje bezpośrednie polegały na:

- Rozesłaniu do uczestników spotkań konsultacyjnych prezentacji zawierających przykładowe rozwiązania kierunkujące tworzoną strategię np. wyniki diagnoz sektorowych oraz proponowane pakiety rozwiązań systemowych
- Poddaniu konsultacjom Strategii ZIT, po zakończeniu procesu jej tworzenia poprzez umieszczenie na stronach internetowych wraz z formularzami zgłaszania uwag.

Łącznie wpłynęło 458 uwag do Strategii ZIT. W wyniku przeprowadzonych konsultacji opracowany został Raport z przygotowania Strategii ZIT dla BTOF uwzględniający zgłoszone wnioski, opinie złożone przez mieszkańców oraz instytucje z terenu BTOF. Na podstawie tego dokumentu dokonano aktualizacji Strategii ZIT.

Po pozytywnym zaopiniowaniu Strategii ZIT przez Ministerstwo Rozwoju oraz Instytucję Zarządzającą RPO WK-P gotowy dokument wraz z opinią Ministra oraz IZ RPO WK-P zostanie zamieszczony na stronie internetowej www.zit.btof.pl. Planuje się również wydruk streszczenia Strategii, która będzie bezpłatnie dystrybuowana. Streszczenie będzie materiałem dostępnym dla wszystkich zainteresowanych z obszaru ZIT BTOF, aby w sposób uproszczony przybliżyć cele i działania realizacji ZIT.

11 Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, RPO WK-P jest w dokumentem programowym dla Strategii ZIT w zakresie rodzajów przedsięwzięć, jakie mogą być realizowane w ramach konkretnych Priorytetów Inwestycyjnych, przypisanych do Osi i Działań dedykowanych do realizacji z użyciem instrumentu ZIT wojewódzkiego. W swojej istocie zatem ZIT będzie dla tych osi stanowić pozakonkursową ścieżkę wyboru projektów w ramach RPO WK-P, szczegółowy zakres objęty ZIT został opisany w dokumencie RPO WK-P w sekcji 4 Zintegrowane Podejście do Rozwoju Terytorialnego.

RPO WK-P jest dokumentem programowym wyznaczającym ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, więc wpisuje się w art. 46 ust. 2 Ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dn. 3 października 2008 r. (Dz.U.08.199.1227 z późn.zm.).

W stosunku do RPO została przeprowadzona strategiczna ocena oddziaływania na środowisko oraz sporządzono prognozę oddziaływania, która podlegała konsultacjom społecznym.

Strategia ZIT BTOF zakładająca pozakonkursowy i konkursowy tryb wyboru projektów finansowanych z RPO WK-P nie wypełnia warunków art. 46 ust.2 Ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dn. 3 października 2008 r. (Dz.U.08.199.1227 z późn.zm.), co wynika z faktu, iż główny element Strategii ZIT będą stanowić uzgodnione przez samorządy inwestycje, których temat i zakres będzie zgodny z interwencją RPO.

W trakcie prac nad opracowaniem Strategii ZIT złożono wnioski do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy dot. konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla ww. dokumentu.

Zgodnie z decyzjami odpowiednich organów, tj.:

- 1. Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (pismo znak WOO.410.229.2014.KJ z dnia 22 sierpnia 2014 r.)**
- 2. Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy (pismo znak NNZ.9022.3.323.2014 z dnia 29 września 2014 r.)**

nastąpiło: Odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu Strategia ZIT dla BTOF.

Załączniki

<i>Załącznik nr 1</i>	Potrzeby gmin BTOF w zakresie termomodernizacji
<i>Załącznik nr 2</i>	Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT BTOF
<i>Załącznik nr 3</i>	Propozycje kryteriów wyboru projektów dla ZIT BTOF (tzw. kryteria zitowe)
<i>Załącznik nr 4</i>	Koncepcja rozwoju systemu transportu Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego
<i>Załącznik nr 5</i>	Lista projektów komplementarnych do realizacji poza ZIT oraz przedsięwzięć wynikających z Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego
<i>Załącznik nr 6</i>	Informacja nt. Planów Gospodarki Niskoemisyjnej

Spis schematów, tabel, map i wykresów

Spis schematów

Schemat 1. Zasady europejskiej polityki regionalnej	8
Schemat 2. Mapa podejścia metodologicznego do opracowania Strategii ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	10
Schemat 3. JST, które zawiązały zinstytucjonalizowaną formę partnerstwa – Związek ZIT	20
Schemat 4. Układ dokumentów strategicznych.....	21
Schemat 5. Stopa bezrobocia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym oraz liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w 2014 r.	68
Schemat 6. Umieszczenie Strategii ZIT w horyzontalnym układzie celów interwencji.....	185
Schemat 7. Wzajemne, przykładowe relacje pomiędzy celami strategicznymi Strategii BTOF a celami strategicznymi Strategii ZIT	186
Schemat 8. Układ celów strategicznych Strategii ZIT	191
Schemat 9. Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego: odpowiedzialność BTOF za realizację celów rozwojowych województwa	196
Schemat 10. Rola Strategii ZIT BTOF w realizacji celów rozwojowych województwa w zależności od płaszczyzny interwencji	196
Schemat 11. Relacje pomiędzy oczekiwaniami stawianymi BTOF w polityce regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego, a sposobem ich uwzględnienia w Strategii ZIT BTOF.....	199
Schemat 12. Podstawowe założenia dla procesu projektowania systemu zarządzania Strategią ZIT	264
Schemat 13. Struktura organizacyjna ZIT BTOF	265
Schemat 14. Monitoring z wdrażania Strategii ZIT	267
Schemat 15. Harmonogram wdrażania Strategii ZIT (propozycja)	269

Spis tabel

Tabela 1. Wymagane przez Ministerstwo Rozwoju elementy Strategii ZIT zgodnie z umową partnerstwa	9
Tabela 2. Skala i struktura migracji w gminach BTOF – suma za okres 1995-2014	43
Tabela 3. Wyjazdy do pracy w obszarze BTOF – pełne zestawienie wzajemnych powiązań (2011 r.) ..	44
Tabela 4. Dojazdy do pracy do Bydgoszczy i Torunia w roku 2014 wg Urzędu Skarbowego w Bydgoszczy	46
Tabela 5. Czas przejazdu pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem a wybranymi miastami we wrześniu 2015 r.....	48
Tabela 6. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo we wrześniu 2015 r.....	48
Tabela 7. Dostępność podmiejskiego ruchu autobusowego do miast centralnych BTOF dla mieszkańców powiatów bydgoskiego i toruńskiego w 2012 r.(*)	51
Tabela 8. Jakość dróg w BTOF w 2011 r.....	54
Tabela 9. Podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego stan na 31.12.2014 r.	57
Tabela 10. Struktura wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym stan na 31.12. 2014 r.....	58

Tab. 11. Liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.....	59
Tab. 12. Współczynnik obciążenia demograficznego w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.	60
Tab. 13. Liczba zgonów i urodzeń w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.....	60
Tab. 14. Przyrost naturalny w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2010-2014 stan kwiecień 2016 r.	61
Tabela 15. Porównanie potencjału Bydgoszczy i Torunia na tle 18 miast - stolic województw w zakresie wybranych zagadnień o znaczeniu ponadregionalnym (2014 rok).	64
Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych oraz wskaźnik podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 r.....	67
Tabela 17. Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.....	69
Tabela 18. Powierzchnia terenów inwestycyjnych BTOF pod względem własności, według stanu na 2015 rok.....	77
Tabela 19. Pozycja Bydgoszczy i Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.	78
Tabela 20. Oferta edukacyjna BTOF w zakresie wydziałów kształcenia związanych z sektorem rolniczym w 2014 r.....	81
Tabela 21. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu BTOF w 2014 r.	82
Tabela 22. Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2014	83
Tabela 23. Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2015 r.	85
Tabela 24. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2013 r. w podziale na dziedziny nauk	89
Tabela 25. Wybrane instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności BTOF	93
Tabela 26. Zasięg pomocy społecznej w gminach BTOF w roku 2014	96
Tabela 27. Placówki opieki stacjonarnej w gminach BTOF w 2014 r.	99
Tabela 28. Liczba dzieci w wieku do lat 3 wg województw w 2014 roku	101
Tabela 29. Liczba dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w 2014 roku	101
Tabela 30. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach na obszarze BTOF w 2014 roku.....	102
Tabela 31. Prognozowana liczba dzieci w wieku 0-5 lat w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2017-2050	103
Tabela 32. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych edukacją przedszkolną w roku 2014.....	105
Tabela 33. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	106
Tabela 34. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2014/2015.....	107
Tabela 35. Porównanie wyników egzaminu gimnazjalnego w 18 miastach wojewódzkich w roku szkolnym 2013/2014.....	108
Tabela 36. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół w 2014 r.....	111
Tabela 37. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności – porównanie województw dla lat 2012-2014.	114
Tabela 38. Odsetek studentów i absolwentów na kierunkach technicznych i przyrodniczych (bez cudzoziemców) – porównanie województw dla lat 2010-2014.....	114
Tabela 39. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.	117
Tabela 40. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2010-2014	118
Tabela 41. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2010-2014	122
Tabela 42. Podstawowe wskaźniki charakteryzujące potencjał bibliotek oraz korzystanie z bibliotek w roku 2014.....	126
Tabela 43. Działalność domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w roku 2014.....	127
Tabela 44. Obszary współpracy w sferze kultury.....	131
Tabela 45. Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2012 i 2014 na 10 tys. ludności.....	133
Tabela 46. Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2012-2014 w poszczególnych zawodach	134
Tabela 47. Wykaz aglomeracji na terenie BTOF spełniających kryterium zaliczenia do kategorii 2-10 tys. RLM, ujętych w projekcie IV Aktualizacji Krajowego Planu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	138

Tabela 48 Wykaz aglomeracji na terenie BTOF spełniających kryterium zaliczenia do kategorii 2-10 tys. RLM zgodnie z Uchwałami Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego podjętymi po dniu 28 lutego 2015 roku.....	139
Tabela 49. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery i dostępność gospodarstw domowych do internetu – porównanie województw	148
Tabela 50. Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych.....	158
Tabela 51. Prognoza rozwoju ludności dla obszaru BTOF wg podziału terytorialnego i grup wiekowych	168
Tabela 52. Prognoza rozwoju ludności – porównanie sytuacji Polski, województwa kujawsko-pomorskiego oraz miast wojewódzkich (wg GUS).....	176
Tabela 53. Prognoza rozwoju ludności dla grup 0-2 i 3-6 lat (wg GUS) dla Bydgoszczy, Torunia oraz powiatów bydgoskiego i toruńskiego.....	176
Tabela 54. Matryca logiczna strategii inwestycyjnej Strategii ZIT oraz korespondujących osi priorytetowych / działań lub poddziałań ZIT w ramach RPO.....	204
Tabela 55. Typy projektów i tryby realizacji przedsięwzięć dla realizacji rekomendowanych działań. 206	
Tabela 56. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	215
Tabela 57. Pakiety projektów możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	215
Tabela 58. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	219
Tabela 59. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	219
Tabela 60 Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	223
Tabela 61. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu) – jako pakiet uzupełniający większego projektu.....	225
Tabela 62. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	225
Tabela 63. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	227
Tabela 64. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	228
Tabela 65. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	230
Tabela 66. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	232
Tabela 67. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	235
Tabela 68. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane poza instrumentem ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	235
Tabela 69. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	237
Tabela 70. Dodatkowe działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	244
Tabela 71. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	245
Tabela 72. Uzasadnienie wyboru Priorytetów Inwestycyjnych do ZIT	247
Tabela 73. Obszar prowadzonej interwencji w poszczególnych typach działań/poddziałań i celów strategicznych ZIT BTOF.....	250
Tabela 74. Plan finansowy Strategii ZIT (szacunkowa alokacja w EUR na podstawie RPO WK-P s.249).....	262

Spis map

Mapa 1 Gminy objęte Porozumieniem o utworzeniu Związku ZIT.....	20
Mapa 2 Rozmieszczenie wszystkich terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.....	72

Mapa 3. Rozmieszczenie największych terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.....	74
Mapa 4 Mapa regionów innowacyjnych (RIS 2014) z naniesionymi wartościami dofinansowań z NCN i NCBiR w 2012 r. (mln PLN).....	87
Mapa 5 Gminy pochodzenia studentów uczących się w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010	118
Mapa 6 Gminy pochodzenia studentów uczących się w Toruniu w roku akademickim 2009/2010....	119
Mapa 7 Aglomeracje kanalizacyjne w BTOF.....	137
Mapa 8 System obszarów chronionych w BTOF – zasięgi form ochrony.....	141
Mapa 9 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Bydgoszczy w 2011 r.	146
Mapa 10 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Toruniu w 2012 r.	146
Mapa 11 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Bydgoszcz w 2011 r.	147
Mapa 12 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Toruń w 2011 r. ...	147
Mapa 13 Pokrycie terytorium BTOF zasięgiem Internetu w 2013 r.*	149
Mapa 14 Liczba obowiązujących gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013.....	153
Mapa 15 Potrzeby gmin w zakresie termomodernizacji na terenie BTOF w 2014 r.	156
Mapa 16 Potrzeby termomodernizacyjne zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej na terenie BTOF w 2014 r.....	157

Spis wykresów

Wykres 1. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)	49
Wykres 2. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach	49
Wykres 3. Natężenie ruchu w BTOF na tle grupy porównawczej polskich województw w 2012 r.....	53
Wykres 4. Dopuszczalne prędkości kolejowe w BTOF w 2012 r.	55
Wykres 5. Struktura ludności wg wieku w BTOF w 2014 r.....	58
Wykres 6. Liczba zgonów i urodzeń na terenie BTOF w latach 2010-2014	62
Wykres 7. Porównanie stanu rozwoju przedsiębiorczości Bydgoszczy, Torunia i pozostałych miast wojewódzkich	63
Wykres 8. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.	69
Wykres 9. Absolwenci szkół wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2010-2014	69
Wykres 10. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.	70
Wykres 11. Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów w 2014 r.	72
Wykres 12. Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego oraz Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu w 2014 r.....	73
Wykres 13. Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m ² (z wyłączeniem Warszawy) w 2013 r.	74
Wykres 14. Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m ²)	75
Wykres 15. Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (w m2)	75
Wykres 16. Średni czynsz najmu m ² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (EUR)	76
Wykres 17. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin BTOF w 2014 r.....	76
Wykres 18. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w PLN) w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2014 r.....	79
Wykres 19. Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2013 roku (PLN).....	79
Wykres 20. Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2013 r. (PLN).....	80
Wykres 21. Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2013	81
Wykres 22. Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiu na województwa w 2013 r.	84

Wykres 23. Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2013 (PLN)	85
Wykres 24. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2013 w województwie kujawsko-pomorskim (mln PLN)	86
Wykres 25. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2014 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych (mln PLN)	88
Wykres 26. Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008-2013 r. (PLN)	88
Wykres 27. Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010-2012	90
Wykres 28. Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi w 2012 r.	91
Wykres 29. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin w 2012 r.	97
Wykres 30. Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej	97
Wykres 31. Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej	98
Wykres 32. Odsetek klientów pomocy społecznej, objętych kontraktem socjalnym zawartym w danym roku (dot. ogólnej liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie pomocy społecznej).	98
Wykres 33. Odsetek klientów pomocy społecznej objętych pomocą pieniężną na poziomie powiatów	99
Wykres 34. Zestawienie liczby dzieci w wieku przedszkolnym w Bydgoszczy (wg jednostek urbanistycznych) - 2015 r.	105
Wykres 35. Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2012 r.	109
Wykres 36. Struktura edukacyjna BTOF w porównaniu do struktury krajowej w 2013 r.	110
Wykres 37. Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2013 r.	115
Wykres 38. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2014/2015	116
Wykres 39. Wielkość ośrodków akademickich w 2013 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście	116
Wykres 40. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2009-2013	120
Wykres 41. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie uwzględniono wszystkich podgrup kierunków) w latach 2009-2013	120
Wykres 42. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie uwzględniono wszystkich podgrup kierunków) w latach 2009-2013	121
Wykres 43. Liczba uczestników studiów doktoranckich w latach 2008-2013	123
Wykres 44. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2008-2013	123
Wykres 45. Działania, na które organizacje pozarządowe działające w obszarze kultury pozyskiwały dotacje w 2012 r.	130
Wykres 46. Ludność przypadająca na 1 placówkę biblioteczną oraz czytelnicy w 2014 r.	130
Wykres 47. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2012 i 2014 r.	135
Wykres 48. Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie BTOF w 2014 r.	136
Wykres 49. Odsetek mieszkańców BTOF korzystających z instalacji wodociągowej w 2014 r.	136
Wykres 50. Zgłoszone zapotrzebowanie na Internet stacjonarny na terenie BTOF w 2013 r.	149
Wykres 51. Rejestr zabytków nieruchomości w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. (liczba zabytków)	150
Wykres 52. Zestawienie liczby budynków ogółem i mieszkań w 2014 r. w powiecie bydgoskim i toruńskim oraz miastach Bydgoszczy i Toruniu	154
Wykres 53. Zestawienie liczby budynków (szt.) z podziałem na lata ich powstania w 2013 r.	155
Wykres 54. Zestawienie liczby mieszkań (szt.) z podziałem na lata ich powstania w 2013 r.	156

Podstawowe dokumenty wykorzystane w opracowaniu

1. Analiza atrakcyjności inwestycyjnej woj. kujawsko-pomorskiego wraz z oceną jego potencjału inwestycyjnego - Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych, 2011
2. Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020 - A.Regulski, IBS, 2012
3. Analiza spójności i konkurencyjności kształtującego się Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego, Ecorys Polska Sp. z o.o., 2013
4. Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2012
5. Delimitacja obszarów funkcjonalnych wybranych miast w województwie kujawsko-pomorskim, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2013
6. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030
7. Kierunki działań służących rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy – uchwała Nr XXI/396/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 stycznia 2012 roku
8. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, 2011 r.
9. Krajowa Polityka Miejska, projekt, wersja I, 2014 r.
10. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, 2010 r.
11. Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Bydgoszczy na lata 2007-2015 - Uchwała Nr XLIX/728/09 z dnia 24 czerwca 2009 roku
12. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Torunia na lata 2007-2015
13. Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury MASTERPLAN dla Kultury Bydgoszczy na lata 2013-2020. Założenia do uaktualnienia Polityki Kulturalnej Bydgoszczy, 2013 r.
14. Ocena wpływu na lata 2007-2013 na zwiększenie potencjału ośrodków stołecznych regionu, w tym na rozwój funkcji metropolitalnych, EPRD, 2012
15. Określenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego jako Obszaru Strategicznej Interwencji, Centrum Badań Metropolitalnych UAM w Poznaniu, 2012
16. Plan Ochrony Klimatu i Adaptacji do Skutków Zmian Klimatu dla Miasta Bydgoszczy – Uchwała Nr LXXVIII/1164/10 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 3 listopada 2010 roku
17. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego
18. Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bydgoszczy (Plan transportowy) - Uchwała Nr XLVI/968/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 września 2013 r.
19. Program ochrony środowiska dla miasta Bydgoszczy na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku - Uchwała Nr XXXV/721/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 listopada 2013 r.
20. Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Bydgoszczy – Uchwała LXXVI/1138/10 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 13 października 2010 roku Uchwała Nr XLVI/974/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 września 2013 roku zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Bydgoszczy”
21. Program Rewitalizacji Miast, 2014 r.
22. Program rozwoju komunikacji rowerowej w Toruniu na lata 2007-2015
23. Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń
24. Projekt Strategii Rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku
25. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, 2013 r.
26. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, 2014 r. – Uchwała nr 1/1/14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 grudnia 2014 r.
27. Strategia Europa 2020, 2010 r.
28. Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Torunia na lata 2006-2013
29. Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, 2012 r.
30. Strategia Rozwoju Kultury Miasta do roku 2020

31. Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020, 2010 r.
32. Strategia Rozwoju Terenów Zieleni Miasta Bydgoszczy - Uchwała Nr XVIII/348/11 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 7 grudnia 2011 roku
33. Strategia Rozwoju Turystyki dla miasta Torunia do 2020 roku
34. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, 2013r.
35. Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020, z perspektywą do roku 2030, 2013 r.
36. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Bydgoszczy – Uchwała Nr L/756/09 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 15 lipca 2009 roku
37. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia
38. Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 - Uchwała nr 43/1519/15 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 października 2015 r.
39. Uchwała Nr XXXV Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 12 listopada 2012 roku zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia „Planu Ochrony Klimatu i Adaptacji do Skutków Zmian Klimatu dla Miasta Bydgoszczy”
40. Umowa Partnerstwa
41. Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Miasta Torunia na lata 2010-2013
42. Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasta Toruń na lata 2010-2014
43. Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem miasta Bydgoszczy na lata 2012-2016 - Uchwała Nr XXIV/474/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 marca 2012 roku Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020 - Uchwała Nr XXXVII/779/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 30 stycznia 2013 roku
44. Wstępna delimitacja obszaru aglomeracji bydgosko-toruńskiej (opracowanie do PZPW), 2004
45. Założenia do planu zaopatrzenia Bydgoszczy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe do 2025 roku - Uchwała Nr XVI/282/11 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 26 października 2011 roku
46. Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020, 2013 r.
47. Zintegrowany Plan Transportu Publicznego dla Miasta Torunia
48. Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego dla aglomeracji bydgosko-toruńskiej ze szczególnych uwzględnieniem bydgosko-toruńskiego obszaru metropolitalnego na lata 2010-2015, TRAKO
49. Zmiana PZPW-BYDOM. Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, 2005